Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ, ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали
ІІ Форуму молодих вчених

(м. Дніпро, 19 червня 2026 року)

Упорядник
кандидат історичних наук
С. М. Цигульський

Дніпро
2026

УДК 34 : 35 : 33 : 159
С 89

Рекомендовано до друку
Науково-методичною радою
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 9 від 23.06.2026)

С-89 Сучасні дослідження молодих науковців в глобалізаційному світі: виклики, інновації в умовах воєнного стану : матеріали II Форуму молодих вчених (м. Дніпро, 19 черв. 2026 р.) / упоряд. к.і.н. С. М. Цигульський. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2026. 355 с.

ISBN 978-617-560-138-9

До збірника увійшли тези доповідей однойменного наукового заходу, в якому взяли участь науковці та здобувачі вищої освіти. Розглянуто питання різних галузей правничої та економічної наук, проблеми правоохоронної діяльності та спеціалізованої освіти, вирішення яких є актуальними для сучасної України та світової спільноти.

Матеріали форуму можуть бути використані в науково-дослідній роботі та освітньому процесі спеціалізованих ЗВО, а також у практичній правоохоронній діяльності.

Матеріали подано в редакції авторів тез

ISBN 978-617-560-138-9

© Автори, 2026
© ДДУВС, 2026

З М І С Т

Вікторія Галай
Стратегія взаємосумісності з НАТО: стандартизація
сектору безпеки в умовах воєнного часу ……. 14

Михайло Козяр, Олександр Тютюнник
Формування професійної готовності майбутніх фахівців
цивільного захисту до діяльності в умовах сьогодення ……. 17

Аліна Помаза-Пономаренко, Дмитро Тарадуда
Перспективи застосування штучного інтелекту в науковій сфері
з метою забезпечення академічної доброчесності …… 20

Олександра Шевчук
Сучасні цифрові платформи у системі підготовки докторів філософії:
британський досвід та перспективи впровадження в Україні ……23

Ірина Царьова
Ratio vs actio: розвідка мислить, ОРД діє ……28

Олександра Арчакова
Особливості діяльності закладів вищої освіти
Національної гвардії України …… 30

Андрій Бейкун, Руслан Гурін
Сучасні тенденції нормативного регулювання
мобілізаційної підготовки та мобілізації в умовах
правового режиму воєнного стану ……... 34

Артур Волобоєв
Прецедентний вплив практики єспл на формування доказової бази
у кримінальних провадження щодо воєнних злочинів …….. 39

Марія Гриців, Сергій Кметь
Конституційні механізми забезпечення стабільності
державних інститутів в умовах війни …….. 42

Олена Гузенко
Нові підходи до розуміння соціально-економічних
прав людини в сучасних реаліях …….. 44

Дмитро Дроздовський, Наталія Макогончук
Актуальні проблеми національної безпеки:
соціально-гуманітарні аспекти ……..47

Віталій Кадала
Конституційно-правові норми захисту
прав людини в умовах воєнного конфлікту ……. 49

Наталія Калинюк, Зоряна Кондратюк
Особливості реалізації та гарантування прав і свобод
людини і громадянина в умовах запровадження воєнного стану …….. 52

Наталія Калинюк, Олександр Кравчук
Роль соціально-гуманітарних чинників у системі
забезпечення національної безпеки України ……55

Альона Комзюк, Анастасія Стріляна
Адміністративно-правові механізми евакуації дітей із зон
ведення активних бойових дій: примус vs добровільність …….57

Наталя Комісарова
Проблеми кримінально-правової кваліфікації
колабораційної діяльності в умовах воєнного стану …….. 61

Юрій Лукащук
OSINT-орієнтований підхід до оцінювання
академічної доброчесності в умовах цифровізації освіти ……. 64

Олександра Мартинюк, Ольга Бондаренко
Забезпечення прав і свобод людини в умовах
правового режиму воєнного стану в Україні …….. 68

Микола Товма, Євгеній Мірошин
Обґрунтування варіантів здійснення заходів протидії
інформаційно-психологічному впливу противника
на особовий склад НГУ у відповідності
з його характером та масованістю …… 71

Олександр Пелагеша
Теоретико-правові засади імплементації європейського досвіду
в службово-бойову діяльність Національної гвардії України …….73

Аріна Коц, Олександр Самойленко
Проблеми фіксації та розслідування воєнних злочинів
і притягнення винних до відповідальності
під час агресії росії проти України …….. 76

Олександр Слободян
Факторний вплив на стан функціонування суспільства та регіонів:
завдання з післявоєнного розвитку …….. 78

Дмитро Хоменко, Ангеліна Абрамова
Проблеми адміністративного права під час воєнного стану ……. 84

Євгеній Бойко, Аркадій Дзяворук
Генеративний штучний інтелект як виклик і інструмент академічної
доброчесності: межі допустимого використання в освітньому процесі ….. 87

Юлія Бокій, Вікторія Чайка
Проблеми розслідування воєнних злочинів та шляхи
підвищення його ефективності ……. 89

Владислав Гришин, Ангеліна Коркушко
Сучасні виклики та перспективи професійної підготовки
персоналу сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану ……91

Владислав Гришин, Аріадна Логвін
Соціально-гуманітарна безпека України в умовах глобальних змін ……..94

Тетяна Воропай, Віталій Гула
Перспективні напрями наукових досліджень в Україні:
виклики війни та післявоєнної розбудови …… 97

Діана Шмігель, Роман Котляров
Академічна доброчесність як складова трансформації військової
освіти України в умовах використання штучного інтелекту ……..…100

Тетяна Кульбаба
Використання ChatGPT для створення завдань з англійської мови:
переваги та виклики академічної доброчесності ……104

Олександр Король
Використання методів структурованого аналізу
в підрозділах аналітичної розвідки …… 107

Дмитро Шепетний
Використання ші при проведенні OSINT-дослідження
під час обробки запитів ……..110

Сергій Цалко
Фактор мотивації в процесі підготовки командирів тактичної ланки …….. 112

Юрій Чорниш
Неперервний саморозвиток фахівців цивільного захисту
як чинник післявоєнної розбудови України ……. 114

Олександр Щербачук
Правовий статус та доказове значення супутникових
знімків приватних космічних компаній у розслідуванні
злочинів проти цивільної інфраструктури …….. 116

Ольга Шиленко, Олег Ющук
Особливості діяльності Національної поліції України
в умовах воєнного стану …… 119

Аріна Бігуняк
Психологічні ресурси професійної надійності поліцейських
в умовах сучасних безпекових викликів …….. 122

Денис Брицький
Моніторинг інформаційно-психологічних впливів противника
як інструмент забезпечення психологічної безпеки військовослужбовців
Національної гвардії України в умовах воєнного стану …….. 125

Ігор Козловець
Саморегуляція поведінки як ресурс психологічної готовності
поліцейських до діяльності в умовах воєнного стану …… 127

Святослав Могиляк
Людський потенціал та інноваційне
управління змінами в умовах війни …… 131

Олексій Скляров
Вплив релігійності на життєстійкість військовослужбовців ……. 133

Леонтій Андрусишин
Застосування штучного інтелекту в освіті та питання захисту прав
людини і контролю з боку держави в умовах воєнного стану ……. 135

Юлія Білявець
Трансформація системи надання освітніх послуг
у вищих військових навчальних закладах:
від історичного генезису до повоєнних перспектив
забезпечення якості …… 137

Н. Бойчук
Сучасні способи виявлення підробки документів …….. 141

Єгор Болдінов
Constitutional order and human rights: current problems of legal support ……. 144

Крістіна Боровська
Features of providing police services under martial law ……..146

Валерія Бунчужна
Механізм забезпечення прав дитини в умовах збройної агресії
російської федерації проти України: сучасні виклики ……148

Ілона Буякова
Роль керівника органу досудового розслідування при взаємодії
слідчого з оперативними працівниками Національної поліції України ……152

Олексій Веренжак, Альона Комзюк
Організаційні форми адміністративно-правового
забезпечення протидії корупції в Україні ……155

Олексій Веренжак
Problems of respect, observance, implementation and protection
of human rights in conflict situations …….. 159

Богдан Веселков
Procedural guarantees of the rights
and legitimate interests of an individual …….. 160

Олександр Вознюк
Using artificial intelligence to master professional
legal terminology in English …… 163

Андрій Гірак
Можливості штучного інтелекту в оперативно-розшуковій
протидії шахрайським кол-центрам як актуальний напрям
забезпечення національної безпеки україни в умовах воєнного стану …….166

Віталій Гога, Наталія Макогончук
До питання підвищення якості освітніх послуг здобувачам
вищої освіти в умовах воєнного стану ……. 168

Анна Горбачик
Структурні компоненти професійної компетентності психолога ……. 170

Микола Гребенюк
Адаптація антикорупційного законодавства України
до стандартів ЄС: адміністративно-правовий аспект …… 174

Сніжана Грищук
Психологія самореалізації особистості з інвалідністю …….. 177

Назарій Губа
Діяльність органів місцевого самоврядування
в адміністративній сфері ……180

Олександра Демидова, Ольга Бондаренко
Академічна доброчесність в умовах стрімкого
розвитку технологій штучного інтелекту ……184

Вікторія Деркач
Вибір копінг-стратегій у ситуації вимушеного переселення ……. 186

Поліна Дечанська
Соціально-психологічні особливості формування
доброчесності здобувачів вищої освіти в умовах
цифровізації та використання штучного інтелекту …… 192

Микита Долгопольський
Штучний інтелект як засіб вчинення кримінальних правопорушень …….. 196

Анастасія Дудієва
Етичні аспекти застосування штучного інтелекту
в наукових дослідженнях …….. 199

Владислав Желізко
Тактична підготовка поліцейських до надання домедичної допомоги
цивільному населенню під час обстрілів: аналіз нормативної бази
та практики національної поліції в умовах воєнного стану …….. 201

Дар'я Карасьова
Штучний інтелект та мова права: виклики точної інтерпретації
та збереження правової визначеності …….. 206

Альона Кіріченко
Колізійні питання цивільної відповідальності в кіберпросторі ……209

Ігор Ковалик
Сучасний стан та проблематика криміналістичного
дослідження холодної зброї в Україні …….. 212

Світлана Ковальчук
Порушення мовних норм у текстах,
згенерованих штучним інтелектом ……... 216

Денис Ковалюк
Правове регулювання застосування штучного інтелекту
в освітній діяльності в Україні ……. 218

Назар Кордун
Особливості діяльності в умовах воєнного стану закладів
вищої освіти із специфічними умовами навчання ……. 220

Данило Костюк
Міжнародно-приватноправові аспекти біометричних даних …… 224

Анастасія Краснікова
Робота закладів вищої освіти із специфічними
умовами навчання в умовах воєнного стану ……228

Аріна Кривенко, Віктор Березюк
Теоритичні, загальноправові та конституційно-правові
аспекти забезпечення національної безпеки ……231

Олексій Криворучко
The constitutional order and human rights …….. 233

Михайло Курильчук, Наталія Макогончук
Особливості діяльності в умовах
воєнного стану закладів вищої освіти ……..235

Дар'я Куртова
Problems of legal regulation of property,
personal non-property and economic relations …… 237

Аліна Кучинаш
Психолого-педагогічні засоби профілактики правового нігілізму …… 239

Максим Левченко, Сергій Бабанін
Незаконне заволодіння транспортними засобами:
сучасний стан протидії ……. 243

Roman Lytvynenko, Vladyslav Kaznakhovsky, Svitlana Luchyk
Integration of international information protection
experience into the national police system …….. 246

Сергій Макаренко
Дії поліцейського при раптовому вогневому контакті
в умовах міської забудови та обмеженого простору …….. 249

Софія Мандзюк
Legal issues of restoring lands violated as a result
of russian aggression against Ukraine ……. 252

Сергій Мараараш, Олександр Керницький
Шляхи удосконалення системи роботи посадових осіб
щодо протидії інформаційно-психологічним впливам противника
на особовий склад військових частин Національної гвардії України ……253

Анна Мараховець
Formation of professional foreign language communication
of future law enforcement officers …….. 256

Анна Мараховець
Використання FPV-дронів та ші на полі бою: відповідність
принципам розрізнення та пропорційності МГП ……258

Віра Маслєнікова
Activities of the national police bodies of ukraine
in the conditions of the legal regime of martial state …….. 261

Сергій Мілянюк
Застосування штучного інтелекту в науці та освіті
у контексті забезпечення академічної доброчесності …… 263

Валерія Морозова
Соціально-психологічна адаптація студентів до умов вищої освіти ……266

Руслана Откидач
Нагальність дослідження менеджменту знань в організаційних структурах для підготовки інструментів післявоєнної розбудови ……270

Ілля Павлов, Альона Комзюк
Адміністративно-правові механізми контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування …….. 273

Артем Павлюк
The Holodomor of 1932–1933 and the modern armed aggression of the russian federation as stages of a purposeful policy of genocide of the ukrainian people ……. 275

Олександра Парчевська, Вікторія Зарубей
Проблеми збирання та фіксації доказів воєнних злочинів у кримінальному провадженні ……278

Кіріл Пата
Проблемні питання регулювання відносин власності в міжнародному приватному праві ……..281

Кіріл Пата
Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи ……. 283

Діана Приймич
Legal basis of fighting crime as an important factor in ensuring human and citizen rights and freedoms: criminology and criminal-legal aspects …..…. 286

Святослав Прокодянчик
Світла та темна тріади особистості в умовах війни та суспільних трансформацій ……289

Веста Прянчикова
Чинники повернення та неповернення вимушених українських мігрантів у повоєнний період: соціально-інституційний аналіз ……293

Вікторія Рубан, Олексій Бойко
Деякі проблеми організації проведення обшуку у житлі чи іншому володінні особи ……..296

Артем Савчук
Philosophical, historical and psychological-legal aspects of studying the problems of the legal status of a person ……. 299

Альона Ситник
Нормативно-правове регулювання та трансформація
освітнього середовища України в умовах воєнного стану ……. 302

Артем Сікора
Language competence as a component of professional training
of police officers in the context of international cooperation …….. 309

Олександра Сметанкіна
Гендерні особливості соціального інтелекту майбутніх психологів ……. 312

Олександр Стецков
Правовий статус внутрішньо переміщених осіб:
законодавчі прогалини та шляхи їх подолання ……..…… 317

Андрій Тершак
Вплив воєнного стану на нормативно-правове регулювання
міжнародної співпраці підрозділів, що здійснюють
оперативно-розшукову діяльність: конституційно-правовий аспект …… 321

Павло Трипадуш
Науково-теоретичні та конституційно-правові підходи
до гарантування безпеки України ……. 324

Аліна Федорова
Criminal aspect of combating crime ……327

Іван Федьків
Дактилоскопія в умовах воєнного стану, проблеми і перспективи ……329

Марія Холод, Сергій Райко
Цифровий прикордонник: чи здатний штучний інтелект
замінити інспектора прикордонного контролю? ……. 333

Юлія Чечільницька
Психологічні чинники формування стресостійкості у рятувальників …….. 335

Богдан Чийпеш
Constitutional rights and freedoms of citizens under martial law ……337

Дмитро Чирук
Конституційно-правові аспекти забезпечення національної безпеки …….. 340

Максим Шевель
Social, cultural and psychological consequences of genocide ……. 343

Артур Шоломіцький
Покращення освітніх послуг здобувачами вищої освіти
в умовах воєнного стану та дистанційної освіти ……..... 346

Олексій Яровий
Особливості організації роботи органів досудового
розслідування НПУ в умовах воєнного стану …… 350

Михайло Головецький
Синдикати нового типу: кримінологічний прогноз трансформації
організованої злочинності та тіньового обігу «трофейної» зброї ……. 352

Вікторія ГАЛАЙ
професор кафедри
забезпечення державної безпеки
Київського інституту
Національної гвардії України,
доктор юридичних наук, професор

СТРАТЕГІЯ ВЗАЄМОСУМІСНОСТІ З НАТО: СТАНДАРТИЗАЦІЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Процес адаптації до стандартів Альянсу є комплексом заходів, що включає вивчення та прийняття рішень про використання положень НАТО в секторі безпеки й оборони. Ці кроки реалізуються в рамках Програми робіт із військової стандартизації на 2024–2026 роки, виконання якої передбачено Планом пріоритетних дій Уряду на 2025 рік. У складових сектору безпеки та оборони, зокрема в Національній гвардії України, досягнуто значних результатів в опрацюванні стандартів. На сьогодні прийнято 91 військовий стандарт: 6 оперативних (з питань систем зв'язку, боєприпасів та вибухових речовин), 83 матеріальні (що стосуються кабельно-провідникової продукції) та 2 адміністративні (стосовно організації випробувань) [1, с.1-2].

На думку дослідника О. Пискуна [2, с. 185-186], взаємодія командування вітчизняних військово-правоохоронних органів із НАТО пройшла низку важливих етапів: від долучення до програми «Партнерство заради миру» у 1994 році та підписання Хартії про особливе партнерство (1997 р.) до реалізації Плану дій Україна-НАТО.

В рамках останнього етапу, який базується на Хартії про особливе партнерство, важливою ціллю зовнішньої політики і політики у галузі безпеки стало реформування державних органів у сфері національної безпеки та оборони, яке б відображало євроатлантичну політику України [3], поступове прийняття стандартів і процедур НАТО, а також підвищення взаємосумісності між Збройними Силами України та НАТО, зокрема шляхом імплементації цілей партнерства та участі в операціях з реагування на кризи під проводом НАТО, а у контексті нових загроз безпеці Україна також більш повно використовувати сили та засоби МВС.

Досвід України у відбитті російської агресії у 2014 році зумовив нинішню активізацію європейських країн (особливо, Східної Європи) на шляху розбудови добровольчих воєнізованих формувань (voluntary military organisations). Одним із провідних напрямків зміцнення спроможностей країн ЄС та НАТО щодо протидії агресивній політиці росії стала розбудова воєнізованих формувань, які мають стати резервом основних сил оборони у випадку збройної агресії та виникнення надзвичайних ситуацій [4, с. 6].

У вересні 2015 року Генеральний секретар НАТО підписав Угоду з урядом України, згідно з якою в Україні створено Представництво НАТО, до складу якого увійшли два заклади НАТО в Україні, а саме: Центр інформації і документації НАТО і Офіс зв'язку НАТО в Україні. Перехід на стандарти Альянсу буде полягав у виконанні двох основних етапів: до кінця 2018 року завершення етапу введення стандартів; до кінця 2020 року завершення етапу впровадження стандартів (у першу чергу адміністративних та оперативних) [5, с. 88].

Україна активно використовує інструменти програми «Партнерство заради миру»: процес планування та оцінки сил (ППОС), Концепцію оперативних можливостей (КОМ), спільні навчання, співпрацю у сфері озброєнь, управління повітряним рухом, обмін даними, а також наукову програму «Наука заради миру та безпеки» тощо [6].

Реалізація цих напрямків спрямована на вдосконалення підготовки підрозділів Збройних Сил України, досягнення повної взаємосумісності з арміями держав-членів НАТО та розвиток спроможності виконувати завдання у складі багатонаціональних об'єднаних формувань [7].

В рамках партнерства здійснюється добровільний процес планування та оцінки сил (ППОС). Його мета – підготовка військових формувань, здатних діяти спільно з силами НАТО, а також організація обміну даними про оборонне та бюджетне планування. Для досягнення взаємосумісності розробляються спеціальні Цілі партнерства, що визначають конкретні вектори роботи [8].

З метою забезпечення процесу запровадження стандартів НАТО у 2025 році [1, с.2-3], затверджено та оприлюднено зміну № 4 до Програми робіт із військової стандартизації на 2024-2026 роки, в якій додатково спланово опрацювання 23 стандартів НАТО. За запитами органів управління, військових частин, науково-дослідних установ та підприємств промисловості, надано електронні копії 50 документів НАТО та держав-членів НАТО.

Перехід на стандарти НАТО в умовах воєнного стану став чітко структурованим процесом, закріпленим в урядових планах. Це дозволяє не лише забезпечити технічну модернізацію сектору безпеки, а й здійснити його глибоку інтеграцію в загальноєвропейську архітектуру оборони для ефективного протистояння збройній агресії.

Окрім впровадження критично важливих військових нормативів, Україна ефективно залучає весь спектр програм Альянсу. Це сприяє розвитку професійного кадрового потенціалу та наукової бази, що є необхідними умовами для виживання та перемоги над агресором у сучасній війні.

Фокус на досягненні повної взаємосумісності, розбудові дієвих резервів та вдосконаленні оперативного планування за стандартами НАТО значно підвищує здатність сил оборони України ефективно діяти в інтегрованому середовищі разом із союзниками. Це є фундаментом для успішного захисту національних інтересів, суверенітету та територіальної цілісності держави в умовах триваючої війни.

1. Інформаційний матеріал щодо запровадження стандартів та керівних документів НАТО (стандартів у сфері оборони держав-членів НАТО). Веб-сайт Міністерства оборони України. 2025. URL: https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/informaczijnij-material-shhodo-zaprovadzhennya-standartiv-nato-standartiv-u-sferi-oboroni-derzhav-chleniv-nato.

2. Пискун О. В. Адміністративно-правовий статус командувача Національної гвардії України. Дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081-Право. Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2023. 247 с. URL : https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/09/pyskun_dysertacziya.pdf.

3. План дій Україна-НАТО. NATO-Homepage. 2002. URL : https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_19547.htm?selectedLocale=uk.

4. Флурі Ф., Бадрак В., Національна гвардія України: шляхи розвитку. Женева-Київ. 2017. 50 с. URL : https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/The-National-Guard-of-Ukraine-Development-Options_ukr.pdf.

5. Саєнко І.В., Єфіменко А.Є., Прижбило Т.В. Воєнна реформа України: досягнення та пріоритетні завдання українського війська на шляху впровадження стандартів НАТО. Збірник наукових праць Військової академії (м. Одеса). Технічні науки. 2017. Вип. 1. С. 84-91. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=zbnpva_2017_1_15.

6. Партнерство заради миру. Україна-НАТО. 2019. URL: https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru.

7. Співробітництво у військовій сфері. Україна-НАТО. 2019. URL: https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/spivrobitnictvo-u-vijskovij-sferi.

8. Процес планування та оцінки сил (ППОС). Веб-сайт Міністерство внутрішніх справ. URL: https://mvs.gov.ua/ministry/projekti-mvs/jevroatlanticna-integraciya-ukrayini/proces-planuvannya-ta-ocinki-sil-ppos.

Михайло КОЗЯР
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Олександр ТЮТЮННИК
заступник начальника курсу навчально-наукового інституту цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Повномасштабна війна в Україні актуалізувала необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців цивільного захисту й стала одним із найбільших викликів для системи безпеки держави. Сьогодні рятувальники виконують завдання не лише з ліквідації наслідків природних і техногенних надзвичайних ситуацій, а й працюють у районах бойових дій, здійснюють аварійно-рятувальні роботи після ракетних обстрілів, евакуацію населення, ліквідацію наслідків руйнування критичної інфраструктури та надання допомоги постраждалим. Післявоєнна відбудова України також потребуватиме значних людських ресурсів у сфері цивільного захисту. Відтак особливого значення набуває проблема формування професійної готовності майбутніх фахівців до діяльності в умовах підвищеного ризику, невизначеності та значного психоемоційного навантаження.

Проблема професійної підготовки майбутніх рятувальників є предметом дослідження багатьох українських науковців. Значний внесок у розроблення теоретичних і методичних засад формування професійної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту зробив І. С. Коваль, який визначив професійну готовність як інтегральну характеристику особистості, яка поєднує систему знань, умінь, навичок, мотиваційних установок та особистісних якостей, необхідних для ефективної діяльності в екстремальних умовах [1]. У цьому контексті варто вказати на необхідність інтеграції психологічних і педагогічних технологій для розвитку професійної надійності та стресостійкості майбутніх фахівців [3].

Сучасні умови функціонування системи цивільного захисту характеризуються суттєвим ускладненням професійної діяльності рятувальників. Військова агресія спричинила появу нових загроз, які потребують відповідної професійної підготовки. Зокрема, йдеться про проведення аварійно-рятувальних робіт після ракетних ударів, ліквідацію

пожеж на об'єктах критичної інфраструктури, евакуацію населення із зон підвищеної небезпеки та роботу в умовах постійного психологічного стресу.

Відповідно до результатів дослідження, професійна готовність майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах є складним інтегративним утворенням, структура якого охоплює чотири взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, нормативно-операційний та особистісно-комунікаційний [1]. Мотиваційно-ціннісний компонент відображає систему професійних мотивів, цінностей, установок і переконань, які визначають ставлення особистості до майбутньої професійної діяльності та усвідомлення її суспільної значущості. Когнітивно-інтелектуальний компонент характеризує рівень професійних знань, сформованість аналітичного мислення, здатність до оцінювання ризиків і прийняття рішень в умовах невизначеності та дефіциту часу. Нормативно-операційний компонент охоплює систему професійних умінь і навичок, необхідних для виконання службових завдань відповідно до нормативно-правових вимог, а також готовність діяти за встановленими алгоритмами в екстремальних ситуаціях. Особистісно-комунікаційний компонент передбачає розвиток психологічної стійкості, відповідальності, самоконтролю, лідерських якостей, здатності до ефективної взаємодії в колективі та професійної комунікації в умовах підвищеного ризику.

В умовах воєнного стану кожен із зазначених компонентів набуває нового змісту. Зокрема, мотиваційно-ціннісний компонент посилюється усвідомленням місії служіння суспільству в умовах війни; когнітивно-інтелектуальний передбачає засвоєння знань щодо дій під час воєнних надзвичайних ситуацій; нормативно-операційний орієнтований на відпрацювання алгоритмів реагування на наслідки бойових дій; особистісно-комунікаційний спрямований на розвиток стресостійкості та ефективної взаємодії в кризових умовах.

Дослідження професійної самореалізації майбутніх фахівців пожежної безпеки засвідчують, що одним із ключових чинників успішної професійної діяльності є сформована внутрішня мотивація до професійного розвитку та самовдосконалення [3]. Майбутній фахівець повинен не лише володіти професійними компетентностями, але й бути готовим до безперервного навчання та адаптації до нових викликів.

Перспективним напрямом модернізації професійної підготовки є використання психопедагогічного підходу, який передбачає поєднання освітніх технологій із засобами психологічного супроводу професійного становлення особистості. Pfpyfxbvj, що психопедагогіка професійно-екстремальної підготовки спрямована на формування готовності особистості до ефективного функціонування в умовах ризику, невизначеності та емоційної напруженості [2].

Важливим елементом такої підготовки є моделювання реальних професійних ситуацій, використання тренінгових технологій, ситуаційних

завдань, навчальних полігонів та симуляційних комплексів. Це дозволяє максимально наблизити освітній процес до реальних умов професійної діяльності та підвищити рівень готовності майбутніх фахівців до виконання службових обов'язків.

У контексті післявоєнної відбудови України особливого значення набуватимуть роботи з відновлення пошкодженої інфраструктури, гуманітарного розмінування територій, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та забезпечення безпеки населення. Успішне виконання цих завдань залежатиме від рівня професійної підготовленості фахівців цивільного захисту та їхньої здатності ефективно діяти в умовах підвищеної складності.

Отже, модернізація професійної підготовки майбутніх рятувальників повинна здійснюватися з урахуванням нових викликів воєнного часу та потреб післявоєнної розбудови держави. Пріоритетними напрямами є розвиток психологічної стійкості, професійної мотивації, практичної готовності до діяльності в екстремальних умовах та здатності до професійної самореалізації.

Висновки: війна та майбутня післявоєнна відбудова України висувають нові вимоги до системи професійної підготовки фахівців служби цивільного захисту. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників повинно базуватися на комплексному розвитку професійних компетентностей, психологічної стійкості та мотивації до професійної діяльності.

Перспективними напрямами подальших наукових досліджень є розроблення інноваційних психопедагогічних технологій професійно-екстремальної підготовки, удосконалення методик формування стресостійкості та впровадження сучасних моделей професійного розвитку фахівців цивільного захисту відповідно до потреб воєнного та післявоєнного періодів.

1. Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 294 с.

2. Козяр М. М., Коваль І. С. Психопедагогіка професійно-екстремальної підготовки : навчальний посібник. Львів: Вид-во ЛДУ БЖД, 2024. 504 с.

3. Yaremko R., Vavryniv O., Tsiupryk A., Perelygina L., Koval I. Research of content parameters of the professional self-realization of future fire safety specialists. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, № 53. P. 288–297.

Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО
д.держ.упр., професор, завідувач науково-дослідної лабораторії з дослідження проблем управління у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України

Дмитро ТАРАДУДА
професор кафедри управління діяльністю підрозділів цивільного захисту інституту післядипломної освіти Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат технічних наук, доцент

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАУКОВІЙ СФЕРІ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Цифровізація суспільства та стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) стали одними з ключових чинників трансформації значної кількості сфер суспільної життєдіяльності, у т.ч. сучасної науки. Поява генеративних моделей ШІ таких, як ChatGPT, Gemini, Copilot, Claude та інших, відкрила принципово нові можливості для підтримки дослідницької діяльності, підготовки наукових текстів, аналізу великих масивів даних, проведення бібліометричних досліджень і наукових комунікацій [9]. Унаслідок цього використання ШІ стає невід'ємним елементом сучасного наукового процесу.

Упровадження генеративних технологій спричинило наукові дискусії щодо їхнього впливу на академічну доброчесність [1]. Самоврядні інституції опинилися перед необхідністю вироблення нових правил використання ШІ в освітній та науковій діяльності. Особливої актуальності набули питання визначення меж допустимого використання моделей ШІ, визначення авторства створених текстів, забезпечення прозорості наукових досліджень і контролю за дотриманням принципів академічної доброчесності [4].

У багатьох країнах світу реакцією на появу ШІ стало впровадження систем автоматичного виявлення ШІ-згенерованих текстів. Найбільш поширеним серед них є Turnitin AI Detection, який використовується значною кількістю закладів вищої освіти та видавництв [1]. Ефективність таких систем є дискусійною; результати перевірок нерідко характеризуються значними похибками, у т.ч. якщо авторами використовується не англійська мова [5]. З

огляду на це виникає необхідність переосмислення традиційних підходів до забезпечення академічної доброчесності в межах наукової сфери в умовах використання ШІ та формування нової культури відповідального застосування цифрових технологій у науці.

ШІ виконує широкий спектр функцій у науковій діяльності. Його використання охоплює автоматизований пошук літературних джерел, систематизацію наукової інформації, переклад наукових текстів, редагування рукописів, аналіз статистичних даних, програмування, підготовку візуалізацій та формування попередніх версій наукових документів тощо [8]. Особливо важливим є застосування ШІ для роботи з великими масивами інформації. Сучасні моделі ШІ здатні значно скоротити час, необхідний для проведення літературного огляду, формування аналітичних звітів і підготовки наукових матеріалів. Це дозволяє дослідникам зосереджуватися на творчих аспектах наукової роботи, на які не здатен ШІ через відсутність у нього самомотивації до формування нових ідей та інтерпретації отриманих результатів [3]. Незважаючи на високий рівень розвитку генеративних моделей ШІ, вони не здатні повністю відтворити критичне мислення, наукову інтуїцію, творчий пошук і професійний досвід дослідника. Саме тому ШІ доцільно розглядати як інтелектуального помічника, а не як самостійного автора наукових результатів.

Однією з найбільш дискусійних тем \ наукової спільноти є використання детекторів ШІ для оцінювання академічної доброчесності. Тривалий час вважалося, що автоматизовані системи здатні досить точно визначати тексти, створені за допомогою генеративних моделей. Однак нові дослідження демонструють значні обмеження таких підходів [6; 8].

Учений П.Е. Атамхенвана [1] створив низку сценаріїв із різним співвідношенням людського та машинного контенту – від повністю авторських текстів до повністю згенерованих ШІ. Для генерації автором використовувалися ChatGPT, Gemini, Copilot і Grammarly, а для модифікації текстів застосовувалися спеціальні інструменти гуманізації: QuillBot, EasyEssayAI та RyneAI. Автор зауважує, що, якщо частка тексту, створеного ШІ, не перевищувала 10%, то система Turnitin практично не реагувала на його наявність. Водночас за частки ШІ-контенту від 15% до 40% детектор часто демонстрував значно вищі показники, ніж фактичні обсяги використання ШІ. Ще більш парадоксальними стали результати для текстів із високою часткою машинної генерації. За умов, коли від 70–100% контенту було створено ШІ, система Turnitin систематично занижувала реальні показники використання ШІ. Найнижчу ефективність детектор продемонстрував щодо текстів, створених ChatGPT. Здебільшого рівень виявлення був нижчим за фактичний обсяг використання ШІ. Це свідчить, що ШІ дедалі краще імітує особливості людського письма. Окрему проблему становлять інструменти гуманізації тексту. Після обробки текстів спеціальними програмами результати роботи детекторів можуть суттєво змінюватися. Зокрема, після використання RyneAI

тексти, створені Copilot, Grammarly та Gemini, отримували від Turnitin 0-показник використання ШІ. Це означає, що система фактично втрачала здатність виявляти ознаки машинної генерації [там само].

Це свідчить про проблему сучасних детекторів використання ШІ: вони можуть не визначати 100% факту його використання, а лише оцінювати ймовірність наявності певних патернів. Відповідно, результати таких перевірок не слід вважати достатньою підставою щодо наявності факту порушення академічної доброчесності, зокрема, у сфері освіти [2]. Відтак, виникає ситуація: один алгоритм створює текст, інший його редагує, а третій оцінює рівень «людяності» отриманого результату. За таких умов визначення авторства лише на підставі автоматизованої перевірки виглядає неоднозначним.

На цій підставі можна визнати, що подальший розвиток систем забезпечення академічної доброчесності повинен ґрунтуватися не на безапеляційній забороні використання ШІ, і не на довірі до недосконалих детекторів, а на принципах відкритості, прозорості та відповідальності. Перспективним напрямом може бути впровадження практики самодекларування використання генеративного штучного інтелекту під час підготовки наукових праць. Такий підхід уже активно підтримується багатьма міжнародними видавництвами та науковими організаціями [4; 8]. Самодекларація дозволяє визначити, на яких етапах дослідження використовувався ШІ, які саме інструменти були застосовані та яку роль вони відігравали у створенні кінцевого результату. Це забезпечує прозорість наукового процесу без необхідності покладатися на результати сумнівних автоматизованих перевірок. Погоджуємось із групою вчених, що одним із найбільш зручних інструментів для підготовки таких декларацій є сервіс GAIDeT, який дозволяє стандартизувати процес інформування про використання штучного інтелекту в науковій діяльності (дет. про це див. [7]).

Отже, ШІ стає важливим інструментом розвитку сучасної науки та сприяє підвищенню ефективності наукових досліджень. Водночас поширення генеративних технологій вимагає оновлення підходів до забезпечення академічної доброчесності. Результати наукових досліджень свідчать про обмежену достовірність детекторів ШІ, які демонструють значні похибки при оцінюванні текстів зі змішаним авторством та можуть обходитися без інструментів гуманізації. Використання цих детекторів доцільно розглядати лише як допоміжний інструмент первинного аналізу, а не як підставу для прийняття остаточних рішень й обґрунтування ідей. Перспективним напрямом розвитку системи академічної доброчесності є впровадження механізмів прозорого декларування використання ШІ, що дозволить забезпечити баланс між технологічними інноваціями й етичними стандартами наукової діяльності. Саме формування культури відповідального використання ШІ, а не його формальний кенселінг, може стати основою модернізації академічної доброчесності в умовах цифрової трансформації науки.

1. Atamhenwan L. E. How are combinations of human-written words and LLM-generated words by ChatGPT, Copilot, Gemini and Grammarly detected by Turnitin? DOI: 10.1007/s10639-026-14049-2.

2. Bassett M. A., Bradshaw W., Bornsztejn H. et al. Heads we win, tails you lose: AI detectors in education. DOI: 10.1080/1360080X.2026.2622146.

3. Chaka C. Reviewing the performance of AI detection tools in differentiating between AI-generated and human-written texts: A literature and integrative review. DOI: 10.37074/jalt.2024.7.1.14.

4. Hadra M., Cambridge K., Mesbah M. Evaluating the accuracy and reliability of AI content detectors in academic contexts. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s40979-026-00213-1.

5. Liang W., Yuksekgonul M., Mao Y., Wu E., Zou J. GPT detectors are biased against non-native English writers. DOI: 10.1016/j.patter.2023.100779.

6. Majovský M., Černý M., Netuka D., Mikolov T. Perfect detection of computer-generated text faces fundamental challenges. https://doi.org/10.1016/j.xcrp.2023.101769.

7. Nazarovets S., Tsybuliak N., Teixeira da Silva J.A., Suchikova Y. GAIDeT: a practical taxonomy for declaring AI use in research and publishing. URL: https://www.leidenmadtrics.nl/articles/gaidet-a-practical-taxonomy-for-declaring-ai-use-in-research-and-publishing.

8. Popkov A. A., Barrett T. S. AI vs academia: Experimental study on AI text detectors' accuracy in behavioral health academic writing. DOI: 10.1080/08989621.2024.2331757.

9. Weber-Wulff D., Anohina-Naumeca A., Bjelobaba S., Foltýnek T., Guerrero-Dib J., Popoola O., Šigut P., Waddington L. Testing of detection tools for AI-generated text. DOI: 10.1007/s40979-023-00146-z.

Олександра ШЕВЧУК
доцент кафедри іноземних мов
Національної академії Державної
прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького
доктор педагогічних наук, доцент
(військова частина 9960)

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ: БРИТАНСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується масштабною цифровою трансформацією, що охоплює практично всі складові освітнього процесу – від організації навчання та наукового супроводу до систем оцінювання, академічної комунікації та управління дослідницькою діяльністю. Особливого значення ці процеси набувають у сфері підготовки докторів філософії, оскільки саме третій освітньо-науковий рівень (PhD) виступає стратегічною основою формування наукового потенціалу держави,

розвитку інновацій та інтеграції національних освітніх систем у глобальний академічний простір.

У сучасному освітньо-науковому просторі цифрові технології трансформуються з допоміжного інструменту в один із ключових системоутворюючих чинників модернізації вищої освіти. Їх використання вже не обмежується технічним забезпеченням освітнього процесу, а охоплює комплексну трансформацію освітнього середовища, змінюючи підходи до організації наукових досліджень, академічної мобільності, взаємодії між науковим керівником і здобувачем освіти, а також формування цифрових компетентностей молодих учених. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання використання сучасних цифрових платформ у системі підготовки докторів філософії. Вказана проблематика є важливою як для Великої Британії – одного зі світових лідерів у сфері цифрової освіти, так і для України, яка перебуває у стані активної трансформації системи вищої освіти в умовах євроінтеграційних процесів, постпандемічних викликів та правового режиму воєнного стану.

Цифрова трансформація освітнього середовища передбачає використання комплексу сучасних технологій, серед яких провідне місце займають системи управління навчанням (LMS), віртуальні навчальні середовища (VLE), хмарні сервіси, засоби відеоконференцзв'язку, електронні бібліотеки, цифрові наукові репозитарії, технології штучного інтелекту, learning analytics та адаптивні освітні платформи.

Велика Британія посідає провідне місце у впровадженні цифрових технологій у сфері вищої та післядипломної освіти. Британська модель підготовки докторів філософії характеризується високим рівнем інтеграції цифрових платформ у науково-дослідницький процес, системністю цифрової інфраструктури та орієнтацією на персоналізацію освітніх траєкторій здобувачів. Важливу роль у цьому процесі відіграють такі цифрові платформи, як Moodle, Blackboard, Microsoft Teams for Education, Canvas, Google Classroom, ResearchGate, ORCID, Turnitin, а також спеціалізовані дослідницькі середовища університетів Великої Британії.

Однією з ключових особливостей британської системи є активне використання віртуальних навчальних середовищ (Virtual Learning Environments, VLE), які забезпечують комплексний супровід підготовки докторів філософії. Такі платформи дозволяють організовувати дистанційне навчання, проводити наукові семінари, здійснювати моніторинг індивідуальних освітніх траєкторій, координувати дослідницькі проєкти та забезпечувати постійну академічну комунікацію між аспірантами, супервізорами та науковими спільнотами. Британські університети активно використовують цифрові системи управління науковими дослідженнями, що дозволяє інтегрувати освітню, наукову та адміністративну складові в єдине інформаційне середовище.

Важливе місце у британській системі підготовки докторів філософії займає використання технологій learning analytics, спрямованих на аналіз освітніх даних та моніторинг індивідуальної динаміки навчальної і науково-дослідної діяльності здобувачів освіти. Використання інструментів аналізу великих масивів даних дає можливість своєчасно виявляти академічні труднощі, удосконалювати механізми наукового супроводу та підвищувати результативність PhD-підготовки. Застосування такого підходу сприяє реалізації персоналізованої моделі навчання, що відповідає сучасним тенденціям розвитку дослідницько-орієнтованої вищої освіти.

Важливим напрямом цифровізації британської системи PhD-освіти є інтеграція відкритих освітніх ресурсів (Open Educational Resources, OER) та електронних наукових бібліотек. Університети Великої Британії активно використовують цифрові репозитарії наукових праць, системи відкритого доступу до дисертаційних досліджень, електронні платформи журналів та міжнародні бази даних Scopus, Web of Science, Springer, JSTOR, Sage Publications та інші. Це суттєво розширює доступ аспірантів до актуальної наукової інформації та сприяє інтеграції молодих учених у міжнародний академічний простір.

Сучасна британська модель підготовки докторів філософії також характеризується широким використанням змішаних форматів навчання (blended learning), які поєднують традиційні аудиторні форми роботи з цифровими технологіями. Такий підхід забезпечує гнучкість освітнього процесу, індивідуалізацію наукової підготовки та можливість ефективного поєднання дослідницької діяльності з міжнародною академічною співпрацею. Особливої актуальності blended learning набув після пандемії COVID-19, коли університети були змушені оперативно переходити на дистанційні формати навчання та наукової взаємодії.

Важливою перевагою британської системи є системна державна підтримка цифрових освітніх інновацій. Реалізація програм EDUCATE Programme, EdTech Strategy та інших ініціатив Міністерства освіти Великої Британії сприяє розвитку цифрової інфраструктури університетів, підтримці EdTech-стартапів, впровадженню інноваційних платформ та модернізації науково-освітнього середовища.

Для України питання цифровізації підготовки докторів філософії є особливо актуальним у контексті інтеграції до Європейського простору вищої освіти, реформування системи PhD-підготовки та забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах воєнного стану. Останні роки характеризуються суттєвим прискоренням цифрової трансформації української освіти. Каталізаторами прискореної цифровізації української системи вищої освіти стали пандемія COVID-19 та умови воєнного стану, які зумовили необхідність швидкого переходу до дистанційних та змішаних форматів навчання.

Українські заклади вищої освіти активно впроваджують цифрові освітні платформи Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom, Prometheus, EdEra та інші сервіси дистанційної освіти. Важливу роль у цифровізації відіграє Єдина державна електронна база з питань освіти (ЄДЕБО), яка забезпечує автоматизацію адміністративних процесів та електронний документообіг у сфері освіти.

У сфері підготовки докторів філософії цифрові платформи використовуються для організації наукових семінарів, дистанційного супервізійного супроводу, проведення онлайн-конференцій, моніторингу індивідуальних планів роботи аспірантів, академічної комунікації та доступу до електронних наукових ресурсів. Значного поширення набули цифрові сервіси для перевірки академічної доброчесності, зокрема Unicheck та StrikePlagiarism, що сприяє підвищенню якості наукових досліджень.

Водночас українська система підготовки докторів філософії стикається з низкою проблем у сфері цифровізації. Серед основних викликів варто виокремити нерівномірний рівень цифрової інфраструктури закладів освіти, недостатній доступ до високошвидкісного Інтернету в окремих регіонах, дефіцит сучасного цифрового обладнання, обмежене фінансування, недостатній рівень цифрової компетентності частини науково-педагогічних працівників, а також проблеми кібербезпеки.

Крім того, важливою проблемою залишається недостатній рівень інтеграції українських PhD-програм у міжнародні цифрові наукові мережі. Хоча українські університети активно долучаються до міжнародних освітніх платформ та програм академічної мобільності, рівень використання глобальних дослідницьких цифрових інструментів ще не є достатнім.

Перспективним напрямом модернізації системи підготовки докторів філософії в Україні є адаптація позитивного британського досвіду цифровізації освіти. Насамперед це стосується розвитку комплексних цифрових екосистем університетів, впровадження learning analytics, розширення використання AI tools, розвитку відкритих освітніх ресурсів, інтеграції електронних дослідницьких платформ та створення цифрових середовищ наукової співпраці.

Важливого значення набуває також розвиток цифрових компетентностей здобувачів третього освітньо-наукового рівня. Сучасний доктор філософії повинен володіти не лише ґрунтовними дослідницькими знаннями, але й навичками роботи з цифровими науковими базами даних, системами академічної комунікації, цифровими аналітичними інструментами, платформами управління дослідженнями та технологіями обробки великих даних.

Доцільним є впровадження в українських університетах спеціалізованих цифрових платформ, які забезпечуватимуть комплексний супровід підготовки здобувачів PhD ступеню: від формування індивідуальної освітньої траєкторії до моніторингу виконання дисертаційного дослідження та інтеграції у

міжнародні наукові мережі. Важливою складовою такого цифрового середовища має стати розвиток електронних репозитаріїв дисертаційних досліджень, платформ академічної доброчесності та систем цифрового портфоліо молодих учених.

Перспективним напрямом також є розширення міжнародної цифрової співпраці між українськими та британськими університетами. Це може включати спільні онлайн-курси, міжнародні наукові семінари, цифрові дослідницькі лабораторії, віртуальні академічні мобільності та спільні платформи наукової комунікації. Такі механізми сприятимуть інтеграції української науки у світовий дослідницький простір та підвищенню конкурентоспроможності українських PhD-програм.

Отже, сучасні цифрові платформи стають ключовим елементом модернізації системи підготовки докторів філософії. Британський досвід демонструє високу ефективність комплексної цифровізації освітнього та наукового середовища, системного впровадження цифрових технологій та персоналізованого підходу до підготовки молодих учених. Україна, попри складні соціально-політичні умови, демонструє значну динаміку цифрової трансформації освіти та поступово інтегрує сучасні цифрові рішення у систему PhD-підготовки.

Подальший розвиток цифрових платформ у сфері підготовки докторів філософії в Україні потребує комплексної державної підтримки, модернізації цифрової інфраструктури закладів вищої освіти, підвищення рівня цифрової компетентності учасників освітнього процесу, розширення міжнародної академічної співпраці та адаптації кращих європейських практик Реалізація зазначених напрямів сприятиме формуванню конкурентоспроможної системи підготовки докторів філософії, інтегрованої до європейського та світового науково-освітнього простору.

---

1. Дзюба Маргарита Ігорівна, Губін Юрій Ігорович. Тенденції розвитку вищої освіти в Україні та Великій Британії: компаративний контекст. *Академічні візії*. 2025. №50. С. 1–10. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.18989247.

2. О. С. Іванова, С. С. Єрмакова, О. О. Ковальова. Освіта в умовах цифрової трансформації суспільства. *Наукові записки міжнародного гуманітарного університету.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 40. С. 99-103. DOI : https://doi.org/10.32782/2663-5682/2024/40/21.

Ірина ЦАРЬОВА
завідувач кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, професор

RATIO VS ACTIO: РОЗВІДКА МИСЛИТЬ, ОРД ДІЄ

Повномасштабна війна проти України актуалізувала проблему переосмислення функціонального призначення спеціальних служб. У сучасній безпековій парадигмі дедалі частіше виникає небезпечна тенденція ототожнення розвідувальної діяльності з оперативно-розшуковою діяльністю, що призводить до методологічної плутанини, помилок у законодавчому регулюванні та неефективного розподілу функцій між суб'єктами сектору безпеки. Така ситуація потребує повернення до фундаментального питання: **чим принципово відрізняється розвідка від оперативної діяльності?**

Відповідь може бути сформульована через класичну дихотомію латинської філософської традиції: **«Ratio – мислення. Actio – дія».** Саме ця опозиція дозволяє зрозуміти природу спеціальних служб значно глибше, ніж суто юридичне визначення їх повноважень.

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) в Україні залишається однією з найбільш дискусійних сфер у системі кримінальної юстиції. Попри її важливу превентивну функцію, у практиці часто спостерігається небезпечна тенденція, коли ОРД підміняє собою кримінальний процес. Це створює правові колізії, розмиває межі між досудовим розслідуванням і оперативними заходами та ставить під сумнів законність отриманих матеріалів [1].

У професійному середовищі поліціянтів поняття оперативно-розшукова діяльність чи кримінальна розвідка часто плутають, ототожнюють або використовують як взаємозамінні [2]. Проте оперативно-розшукова діяльність і кримінальна розвідка – це не близнюки, а радше родичі з різними характерами, завданнями та правовим статусом. То хто є хто?

Оперативно-розшукова діяльність – це чітко врегульований законом інструмент держави для: виявлення, попередження, припинення, розкриття злочинів. До ключових рис оперативно-розшукової діяльності належить: чітка правова регламентація (Закон України «Про ОРД»), застосовується в межах конкретних підстав; результати можуть бути використані в кримінальному провадженні; орієнтація на факт злочину або підготовку до нього. Оперативно-розшукова діяльність – це як «скальпель хірурга»: точний, контрольований і застосовується лише тоді, коли є діагноз [3].

Кримінальна розвідка – поняття значно ширше й «гнучкіше», яке походить із розвідувальної логіки та кримінального аналізу, а не лише з процесуального права. Перш за все, це збір, аналіз і прогнозування

кримінальних загроз; робота з відкритими, закритими й альтернативними джерелами; фокус не на злочині, а на кримінальних процесах і тенденціях; орієнтація на упередження та стратегічне планування.

Кримінальна розвідка – це «радар», який бачить небезпеку ще до того, як вона стане справою № 1.

Quis est quis?

КРИТЕРІЙ	**Оперативно-розшукова діяльність**	**Кримінальна розвідка**
Правовий статус	Чітко визначений законом	Часто доктринальний / відомчий
Фокус	Конкретний злочин	Кримінальні явища
Часовий горизонт	Тут і зараз	Середньо- та довгостроково
Результат	Докази, матеріали	Аналітика, прогнози
Ризик порушення прав	Високий → строгий контроль	Нижчий → більше гнучкості

Протиставляти оперативно-розшукову діяльність і кримінальну розвідку – стратегічна помилка. У сучасній правоохоронній моделі вони працюють ефективно «лише в тандемі»: кримінальна розвідка «формує бачення»; оперативно-розшукова діяльність «реалізує його в правовому полі». Без розвідки оперативно-розшукова діяльність стає реактивною. Без оперативно-розшукової діяльності розвідка залишається паперовою.

Гібридні загрози, організована злочинність, кіберзлочини, фінансові схеми – усе це вимагає мислення не лише процесуального, а й розвідувально-аналітичного. І саме тут кримінальна розвідка перестає бути «модним словом» і стає «необхідністю» [4; 5].

Отже, оперативно-розшукова діяльність – це закон і дія. Кримінальна розвідка – це сенс і напрям. Quis est quis? Вони різні – і саме тому мають працювати разом. Розвідка та оперативно-розшукова діяльність не є взаємозамінними інститутами. Їх природа визначається різними рівнями державного управління та різними формами пізнання. Розвідка функціює як система стратегічного мислення держави. Її головним продуктом є знання, що забезпечує інформаційну перевагу та підтримує прийняття політичних і військових рішень. Оперативно-розшукова діяльність є механізмом практичної реалізації цього знання через оперативні заходи, документування правопорушень і нейтралізацію загроз. Співвідношення **Ratio vs Actio** відображає фундаментальний принцип функціювання сучасного сектору безпеки:

Розвідка мислить.

Оперативно-розшукова діяльність діє.

Лише їх синергія забезпечує стратегічну перевагу держави у XXI столітті.

1. Максименко К. Оперативно-розшукова діяльність поза межами кримінального процесу: межі допустимого та проблеми доказування. URL : https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta proces/.

2. Царьова І. В. Висвітлення поліційних дій у медіа: лексичні й стилістичні особливості. *Науковий вісник Дніпровського державного університет внутрішніх справ*. Дніпро: ДДУВС. 2025. Вип. 3. С. 206-212.

3. Cullen P. The landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model (Public Version), Giannopoulos, G., Smith, H. and Theocharidou, M. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021. URL: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123305

4. Tsareva I. V. Functional and derivative space of the legal text. *Advanced trends of the modern development of philology in European countries* : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2019. P. 217-233.

5. Tsareva I. V. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2022. 1436 p. P. 804-812.

Олександра АРЧАКОВА
доцент кафедри тактики
Київського інституту
Національної гвардії України,
кандидат технічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України докорінно змінила умови функціонування всієї системи вищої освіти. Закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання не лише надають освітні послуги, а й готують фахівців для сектору безпеки і оборони, підтримують службову дисципліну, забезпечують готовність особового складу до виконання завдань за призначенням і фактично є частиною загальної системи обороноздатності держави.

Варто підкреслити, що підготовка офіцерів і фахівців для Національної гвардії України в умовах воєнного стану не може залишатися суто академічним процесом. Вона повинна бути максимально наближеною до реальних потреб підрозділів, які виконують бойові та службово-бойові завдання та з урахуванням сучасних загроз і ризиків.

Вищі військові навчальні заклади (далі – ВВНЗ) з підготовки офіцерів для Національної гвардії України полягає в тому, що вони поєднують ознаки освітньої установи, військового або правоохоронного формування, наукового центру та середовища професійної соціалізації майбутнього офіцера. У таких закладах курсант не є лише здобувачем освіти. Він водночас є військовослужбовцем або особою, яка готується до проходження служби,

перебуває в умовах статутної організації повсякденної діяльності, виконує накази командирів, дотримується службової дисципліни і поступово входить у професійну культуру сектору безпеки і оборони.

В умовах воєнного стану ця подвійна природа набуває ще більшої ваги. Освітній процес не може бути відірваний від реальної оперативної обстановки, адже випускник закладу вищої освіти НГУ після завершення навчання може одразу опинитися на посаді, пов'язаній з управлінням підрозділом, організацією охорони важливих державних об'єктів, виконанням завдань із забезпечення громадської безпеки або участю у бойових діях. Відповідно, зміст навчання має бути не формально стабільним, а динамічним: він повинен швидко реагувати на зміну характеру загроз, появу нових способів ведення бойових дій, розвиток безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби, кіберзагроз, інформаційно-психологічних операцій і нових підходів до тактичної медицини.

Виходячи з наведеного, для удосконалення організації освітнього процесу закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання потребує визначення та узагальнення особливостей діяльності закладів вищої освіти з підготовки офіцерів в умовах воєнного стану, а також окреслення основних напрямів удосконалення організації освітнього процесу, службової діяльності та професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Розглянемо детальніше особливостей діяльності ВВНЗ в умовах воєнного стану на прикладі закладів вищої освіти Національної гвардії України.

Першою особливістю діяльності таких закладів є необхідність забезпечення безперервності освітнього процесу без зниження вимог до службової дисципліни та безпеки. Тому адміністрація закладу має постійно балансувати між навчальними планами, наказами вищого командування, безпековою ситуацією в регіоні, наявністю укриттів, можливостями зв'язку та потребою збереження керованості курсантських підрозділів.

Наступною особливістю є зміна співвідношення теоретичної та практичної підготовки. Майбутній офіцер НГУ повинен не тільки знати норми права, положення статутів, основи управління підрозділом чи методику організації служби, а й уміти діяти в умовах невизначеності, дефіциту часу, ризику втрат, інформаційного перевантаження та морально-психологічного тиску. Саме тому особливого значення набувають польові заняття, тактико-спеціальні навчання, командно-штабні тренування, практичне відпрацювання алгоритмів дій у кризових ситуаціях, заняття з домедичної допомоги, інженерної підготовки, топографії, зв'язку та управління в малих підрозділах.

Ще одною особливістю діяльності ВВНЗ в умовах воєнного стану є включення бойового досвіду в освітній процес. Для закладів вищої освіти НГУ це не абстрактна рекомендація, а фактично умова актуальності підготовки. Важливо, щоб такий досвід подавався не як набір героїчних історій, а як професійний матеріал для аналізу: які рішення були ефективними, які помилки

повторювалися, як діяли командири в умовах нестачі інформації, як забезпечувалася взаємодія з іншими складовими сил оборони, які проблеми виникали під час евакуації, логістики, зв'язку та управління.

Разом із тим в умовах воєнного стану є потреба в гнучкій організації освітнього процесу. Закон України «Про вищу освіту» передбачає автономію закладів вищої освіти та можливість самостійно визначати форми організації освітнього процесу в межах законодавства. Для закладів НГУ це означає можливість поєднання аудиторного навчання, дистанційних занять, самостійної роботи, тренажерної підготовки, польових виходів і практики у військових частинах.

Наступною особливістю є необхідність збереження академічної доброчесності. Воєнний стан об'єктивно ускладнює контроль знань, організацію самостійної роботи, проведення іспитів і захист кваліфікаційних робіт. Проте зниження стандартів доброчесності є небезпечним, адже йдеться про підготовку людей, від професійності яких залежатимуть життя підлеглих і виконання бойових завдань. Тому заклади вищої освіти НГУ мають не спрощувати вимоги, а змінювати форми контролю: ширше використовувати усні опитування, практичні завдання, ситуаційні задачі, комплексні іспити, захист рішень командира, перевірку здатності діяти, а не тільки відтворювати текст навчального матеріалу.

Важливо відзначити таку особливість діяльності вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, це – переорієнтація наукової діяльності вищих військових навчальних закладів Національної гвардії України на практичні потреби війська. Наукові дослідження у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану повинні мати чітко виражений прикладний характер. Це можуть бути дослідження з тактики дій підрозділів НГУ, охорони критичної інфраструктури, протидії диверсійно-розвідувальним групам, застосування безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби, удосконалення системи управління, психологічного забезпечення, логістики, військово-правового регулювання, підготовки командирів малих підрозділів. Така наука не відокремлена від освіти: її результати мають швидко впроваджуватися в навчальні програми, методичні рекомендації та практику підготовки. Удосконалення цього напряму потребує переходу від переважно теоретичного планування наукових тем до системного формування дослідницьких завдань на основі запитів військових частин, бойового досвіду, аналізу типових проблем управління, забезпечення, взаємодії та підготовки особового складу. Доцільно створювати постійні робочі групи за участю науково-педагогічних працівників, офіцерів-практиків, курсантів старших курсів, які визначатимуть актуальні проблеми, перевірятимуть практичну придатність отриманих результатів і забезпечуватимуть їх швидке впровадження. Ефективність наукової роботи варто оцінювати не лише за кількістю публікацій, а й за тим, чи були її результати використані у навчальних програмах, бойовій підготовці, методичних рекомендаціях,

удосконаленні алгоритмів дій командирів або підвищенні безпеки особового складу.

На прикладі НГУ можна виділити кілька управлінських рішень, які з урахуванням особливостей діяльності закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання є принципово важливими для стабільної роботи ВВНЗ під час воєнного стану. По-перше, потрібне постійне оновлення освітніх програм з урахуванням реального досвіду підрозділів. По-друге, необхідно розвивати систему зворотного зв'язку з випускниками і командирами військових частин, які можуть оцінити, яких компетентностей молодим офіцерам бракує на практиці. По-третє, доцільно посилювати міжвідомчу взаємодію у підготовці, оскільки Національна гвардія України діє не ізольовано, а разом з іншими складовими сил безпеки і оборони. По-четверте, слід розвивати навчально-тренувальну базу, симуляційні засоби, полігони, класи тактичної медицини, зв'язку, безпілотних систем і управління підрозділом.

Додатково слід зазначити, що воєнний стан створює для закладів вищої освіти НГУ низку реальних проблем: перевантаження особового складу, дефіцит часу для фундаментальної підготовки, обмеження доступу до окремих ресурсів, ризики для інфраструктури, емоційне виснаження, потребу швидко змінювати навчальні плани, складність забезпечення однакового рівня підготовки в різних групах. Проте саме в таких умовах формується нова модель військової освіти – більш практична, гнучка, орієнтована на реальні потреби оборони держави і водночас вимоглива до якості підготовки.

Отже, діяльність закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану має комплексний характер. Йдеться про глибоку адаптацію всієї системи підготовки: від цілей освітніх програм до методів оцінювання, від організації повсякденної служби до наукових досліджень, від безпеки аудиторій до психологічної готовності майбутнього офіцера. Національна гвардія України в цьому контексті є показовим прикладом, оскільки її заклади освіти готують фахівців для виконання завдань, що поєднують військову, правоохоронну та гуманітарно-безпекову складові.

Подальше вдосконалення діяльності закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану доцільно здійснювати за кількома напрямами: оновлення освітніх програм з урахуванням досвіду війни; розвиток сучасної навчально-тренувальної бази; залучення до викладання офіцерів із практичним бойовим досвідом; посилення психологічної та правової підготовки; удосконалення системи оцінювання практичних компетентностей; налагодження сталого зворотного зв'язку між закладами освіти, випускниками та військовими частинами НГУ. Саме такий підхід дозволить забезпечити людяність, практичність і професійну глибину військової освіти в умовах тривалої війни.

Андрій БЕЙКУН
доцент кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної
безпеки Київського інституту
Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук, доцент

Руслан ГУРІН
здобувач вищої освіти
факультету службово-бойової
діяльності НГУ
Київського інституту
Національної гвардії України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Мобілізаційна підготовка та мобілізація є складовими системи національної безпеки, що забезпечують обороноздатність держави, організацію захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності в умовах воєнної загрози.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації спровокувала значну динаміку мобілізаційних процесів, підвищило їх ефективність, адаптацію до сучасних викликів і гармонізацію з міжнародними стандартами. Важливим орієнтиром стали регламенти НАТО, які передбачають комплексний підхід до управління мобілізаційними ресурсами, оптимізацію обліку військовозобов'язаних й посилення інтеграції цивільного й військового компонентів [1, с. 87].

Як відомо, основним галузевим нормативно-правовим актом у сфері мобілізаційної діяльності є Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII. Цей закон визначає правові та організаційні засади мобілізаційної підготовки держави, встановлює порядок її проведення, структуру управління, повноваження органів влади, права та обов'язки громадян, підприємств, установ та організацій під час мобілізації. У документі також визначено процедури бронювання окремих категорій військовозобов'язаних, форми залучення транспортних та матеріально-технічних ресурсів, заходи з підтримання мобілізаційної готовності тощо [2].

Відповідно до Закону України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року № 1932-XII, мобілізаційна підготовка позиціонується як система заходів

політичного, економічного, військового, соціального, правового та організаційного характеру, спрямованих на підготовку держави до оборони. Саме цей Закон забезпечує взаємозв’язок між військовими, економічними та адміністративними аспектами мобілізації, визначаючи порядок переведення держави з мирного на воєнний стан [3].

Питання мобілізації в умовах воєнного стану регулюються також Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII, який визначає правові засади запровадження, здійснення і припинення воєнного стану. Закон встановлює перелік можливих обмежень прав і свобод громадян під час дії цього режиму, порядок діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, а також процедури мобілізаційного розгортання Збройних Сил України та інших військових формувань [4].

Президент України, згідно зі статтею 106 Конституції, має повноваження оголошувати загальну або часткову мобілізацію та вводити воєнний стан на всій території держави або в окремих її місцевостях за поданням Ради національної безпеки і оборони України [5]. Відповідні рішення оформлюються указами Президента, які підлягають затвердженню Верховною Радою України. Так, Указ Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації» від 27 квітня 2026 № 343/2026 року визначає порядок продовження мобілізаційних заходів у період триваючої повномасштабної збройної агресії російської федерації [6].

Координація діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, організацій і громадян у сфері мобілізаційної підготовки здійснюється Кабінетом Міністрів України. Зокрема, Постановою КМУ від 27 січня 2023 року № 76 «Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» визначено порядок розроблення мобілізаційних планів, здійснення бронювання окремих категорій осіб, ведення обліку мобілізаційних ресурсів і матеріальних резервів [7].

Разом з тим, означений концептуально окреслений і відомий алгоритм потребує постійного вдосконалення з врахуванням динаміки загроз та небезпек зовнішнього характеру.

Так, актуальним напрямом вдосконалення законодавчої бази є цифровізація мобілізаційних процесів. У 2024 році був розпочатий процес уніфікації електронних реєстрів військовозобов’язаних, що передбачає автоматизований облік, цифрове оповіщення та оновлення даних через єдину державну систему. Звісно, що такі кроки підвищуватимуть ефективність і прозорість мобілізаційного управління та знижуватимуть ризики помилок і зловживань. 25 лютого 2026 Уряд Постановою затвердив Порядок ведення Державного реєстру військовослужбовців. Означений цифровий Реєстр стане основою для електронного військово-облікового документа, автоматизації

обліку та швидшого доступу до соціальних гарантій і сервісів, зокрема через «Армія+». Порядок визначає правила формування, оновлення, зберігання та захисту даних, а також умови доступу до них. Передбачена електронна взаємодія з іншими державними реєстрами, щоб забезпечити точність, актуальність та автоматизацію отримання даних, зокрема, з Єдиним державним демографічним реєстром, Державним реєстром актів цивільного стану та Державним реєстром фізичних осіб – платників податків. Днем початку функціонування Реєстру стане день опублікування на офіційному веб-сайті Міноборони відповідного повідомлення [8; 9].

Під час воєнного стану питання правового регулювання мобілізації тісно пов'язане з принципом верховенства права та дотриманням прав людини. Відповідно до статті 64 Конституції України, окремі права можуть бути обмежені, але лише в межах, необхідних для забезпечення оборони держави [5]. Тому, як вбачає ряд провідних дослідників, зокрема, О. Циганов, важливим завданням законодавця є збереження балансу між безпековими потребами і гарантіями конституційних прав громадян [10, с. 135].

Галузеві закони та інші нормативи чітко визначають: хто підлягає мобілізації, хто має право на відстрочку, а хто взагалі не може бути призваним за станом здоров'я чи соціальним статусом. А відповідальність за дотримання цих норм покладена не лише на ТЦК та СП, а й на державні органи та посадових осіб, керівників підприємств, працівників соціальних служб, медичних установ. Разом з тим, протягом дії правового режиму воєнного стану типовими порушеннями, що ставлять під сумнів легітимність мобілізаційних заходів, викликаючи недовіру до державних інституцій, були: неправомірне вручення повісток; ігнорування наданих документів про відстрочку або інвалідність; відмова зареєструвати звернення громадянина або не надати відповідь у строки; тиск на осіб, які мають законне право на звільнення або відстрочку; необґрунтоване направлення на повторний медогляд без рішення ВЛК [11].

Як підкреслюють С. Бринцева та О. Романішин, для усунення окреслених порушень доцільно, як вбачається, посилити внутрішній контроль в органах державної влади, у тому числі запровадити чіткі протоколи дій державного посадовця. Також доречним буде запровадження регулярного моніторингу дотримання соціальних гарантій для військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, підвищення рівня правової обізнаності посадових осіб через навчання та інструктажі, швидке реагування на звернення та скарги військовослужбовців. Дотримання законодавства посадовими особами в умовах війни позиціонується як ключова умова для збереження довіри громадян, ефективної мобілізації та забезпечення прав військовослужбовців. Сила держави має поєднуватися з правовою справедливістю, а порушення - не залишатися безкарними. Захист прав тих, хто вже служить або лише готується стати до лав Збройних Сил та інших військових формувань, є не лише юридичним обов'язком, а й моральною

відповідальністю держави. Лише дотримання законодавства усіма суб'єктами дозволить уникнути соціального опору, зменшити напругу та зміцнити легітимність державних інституцій у найтяжчі часи [11].

Як зазначалось, сучасні виклики потребують оновлення мобілізаційного законодавства, його узгодження із сучасними стандартами НАТО та ЄС, а також підвищення ролі парламентського і громадського контролю у сфері мобілізаційних заходів. На погляд деяких науковців, важливим кроком удосконалення мобілізаційного законодавства має стати підготовка нового кодифікованого акта - Мобілізаційного кодексу України, який має інтегрувати чинні норми та забезпечити їх практичну реалізацію з урахуванням досвіду воєнного часу та розвитку відповідного галузевого законодавства країн НАТО [12-14]. Як вбачається, такий нормативний акт повинен забезпечити:

- якісніші управлінські рішення щодо регулювання мобілізаційними процесами;
- ефективніше використання мобілізаційних ресурсів;
- законодавче закріплення функціонування цифрових реєстрів, як повних та верифікованих джерел інформації про військовозобов'язаних;
- узгодженість державних інформаційних систем;
- належне функціонування парламентського і громадського контролю у сфері мобілізаційної підготовки і мобілізації.

Отже, правові засади мобілізаційної підготовки та мобілізації в умовах воєнного стану становлять багаторівневу систему, що поєднує конституційні норми, галузеве законодавство, підзаконні акти нормативно-правові акти, рішення Президента і Уряду, а також дорадчих органів. Ефективність цієї системи залежить від її узгодженості, стабільності правових процедур, цифровізації управління та реального забезпечення прав громадян у процесі проведення мобілізаційних заходів.

При опрацюванні проблематики, окрім текстуально визначених, використовувались і джерела, зазначені у переліку використаних за №№ 15-17.

---

1. Дзюбук Т. М. Сучасні виклики правового регулювання мобілізації на військову службу в Україні. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 6, 7. URL: https://cms.legal-journal.e-u.edu.ua/uploads/6_14_f8e72cd09d.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1993, № 44, ст.416. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3543-12 (дата звернення: 10.06.2026).

3. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 9, ст.106. URL: https://zakon. rada.gov.ua/go/1932-12 (дата звернення: 10.06.2026).

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2015, № 28, ст.250. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19 (дата звернення: 10.06.2026).

5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 10.06.2026).

6. Про продовження строку проведення загальної мобілізації: Указ Президента України № 343/2026 від 27 квітня 2026 року. URL: https://www. president.gov.ua/documents/3432026-59297 (дата звернення: 10.06.2026).

7. Деякі питання реалізації положень Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 № 76. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF# Text (дата звернення: 10.06.2026).

8. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру військовослужбовців: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2026 р. № 280. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2026-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.06.2026).

9. Уряд затвердив Порядок ведення цифрового реєстру військовослужбовців. *Аналітична довідка*. 5 березня 2026. Міністерство оборони України. [Офіційний портал]. URL: https://mod.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-porya dok-vedennya-czifrovogo-reyestru-vijskovosluzhbovcziv (дата звернення: 10.06. 2026).

10.Циганов О. Г. Правові засади мобілізації населення України в умовах збройної агресії: теоретичні та прикладні аспекти розвитку вітчизняного законодавства. *Правовий часопис Донбасу*. № 1 (94), 2026. С. 133-138. URL: https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/410/386 (дата звернення: 10.06.2026).

11.Бринцева С., Романішин О. Мобілізація і закон: дотримання правил важливіше, ніж здається. 16 липня 2025. Національна асоціація адвокатів України. [Електронний портал]. URL: https://unba.org.ua/publications/10549-mobilizaciya-i-zakon-dotrimannya-pravil-vazhlivishe-nizh-zdaet-sya.html (дата звернення: 10.06.2026).

12. Бойко С. П. Механізми мобілізації в умовах гібридної війни: правові аспекти та соціальні виклики. *Юридичний вісник України*. 2023. № 12. С. 45-52.

13.Кравець О. М. Роль цифровізації в удосконаленні мобілізаційного процесу. *Цифрові інновації в публічному управлінні*. 2024. Т. 8, № 1. С. 24-31.

14.Гончарук Н. М. Проблеми адаптації мобілізаційних систем до умов воєнного стану. *Кримінологічний журнал України*. 2024. № 11. С. 101-108.

15.V Міжнародна науково-практична конференція: «Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи». *Збірник тез.* (м. Хмельницький, 19 лютого 2026 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2026. 250 с. URL: https://univer.km.ua/sites/default/files/Наукова діяльність_/_Збірник ПУіА_19.03. 2026 р._0.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

16. Братковський В. М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: *монографія*. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 204 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/ bitstream/1234567890/3459/1/Братковський монографія.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

17. Баланда О. М. Обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання особливого періоду в Україні. *Магістерська робота*. Національний університет оборони України. Інститут державного військового управління. 2024. 81 с. URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/rkr-mag-25-05.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

Артур ВОЛОБОЄВ
начальник відділу організації освітнього процесу Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ВПЛИВ ПРАКТИКИ ЄСПЛ НА ФОРМУВАННЯ ДОКАЗОВОЇ БАЗИ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Інтеграція практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) у національну правозастосовну сферу України має нормативно закріплений характер. Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства [1]. Конкретизуючи цей припис, ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» зобов'язує суди застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику ЄСПЛ як джерело права [2]. Саме ця норма перетворює рішення Суду з акта казуального тлумачення на регулятор, що формує усталені вимоги до доказування. Такий механізм доцільно позначати як прецедентний вплив, тобто здатність правових позицій ЄСПЛ визначати зміст і межі доказової діяльності поза конкретним провадженням, у якому їх сформульовано.

У кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів, кваліфікованих за ст. 438 Кримінального кодексу України, цей вплив має окремі особливості, адже збирання доказів відбувається в умовах активних бойових дій, обмеженого доступу до місця вчинення злочину, масовості постраждалих і доволі часто пов'язана з неможливістю безпосереднього дослідження території до її деокупації. За таких обставин ризик відступу від процесуальної форми зростає, відповідно і зростає значення критеріїв, які дозволяють відмежувати допустимий доказ від отриманого з порушенням прав гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [3].

Першочерговим для цієї сфери є питання співвідношення Конвенції та міжнародного гуманітарного права (далі – МГП). У справі «Гассан проти Сполученого Королівства» Велика палата ЄСПЛ уперше визнала, що під час міжнародного збройного конфлікту підстави та гарантії за ст. 5 Конвенції підлягають тлумаченню з урахуванням норм МГП, зокрема режиму інтернування за Женевськими конвенціями [4]. Цю логіку Суд розвинув і в українському контексті, а саме у справі «Україна проти росії (щодо Криму)» він прямо зазначив, що положення Конвенції підлягають розгляду у взаємозв'язку з нормами МГП [5]. Для доказової діяльності це означає, що

предметом доказування стає не лише факт діяння, а й кваліфікаційний контекст, тобто характер конфлікту та статус постраждалих, які визначають застосовану систему норм. Споріднену позицію закладено й у справі «Кононова проти Латвії», де Велика палата визнала, що переслідування за воєнні злочини не суперечить принципам nullum crime та nullum crime sine lege, якщо діяння на момент учинення порушувало норми МГП [6].

Зауважимо, що поряд із матеріально-правовим аспектом прецедентний вплив діє у площині допустимості доказів. Основою тут є позиція щодо відомостей, здобутих унаслідок поводження, забороненого ст. 3 Конвенції. Як приклад, у справі «Ґефґен проти Німеччини» Суд підтвердив, що використання доказів, отриманих через катування, безумовно позбавляє провадження справедливості незалежно від їхньої доказової сили [7]. Ця позиція узгоджується з нормами чинного законодавства України, де ч. 1 ст. 87 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) визначає недопустимими докази, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, а п. 2 ч. 2 тієї ж статті прямо відносить до таких порушення права на захист від катувань і нелюдського поводження [8]. З огляду на це, показовим є рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України», де Суд констатував недопустимість зізнавальних показань, здобутих під тиском, та похідних від них доказів [9]. Прецедентний вплив тут полягає не в дублюванні норми, а в наповненні оцінного поняття «істотне порушення» конкретним змістом.

Окремий аспект становить висновки, сформульовані в міждержавних провадженнях. У справі «Грузія проти росії (ІІ)» Суд, з одного боку, констатував неможливість здійснення юрисдикції в активній фазі бойових дій, а з іншого – визнав порушення щодо поводження з військовополоненими та цивільним населенням після встановлення ефективного контролю [10]. У справах «Україна та Нідерланди проти росії» та «Україна проти росії (щодо Криму)» ЄСПЛ установив масові й систематичні порушення, як-то: позасудові страти, катування, свавільні затримання, депортацію дітей [5; 11], що утворюють фактичну основу для національної кваліфікації воєнних злочинів. Водночас слід чітко окреслити межу. Висновки Суду в міждержавній справі стосуються відповідальності держави, а не вини конкретної особи, а тому не мають преюдиціального значення для окремого кримінального провадження в розумінні ст. 90 КПК України [8]. Вони слугують орієнтиром для визначення напрямів розслідування та доказування контексту, але не заміщують доказування індивідуальної вини.

Отже, підсумовуючи зазначимо, що прецедентний вплив практики ЄСПЛ виконує щодо доказової бази у кримінальних провадженнях про воєнні злочини подвійну функцію – встановлює мінімальні стандарти допустимості, нижче яких доказ втрачає юридичну силу, і водночас орієнтує органи досудового розслідування на способи фіксації, стійкі до подальшої перевірки на конвенційну відповідність. Урахування цих стандартів уже на стадії

збирання доказів є передумовою того, що результати розслідування воєнних злочинів витримають оцінку як національним судом, так і наднаціональними юрисдикційними органами.

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : Міжнародний документ від 04.11.1950. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

4. Справа «Гассан проти Сполученого Королівства» (заява № 29750/09) : рішення Європейського суду з прав людини від 16.09.2014. *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-146501.

5. Справа «Україна проти росії (щодо Криму)» (заява № 20958/14 та № 38334/18) : рішення Європейського суду з прав людини від 25.06.2024. *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-14347.

6. Справа «Кононова проти Латвії» (заява № 36376/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 17.05.2010. *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-98669.

7. Справа «Ґефґен проти Німеччини» (заява № 22978/05) : рішення Європейського суду з прав людини від 1.06.2010. *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99015.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

9. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява № 42310/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 21.07.2011. *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-204031.

10. Справа «Грузія проти росії (II)» (заява № 38263/08) : рішення Європейського суду з прав людини від 21.01.2021. *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-207757.

11. Справа «Україна та Нідерланди проти росії» (заява № 8019/16, № 43800/14 та № 28525/20) : рішення Європейського суду з прав людини від 30.11.2022. *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-222889.

Марія ГРИЦІВ
здобувач вищої освіти
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Сергій КМЕТЬ
доктор філософії в галузі знань воєні
науки державна безпека, безпека
державного кордону старший викладач
кафедри прикордонного контролю
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

КОНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна є одним із найскладніших викликів для будь-якої держави, оскільки створює загрозу не лише її територіальній цілісності, а й стабільності функціонування державних інститутів. У таких умовах особливого значення набувають конституційні механізми, які забезпечують безперервність державного управління, збереження демократичних засад та ефективне виконання органами влади своїх повноважень. Конституція України виступає основою правового регулювання суспільних відносин і визначає порядок діяльності державних органів навіть за умов надзвичайних викликів [1].

Конституційні механізми забезпечення стабільності державних інститутів передбачають існування чіткої системи органів державної влади, розмежування їхніх повноважень та визначення процедур взаємодії між ними. У період воєнного стану особливого значення набуває здатність державного механізму швидко адаптуватися до нових умов без порушення основоположних конституційних принципів. Водночас діяльність органів влади має бути спрямована на захист суверенітету держави, безпеки громадян та забезпечення функціонування ключових сфер суспільного життя [2].

Одним із важливих елементів конституційного механізму є принцип безперервності державної влади. Його значення полягає у тому, що навіть за умов збройної агресії державні органи повинні продовжувати виконувати свої функції та забезпечувати реалізацію публічних інтересів. Війна вимагає оперативного прийняття рішень, координації діяльності різних інституцій та ефективного використання наявних ресурсів. Саме тому законодавством передбачено спеціальні правові режими, які дозволяють державі реагувати на загрози, не виходячи за межі конституційного поля [3].

Важливу роль у забезпеченні стабільності державних інститутів відіграє система стримувань і противаг. Навіть у період воєнного стану зберігається необхідність контролю за діяльністю органів влади, що сприяє недопущенню зловживань та забезпечує дотримання принципу верховенства права. Водночас певні права та свободи можуть зазнавати тимчасових обмежень, якщо це обумовлено потребами національної безпеки та відповідає вимогам законодавства [1].

Суттєве значення має діяльність органів сектору безпеки й оборони, які забезпечують захист державного суверенітету та територіальної цілісності країни. У сучасних умовах війни ефективність функціонування цих інституцій безпосередньо впливає на стійкість усієї системи державного управління. Координація між військовими формуваннями, правоохоронними органами та органами державної влади сприяє оперативному реагуванню на загрози та підтриманню належного рівня безпеки [4].

Водночас війна стимулює трансформацію окремих державних інститутів. Зростає роль цифрових технологій у державному управлінні, удосконалюються механізми прийняття управлінських рішень, розширюються форми взаємодії між державою та суспільством. Такі зміни сприяють підвищенню ефективності діяльності органів влади та зміцненню довіри громадян до державних інституцій.

Таким чином, конституційні механізми забезпечення стабільності державних інститутів в умовах війни є важливою передумовою збереження державності та забезпечення національної безпеки. Їх ефективне функціонування дозволяє підтримувати безперервність державного управління, гарантувати реалізацію основних конституційних принципів і створювати умови для подальшого розвитку держави навіть у найскладніших умовах.

_____

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19.

3. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19.

4. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12.

Олена ГУЗЕНКО
доцент кафедри економіки
та публічного управління, ННІ права
та соціального менеджменту
Донецького державного університету
внутрішніх справ кандидат економічних
наук, доцент

НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Забезпечення захисту соціально-економічних прав людини, в сучасних реаліях, виступає пріоритетним напрямком життєздатності країни. Кожна людина має право на гідне життя, взаємоповагу, безпековий простір накопичення та використання суспільних благ. Одним з важливих векторів розвитку країни в умовах війни є здатність забезпечити та захистити права людини, котрі мають широкий видовий спектр. Життєздатність кожного члена українського суспільства, в певній мірі, залежить від здатності держави забезпечити захист соціально-економічних прав кожного. Така теза ґрунтується на тому, що соціально-економічні права громадян українського суспільства характеризують можливості кожної особи реалізувати своє право на життя, саморозвиток, підприємницьку діяльність з метою здобуття засобів для існування, отримання доступу до соціальних послуг різного спрямування. Поява проблематичних аспектів у системі забезпечення та захисту соціально-економічних прав людини, в надзвичайних умовах функціонування країни, свідчіть про необхідність впровадження заходів націлених на усунення існуючих порушень на базі вдосконалення правових регуляторів. Усе окреслене доводить актуальність обраного напрямку вивчення.

Питання захисту соціально-економічних прав людини не є новим в колі досліджень вітчизняних вчених проте не втрачає своєї актуальності. Результати наукових розробок вітчизняних вчених знаходять відображення в фахових наукових статтях, оприлюднюються на конференціях різного рівня та виступають предметом вивчення дисертаційних та монографічних робіт. У науковій праці В. А. Устименко, Т. С. Гудіми, Р. А. Джабраілова та Я. В. Петруненко доволі змістовно викладено результати досліджень щодо гарантії дотримання соціально-економічних та екологічних прав людини в умовах війни та повоєнної трансформації [1], виклики сьогодення щодо громадянського суспільства та правової держави стали предметом вивчення Н. І. Атаманчука, А. М. Колодій, А. О. Монаєнко та Б. В. Островської [2]. В свою чергу, М. А. Баламуш, Н. В. Ільєва та О. М. Миколенко [3] присвятили монографічну розробку дослідженню механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві. Не зменшуючи

значущість напрацювань вітчизняних вчених з даної проблематики, варто зазначити, що окремі питання мають дискусійний та неоднозначний характер, що вказує на доцільність продовження дослідження.

У своїй праці М. М. Коба та О. В. Коба [4, с.12] пропонують понятійну категорію «соціально-економічні права людини» розуміти як «…систему закріплених на конституційному рівні можливостей людини реалізувати свої здібності, здобуваючи засоби до існування, а також можливість отримання від держави певних матеріальних благ, необхідних для підтримання гідного рівня життя та розвитку».

З цього приводу слушною є думка І. А. Щербатюк [5, с. 153], який стверджує, що у більшості випадків науковці розглядають понятійну категорію «соціально-економічні права людини» як «…гарантовані державою правові можливості, що забезпечують особі належні умови існування в економічній і соціальній сферах». За результатами проведених досліджень науковець дійшов висновку «…соціально-економічні права є критерієм відповідності держави принципам правової державності та гуманізму, їх повага і захист є запорукою справедливості, рівності та свободи кожного члена суспільства...забезпечення є інвестицією в людський капітал, стабільність і розвиток суспільства.»[5, с. 158].

Натомість, у колі вітчизняних науковців існує позиція щодо доцільності розгляду понятійної категорії «соціально-економічні права людини» розмежовуючи визначення економічних та соціальних прав людини. Як показують дослідження однозначної позиції до їх сутності в науковому колі не існує.

Так, наукові позиції щодо тлумачення категорії «економічні права людини» доцільно групувати за такими напрямками розкриття сутнісного змісту як [4, с.10]:

– можливості у статусі незалежного суб’єкта економічних відносин вільно володіти, користуватися, розпоряджатися предметами вжитку та основними факторами господарської діяльності, а також право брати участь у виробництві матеріальних та інших благ;

– права, які забезпечують людині вільне розпорядження основними факторами господарської діяльності та прояву господарської ініціативи;

– можливості людини та громадянина володіти, користуватися та розпоряджатися основними економічними благами, а також набувати та захищати їх у порядку, межах, формах і спосіб, передбачених Конституцією та законами України.

Аналогічну ситуацію можна продемонструвати в контексті змістовності понятійної категорії «соціальні права людини», котра характеризуються різними науковими позиціями в контексті як[4, с.10]:

– громадянські права у соціальній сфері, що полягають у можливості набуття соціальних благ, володінні, користуванні і розпорядженні ними та їх захисту або вчиненні певних дій у цій сфері;

– можливості людини реалізувати свої здібності, здобувати засоби для існування, беручи участь у виробництві матеріальних та інших благ;

– встановлені Конституцією та законами України правила цілеспрямованої поведінки або діяльності людей, спрямованої на задоволення власних соціальних потреб.

На наш погляд, в сучасних реаліях, понятійну категорію «соціально-економічні права людини» доцільно розуміти як пакет соціально-економічних конституційно-правових норм, які гарантують гідне життя всім членам соціуму, на базі механізмів реалізації ключових компонентів забезпечення матеріального добробуту в контексті права на працю, на відпочинок, на власність та на підприємницьку діяльність та задоволення базових життєвих потреб, в якості прав на достатній життєвий рівень, соціальний захист, на охорону здоров'я, на житло, сім'ю, материнство та дитинство, котрі обов'язкові до виконання кожним учасником конституційних правовідносин. Зазначений підхід до розкриття змісту понятійної категорії «соціально – економічні права людини» включає більш розширений пакет сегментів, який дозволяє на базі існуючого зв'язку між ними більш предметно підійти до рольового значення соціально-економічних прав людини в сучасних реаліях.

Таким чином, результати проведеного дослідження надають змогу сформулювати загальний концептуальний висновок. Держава зобов'язана не лише гарантувати виконання конституційно-правової норми соціально-економічних прав людини, а, й сприяти її реалізації, в сучасних складних умовах розвитку, з обов'язковим надання права кожному члену українського суспільства розраховувати на відповідальність осіб, які допустили їх порушення.

---

1. Гарантії дотримання соціально-економічних та екологічних прав людини в умовах війни та повоєнної трансформації: колективна монографія / В. А. Устименко , Т. С. Гудіма, Р. А. Джабраілов, Я. В. Петруненко та ін.; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.А. Устименка. Київ: ДУ «ІЕПД імені В. К. Мамутова НАН України», 2024. 404 с.

2. Громадянське суспільство та правова держава: виклики сьогодення: монографія / Н. І. Атаманчук, А. М. Колодій, А. О. Монаєнко, Б. В. Островська; за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Л. Ф. Купіної, В. І. Шакуна. Київ: Вид-во «Алерта», 2023. 304 с.

3. Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві: колективна монографія / М.А. Баламуш, Н.В. Ільєва, О.М. Миколенко та ін.; за заг. ред.: О. В. Гаран, О. І. Миколенко. Одеса: Фенікс, 2023. 300 с.

4. Коба М. М., Коба О. В. Соціально-економічні права: проблеми розуміння та реалізації. *Juris Europensis Scientia*, 2023, № 1, с. 8–12. URL : https://doi.org/10.32782/chern.v1.2023.2.

5. Щербатюк І. О. Соціально-економічні права в системі прав людини: конституційно-правовий аналіз та міжнародні стандарти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск № 04, 2025, частина 1. С.153-159. DOI : https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.24.

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ
курсант факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Наталія МАКОГОНЧУК
доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, канд. пед. н., доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ

Історично національна безпека сприймалася виключно крізь призму оборонного комплексу – кількості танків, літаків та чисельності армії. Однак досвід сучасних локальних та глобальних конфліктів доводить: суто військова міць є неефективною, якщо внутрішня структура держави деградує. Військові сили здатні утримати або деокупувати фізичні кордони, але вони не спроможні утримати державу від внутрішнього колапсу, якщо зруйновано її соціальну тканину. Сучасна концепція стійкості визначає, що безпека держави – це похідна від безпеки та життєздатності її громадян. Гуманітарна безпека є тією внутрішньою силою, яка перетворює територію з населенням на монолітне, стійке суспільство, здатне витримувати тривалі навантаження.

Щоб зрозуміти, як саме гуманітарна сфера функціонує для укріплення політики держави, розіб’ємо її на ключові компоненти.

1. Демографічний потенціал – це не просто статистична цифра, це оборонний ресурс, платники податків, інтелектуальна еліта та робоча сила. Коли держава втрачає людей через масову еміграцію чи депопуляцію, виникає «демографічна пустеля». Навіть за наявності найкращої зброї, за відсутності людського капіталу держава втрачає спроможність обслуговувати власну економіку, критичну інфраструктуру та армію. 2. Ментальне здоров’я – колективна травма, спричинена тривалою кризою або війною, без системної психологічної реабілітації перетворюється на хронічну суспільну хворобу. Масовий ПТСР, депресивні стани та вигорання знижують продуктивність праці, збільшують навантаження на систему охорони здоров'я та руйнують соціальні зв’язки [1]. Ментально здорове суспільство володіє високим рівнем адаптивності та здатності до швидкої мобілізації у критичний момент. 3. Культурна ідентичність – є головним ментальним кордоном. Якщо ворог може

легко деконструювати або замінити культурний код нації, йому не потрібно застосовувати зброю – суспільство капітулює добровільно через втрату сенсу власної державності. 4. Життєвий простір – це матеріальна основа гуманітарної сфери. Замінування територій, наслідки екоциду, руйнування міст та відсутність базових умов для життя (води, світла, безпеки) роблять життєвий простір непридатним. Без відновлення цього простору неможливо повернути мігрантів чи забезпечити сталий розвиток. 5. Соціальна згуртованість – це рівень довіри між громадянами та між суспільством і владою. Згуртованість вимірюється здатністю допомагати одне одному, інтегрувати внутрішньо переміщених осіб (ВПО), підтримувати ветеранів та діяти єдиним фронтом.

Найгострішим викликом гуманітарній безпеці України є безпрецедентна демографічна криза, яка має кілька взаємопов'язаних вимірів: масова міграція та ризик неповернення; стрімке падіння народжуваності; деформація ринку праці; поширення ПТСР та психологічних травм; криза соціальної адаптації; замінування та руйнування життєвого простору; формування чисельної спільноти ветеранів, осіб з інвалідністю; навантаження на соціальну інфраструктуру.

Держава постає перед необхідністю фінансування масштабних програм підтримки, створення безбар’єрного середовища (інклюзивності) та перекваліфікації колишніх військовослужбовців для інтеграції їх у цивільну економіку. Гуманітарна безпека тримається на системі відтворення знань та національних цінностей. Сьогодні цей механізм зазнає значних пошкоджень. Багаторічне дистанційне навчання (спочатку через пандемію, потім через повітряні тривоги та руйнування шкіл) критично знизило якість освіти. Формується покоління із дефіцитом базових знань та соціальних навичок. українських студентів та молодих науковців у західні університети позбавляє Україну майбутнього інтелектуального та технологічного авангарду. Посилюється гібридна агресія спрямована на розхитування внутрішньої єдності через так званий «конфлікт досвідів». Виникає прихована або явна соціальна напруга між різними групами населення [1].

Для нейтралізації критичних гуманітарних загроз та забезпечення довгострокової національної безпеки держава має реалізувати взаємопов'язаний комплекс заходів у ключових напрямках:

1. Створення системи фінансових, податкових та житлових стимулів для громадян, які перебувають за кордоном (наприклад, пільгове кредитування бізнесу за умови повернення, програми доступної іпотеки "єОселя" з акцентом на деокуповані регіони).

2. Розробка цільових грантових програм для утримання талановитої молоді всередині країни та створення високотехнологічних робочих місць із конкурентними європейськими зарплатами.

3. Гнучка міграційна політика: Формування прозорого законодавства для залучення висококваліфікованої іноземної робочої сили та іноземних студентів у сфери, де дефіцит кадрів стане критичним.

4. Психосоціальна реабілітація та ментальна стійкість.

5. Завершення розбудови та масштабування загальнонаціональної програми ментального здоров'я.

6. Трансформація системи соціального захисту. Це передбачає безкоштовну перекваліфікацію, психологічний супровід, бізнес-інкубатори для ветеранського підприємництва.

7. Тотальна безбар'єрність. Держава має стати повністю доступною для осіб з інвалідністю внаслідок війни, забезпечуючи їхнє повноцінне залучення до суспільно-економічного життя.

Таким чином, аналіз соціально-гуманітарного виміру національної безпеки дозволяє зробити припущення що державна політика на найближчі десятиліття має спрямовуватися на подолання гуманітарної вразливості як першопричини військових загроз, посилення суспільної згуртованості, подолання криза людського капіталу як головний лімітаційний фактор повоєнного відновлення. Сучасна стійкість держави базується на концепції «людиноцентричної безпеки», де захищеність, здоров’я, освіта та добробут окремого громадянина є головним гарантом міцності всієї системи.

_____

1. Всеукраїнська програма ментального здоров’я «Ти як?»: концептуальні засади та дорожня карта впровадження. Міністерство охорони здоров'я України. Київ, 2023. 35 с.

2. Національна стратегія із створення безбар’єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. Київ, 2024 року.

Віталій КАДАЛА
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент,

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ НОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Затяжні військові дії на території України призвели до порушення не лише функціонування всієї країни, а, й торкнулися самої головної цінності людського життя. Українське суспільство опинилося в сфері негативного впливу воєнних викликів. Така ситуація призвела до порушення прав людини на безпеку, на гідне життя, на житло, освіту, медицину, що призвело до

необхідності трансформації основних правових регуляторів, які забезпечують не лише дотримання прав людини, а, й створюють умови для їх захисту. Виникли ряд проблематичних аспектів у сфері прав людини, котрі торкнулися як військових, так і цивільних громадян суспільства. Окремим доволі болючим питанням стало забезпечення прав людини осіб, які стали жертвами війни, а саме ветеранів, військовополонених, інвалідів, малозабезпечених верств населення, дітей та людей похилого віку. Окрім цього, потребували правової підтримки та захисту внутрішньо переміщені верстви населення, котрі вимушені були покинути окуповані території та шукати безпечні умови життєдіяльності для своїх сімей. Усе окреслене вказує на доцільність та сучасність обраного напрямку дослідження.

Безперечно, проблематичні та правові аспекти забезпечення прав людини не втрачають актуальності в колі наукової спільноти. Наукові доробки викладаються вітчизняними вченими у форматі монографічних та дисертаційних досліджень, обговорюються на тематичних, дискусійних наукових платформах. Так, М. А. Бурдоносова, Н. В. Заяць, В. І. Озель [1] вивчали питання гарантії прав і свобод людини в Україні у контексті сучасних викликів, а гарантії дотримання соціально-економічних та екологічних прав людини в умовах війни та повоєнної трансформації стали предметом дослідження Т. С. Гудіми, Я. В. Петруненко, А. Є. Санченко, А. О. Волкової [2]. В свою чергу, М. С. Кельман, А. С. Токарська, Л. В. Ярмол, С. Б. Цебенко та А. О. Дутко [3] присвятили монографічні дослідження сучасним механізмам захисту прав людини. Однак, необхідно звернути увагу на те, що окремі питання обраної проблематики висвітлено фрагментарно, що вказало на доцільність продовження дослідження.

У преамбулі Конституції України [4] зазначено, що «…забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Водночас, в ст. 3 Конституції України [4] закріплено, що «…людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю» [4]. В умовах воєнного конфлікту значення Конституції України набирає особливого сенсу. Виникає нагальна потреба переосмислення поняття конституційно-правова норма захисту прав людини та її впливу на підтримку життєздатності громадян суспільства, в надзвичайних умовах розвитку країни.

Окрім цього, функціонування країни в умовах сьогодення відбувається з урахуванням правових норм і стандартів Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [5], який передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод, за умови. їх правомірності, пропорційності та відповідності вимогам міжнародних нормативних актів.

Ми підтримуємо позицію Л. М. Ніколенко [6, с. 208] стосовно того, що «…у контексті воєнного стану питання захисту прав людини набуває багатовимірного значення – правового, соціального, гуманітарного й етичного». Авторка дійшла висновку, що «…воно відображає рівень зрілості правової системи, спроможність держави дотримуватися принципу

верховенства права та гарантувати гідність людини навіть у період загрози її існуванню» [6, с. 208].

Враховуючи наявність затяжного воєнного конфлікту, ми пропонуємо осучаснення змісту понятійної дефініції «конституційно-правова норма захисту прав людини» та розуміти її як пакет конституційних правових норм і стандартів, які встановлюють порядок впровадження обов'язкових правил поведінки кожного індивідууму суспільства, з урахуванням основних компонентів захисту та гарантій прав і свобод, на базі правових інструментів механізму, котрий сприяє виконанню встановлених правових стандартів у забезпеченні, дотримані та захисту прав людини, в надзвичайних умовах розвитку країни Перевагами запропонованого тлумачення дефініції «конституційно-правова норма захисту прав людини» виступають:

по-перше, окреслено наявність пакету конституційних правових норм і стандартів, які торкаються безпосередньо прав і свобод людини;

по-друге, звернуто увагу на дотримання обов'язкових правил поведінки кожного індивідууму суспільства, котрі адаптуються з урахуванням встановленого конституційного порядку;

по-третє, визначено сферу впровадження обов'язкових правил поведінки в контексті захисту та гарантій прав і свобод людини;

по-четверте, встановлено базову платформу для механізму котрий сприяє виконанню встановлених правових стандартів у забезпечені, дотримані та захисту прав людини, в надзвичайних умовах розвитку країни.

Не менш важливим є розуміння дій держави, в умовах воєнного конфлікту стосовно впроваджування принципу обмеження прав людини. Нагадаємо, в Конституції України [4] законодавець закріпив порядок застосування принципу обмеження прав людини ст. 64 в контексті таких компонентів як: «...свобода пересування (обмеження виїзду за межі країни, запровадження комендантської години, заборона перебування у зонах бойових дій); право на таємницю листування і комунікацій (у зв'язку з потребами розвідки, безпеки, контррозвідувальних заходів); свобода мирних зібрань, слова і преси (для запобігання поширенню дезінформації чи паніки); право власності (у випадках реквізиції або використання майна для оборонних потреб з наступною компенсацією). Однак, водночас законодавець чітко окреслив права людини, котрі не можуть бути обмеженими за жодних обставин [4] «…право на життя та повагу до гідності людини, право на справедливий суд та професійну правничу допомогу, презумпція невинуватості та заборона покарання без вироку суду, заборона катування, жорстокого поводження, рабства та примусової праці (крім спеціальних воєнних повинностей)».

Таким чином, в умовах воєнного конфлікту забезпечення захисту прав людини відбувається з урахуванням законодавчих регуляторів, які за базу мають конституційно-правову норму та правові положення і стандарти, котрі регламентовані правовим режимом воєнного стану. Особливістю адаптації правових регуляторів є впровадження ст. 64 Основного Закону, котра

регламентує впровадження принципу обмеження прав людини. Сучасність доводить доцільність розширення сегментів, які покладено в основу розкриття змісту конституційно-правової норм, що забезпечує більш предметне розуміння її впливу на захист прав людини в умовах сьогодення.

1. Гарантії прав і свобод людини в Україні у контексті сучасних викликів: монографія/ М. А. Бурдоносова, Н. В. Заяць, В. І. Озель. Київ: Алерта, 2025. 122 с.

2. Гарантії дотримання соціально-економічних та екологічних прав людини в умовах війни та повоєнної трансформації: колективна монографія / Т. С. Гудіма, Я. В. Петруненко, А. Є. Санченко, А. О. Волкова та ін.; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. А. Устименка. Київ: України, ДУ «ІЕПД імені В. К. Мамутова НАН України 2024. 404 с.

3. Сучасні механізми захисту прав людини: колективна монографія / М. С. Кельман, А. С. Токарська, Л. В. Ярмол, С. Б. Цебенко, А. О. Дутко. Львів : Галицька видавнича спілка, 2020. 220 с.

4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення:10.06.2026).

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. (редакція від 04.03.2026). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення:10.06.2026).

6. Ніколенко Л. М. Захист прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 91: частина 1. С.27-212. DOI : https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.30.

Наталія КАЛИНЮК
доцент кафедри іноземних мов
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)

Зоряна КОНДРАТЮК
курсантка факультету безпеки державного кордону Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
(військова частина 9960)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Особливої актуальності питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина під час дії правового режиму воєнного стану набуло саме в умовах повномасштабної збройної агресії проти України. Воєнний стан є

особливим правовим режимом, що запроваджується у разі збройної агресії або загрози нападу та передбачає надання органам державної влади, військовому командуванню і військовим адміністраціям додаткових повноважень для відвернення загроз національній безпеці, незалежності та територіальній цілісності держави [2].

Конституція України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головним обов'язком держави [1]. Через необхідність пошуку балансу між забезпеченням національної безпеки та гарантуванням конституційних прав і свобод громадянина, яка виникає в умовах воєнного стану, проблема правомірності обмеження окремих прав та ефективності механізмів їх захисту актуалізується в умовах сьогодення.

Відповідно до статті 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Але на противагу даному аспекту існує низка прав, обмеження яких є неможливим за жодних обставин. До зазначеного переліку належать: право на життя, право на повагу до людської гідності, право на свободу від катувань, право на правову допомогу та інші фундаментальні права людини [1; 4].

Запровадження воєнного стану супроводжується потребою тимчасового обмеження певних конституційних прав і свобод громадян задля гарантування національної безпеки та захисту держави. Зокрема, можуть запроваджуватися обмеження свободи пересування, права на мирні зібрання, свободи вибору місця проживання, права на недоторканність житла та таємницю листування [1-2]. Такі заходи повинні бути пропорційними реальним загрозам, відповідати принципу законності та не виходити за межі, визначені національним законодавством і міжнародними зобов'язаннями України у сфері прав людини [4-5].

Значним проблемним питанням залишається забезпечення права на справедливий судовий захист. Зміна територіальної підсудності або функціонування в особливому режимі окремими судовими установами в умовах ведення активних бойових дій суттєво вплинуло на доступ громадян до правосуддя. Водночас право на судовий захист є однією з фундаментальних гарантій забезпечення прав людини та громадянина [1; 4].

Окрема увага в умовах воєнного стану зосереджується на проблемі забезпечення соціально-економічних прав населення. Ведення активних та регулярних воєнних дії негативно впливають на функціонування економіки, ринку праці, системи охорони здоров'я та соціального захисту. Значна кількість громадян була змушена залишити місця постійного проживання, що актуалізувало питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб, забезпечення їх житлом, медичною допомогою, працевлаштуванням та соціальними гарантіями [2].

Одним із пріоритетних напрямів державної політики в умовах воєнного стану залишається забезпечення безперервної реалізації права на освіту. Держава продовжує реалізовувати заходи щодо організації освітнього процесу та забезпечення доступу громадян до освітніх послуг незважаючи на складні умови безпекового середовища. Водночас руйнування освітньої інфраструктури, вимушене переміщення населення та безпекові ризики суттєво ускладнюють реалізацію цього права [1;3].

Одним із ключових викликів сьогодення є гарантування свободи вираження поглядів і права на доступ до інформації в умовах інформаційних загроз. З одного боку, держава повинна ефективно протидіяти дезінформації та інформаційно-психологічним операціям держави-агресора, а з іншого – гарантувати дотримання демократичних стандартів і недопущення необґрунтованого обмеження інформаційних прав громадян [3-4].

Беззаперечно принципово важливою складовою забезпечення прав людини в умовах воєнного стану є діяльність військового командування, правоохоронних органів та органів державної влади. Реалізація їхніх повноважень повинна ґрунтуватись на засадах верховенства права, законності, пропорційності та поваги до прав і свобод людини [1-2].

Події та правозастосовна практика в Україні демонструють потребу в подальшому зміцненні законодавчих гарантій захисту прав людини в умовах особливого періоду. Важливими напрямами залишаються підвищення ефективності судового захисту, удосконалення механізмів соціальної підтримки населення, посилення контролю за дотриманням прав людини органами державної влади та розвиток міжнародного співробітництва у сфері міжнародного гуманітарного права [2; 4- 5].

Таким чином, одним із ключових завдань держави є забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах дії правового режиму воєнного стану. Ефективне поєднання потреб національної безпеки з дотриманням конституційних гарантій прав людини виступає необхідною умовою функціонування демократичної правової держави та зміцнення суспільної довіри до державних інститутів [1-2].

---

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 11.06.2026).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 11.06.2026).

3. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 11.06.2026).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 11.06.2026).

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 11.06.2026).

Наталія КАЛИНЮК
доцент кафедри іноземних мов
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(військова частина 9960)

Олександр КРАВЧУК
слухач факультету професійної освіти
та лідерства Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького
(військова частина 9960)

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ЧИННИКІВ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На тлі сучасності національна безпека держави характеризується багатовимірністю та комплексністю, що обумовлює необхідність її дослідження не лише крізь призму військових, політичних чи економічних чинників, а й з урахуванням соціально-гуманітарної складової [1; 2; 4]. Досвід перебування України в умовах широкомасштабної збройної агресії засвідчив, що ефективність функціонування соціальних інститутів, рівень стійкості суспільства, стан гуманітарної сфери та здатність громадян до консолідації є ключовими передумовами забезпечення національної безпеки країни [1; 2].

У сучасному науковому середовищі соціально-гуманітарна безпека розглядається як невід'ємний складовий елемент національної безпеки, що охоплює захист життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави у соціальній, культурній, освітній та інформаційній сферах [1; 2; 4]. Отже, потенційну загрозу національним інтересам та негативний вплив на стабільність суспільного розвитку здатні спричинити будь-які деструктивні процеси в зазначених сферах [4].

Одним із фундаментальних та найбільш потужних викликів сьогодні є інформаційний вплив, який дедалі частіше застосовується як інструмент досягнення політичних і військових цілей [3; 5]. Спрямовані на поширення дезінформації, маніпулювання суспільною свідомістю та дискредитацію державних інституцій, інформаційні кампанії здатні послаблювати та мінімізувати суспільну єдність і створювати передумови для внутрішньої дестабілізації [3; 5]. Виходячи з даної проблематики, особливої актуальності набувають питання розвитку критичного мислення, підвищення рівня інформаційної грамотності населення та формування медіакультури у соціумі [2-3].

Не менш значущим аспектом є демографічна кризова ситуація, яка в умовах війни набула ознак однієї з найбільш глобальних соціальних проблем [1; 2]. Варто зазначити, що додатковими моментами ризику для економічного розвитку держави та її кадрового потенціалу є значні людські втрати, вимушена міграція населення, зниження рівня народжуваності та старіння населення [2]. Тож у даному випадку збереження людського ресурсу має розглядатися як один із пріоритетних напрямів державної політики у сфері національної безпеки [1-2].

Також варто закцентувати на проблемі соціальної згуртованості суспільства. За умов тривалого воєнного конфлікту результативність державної політики значною мірою визначається рівнем довіри населення до державних інституцій, його готовністю до співпраці та підтримкою суспільно важливих ініціатив [1-2]. Водночас існує низка факторів, які можуть негативно впливати на суспільну стабільність, а саме: зростання соціальної нерівності, економічні труднощі та ризики маргіналізації окремих соціальних груп [4]. Отже, крізь призму цих чинників, задля закріплення стабільності соціуму, важливим завданням держави залишається забезпечення належного рівня соціального захисту населення, насамперед ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших категорій громадян, які постраждали внаслідок війни [1-2].

Вагомим складовим елементом соціально-гуманітарної безпеки також виступає освітня сфера, бо освіта є підґрунтям не лише для підготовки висококваліфікованих фахівців, а й для формування світоглядних орієнтирів, громадянської позиції та системи цінностей особистості [1; 4]. У контексті сучасних викликів особливого значення набуває виховування патріотизму, поваги до демократичних принципів розвиток громадянської освіти та утвердження національної ідентичності як основи суспільної консолідації [2].

Культурна сфера є важливим чинником формування суспільної єдності та забезпечення духовної стійкості держави, отже окремої уваги потребують питання збереження культурної спадщини та захисту національної ідентичності [1-2]. У сучасних умовах спроби маргіналізації історичної пам’яті, популяризація викривлених історичних наративів і підрив культурних цінностей можуть трактуватися як елементи гібридного впливу, спрямованого на послаблення національної ідентичності та суспільної згуртованості [3; 5].

Серйозним викликом залишається і проблема психічного здоров'я населення. Наслідки війни проявляються не лише у втратах людського ресурсу та руйнуваннях об'єктів інфраструктури, а й у зростанні кількості психологічних травм, негативних психоемоційних станів та посттравматичних стресових розладів [2]. У таких умовах очевидною є підвищення ролі державних і громадських інституцій у забезпеченні психологічної підтримки населення та створенні ефективної системи реабілітації [1-2].

Отже, сучасні тенденції розвитку безпекового середовища засвідчують посилення значення соціально-гуманітарних чинників у системі забезпечення

національної безпеки України [1-2]. Інформаційна стійкість суспільства, збереження людського потенціалу, соціальна згуртованість, розвиток освіти, захист національної ідентичності та забезпечення психічного здоров'я населення формують виступають вкрай важливими передумовами зміцнення державної стійкості [1-2; 4]. Ефективна реалізація державної політики у зазначених напрямах сприятиме не лише мінімізації сучасних загроз, а й створенню умов для сталого повоєнного розвитку України.

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.
2. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037 (дата звернення: 10.06.2026).
3. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт : монографія. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
4. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. Київ : КНТ, 2009. 576 с.
5. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків : Віват, 2015. 304 с.

Альона КОМЗЮК
доцент кафедри, доктор філософії,
доцент Харківського національного
університету внутрішніх спра,в
старший лейтенант поліції

Анастасія СТРІЛЯНА
курсант 2 курсу навчально-наукового
інституту № 1 Харківського
національного університету внутрішніх
справ, рядовий поліції

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЕВАКУАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ ЗОН ВЕДЕННЯ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ: ПРИМУС VS ДОБРОВІЛЬНІСТЬ

Адміністративно-правові механізми евакуації дітей із зон ведення активних бойових дій є одним із найскладніших напрямів державної політики в умовах воєнного стану. Особливість цієї сфери полягає в необхідності одночасного забезпечення безпеки дитини, дотримання прав батьків та виконання державою свого обов’язку щодо захисту життя і здоров’я неповнолітніх. У сучасних умовах збройної агресії питання співвідношення добровільності та примусовості евакуації набуває особливої актуальності, оскільки значна кількість дітей продовжує перебувати на територіях, де існує

постійна загроза їхньому життю через обстріли, мінування та руйнування об'єктів цивільної інфраструктури.

В українському законодавстві пріоритетним принципом є забезпечення найкращих інтересів дитини. Саме цей принцип визначає зміст адміністративно-правових механізмів евакуації та виступає критерієм оцінки правомірності дій органів державної влади.[1, с. 347] Держава повинна гарантувати захист дітей навіть у тих випадках, коли батьки або інші законні представники не усвідомлюють реального рівня небезпеки або відмовляються приймати рішення про виїзд із територій активних бойових дій. Водночас будь-яке втручання держави у сферу сімейних відносин повинно бути пропорційним і законодавчо обґрунтованим.

Добровільна евакуація традиційно розглядається як основна форма переміщення цивільного населення із небезпечних територій. Вона передбачає самостійне прийняття рішення батьками або законними представниками щодо необхідності виїзду дитини в безпечні регіони. Органи державної влади в такому випадку виконують інформаційно-координаційну функцію, забезпечуючи населення відомостями про рівень загроз, маршрути евакуації, місця тимчасового проживання та можливості отримання соціальної допомоги. Такий підхід максимально враховує автономію сім'ї та поважає право батьків самостійно вирішувати питання виховання й захисту своїх дітей.

Разом із тим практика ведення бойових дій в Україні продемонструвала, що добровільний характер евакуаційних заходів не завжди забезпечує належний рівень безпеки дітей. У багатьох випадках батьки відмовлялися залишати небезпечні території через відсутність житла в інших регіонах, небажання втрачати майно, психологічну прив'язаність до місця проживання або недовіру до державних інституцій.[2, с. 102] Такі рішення нерідко призводили до ситуацій, коли діти залишалися в населених пунктах, що піддавалися систематичним обстрілам, а їхнє життя перебувало під постійною загрозою.

У контексті забезпечення найкращих інтересів дитини особливої уваги потребує питання правових наслідків відмови батьків або законних представників від евакуації неповнолітніх із територій, де ведуться активні бойові дії. Право батьків самостійно визначати місце проживання та умови виховання дитини не є абсолютним і може бути обмежене у випадках, коли існує реальна загроза її життю та здоров'ю. За таких обставин держава зобов'язана вживати необхідних заходів для забезпечення безпеки дитини, навіть якщо це потребує застосування спеціальних адміністративно-правових механізмів реагування. Водночас таке втручання повинно ґрунтуватися на принципах законності, пропорційності та обґрунтованості.

Саме тому в системі адміністративно-правового регулювання виникла необхідність запровадження механізмів обов'язкової евакуації дітей. Відповідні рішення ухвалюються уповноваженими органами державної влади на підставі оцінки безпекової ситуації та наявності безпосередньої загрози

життю населення. Особливістю таких механізмів є те, що вони стосуються насамперед неповнолітніх осіб, які через свій вік не можуть самостійно забезпечити власну безпеку та повністю залежать від рішень дорослих.

Примусова евакуація дітей не означає застосування фізичного примусу до самих дітей. У правовому сенсі мова йде про обов'язковість виконання рішень державних органів батьками або законними представниками. Якщо сім'я відмовляється виконувати законні вимоги щодо виїзду із зони активних бойових дій, державні органи можуть вживати додаткових заходів реагування, включаючи залучення служб у справах дітей та органів опіки і піклування. Головною метою таких дій є усунення загрози життю дитини, а не покарання батьків.

Важливу роль у реалізації евакуаційних заходів відіграють військові адміністрації, які здійснюють координацію діяльності органів місцевого самоврядування, підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції та соціальних служб. Саме на них покладається завдання щодо організації транспортного забезпечення, визначення безпечних маршрутів переміщення та взаємодії з приймаючими громадами. Ефективність евакуації значною мірою залежить від узгодженості дій між усіма суб'єктами публічного адміністрування.

Окреме значення має діяльність служб у справах дітей, які забезпечують контроль за дотриманням прав неповнолітніх під час евакуації. Працівники цих служб здійснюють облік дітей, які підлягають переміщенню, перевіряють умови їхнього подальшого проживання та координують надання соціальної підтримки.[3, с. 66] Особлива увага приділяється дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, а також неповнолітнім з інвалідністю, які потребують додаткових гарантій захисту.

Дискусійним залишається питання меж допустимого державного втручання у випадках відмови батьків від евакуації. З одного боку, батьки мають право самостійно визначати місце проживання дитини та ухвалювати рішення щодо її виховання. З іншого боку, це право не є абсолютним і може бути обмежене тоді, коли існує реальна загроза життю або здоров'ю неповнолітнього. У таких ситуаціях держава виступає гарантом реалізації права дитини на безпеку та фізичне виживання.

Міжнародні стандарти захисту прав дитини також підтверджують можливість застосування спеціальних заходів державного впливу в умовах надзвичайних ситуацій та збройних конфліктів. Основоположним критерієм при цьому залишається принцип найкращих інтересів дитини, який має переважати над іншими міркуваннями. У випадках, коли перебування в зоні бойових дій створює очевидну небезпеку, державні органи мають не лише право, а й обов'язок вживати активних заходів для забезпечення евакуації неповнолітніх.

Водночас застосування примусових механізмів повинно супроводжуватися належними процесуальними гарантіями. Рішення про

обов'язкову евакуацію мають прийматися виключно на законних підставах, бути належним чином мотивованими та доведеними до відома населення. [4, с. 61] Батьки повинні отримувати повну інформацію про причини евакуації, порядок її проведення та умови перебування дітей після переміщення.

Перспективним напрямом удосконалення адміністративно-правового регулювання є запровадження єдиного алгоритму дій для військових адміністрацій, Національної поліції, ДСНС, органів місцевого самоврядування та служб у справах дітей. Такий алгоритм має передбачати порядок виявлення дітей, які залишаються в небезпечних районах, інформування їхніх батьків, документування відмови від евакуації, організацію супроводу та подальший контроль за умовами проживання після переміщення.

Таким чином, адміністративно-правові механізми евакуації дітей із зон ведення активних бойових дій формують складну систему правових, організаційних та соціальних заходів, спрямованих на захист найвищої соціальної цінності – життя дитини. Оптимальна модель державної політики повинна поєднувати повагу до сімейної автономії з рішучими діями щодо запобігання загрозам життю неповнолітніх. Саме баланс між добровільністю та обґрунтованою примусовістю дозволяє забезпечити ефективний захист прав дітей в умовах воєнного конфлікту та виконання державою своїх конституційних обов'язків.

1. Марценко Н. С. Примусова евакуація дітей із зони бойових дій: проблеми та перспективи їх вирішення // Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. 2023. С. 346-349 URL : https://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/1215.

2. Савенко Н. І. Проблематика примусової евакуації дітей з районів ведення бойових дій // *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право.* 2024. № 28. С. 98–105. DOI: 10.34079/2226-3047-2024-14-28-98-105. URL : https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/320.

3. Підгородецький В. О., Лугіна Н. А., Лугін С. В. Адміністративно-правові механізми захисту прав дитини в умовах воєнного стану: проблеми реалізації та способи вдосконалення // *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. № 3(20). С. 61–70. DOI : 10.33244/2617-4154-3(20)-2025-61-70. URL : https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/378.

4. Потеряйко С. П., Бєлікова К. Г., Твердохліб О. С. Проблемні питання евакуації населення в безпечні місця в умовах воєнного стану. Український кейс // *Публічне урядування.* 2022. № 5(33). DOI: 10.32689/2617-2224-2022-5(33)-8. URL : https://journals.maup.com.ua/index.php/public-management/article/view/2560

Наталя КОМІССАРОВА
доцент кафедри забезпечення
державної безпеки Київського
інституту Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук, доцент,
полковник

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, зумовила появу нових, раніше безпрецедентних викликів для системи забезпечення національної безпеки та правопорядку держави. В умовах окупації частини українських територій набули масового характеру явища, пов'язані зі співпрацею окремих громадян із державою-агресором, — явища, що у правовому вимірі отримали назву колабораційної діяльності. Вказане суспільно небезпечне явище становить реальну загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності та обороноздатності України, а тому потребує комплексного кримінально-правового регулювання та ефективного правозастосування.

Законом України від 03.03.2022 № 2108-IX Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 111-1, якою запроваджено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Зазначена норма передбачає відповідальність за широкий спектр діянь — від добровільної співпраці з державою-агресором у сфері освіти, охорони здоров'я, культури до участі в діяльності незаконних органів влади на окупованих територіях, а також пропаганди на підтримку збройної агресії. Водночас практика застосування цієї норми з перших місяців її існування виявила цілу низку проблемних аспектів теоретичного та прикладного характеру, що потребують наукового осмислення й законодавчого врегулювання.

Одним із ключових проблемних питань є розмежування колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України) від суміжних складів кримінальних правопорушень, передусім державної зради (ст. 111 КК України) та пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК України). Попри зовнішню схожість об'єктивних ознак зазначених злочинів, їх розмежування має принципове значення для правильної кваліфікації та призначення справедливого покарання. Основними критеріями розмежування є характер діяння, спосіб його вчинення, суб'єктний склад, а також спеціальна мета або мотив. Зокрема, державна зрада передбачає перехід на бік ворога, шпигунство або надання іноземній державі допомоги у проведенні підривної діяльності проти України, тоді як колабораційна діяльність охоплює ширше коло форм співробітництва із загарбником на окупованій території. Відсутність чітких

законодавчих критеріїв розмежування породжує конкуренцію норм і неоднозначність судової практики.

Особливу складність у правозастосовній практиці становить встановлення суб'єктивної сторони злочину, передусім доведення умислу особи на свідому співпрацю з державою-агресором. Практика засвідчує, що непоодинокими є випадки, коли особи, які опинилися на тимчасово окупованій території, вимушено виконували певні функції в структурах, нав'язаних окупаційною владою, під загрозою фізичного насильства або з метою виживання. Такі ситуації потребують ретельного кримінально-правового аналізу через призму інститутів крайньої необхідності та фізичного або психічного примусу (статті 39–40 КК України). Слідча і судова практика поки що не виробила уніфікованих підходів до розв'язання подібних ситуацій, що негативно позначається на однаковості правозастосування та авторитеті правосуддя.

Окремої уваги заслуговує проблема множинності кримінальних правопорушень у контексті колабораційної діяльності. У правозастосовній практиці нерідко виникають ситуації, коли дії однієї особи формально підпадають під ознаки декількох складів кримінальних правопорушень одночасно, зокрема одночасно містять ознаки колабораційної діяльності, державної зради та пособництва агресору. У таких випадках постає питання про кваліфікацію за сукупністю злочинів або конкуренцію загальної та спеціальної норм. Відповідно до усталених доктринальних підходів, при конкуренції загальної та спеціальної норм застосовується спеціальна, однак конкретне розв'язання цих колізій потребує єдиних методологічних орієнтирів, відображених у роз'ясненнях вищих судових інстанцій.

Важливого теоретичного і практичного значення набуває також питання про суб'єкт колабораційної діяльності. Чинна редакція статті 111-1 КК України передбачає кількісно різні суб'єктні ознаки для окремих форм цього злочину. Зокрема, певні форми колабораційної діяльності можуть вчинятися лише спеціальним суб’єктом – громадянином України, тоді як інші – будь-якою особою. Водночас залишається дискусійним питання щодо кримінальної відповідальності осіб без громадянства та іноземців, які проживають на окупованій території та здійснюють співробітництво з окупаційними структурами. Наявна законодавча невизначеність у цій частині потребує усунення шляхом внесення відповідних змін до кримінального законодавства або формування відповідної судової практики.

Не менш актуальним є питання забезпечення балансу між ефективністю кримінального переслідування осіб, причетних до колабораційної діяльності, та дотриманням загальновизнаних прав і свобод людини під час досудового розслідування та судового розгляду відповідних справ. Особливої гостроти набуває проблема доказування, зумовлена об'єктивними труднощами збирання доказів в умовах активних бойових дій або на звільнених від окупації територіях. Нерідко єдиними доступними доказами є свідчення очевидців,

документи, складені окупаційними структурами, або матеріали з відкритих джерел (соціальні мережі, публічні виступи тощо). Все це вимагає вироблення спеціальних стандартів доказування та законодавчого закріплення відповідних процесуальних механізмів.

Ефективність боротьби з колаборaційною діяльністю значною мірою залежить від якості нормативного регулювання, належної підготовки працівників правоохоронних органів та узгодженості судової практики. У цьому контексті важливою є роль Верховного Суду у формуванні однакових підходів до кваліфікації відповідних злочинів, а також необхідність розроблення спеціалізованих методичних рекомендацій для слідчих і прокурорів. Поряд із цим доцільним видається запровадження спеціалізації суддів, які розглядають справи про злочини проти основ національної безпеки, з метою підвищення якості правосуддя у цій чутливій категорії справ.

Таким чином, удосконалення кримінально-правових механізмів протидії колаборaційній діяльності є важливою та невідкладною складовою зміцнення національної безпеки України в умовах воєнного стану та у перспективі повоєнного відновлення держави. Вирішення виявлених проблемних питань потребує комплексного підходу, що передбачає: по-перше, внесення точкових змін до статті 111-1 КК України з метою уточнення об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину та критеріїв розмежування із суміжними складами; по-друге, видання Верховним Судом роз’яснень щодо кваліфікації окремих форм колаборaційної діяльності; по-третє, розробку процесуальних механізмів збирання та оцінки доказів у справах зазначеної категорії; по-четверте, забезпечення належної фахової підготовки суб'єктів правозастосування. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності кримінального переслідування колаборантів та зміцненню верховенства права в умовах воєнного часу.

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колаборaційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20.

3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Юридична думка, 2025. 1408 с.

5. Тітко І. А. Розмежування державної зради та колаборaційної діяльності: проблеми теорії і практики. Вісник кримінального судочинства. 2023. № 2. С. 45–56.

6. Хавронюк М. І. Колаборaційна діяльність: аналіз новели кримінального закону. Право України. 2022. № 5. С. 12–28.

7. Про затвердження Порядку фіксації воєнних злочинів : Наказ Офісу Генерального прокурора від 10.04.2022 № 150. URL: https://www.gp.gov.ua.

Юрій ЛУКАЩУК
асистент кафедри автоматизованих систем управління Національного університету «Львівська політехніка», доктор філософії в галузі комп'ютерних наук

OSINT-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Цифрова трансформація освітнього середовища суттєво змінює підходи до навчання, наукових досліджень та оцінювання результатів освітньої діяльності. Поширення дистанційного навчання, електронних освітніх платформ, цифрових бібліотек і систем штучного інтелекту створює нові можливості для здобувачів освіти, але водночас породжує низку ризиків, пов'язаних із дотриманням принципів академічної доброчесності. Відповідно до Закону України «Про освіту», академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів і встановлених законом правил, яких мають дотримуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та здійснення наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень [1]. Аналогічне трактування міститься в сучасних документах Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та новому законодавстві щодо академічної доброчесності [2; 3].

Останніми роками проблема академічної доброчесності набула особливої актуальності у зв'язку зі стрімким розвитком генеративного штучного інтелекту. Системи на основі великих мовних моделей здатні створювати тексти, реферати, програмний код, аналітичні огляди та навіть наукові статті. У рекомендаціях Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) щодо використання генеративного штучного інтелекту в освіті наголошується, що освітні установи поки що не повністю готові до перевірки автентичності результатів діяльності, створених за допомогою таких технологій, а відсутність чітких механізмів контролю створює ризики для академічної доброчесності [4].

У цих умовах традиційні антиплагіатні системи демонструють обмежену ефективність. Вони здатні виявляти лише прямі текстові збіги, однак часто не розпізнають перекладний плагіат, глибоке перефразування, використання текстів, згенерованих штучним інтелектом, або фабрикацію бібліографічних посилань. Дослідження сучасних тенденцій у сфері академічної доброчесності підтверджують необхідність переходу від суто технічного пошуку збігів до комплексного аналізу походження інформації та цифрових слідів автора [5].

Одним із перспективних інструментів вирішення цієї проблеми виступає OSINT (Open Source Intelligence) – методологія збору, аналізу та інтерпретації інформації з відкритих джерел. Традиційно OSINT використовувався у сфері безпеки, журналістських розслідувань, правоохоронної діяльності та кіберрозвідки. Проте сучасні можливості відкритих даних дозволяють адаптувати цей підхід до потреб освіти та науки. Основна ідея полягає не лише у перевірці тексту на наявність запозичень, а й у комплексному аналізі цифрового середовища, у якому створювалася академічна робота.

Запропонований OSINT-орієнтований підхід до оцінювання академічної доброчесності може бути представлений як багаторівнева модель поетапного аналізу академічної роботи на основі відкритих джерел інформації. Модель включає чотири взаємопов'язані рівні: перевірку текстової подібності (виявлення прямого та перекладного плагіату через відкриті наукові пошукові системи та репозитарії), верифікацію джерел (перевірка існування публікацій, DOI, авторства та коректності бібліографічних даних), семантико-структурний аналіз (виявлення стилістичних аномалій та можливих ознак генерації тексту штучним інтелектом) та контекстуальну OSINT-верифікацію (перевірка достовірності статистичних даних, зображень, графіків і тверджень через відкриті бази даних, реєстри та інструменти зворотного пошуку).

Інтеграція результатів зазначених рівнів дозволяє сформувати узагальнений індекс академічної доброчесності, який відображає ступінь відповідності роботи принципам академічної етики не лише на рівні тексту, але й на рівні джерел, змісту та зовнішнього інформаційного контексту. На відміну від традиційних антиплагіатних систем, запропонована модель зміщує акцент з формального виявлення текстових збігів на комплексну верифікацію процесу створення академічної роботи. Це дозволяє підвищити точність виявлення порушень, пов'язаних із використанням генеративного штучного інтелекту, фабрикацією даних та недостовірними джерелами, зберігаючи при цьому принцип опори виключно на відкриті дані та необхідність експертного оцінювання кінцевих результатів. Індекс може бути реалізований як зважена агрегована функція часткових показників кожного рівня аналізу з нормалізацією результатів до уніфікованої шкали оцінювання.

Практичним прикладом застосування OSINT-підходу може бути перевірка курсової або кваліфікаційної роботи студента. Якщо здобувач подає роботу на тему кібербезпеки, викладач може здійснити пошук ключових фрагментів тексту через спеціалізовані наукові бази даних, репозитарії університетів, архіви вебсторінок та міжнародні пошукові системи. У випадку виявлення аналогічних текстів різними мовами можна встановити факт перекладного плагіату, який часто не фіксується звичайними антиплагіатними сервісами.

Іншим прикладом є перевірка автентичності використаних джерел. Однією з характерних проблем генеративного штучного інтелекту є створення так званих «галюцинацій» – неіснуючих наукових статей, авторів або DOI-

ідентифікаторів. Наприклад, студент може включити до списку літератури статтю, яка фактично ніколи не публікувалася. За допомогою інструментів OSINT викладач може швидко перевірити наявність такої публікації в міжнародних наукометричних базах даних, електронних бібліотеках або репозитаріях відкритого доступу. Відсутність підтвердження існування джерела свідчитиме про порушення принципів академічної доброчесності [6].

Значний потенціал OSINT має також у сфері верифікації авторства. Сучасні методи стилометричного аналізу дозволяють порівнювати мовні особливості тексту з попередніми роботами студента. Якщо протягом кількох років здобувач демонстрував середній рівень академічного письма, а подана дипломна робота характеризується різкою зміною стилю, лексичного багатства та структури викладу, це може стати підставою для додаткової перевірки. У таких випадках доцільним є проведення усного захисту, під час якого студент підтверджує власне авторство та розуміння представлених результатів.

Окремим напрямом використання OSINT є виявлення фабрикації та фальсифікації результатів досліджень. Наприклад, під час підготовки наукових робіт студенти нерідко використовують статистичні дані з відкритих джерел. Якщо наведені показники не відповідають офіційним даним державних реєстрів або міжнародних організацій, OSINT-аналіз дозволяє встановити невідповідності та перевірити достовірність інформації. Аналогічно можуть перевірятися фотографії, карти, графіки та інші візуальні матеріали шляхом аналізу метаданих та використання сервісів зворотного пошуку зображень.

Особливої актуальності набуває OSINT-моніторинг при використанні студентами генеративного штучного інтелекту. Сучасні дослідження демонструють, що автоматичні AI-детектори часто генерують хибнопозитивні результати та не можуть виступати єдиним доказом академічного порушення [7]. У зв’язку з цим міжнародна практика поступово переходить від моделі заборони використання штучного інтелекту до моделі контрольованого та прозорого застосування із обов’язковим декларуванням рівня його використання [8].

У межах запропонованої OSINT-орієнтованої моделі доцільно виокремити окремий рівень автоматизованої верифікації наукових джерел, який функціонує як інтегрована інфраструктура роботи з відкритими наукометричними даними. Його основу становить поєднання двох взаємодоповнювальних систем: OpenAlex як графово-орієнтованої бази наукового знання та Crossref як реєстру цифрових ідентифікаторів публікацій (DOI) і бібліографічних метаданих.

У цій архітектурі OpenAlex виконує функцію семантичного OSINT-шару, забезпечуючи пошук, кластеризацію та перевірку контексту наукових джерел (авторські зв’язки, цитування, тематичні зв’язки, наявність публікації в академічному полі). Натомість Crossref виступає як

ідентифікаційно-верифікаційний шар, що забезпечує перевірку існування DOI, коректності бібліографічних записів, видавничих метаданих та відповідності між заявленим джерелом і його цифровим реєстром.

Інтеграція цих двох систем дозволяє реалізувати багатокроковий OSINT-конвеєр перевірки джерел: спочатку здійснюється перевірка DOI та метаданих через Crossref, після чого джерело зіставляється з академічним графом OpenAlex для підтвердження його реального існування в науковому обігу та аналізу його цитованості й зв'язків. У випадку відсутності джерела в Crossref або розриву зв'язків у OpenAlex формується OSINT-індикатор ризику, що може свідчити про генерацію неіснуючих або недостовірних бібліографічних записів.

Таким чином, поєднання Crossref і OpenAlex утворює цілісний рівень OSINT-верифікації, який поєднує ідентифікацію, валідацію та контекстуалізацію наукових джерел, забезпечуючи автоматизований контроль якості цитування в академічних роботах. При цьому результати OSINT-аналізу мають імовірнісний характер і не можуть розглядатися як єдиний доказ порушення академічної доброчесності без експертної інтерпретації.

Ефективність OSINT-орієнтованого підходу пояснюється його комплексністю. На відміну від класичних антиплагіатних систем, він дозволяє оцінювати не лише результат, а й процес створення академічної роботи. Аналіз цифрових слідів, відкритих профілів дослідника, наукових публікацій, академічної активності та використаних джерел формує цілісну картину академічної поведінки автора. Таким чином, OSINT перетворюється з інструмента пошуку інформації на складову системи забезпечення якості освіти.

Впровадження OSINT-підходу потребує підготовки викладачів до роботи з відкритими джерелами інформації, розвитку цифрової грамотності учасників освітнього процесу та створення відповідних нормативних механізмів. Водночас його використання повинно здійснюватися з дотриманням вимог законодавства щодо захисту персональних даних та інформаційної безпеки. За умови належної організації OSINT може стати ефективним засобом формування культури академічної доброчесності в цифровому освітньому середовищі. Особлива увага повинна приділятися дотриманню принципів мінімізації даних та недопущенню надмірного профілювання учасників освітнього процесу під час OSINT-аналізу.

Отже, цифровізація освіти та поширення технологій штучного інтелекту вимагають перегляду традиційних підходів до оцінювання академічної доброчесності. OSINT-орієнтований підхід забезпечує можливість комплексної перевірки авторства, достовірності джерел, коректності результатів досліджень і прозорості академічної діяльності. Його інтеграція в систему забезпечення якості освіти сприятиме підвищенню довіри до результатів навчання та зміцненню академічної культури в умовах цифрового суспільства.

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

2. National Agency for Higher Education Quality Assurance. NAQA informs about the adoption of the Law of Ukraine «On Academic Integrity». URL: https://en.naqa.gov.ua/?p=5952.

3. OECD. *Digital Education Outlook 2024: Strengthening Learning Through Technology*. Paris: OECD Publishing, 2024. 278 p.

4. UNESCO. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO Publishing, 2023. 64 p.

5. European Commission. *Ethical Guidelines on the Use of Artificial Intelligence and Data in Teaching and Learning for Educators*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024. 56 p.

6. European Network for Academic Integrity (ENAI). *Recommendations on Artificial Intelligence and Academic Integrity*. Vienna: ENAI, 2024. 48 p.

7. Bretag T. Academic Integrity in the Age of Artificial Intelligence. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2024. Vol. 49, No. 3. P. 401–416.

8. Eaton S. E. Artificial Intelligence and Academic Integrity: Emerging Issues and Future Directions. *International Journal for Educational Integrity*. 2024. Vol. 20, No. 1. P. 1–15.

9. The Guardian. Inside the University AI Cheating Crisis. 2024. URL : https://www.theguardian.com/technology/2024/dec/15/i-received-a-first-but-it-felt-tainted-and-undeserved-inside-the-university-ai-cheating-crisis.

Олександра МАРТИНЮК
студентка 4 курсу навчальної групи 413-22-(П)-К Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту Донецького державного університету внутрішніх справ

Ольга БОНДАРЕНКО
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах воєнного стану окремі права можуть бути тимчасово обмежені з метою захисту національної безпеки та територіальної цілісності України. Це зумовлює необхідність пошуку балансу між потребами оборони держави та дотриманням конституційних прав громадян, що робить дану проблему особливо актуальною.

Слід зазначити, що після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України життя українського суспільства зазнало кардинальних змін. Воєнні дії спричинили численні та систематичні порушення прав і свобод людини. Внаслідок збройної агресії тисячі мирних громадян загинули або отримали поранення, були зафіксовані випадки насильницьких зникнень, катувань, жорстокого поводження, приниження людської гідності та сексуального насильства. Крім того, на території України вчиняються тяжкі міжнародні злочини, зокрема воєнні злочини та злочини проти людяності. Особливо трагічними стали події в таких містах, як Маріуполь, Ірпінь, Буча, Бородянка, Ізюм та інших населених пунктах. Значних руйнувань зазнали житлові будинки, об'єкти цивільної інфраструктури, заклади охорони здоров'я, культури та освіти, а також пам'ятки історичної та культурної спадщини, що призвело до суттєвого погіршення умов реалізації та захисту основоположних прав людини.

Права людини – це складне й багатошарове поняття, яке крізь призму історії людства аналізувалося не лише як питання права та політики, але й як філософська, етична та духовна дилема. Еволюція та утвердження прав і свобод особистості були процесом, що тривав довго, супроводжуючись поступовим звуженням повноважень держави, посиленням ідеї рівності та розширенням правових засад захисту для все більшої кількості людей. Активні зусилля задля гарантування людських прав та розширення сфери свободи часто слугували каталізатором суспільних та політичних зрушень, спонукаючи до перегляду ролі особистості у взаємодії держави та соціуму [1, с. 8].

Згідно з сучасними підходами, що виникли в рамках європейської правової спадщини, права людини поділяються на два типи: абсолютні та відносні, виходячи з можливості їх обмеження. До абсолютних належать ті права, які не підлягають жодним скороченням чи скасуванню, незалежно від обставин, навіть у випадках запровадження особливих правових станів.

Права людини закріплені в низці міжнародно-правових актів, серед яких особливе значення мають Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, а також Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. На національному рівні фундаментальні засади правового статусу людини і громадянина визначені Конституцією України.

Відповідно до частини другої статті 3 Конституції України, права і свободи людини, а також гарантії їх реалізації є визначальними для змісту та спрямованості діяльності держави. Держава, у свою чергу, несе відповідальність перед людиною за результати своєї діяльності, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини визнається її основним обов'язком. Конституція України не лише закріплює широкий перелік прав і свобод, а й встановлює механізми та гарантії їх захисту.

Разом із тим Основний Закон передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану. Так, згідно з частиною другою статті 64 Конституції України, у зазначених умовах можуть запроваджуватися певні обмеження прав і свобод людини і громадянина із чітким визначенням строку їх дії. Водночас Конституція встановлює перелік прав і свобод, які мають абсолютний характер і не можуть бути обмежені навіть у період дії воєнного чи надзвичайного стану. Такий підхід свідчить про особливу цінність цих прав для забезпечення належного правового статусу особи та дотримання принципів демократичної правової держави [2].

Аналіз положень Розділу ІІ Конституції України дає змогу виокремити норми, які мають особливе значення для правового регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану.

Ключовим аспектом виступають гарантії права власності. Згідно зі статтею 41 Основного Закону нашої держави, вилучення приватного майна насильницьким шляхом дозволяється лише у виняткових випадках, коли це зумовлено суспільними потребами, і тільки за умови повного відшкодування вартості як до, так і після такого вилучення. Зокрема, п'ята частина згаданої статті окреслює можливість такого відчуження за умов запровадження воєнного або надзвичайного стану, проте з обов'язковим дотриманням визначеної законодавством процедури та гарантуванням компенсації власнику [2].

Важливе значення також мають положення щодо права на працю. Так, згідно з частиною третьою статті 43 Конституції України, робота або служба, що виконується відповідно до законів про воєнний чи надзвичайний стан, не вважається примусовою працею [2].

Незважаючи на виклики воєнного стану, Україна не зупиняється у своїх зусиллях на міжнародній арені для захисту та відновлення прав людини. Варто відзначити, що ще у лютому 2022 року наша держава подала позов до Міжнародного суду ООН проти Російської Федерації, аргументуючи це незаконним використанням Росією Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Крім того, у червні 2022 року було ініційовано міждержавну справу в Європейському суді з прав людини, яка стосується актів військової агресії та порушень міжнародного права. Продовжуючи цей напрямок, у липні 2022 року Україна представила Міжнародному суду ООН свій меморандум, що містить докази порушення Російською Федерацією вищезгаданої Конвенції. [3;4].

Отже, в умовах воєнного стану забезпечення прав і свобод людини залишається одним із найважливіших завдань держави. Незважаючи на можливість тимчасового обмеження окремих прав, Конституція України гарантує захист основоположних прав і свобод, які не можуть бути обмежені за жодних обставин. Повномасштабна агресія Російської Федерації спричинила численні порушення прав людини, що зумовлює необхідність як ефективного національного захисту, так і міжнародно-правового реагування.

Тому дотримання прав людини навіть в умовах війни є важливою ознакою демократичної та правової держави.

1. Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Бєлов Д. М., Данканич М. М. Права людини. Ужгород : Ліра, 2003. 189 с.

2. Конституція України: ЗУ від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (редакція від 01.01.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Толкачова, Ірина Анатоліївна. «Проблеми забезпечення прав людини в Україні в умовах війни». *Часопис Київського університету права* 2-4 (2022): 78-81. URL : https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/917/853.

4. Салюк, Ірина Олегівна, and Денис Анатолійович Чижов. «ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАГАЛЬНОПРАВОВИЙ ДИСКУРС». (2023). URL : http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/7.pdf.

Микола ТОВМА
доцент кафедри організації роботи з персоналом навчально-наукового інституту підготовки керівних кадрів Національної академії Національної гвардії України

Євгеній МІРОШИН
слухач курсу навчально-наукового інституту підготовки керівних кадрів Національної академії Національної гвардії України

ОБҐРУНТУВАННЯ ВАРІАНТІВ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ ПРОТИВНИКА НА ОСОБОВИЙ СКЛАД НГУ У ВІДПОВІДНОСТІ З ЙОГО ХАРАКТЕРОМ ТА МАСОВАНІСТЮ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України інформаційний простір перетворився на повноцінний та величезний за масштабом театр воєнних дій. Головною метою деструктивного інформаційно-психологічного впливу (ІПсО) противника, крім дезорганізації органів державної влади чи тиску на мирне населення є деморалізація особового складу сил оборони, куди входить великий перелік силових структур. Особливе місце в цій системі посідає Національна гвардія України (далі – НГУ), яка виконує широкий спектр службово-бойових завдань: від безпосередніх дій на лінії бойового зіткнення до охорони критичної інфраструктури, забезпечення публічної безпеки та ведення контрдиверсійних дій.

Сучасний інформаційно-психологічний тиск РФ характеризується високим рівнем адаптивності, інтенсивності, систематичності,

скоординованості та таргетованості (використання месенджерів, соціальних мереж, штучного інтелекту для впливу на конкретну цільову аудиторію). Ефективність протидії такому впливу безпосередньо залежить від розуміння його характеру (тактичний, стратегічний, точковий, системний) та масованості (інтенсивність вливання, щільність інформаційних потоків). Несвоєчасне або шаблонне реагування органів управління на деструктивні наративи противника може призвести до зниження морально-психологічного стану військовослужбовців, виникнення панічних настроїв та втрати мотивації.

Саме тому виникає гостра потреба у науковому обґрунтуванні різноманітних та точно направлених варіантів заходів протидії, які б якісно враховували параметри ворожих операцій та забезпечували високу стійкість бійців НГУ шляхом подачі вчасного, всеохоплюючого та чіткого коментарю чи спростування на будь-яку інформаційно-психологічну операцію противника. Необхідність оптимізації системи психологічного захисту та морально-психологічного забезпечення (МПЗ) у підрозділах Національної гвардії зумовлює високу актуальність обраної теми дослідження.

В умовах інформаційної війни особливої актуальності набуває обґрунтування варіантів здійснення заходів протидії інформаційно-психологічному впливу противника на особовий склад нгу у відповідності з його характером та масованістю. Вони повинні бути не лише реактивними, а й проактивними – попереджувальними, комплексними, адаптованими до характеру впливу. Тому застосовуються комплекс заходів протидії інформаційно-псхологічної протидії:

1) Нарощування безпосереднього спілкування командирів усіх ланок з підлеглим особовим складом для усунення дефіциту інформації і переходу офіційних джерел з другорядних в основні.

2) Доведення до особового складу інформації в тому числі негативної максимально оперативно, щоб офіційна версія події передувала неофіційній.

3) Впровадження навчання медіаграмотності шляхом розбору конкретних наративних індикаторів з розбором конкретних прикладів і розбором емоційної складової як індикатору деструктивного інформаційно-психологічного впливу.

4) Легалізація та популяризація серед особового складу верифікованого переліку інформаційних джерел які об’єктивно висвітлюють як позитивні, так і негативні аспекти подій в державі та силових структурах, для створення високого рівня довіри серед особового складу.

Таким чином інформаційно-психологічний вплив (ІПВ) противника є потужним інструментом впливу на моральньну та вольову сторону особового складу Національної гвардії України. Масовані інформаційні операції, спрямовані на деморалізацію, створення паніки та підрив довіри до командування, дедалі частіше супроводжують сучасні бойові дії і вимагають від оборонних формувань не лише швидкої реакції, а й системного, проактивного підходу до протидії.

Олександр ПЕЛАГЕША
старший викладач кафедри
правового забезпечення правоохоронної
діяльності Київського інституту
Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В СЛУЖБОВО-БОЙОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України та системного застосування державою-агресором інструментів гібридної війни питання забезпечення національної безпеки й стійкості сектору безпеки і оборони набуває визначального значення. Сучасний характер загроз, що поєднує військові, інформаційні, терористичні та дестабілізаційні методи впливу, потребує від України адаптації національної системи безпеки до нових умов функціонування. У цьому контексті європейський вектор розвитку держави передбачає не лише політичну та економічну інтеграцію, а й імплементацію сучасних підходів Європейського Союзу (ЄС) у сфері безпеки, протидії тероризму та нейтралізації гібридних загроз, що створює підґрунтя для реформування діяльності Національної гвардії України відповідно до європейських стандартів.

Процес імплементації європейських стандартів у діяльність Національної гвардії України (НГУ) не повинен обмежуватися лише формальним запозиченням окремих західних підходів, а має супроводжуватися системною трансформацією нормативно-правової бази, організаційної структури та тактики дій підрозділів. Аналіз положень «Стратегічного компаса безпеки та оборони» ЄС, у якому визначено спільне бачення безпекової та оборонної політики ЄС до 2030 року, свідчить про перехід сучасної європейської моделі безпеки від реактивного реагування до проактивного управління ризиками [1]. У практичному вимірі для НГУ це означає необхідність перегляду чинних доктринальних підходів, які нині переважно орієнтовані на ліквідацію наслідків кризових ситуацій, з акцентом на своєчасне виявлення, прогнозування та попередження гібридних загроз ще на ранніх етапах їх розвитку.

Першочерговим етапом адаптації має стати впровадження у службово-бойову діяльність НГУ європейської методики оцінювання ризиків, яка широко застосовується в державах-членах ЄС відповідно до Програми з протидії тероризму [2]. Європейський підхід передбачає безперервний моніторинг індикаторів загроз, зокрема активності радикальних груп у соціальних мережах, змін маршрутів переміщення товарів, а також суспільних

настроїв у прикордонних регіонах, із подальшим оперативним коригуванням планів застосування сил і засобів. На нашу думку, нормативне закріплення зазначеної методики у відомчих нормативно-правових актах Міністерства внутрішніх справ України сприятиме підвищенню ефективності діяльності підрозділів НГУ, забезпечуючи можливість завчасного виявлення та превентивного реагування на гібридні загрози, а також нейтралізації деструктивних сценаріїв противника до їх переходу у фазу відкритого збройного протистояння.

Важливим напрямом є імплементація положень Директиви (ЄС) 2017/541 Європейського Парламенту та Ради від 15 березня 2017 року про боротьбу з тероризмом у частині захисту критичної інфраструктури [3]. З огляду на те, що охорона важливих державних об'єктів є однією з ключових функцій НГУ відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» [4], доцільним є запозичення досвіду держав ЄС, зокрема Франції та Італії, щодо створення «зон безпеки» навколо стратегічних об'єктів із використанням інтегрованих систем спостереження. Європейська практика свідчить, що фізична охорона має бути доповнена кібернетичним захистом технологічних процесів. У зв'язку з цим пропонується розширити повноваження підрозділів зв'язку та кіберзахисту НГУ, надавши їм право здійснювати моніторинг радіоелектронної обстановки навколо об'єктів, що охороняються, з метою протидії атакам безпілотних систем і засобів радіоелектронної боротьби.

Окремої уваги потребує адаптація тактики дій підрозділів з охорони громадського порядку. Європейська концепція «деескалації насильства», яка є стандартом для поліцейських сил держав ЄС, має стати невід'ємною складовою підготовки особового складу НГУ. В умовах гібридної війни противник нерідко використовує провокації під час масових заходів з метою дестабілізації суспільно-політичної ситуації та формування негативного інформаційного резонансу. За таких обставин застосування надмірної сили фактично сприяє реалізації ворожих інформаційно-психологічних операцій. Аналіз досвіду жандармерій європейських держав свідчить, що використання підрозділів діалогової поліції та спеціальних груп перемовників, інтегрованих у бойові порядки, дозволяє ефективно локалізувати конфлікти без застосування спеціальних засобів. Реалізація таких підходів потребує внесення змін до системи підготовки особового складу НГУ, а також до відповідних статутних і нормативних документів.

Інтеграція НГУ до європейської безпекової архітектури неможлива без поглиблення інституційної співпраці з ключовими безпековими агенціями ЄС. Цей процес уже має належне правове підґрунтя, зокрема завдяки ратифікації Угоди між Україною та Європолом про оперативне та стратегічне співробітництво [5].

Зазначена Угода відкриває перед НГУ значні можливості, які наразі використовуються не в повному обсязі. Насамперед ідеться про отримання

доступу до системи SIENA (Secure Information Exchange Network Application) – захищеної мережі обміну інформацією між правоохоронними органами. Для НГУ, яка виконує завдання у сфері боротьби з тероризмом та охорони державного кордону, оперативний доступ до інформаційних ресурсів Європолу щодо переміщення осіб, причетних до терористичної діяльності, а також незаконного обігу зброї та вибухових речовин має критично важливе значення. На нашу думку, доцільно розробити та затвердити відомчу інструкцію, яка регламентуватиме порядок прямої інформаційної взаємодії відповідних розвідувальних підрозділів НГУ з національним контактним пунктом Європолу в Україні без надмірних бюрократичних процедур. Це сприятиме суттєвому скороченню часу, необхідного для прийняття рішень у разі виявлення транскордонних терористичних загроз, та підвищить ефективність реагування на них.

Стратегічним напрямом розвитку міжнародного співробітництва НГУ є участь у діяльності Міжнародної асоціації сил жандармерії та поліції країн Європи і Середземномор'я (FIEP). Отримання статусу повноправного члена цієї асоціації стало підтвердженням відповідності НГУ критеріям військових формувань із правоохоронними функціями [6]. Членство у FIEP надає українським гвардійцям можливість переймати передовий досвід Національної жандармерії Франції, Корпусу карабінерів Італії та Цивільної гвардії Іспанії. Саме ці структури є найбільш спорідненими з НГУ за своєю природою, оскільки поєднують військові та правоохоронні функції, а тому їхня модель організації є найбільш прийнятною для адаптації в українських умовах. Аналіз матеріалів самітів FIEP свідчить, що одним із пріоритетних напрямів діяльності організації на сучасному етапі є розвиток спроможностей у сфері кібербезпеки та протидії хімічним, біологічним, радіаційним і ядерним загрозам (CBRN). Для України, яка зазнає постійних загроз, пов'язаних із ядерним шантажем з боку держави-агресора, участь у спільних навчаннях і розробленні протоколів реагування на CBRN-інциденти має важливе значення для зміцнення національної безпеки та підвищення готовності до реагування на надзвичайні ситуації відповідного характеру.

Найвищим рівнем інтеграції, до якого має прагнути НГУ, є набуття статусу повноправного члена або партнера Сили Європейської жандармерії. Ця структура створена для проведення кризових операцій за межами ЄС [7]. З огляду на унікальний бойовий досвід НГУ, здобутий під час відсічі збройній агресії, українська сторона може виступати не лише реципієнтом міжнародної допомоги, а й активним донором безпеки. Ми переконані, що залучення підрозділів НГУ до спільних місій під егідою ЄС (після завершення воєнного стану) стане важливим інструментом зміцнення міжнародного авторитету України та посилення її геополітичної ролі. Водночас для досягнення цієї мети вже сьогодні необхідно уніфікувати штатні структури та процедури управління підрозділів НГУ відповідно до стандартів Організації Північноатлантичного

договору та ЄС, що потребує внесення відповідних змін до Закону України «Про Національну гвардію України» та інших нормативно-правових актів.

1. Strategic Compass for Security and Defence / Council of the European Union. Brussels, 21 March 2022. URL : https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/2023-03-Strategic%20Compass.pdf (дата звернення: 28.05.2026).

2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions "EU Agenda on Counter-Terrorism: Anticipate, Prevent, Protect, Respond". Brussels, 09.12.2020. COM(2020) 795 final. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0795 (дата звернення: 28.05.2026).

3. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism, replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017L0541 (дата звернення: 28.05.2026).

4. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18 (дата звернення: 28.05.2026).

5. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: Закон України від 12.07.2017 р. № 2129-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2129-19 (дата звернення: 28.05.2026).

6. International Association of Gendarmeries and Police Forces with Military Status (FIEP): офіційний сайт. URL: http://www.fiep.org (дата звернення: 28.05.2026).

7. European Gendarmerie Force (EUROGENDFOR): офіційний сайт. URL: https://www.eurogendfor.org (дата звернення: 28.05.2026).

Аріна КОЦ
здобувач вищої освіти, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Олександр САМОЙЛЕНКО
начальник кафедри прикордонного контролю Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидат психологічних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ФІКСАЦІЇ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ І ПРИТЯГНЕННЯ ВИННИХ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІД ЧАС АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Воєнний злочин – це серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права під час збройного конфлікту, яке завдає шкоди людям, майну або довкіллю та тягне за собою кримінальну відповідальність на національному чи міжнародному рівні.

Воєнні злочини є одними з найтяжчих порушень міжнародного гуманітарного права, оскільки вони посягають на життя, здоров'я, честь та гідність людей, навіть в умовах збройних конфліктів. Міжнародне право встановлюють чіткі правила ведення війни та захисту цивільного населення, військово-полонених медичного персоналу й об'єктів інфраструктури. Події, пов'язані з повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну засвідчили численні випадки порушень міжнародного гуманітарного права. Саме тому проблема фіксації та розслідування воєнних злочинів стала одним із найважливіших напрямів діяльності українських правоохоронних органів та міжнародної спільноти.

На мою думку, головною умовою притягнення винних до відповідальності є належне документування кожного факту скоєння воєнного злочину. Без достатньої доказової бази навіть очевидні порушення можуть залишитись безкарними. Але в той же час процес фіксації таких злочинів є надзвичайно складним. Досить багато злочинів вчиняються на територіях, де тривають вже активні бойові дії або які певний час знаходяться під окупацією. У таких умовах слідчі та експерти не завжди можуть оперативно потрапити на місце події, а частина доказів може бути втрачена, або ж навмисно знищена.

Особливо важливим є збирання свідчень потерпілих та очевидців. Люди, які пережили окупацію, обстріли, катування або втрату близьких родичів, часто перебувають у стані сильного психологічного стресу. Це ускладнює проведення допитів та потребує залучення психологів і спеціально підготовлених фахівців. Окрім цього, необхідно забезпечити безпеку свідків, адже їхні показання можуть стати ключовими доказами під час судового розгляду.

Важливу роль у розслідуванні воєнних злочинів відіграють сучасні технології. Завдяки фото і відеоматеріалам, знімкам із супутника, записам з камер спостереження та інформації з відкритих джерел з'явилась можливість зафіксувати події та зберегти важливі докази скоєння злочину. Особливо це актуально в тих випадках, коли через бойові дії неможливо одразу потрапити на місце події. Проте я вважаю, що зібрані матеріали повинні бути належним чином перевірені та оформленні, адже лише тоді вони можуть бути використані під час розгляду у національних та міжнародних судах.

Складність розслідувань воєнних злочинів полягає також у необхідності встановлення конкретних винних осіб. Недостатньо довести факт руйнування цивільного об'єкта чи загибелі мирних жителів; Важливо встановити хто саме віддав наказ та хто його виконав і чи усвідомлювали ці особи наслідки скоєних дій. Особливого значення має принцип командної відповідальності, за яким покарання маже нести не тільки ті, хто безпосередньо вчинив злочин, але і їхні командири, якщо вони віддали злочинний наказ або не зупинили його виконання.

Надважливу роль у притягненні винних до відповідальності відіграє міжнародне співробітництво. України взаємодіє з міжнародними

організаціями та Міжнародним кримінальним судом, що дозволяє залучати експертів, використовувати ефективні методи розслідування та забезпечувати справедливий розгляд справ, що також допомагає не допустити, щоб воєнні злочини залишались без уваги світової спільноти.

На мою думку, найефективніше притягнення до відповідальності можливе через поєднання національного та міжнародного правосуддя: українські органи розслідують злочини, а міжнародні інституції допомагають карати винних, які перебувають поза юрисдикцією України. Важливо також вдосконалювати законодавство відповідно до міжнародного права.

Також важливо зберігати пам’ять про воєнні злочини. Фіксація таких фактів потрібна не лише для суддів, а й для того щоб відновити історичну правду. Майбутні покоління мають знати наслідки агресії та розуміти ціну порушенням міжнародного права. Тому кожний зафіксований випадок має значення для конкретної справи та й міжнародної безпеки загалом.

Отже, фіксація та розслідування воєнних злочинів під час агресії російської федерації проти України потребують комплексного підходу та співпраці державних і міжнародних інституцій. Попри складнощі, важливе значення мають належне документування, застосування сучасних технологій і забезпечення невідворотності справедливості захисту прав постраждалих і не допущення подібних злочинів у майбутньому

1. Женевські конфенції 1949 року: Женевські конвенції про захист жертв війни від 12.08.1949 року.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001р. №2341-|||.

Олександр СЛОБОДЯН
докторант кафедри публічного
управління та адміністрування
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова, кандидат наук
з державного управління

ФАКТОРНИЙ ВПЛИВ НА СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ТА РЕГІОНІВ: ЗАВДАННЯ З ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ

Функціонування суспільства та регіонів є взаємозалежним, і останні роки воно все частіше відбувається в умовах постійних змін. Вони зумовлені глобалізаційними процесами, цифровізацією, демографічними зрушеннями, кліматичними ризиками та безпековими загрозами. Для України ці процеси додатково ускладнюються воєнними викликами, що трансформують

економічну, соціальну та інституційну структуру регіонів [2]. У таких умовах особливої актуальності набуває наукове осмислення та проведення досліджень щодо факторного впливу на стан функціонування суспільства та регіонів, а також визначення завдань розвитку, здатних забезпечити їхню стійкість і відновлення.

Традиційні підходи до регіонального розвитку, які ґрунтувалися переважно на економічних показниках, виявляються недостатніми. Натомість формується потреба у комплексному міждисциплінарному науковому аналізі, що дозволяє враховувати соціальні, інституційні, безпекові, технологічні й управлінські фактори в їх системній взаємодії.

Факторний підхід у дослідженні суспільних і регіональних процесів базується на положенні про те, що розвиток є результатом сукупної дії різноспрямованих чинників, жоден з яких не може бути розглянутий ізольовано. У науковій літературі фактори розвитку розглядаються як умови, ресурси та обмеження, що визначають траєкторію функціонування соціально-економічних систем. Методологічний базис цього підходу становлять: факторний аналіз як інструмент виявлення ключових детермінант розвитку; концепції сталого розвитку та резильєнтності, які акцентують увагу на здатності систем до адаптації та відновлення. На наше переконання, поєднання зазначених підходів створює аналітичну рамку для обґрунтування завдань розвитку в умовах нестабільності та багаторівневих викликів. З урахуванням цього базису можемо виокремити такі основні групи факторів впливу на функціонування суспільства та регіонів (табл. 1):

1. Соціально-демографічні фактори. Соціально-демографічні процеси безпосередньо впливають на людський потенціал регіонів. Міграційні потоки, старіння населення, зміна структури зайнятості формують нові виклики для систем освіти, охорони здоров’я та соціального захисту. У кризових умовах демографічні втрати посилюють диспропорції регіонального розвитку та знижують здатність територій до самовідтворення.

2. Економічні фактори. Економічний стан регіонів визначається рівнем диверсифікації економіки, інвестиційною привабливістю, розвитком малого та середнього бізнесу, доступом до фінансових ресурсів. Нерівномірність економічного розвитку поглиблює територіальні асиметрії, що ускладнює реалізацію загальнонаціональних стратегій розвитку.

3. Інституційно-управлінські фактори. Якість публічного управління, ефективність інституцій, рівень децентралізації та спроможність органів влади до стратегічного планування є визначальними для реалізації потенціалу регіонів. Слабкість інституцій часто призводить до неузгодженості політик і неефективного використання ресурсів.

4. Безпекові та ризикові фактори. Безпекові фактори в сучасних умовах набувають системного характеру. Воєнні загрози, техногенні та природні ризики безпосередньо впливають на стабільність функціонування регіонів,

критичну інфраструктуру та соціальну згуртованість. Неврахування безпекового виміру у політиці розвитку знижує її результативність.

5. Технологічні та цифрові фактори. Цифровізація виступає одночасно каталізатором розвитку та джерелом нових викликів [1]. Рівень цифрової зрілості регіонів визначає їхню конкурентоспроможність, доступ до інновацій і якість публічних послуг. Нерівномірність цифрового розвитку посилює соціально-економічні розриви між територіями.

Таблиця 1

Фактори впливу на стан функціонування суспільства та регіонів

№ з/п	Група факторів	Змістовна характеристика	Основні прояви впливу	Потенційні ризики
1	Соціальні, соціально-демографічні	Структура населення, міграція, рівень зайнятості, людський капітал	Формування трудового потенціалу, соціальної стабільності	Демографічне скорочення, відтік кадрів
2	Економічні	Структура економіки, інвестиції, МСП, бюджетна спроможність	Рівень добробуту, фінансова автономія регіонів	Деіндустріалізація, залежність від трансфертів
3	Інституційно-управлінські	Якість публічного управління, стратегічне планування	Ефективність реалізації політик розвитку	Фрагментація управління, низька спроможність
4	Безпекові	Воєнні, техногенні, природні ризики	Стійкість функціонування територій	Руйнування інфраструктури, соціальна дестабілізація
5	Інфраструктурні	Стан критичної, транспортної, соціальної інфраструктури	Безперервність життєдіяльності	Інфраструктурні розриви
6	Технологічні та цифрові	Рівень цифровізації, доступ до ІКТ	Інноваційність, якість послуг	Цифрова нерівність
7	Екологічні	Якість довкілля, кліматичні умови	Умови життя та здоров’я	Погіршення екологічної безпеки

Джерело: складено на підставі [1-2]

Систематизація факторів свідчить про те, що розвиток регіонів формується під впливом багатокомпонентної взаємодії, де соціально-демографічні та економічні чинники створюють базу розвитку, інституційно-управлінські – визначають здатність до її реалізації, а безпекові та інфраструктурні фактори – межі стійкості. Технологічні та екологічні фактори виконують роль множників ефекту, посилюючи або нівелюючи потенціал інших груп чинників.

Вплив факторів на ключові характеристики розвитку регіонів представлений у таблиці 2.

Таблиця 2

Матриця впливу факторів на характеристики регіонального розвитку*

Фактори / Характеристики	Стійкість	Адаптивність	Конкурентоспроможність	Соціальна згуртованість
Соціальні, соціально-демографічні	●●●	●●	●●	●●●
Економічні	●●	●●●	●●●	●
Інституційно-управлінські	●●●	●●●	●●	●●
Безпекові	●●●	●●	●	●●
Інфраструктурні	●●●	●●	●●	●
Технологічні	●	●●●	●●●	●
Екологічні	●●	●●	●	●●●

**Примітка: ● – низький вплив; ●● – середній; ●●● – високий.*

Джерело: авторська розробка

Матриця демонструє, що стійкість регіонів формується переважно за рахунок інституційно-управлінських, без пекових, соціальних та інфраструктурних факторів, тоді як адаптивність і конкурентоспроможність найбільше залежать від економічних і технологічних чинників. Соціальна згуртованість є результатом поєднання соціально-демографічних та екологічних факторів, що підкреслює необхідність інтеграції соціальної політики у стратегії регіонального розвитку.

Індекс факторної спроможності регіонів (ІФСР) – це інтегральний показник, що відображає здатність регіону забезпечувати стабільне функціонування та розвиток шляхом ефективного поєднання ключових факторів (таблиця 3, 4). ІФСР формується з низкою субіндексів:

S_d – соціально-демографічна спроможність

E_c – економічна спроможність

I_g – інституційно-управлінська спроможність

B_s – безпекова спроможність

I_f – інфраструктурна спроможність

T_d – технологічно-цифрова спроможність

E_c – екологічна спроможність

Формула інтегрального індексу:

$$\text{ІФСР} = \sum_{i=1}^{n} w_i * F_i$$

де F_i – нормалізоване значення і-го субіндексу (0–1);

w_i – ваговий коефіцієнт значущості фактора;

$\sum w_i = 1$.

Таблиця 3

Приклад розподілу ваг, що може коригуватися

№ з/п	Субіндекс	Вага
1	Соціально-демографічний	0,15
2	Економічний	0,20
3	Інституційно-управлінський	0,20
4	Безпековий	0,15
5	Інфраструктурний	0,15
6	Технологічний	0,10
7	Екологічний	0,05

Джерело: авторська розробка

Таблиця 4

Інтерпретація значень ІФСР

№ з\п	Значення ІФСР	Характеристика регіону
1	0,80 – 1,00	Висока факторна спроможність
2	0,60 – 0,79	Достатня спроможність
3	0,40 – 0,59	Середня спроможність
4	< 0,40	Низька спроможність

Джерело: авторська розробка

На нашу думку, запропонований індекс дозволяє:

– здійснювати порівняльний аналіз регіонів;

– виявляти «вузькі місця» факторного розвитку;

– формувати доказову основу для управлінських рішень;

– інтегрувати безпековий та інституційний виміри у регіональну політику.

Крім того, ІФСР може використовуватися як інструмент стратегування, моніторингу та супервізії реалізації регіональних програм розвитку.

Урахування багатовекторного факторного впливу зумовлює необхідність до формування інтегрованих завдань розвитку, які мають системний характер. Уважаємо, що до ключових завдань належать такі:

– зміцнення людського капіталу як базової передумови сталого розвитку;

– підвищення інституційної спроможності органів публічної влади на регіональному та місцевому рівнях;

– диверсифікація економічної структури регіонів із орієнтацією на інновації;

– інтеграція безпекового компонента у стратегії регіонального розвитку;

– зменшення міжрегіональних диспропорцій шляхом цільових державних і місцевих програм.

На нашу думку, реалізація цих завдань потребує узгодження стратегічних і тактичних рішень, а також активної взаємодії між державою, регіонами, бізнесом і громадянським суспільством [4].

Результати дослідження підтверджують, що факторний вплив на функціонування суспільства та регіонів має нелінійний і кумулятивний характер. Взаємодія факторів може як посилювати розвиткові ефекти, так і призводити до системних криз. Дискусійним при цьому залишається питання пріоритетності окремих факторів, оскільки їх значущість змінюється залежно від контексту та етапу розвитку регіону. Отримані висновки корелюють із сучасними підходами до регіональної політики ЄС, де акцент робиться на місцево орієнтованому розвитку, резильєнтності та інклюзивності [3]. Водночас для України актуальним є посилення безпекового та інституційного вимірів факторного аналізу.

Отже, факторний аналіз стану функціонування суспільства та регіонів в Україні дозволяє глибше зрозуміти природу сучасних трансформацій і сформувати науково обґрунтовані завдання щодо її післявоєнного розвитку. Доведено, що ефективна регіональна політика має ґрунтуватися на комплексному врахуванні соціальних, економічних, інституційних, безпекових і технологічних факторів. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка прикладних моделей оцінювання факторного впливу для підтримки управлінських рішень у сфері публічного управління регіональним розвитком.

1. Антонова О., Серьогін С., Літвінов О., Кривенкова Р. Цифрова трансформація публічного сектора в забезпеченні регіонального партнерства. *Public administartion aspects*. 2023. № 11. С. 91–101.

2. Помаза-Пономаренко А. Л. Соціальний розвиток і безпека регіонів: державно-управлінські аспекти : монографія. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2017. 270 с.

3. Слободян О. С. Особливості реалізації інтеграційних прагнень України як імпакту інноваційного розвитку регіонів. *Успіхи та досягнення в науці*. 2026. № 1 (23). С. 1143–1156.

4. Слободян О. С. Побудова комплексного механізму інновацій публічного регулювання регіонального розвитку. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2026. № 1 (43). С. 505–515.

Дмитро ХОМЕНКО
викладач кафедри прикордонної служби
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,

Ангеліна АБРАМОВА
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Введення правового режиму воєнного стану в Україні стало безпрецедентним викликом для всієї національної правової системи, і насамперед для адміністративного права. Воєнний стан за своєю юридичною природою є особливим адміністративно-правовим режимом, який передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки. У цей період відбувається кардинальна зміна правового статусу суб'єктів адміністративного права, адже держава перебирає на себе більше контролюючих функцій [5]. Головна проблема сучасного адміністративного права полягає у необхідності знайти баланс між жорсткими заходами, яких вимагає оборона держави, та дотриманням основоположних прав і свобод громадян. Перехід від моделі сервісної держави до концепції мілітаризованого публічного управління супроводжується низкою колізій у законодавстві, порушенням стандартних адміністративних процедур та зміною правового статусу суб'єктів владних повноважень.

Основою управлінського апарату в умовах збройного конфлікту стали військові та військово-цивільні адміністрації, які перебрали на себе значну частину повноважень виборних органів місцевого самоврядування. З одного боку, така централізація та мілітаризація влади є виправданою, оскільки дозволяє максимально оперативно приймати життєво важливі рішення щодо оборони населених пунктів та забезпечення життєдіяльності критичної інфраструктури. З іншого боку, виникає системна проблема відступу від стандартних адміністративних процедур. Ухвалення рішень органами державної влади часто відбувається за спрощеним порядком, що обмежує законне право громадян на участь у розгляді справи, належне повідомлення про результати та можливість подальшого оскарження [2]. Ухвалені в екстремальних умовах акти управління іноді не проходять належної

громадської та правової експертизи. Відповідно, виникає потреба у запровадженні дієвого парламентського та судового контролю за діяльністю військових адміністрацій, щоб уникнути узурпації влади на місцях і не допустити свавілля посадових осіб публічної адміністрації.

Реалізація правового режиму воєнного стану неминуче тягне за собою легальне обмеження низки конституційних прав. У площині адміністративного права це проявляється через запровадження комендантської години, встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду з населених пунктів, перевірку документів у перехожих, а також примусовий огляд речей, вантажів і транспортних засобів. Працівники Національної поліції України спільно з військовослужбовцями та бійцями територіальної оборони отримали значно розширені повноваження щодо застосування превентивних поліцейських та примусових заходів [1]. Проте на практиці виникають проблеми з пропорційністю таких обмежень та дотриманням законності під час їх реалізації. Наприклад, питання примусового відчуження майна приватних осіб для потреб оборони іноді супроводжується порушенням встановленої процедури попереднього або наступного повного відшкодування його вартості. Адміністративно-правова охорона прав людини вимагає, щоб будь-яке втручання з боку держави мало виключно законний характер, переслідувало легітимну мету національного порятунку та не порушувало межі крайньої необхідності [4].

Воєнний час зумовив суттєві та невідкладні зміни в інституті адміністративної відповідальності. Законодавець був змушений встановити адміністративну відповідальність за нові види правопорушень, які набули високого ступеня суспільної шкоди саме в період повномасштабної війни. Зокрема, значно посилено санкції за порушення правил військового обліку, ухилення від мобілізаційних заходів, непокору наказам командирів та самовільне залишення військової частини військовослужбовцями. Практика застосування цих оновлених норм виявила цілу низку об'єктивних недоліків. Нечіткість формулювань диспозицій окремих нових статей Кодексу України про адміністративні правопорушення призводить до неоднакового їх трактування місцевими судами та правоохоронними органами під час складання протоколів. Крім того, існує складна юридична проблема розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за схожі військові правопорушення, що створює ризики порушення фундаментального принципу юридичної визначеності та може призводити до безпідставного притягнення осіб до відповідальності [3].

Окремою масштабною проблемою адміністративного права стало забезпечення безперебійного доступу населення до базових адміністративних послуг. Масштабні руйнування цивільної інфраструктури, тимчасова окупація частини територій держави та масова міграція населення призвели до повної зупинки роботи багатьох Центрів надання адміністративних послуг у східних та південних регіонах. Державі довелося в екстреному порядку релокувати

державні реєстри та бази даних у безпечні місця задля збереження інформації. Врятувати ситуацію значною мірою допомогла масштабна цифровізація управлінських процесів та активне використання державного порталу «Дія». Однак у правовому полі виникла масова категорія суб'єктів адміністративного права - внутрішньо переміщені особи, чий правовий статус потребує постійного законодавчого вдосконалення та деталізації. Органи публічного адміністрування на безпечних територіях стикаються з навантаженням щодо реєстрації переселенців, призначення спеціальних соціальних виплат та відновлення втрачених документів. Забезпечення їхніх прав часто ускладнюється бюрократичними перепонами, несинхронізованістю різних відомчих баз та браком фінансування на місцевому рівні.

Функціонування галузі адміністративного права в умовах дії правового режиму воєнного стану характеризується безперервним пошуком компромісу між імперативними вимогами збереження національної безпеки та конституційними гарантіями захисту прав людини. Ключовими проблемами на сьогоднішньому етапі є розбалансованість механізмів громадського та судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень (особливо військових адміністрацій), недосконаліть та колізійність окремих норм інституту адміністративної відповідальності, а також логістичні та правові складнощі у забезпеченні рівного доступу населення до якісних адміністративних послуг. Вирішення цих проблем вимагає системного аналізу правозастосовної практики та відповідного оновлення адміністративного законодавства. Держава повинна не лише оперативно реагувати на виклики збройного конфлікту, але й формувати чіткі, прозорі та зрозумілі правила поведінки у публічній сфері. Це дозволить мінімізувати корупційні ризики, унеможливить зловживання владою на місцях і гарантуватиме дотримання принципу верховенства права навіть у найбільш критичні періоди існування української нації.

---

1. Гіденко Є. С. Дії працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2022. № 6 (106). С. 87–89. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-6-106-19.

2. Крамарчук Н. В. Адміністративно-правове регулювання в умовах воєнного стану в Україні: виклики, ризики та напрями удосконалення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 3 (43). URL : https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2172/2192.

3. Мельник Т. М., Скиба В. М. Адміністративна та кримінальна відповідальність за ухилення від військової служби в Україні: теоретичні аспекти і реалії воєнного стану. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2023. № 1. С. 40–45. URL : https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/8/7.

4. Муза О. Адміністративно-правова охорона прав людини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 415–417. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2024/96.pdf.

5. Павлович-Сенета Я. П., Лозинська Ю. Вплив правового режиму воєнного стану на правовий статус суб'єктів адміністративного права. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 7. С. 373–378. URL : https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/68.pdf.

Євгеній БОЙКО
здобувач вищої освіти
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Аркадій ДЗЯВОРУК
старший викладач кафедри
прикордонного контролю
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ГЕНЕРАТИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ВИКЛИК І ІНСТРУМЕНТ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: МЕЖІ ДОПУСТИМОГО ВИКОРИСТАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Стрімке поширення генеративних систем штучного інтелекту (ШІ) докорінно змінило умови, у яких відбуваються наукові дослідження та освітній процес. Інструменти на основі великих мовних моделей здатні за лічені секунди генерувати зв'язні тексти, формулювати гіпотези, опрацьовувати масиви джерел і навіть імітувати індивідуальний стиль письма. Така доступність створює подвійну ситуацію: з одного боку, ШІ суттєво підвищує продуктивність дослідницької та навчальної діяльності, з іншого — ставить під загрозу базові принципи академічної доброчесності, передусім авторство, самостійність та чесність результатів.

Поняття академічної доброчесності, закріплене у статті 42 Закону України «Про освіту», передбачає сукупність етичних принципів і правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності [1]. Серед ключових порушень закон називає академічний плагіат, фабрикацію, фальсифікацію та списування. Поява генеративного ШІ не створює принципово нових категорій порушень, проте суттєво ускладнює їх виявлення та кваліфікацію. Текст, згенерований мовною моделлю, формально не є плагіатом у класичному розумінні, адже не відтворює конкретного чужого твору, однак він не є й результатом самостійної інтелектуальної праці здобувача.

Особливу складність становить питання виявлення згенерованого контенту. Системи автоматичного детектування ШІ-тексту демонструють нестабільну точність: вони продукують як хибнопозитивні результати, помилково позначаючи авторські тексти як машинні, так і хибнонегативні, не розпізнаючи перефразований або відредагований згенерований текст. Це створює ризик несправедливих рішень щодо здобувачів та підриває довіру до

самих інструментів контролю. Відтак суто технологічний підхід, орієнтований лише на «викриття» порушників, виявляється недостатнім і потенційно шкідливим.

Водночас було б методологічно хибним розглядати генеративний ШІ виключно як загрозу. За умови прозорого та регламентованого використання ці технології стають інструментом підвищення якості освіти: вони допомагають у перекладі та пошуку наукових джерел, структуруванні чернеток, перевірці логічної послідовності аргументації, поясненні складних понять у доступній формі. Ключовою відмінністю між допустимим і недопустимим використанням є не сам факт застосування ШІ, а ступінь збереження самостійного інтелектуального внеску автора та прозорість щодо використаних інструментів.

На нашу думку, забезпечення академічної доброчесності в умовах поширення ШІ потребує переходу від репресивної моделі до моделі регламентованої прозорості. Така модель ґрунтується на кількох засадах. По-перше, заклади вищої освіти мають ухвалити чіткі внутрішні політики, що визначають перелік дозволених і заборонених способів застосування ШІ для різних типів робіт. По-друге, доцільно запровадити обов'язкове декларування використання ШІ-інструментів із зазначенням, на яких етапах роботи вони застосовувалися. По-третє, варто переорієнтувати оцінювання з готового тексту на процес його створення та на форми контролю, стійкі до автоматичної генерації, — усні захисти, аналіз чернеток, завдання, прив'язані до локального контексту й особистого досвіду здобувача.

Не менш важливим є формування у здобувачів культури відповідального використання технологій. Інформаційно-цифрова грамотність має включати не лише навички роботи з ШІ-інструментами, а й розуміння етичних меж їх застосування, критичне ставлення до згенерованого контенту та усвідомлення власної відповідальності за достовірність результатів. У закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що готують фахівців для правоохоронної сфери, така культура набуває додаткового значення, оскільки безпосередньо пов'язана з професійною етикою майбутньої службової діяльності.

Таким чином, генеративний штучний інтелект є водночас викликом і інструментом академічної доброчесності. Його вплив визначається не самою технологією, а нормативними рамками та етичними настановами, у межах яких вона використовується. Найбільш перспективним видається підхід, що поєднує чітку інституційну регламентацію, прозоре декларування використання ШІ та орієнтацію оцінювання на самостійний інтелектуальний внесок здобувача. Саме така модель дозволяє зберегти цінність освіти й науки в умовах технологічних змін, не відмовляючись від переваг, які надають нові інструменти.

---

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2017. № 38-39. Ст. 380.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 37-38. Ст. 2004.

3. Академічна доброчесність: виклики сучасності : збірник наукових есе учасників наукового стажування для освітян. Варшава, 2023. 148 с.

4. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.

Юлія БОКІЙ
здобувач вищої освіти
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Вікторія ЧАЙКА
викладач кафедри тактико-спеціальних
дисциплін Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Збройна агресія російської федерації проти України спричинила вчинення значної кількості воєнних злочинів, що потребують належної правової оцінки. Масові порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема умисні вбивства цивільного населення, катування, незаконна депортація громадян, руйнування об’єктів цивільної інфраструктури та інші тяжкі порушення потребують належного документування та притягнення винних до відповідальності.

У міжнародному праві основу розслідування воєнних злочинів становлять Женевські конвенції 1949 року, Додаткові протоколи до них. Відповідно статті 147 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, передбачено види тяжких злочинів, а саме умисне вбивство, катування, нелюдське поводження, незаконне ув’язнення, депортація цивільного населення та широкомасштабне знищення майна без воєнної необхідності. Особливе значення має стаття 146, яка зобов’язує держави здійснювати розшук осіб, підозрюваних у вчиненні тяжких порушень Конвенції та передавати їх до суду.

В Україні правовою основою притягнення до відповідальності за воєнні злочини є стаття 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни». Її положення імплементують основні норми міжнародного гуманітарного права та забезпечують можливість кримінального

переслідування осіб, причетних до вчинення діянь, заборонених міжнародними договорами.

Водночас практика розслідування воєнних злочинів виявляє низку проблем, що суттєво ускладнюють встановлення обставин кримінальних правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності. Насамперед це пов'язано з обмеженим доступом до тимчасово окупованих територій та районів бойових дій, що ускладнює своєчасне збирання доказів і проведення необхідних слідчих дій. Ще однією проблемою є встановлення конкретних виконавців та командирів, відповідальних за вчинення злочинів. Воєнні злочини нерідко мають організований характер та здійснюються в межах певної військової операції, що ускладнює доведення індивідуальної кримінальної відповідальності.

Підтвердженням масштабності та суспільної небезпеки воєнних злочинів є події, зафіксовані на деокупованих територіях України. Зокрема, у Бучі, Ірпені, Ізюмі та інших населених пунктах було виявлено факти масових убивств цивільного населення, катувань, насильницьких зникнень, незаконного позбавлення волі та поховань загиблих осіб. Виявлені порушення норм міжнародного гуманітарного права стали об'єктом ретельного документування та розслідування з боку українських правоохоронних органів за участю міжнародних експертів і спеціалізованих міжнародних інституцій.

Підвищення ефективності розслідування воєнних злочинів потребує комплексного підходу, що охоплює як удосконалення національних механізмів кримінального переслідування, так і розширення міжнародного співробітництва. Важливе значення має підготовка слідчих, прокурорів та суддів з питань застосування норм міжнародного гуманітарного права і міжнародного кримінального права. Не менш актуальним є впровадження сучасних цифрових технологій для збору, обробки та збереження доказової інформації, зокрема матеріалів фото- та відеофіксації, супутникових знімків та даних із відкритих джерел. Поряд із цим необхідним є подальше поглиблення взаємодії України з Міжнародним кримінальним судом, спільними слідчими групами та іншими міжнародними інституціями. Окрему увагу слід приділяти забезпеченню безпеки свідків і потерпілих, а також удосконаленню механізмів документування воєнних злочинів на тимчасово окупованих територіях та в районах ведення бойових дій.

Отже, розслідування воєнних злочинів є одним із найважливіших напрямів забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права та відновлення справедливості щодо постраждалих від збройної агресії. Попри наявність належної міжнародно-правової та національної нормативної бази, ефективність розслідування значною мірою ускладнюється обмеженим доступом до місць вчинення злочинів, труднощами зі збиранням доказів і встановленням осіб, причетних до їх вчинення. У зв'язку з цим особливого значення набуває вдосконалення

механізмів документування воєнних злочинів, розвиток міжнародного співробітництва, впровадження сучасних технологій збору доказової інформації та підвищення рівня професійної підготовки працівників правоохоронних органів. Реалізація зазначених заходів сприятиме забезпеченню принципу невідворотності покарання, притягненню винних осіб до відповідальності та зміцненню міжнародного правопорядку.

1. ДСТУ 8302:2015 Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 12.06.2026).

2. ДСТУ 8302:2015 Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 438. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 12.06.2026).

Владислав ГРИШИН
викладач кафедри прикордонної служби факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), майор

Ангеліна КОРКУШКО
курсант 324 навчальної групи факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), солдат

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безпека людини є основою правопорядку в суспільстві та важливою передумовою його стабільного функціонування. Здатність сучасної держави гарантувати безпеку як суспільству загалом, так і кожному громадянинові зокрема, а отже, забезпечувати належний захист від численних загроз і ризиків, які постійно трансформуються, значною мірою визначає її поточний стан і перспективи подальшого розвитку. У зв’язку з цим важко переоцінити значення підготовки персоналу сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Саме вона є основою забезпечення

державної стійкості, захисту суверенітету та відновлення національних інституцій. В умовах повномасштабної російсько-української війни, що триває з 2022 року, професійна підготовка військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, медичного персоналу та інших фахівців безпекового сектору набула особливого значення. Від рівня їхньої підготовки безпосередньо залежить ефективність бойових і спеціальних операцій, захист цивільного населення та відновлення населених пунктів, які зазнали значних руйнувань унаслідок бойових дій.

Підготовка кадрів в умовах воєнного стану потребує формування складних професійних компетентностей і врахування практичного бойового досвіду, здобутого під час російсько-української війни. Тому на заклади освіти, що здійснюють підготовку фахівців для сектору безпеки і оборони України, покладається завдання не лише забезпечити належний рівень теоретичних знань і практичних навичок, а й адаптувати освітні програми до реалій воєнного часу з урахуванням позитивного досвіду держав – членів НАТО та Європейського Союзу [1]. Основною метою є підготовка адаптивних фахівців, здатних оперативно реагувати на нестандартні безпекові виклики та ефективно діяти в умовах підвищеного ризику. Саме тому дедалі більшого значення набувають тактична і спеціальна підготовка, розвиток дистанційних форм навчання, а також використання інтерактивних освітніх технологій, заснованих на активній взаємодії між викладачем і здобувачем освіти.

З огляду на характер сучасних воєнних викликів особливої ваги набуває медична підготовка персоналу. Вона має забезпечувати готовність до надання своєчасної та кваліфікованої допомоги пораненим безпосередньо в умовах бойових дій, часто за відсутності спеціалізованого обладнання. Саме рівень медичної підготовки та професійна компетентність фахівців значною мірою впливають на збереження життя військовослужбовців і цивільного населення. Тому актуальними є не лише базові навички домедичної допомоги, а й опанування сучасних медичних технологій, використання можливостей телемедицини, реалізація профілактичних програм та заходів інфекційного контролю. Не менш важливим складником професійної підготовки є психологічна готовність персоналу. Її метою є зниження психоемоційного навантаження, формування стресостійкості та забезпечення ефективної діяльності в екстремальних умовах. В умовах постійного впливу стресових факторів, психологічних травм і складних умов служби психічне здоров’я потребує не меншої уваги, ніж фізичне.

Водночас запровадження воєнного стану висунуло низку нових вимог до професійної підготовки персоналу, які виходять за межі традиційних знань і навичок. У зв’язку з цим у системі підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України виявляються певні проблеми. По-перше, відсутній цілісний механізм оцінювання якості підготовки, що ускладнює належне врахування реальних загроз і потреб практичної діяльності. По-друге, стрімке зростання кількості та різноманітності гібридних загроз вимагає оперативного оновлення

освітніх програм. Саме ці проблеми нині є ключовими та потребують першочергового вирішення. Крім того, підготовка персоналу для органів сектору безпеки і оборони здійснюється у закладах вищої освіти зі специфічною організацією освітнього процесу, які перебувають у підпорядкуванні відповідних органів виконавчої влади [2]. Така система зумовлює явище подвійного підпорядкування, оскільки діяльність цих закладів одночасно регулюється Міністерством освіти і науки України та Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Це певною мірою ускладнює реалізацію реформ і вимагає врахування вимог обох інституцій.

З огляду на це доцільним є налагодження ефективної взаємодії між закладами вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців для сектору безпеки і оборони, Міністерством освіти і науки України та Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Одним із результатів такої співпраці може стати розроблення сучасної концепції підготовки фахівців безпекового сектору, яка передбачатиме уніфікацію професійних стандартів, визначення вимог до освітніх програм, а також удосконалення механізмів контролю якості навчання та оцінювання професійних компетентностей.

Важливим складником забезпечення ефективності сектору безпеки і оборони є також формування дієвої системи рекрутингу та комплектування персоналу. Для цього необхідно запровадити чіткі, прозорі та справедливі критерії відбору кандидатів, що сприятимуть залученню найбільш підготовлених і мотивованих фахівців.

У післявоєнний період виклики у сфері професійної підготовки набудуть нового змісту. Відбудова сектору безпеки і оборони стане складовою ширшого процесу відновлення держави, пріоритетом якого буде не лише відновлення кадрового потенціалу, а й підвищення якості професійної підготовки відповідно до стандартів НАТО та Європейського Союзу. У цьому контексті важливого значення набуде співпраця з міжнародними партнерами, зокрема залучення іноземних військових інструкторів і тренерів до реалізації освітніх програм. Це сприятиме впровадженню передових світових практик, розвитку професійної гнучкості та формуванню стратегічного мислення, необхідного для ефективної адаптації до нових безпекових реалій після завершення активної фази війни.

У зазначеному контексті особливо актуальним є перегляд навчальних планів з урахуванням досвіду російсько-української війни, нових безпекових викликів та змін суспільних потреб. Водночас необхідно створити умови для безперервного професійного розвитку персоналу, формування лідерських компетентностей, опанування новітніх технологій і сучасних підходів до управління ризиками.

Отже, в умовах воєнного стану на заклади освіти, які здійснюють підготовку персоналу для сектору безпеки і оборони, покладається надзвичайно відповідальна місія. Вона полягає в модернізації наявних підходів

до професійної підготовки кадрів, врахуванні позитивного досвіду держав – членів Європейського Союзу та НАТО, впровадженні сучасних освітніх технологій і створенні ефективних освітніх програм, здатних забезпечити належний рівень підготовки фахівців для протидії сучасним загрозам національній безпеці, незалежності та суверенітету України.

1. Вітер Д., Оліферук В. Концепція розвитку системи військової освіти України. Військова освіта. 2021. № 2(44). С. 29–42.

2. Єманов В., Бєлай С., Тробюк В. Обґрунтування пропозицій з удосконалення системи підготовки та перепідготовки персоналу сектору безпеки і оборони України в умовах відсічі збройної агресії. *Вісник Національного університету цивільного захисту України.* Серія: Державне управління. 2023. Вип. 1. С. 272–280.

Владислав ГРИШИН
викладач кафедри прикордонної служби факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), майор

Аріадна ЛОГВІН
курсант 324 навчальної групи факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), солдат

СОЦІАЛЬНО - ГУМАНІТАРНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

На сучасному етапі розвитку українського суспільства концепція національної безпеки об’єктивно виходить за межі суто військового, політичного чи економічного вимірів. Соціально - гуманітарна складова стає одним із базових елементів стійкості держави. Соціально - гуманітарні аспекти національної безпеки охоплюють складний комплекс умов, що забезпечують захист життєво важливих інтересів особистості, збереження людського капіталу, підтримання культурної ідентичності та гарантування соціальної стабільності. Як зазначають вітчизняні дослідники, ефективність та дієвість внутрішньої політики безпосередньо залежить від здатності держави прогнозувати та протистояти гуманітарним кризам, а також мінімізувати

соціальні деформації [2, с. 45]. В умовах тривалого збройного конфлікту ці загрози набули безпрецедентного масштабу. Збереження суспільної згуртованості, забезпечення базових потреб населення та надійний захист інформаційно-культурного простору перетворилися на ключові питання виживання держави.

Найбільш критичною проблемою соціально-гуманітарної безпеки сьогодні є стрімке погіршення демографічної ситуації. Демографічні зрушення, які спостерігалися в країні протягом останніх кількох десятиліть, нині трансформувалися у повноцінну кризу [3, с. 11]. Основу цієї загрози формують три головні фактори: безпрецедентні обсяги вимушеної зовнішньої міграції, різке зростання рівня смертності серед працездатного населення та критичне падіння народжуваності. Мільйони громадян, серед яких значну частину становлять жінки репродуктивного віку, діти, а також кваліфіковані спеціалісти, покинули межі країни. Це створює пряму і довгострокову загрозу втрати інтелектуального потенціалу нації. Прямими наслідками цього процесу є дефіцит кваліфікованої робочої сили на ринку праці, що суттєво гальмує економічне відновлення, а також дисбаланс між кількістю платників податків та пенсіонерів. Зростання демографічного навантаження на працездатне населення ставить під загрозу стабільність пенсійної системи. Без розробки комплексних механізмів стимулювання повернення мігрантів та підтримки сімей держава ризикує зіткнутися з незворотним процесом депопуляції.

Іншою надзвичайно вагомою складовою соціально-гуманітарної безпеки є захист інформаційно-психологічного простору суспільства. Сучасні гібридні війни ведуться не лише на реальному полі бою, але й у когнітивній сфері. Інформаційні атаки противника спрямовані на дезорієнтацію населення, посівання панічних настроїв та розпалювання штучних внутрішніх конфліктів. Систематичний моніторинг суспільних настроїв демонструє, що інформаційна втома, хронічний стрес та травматичний досвід суттєво знижують критичність мислення громадян [5, с. 124]. Ворог активно та цілеспрямовано використовує соціальні мережі для поширення дезінформації, маніпулювання суспільною думкою та планомірної дискредитації легітимних державних інституцій. У цьому контексті формування масової медіаграмотності, підвищення загального рівня цифрової гігієни та забезпечення постійної, прозорої комунікації між владою і суспільством стають першочерговими завданнями державного управління. Стійкість суспільства до ворожих інформаційно-психологічних операцій безпосередньо впливає на його здатність консолідуватися та чинити опір.

Стабільність і безпека держави неможлива без забезпечення високого рівня соціальної згуртованості громадян. Спад економіки, зростання рівня безробіття, інфляція та руйнування критичної інфраструктури суттєво знизили загальну якість життя населення. Особливо гострим аспектом є ефективна інтеграція внутрішньо переміщених осіб у життя приймаючих територіальних громад, а також комплексна реінтеграція ветеранів. Формування дієвої

державної політики у сфері соціальної безпеки вимагає кардинального переходу від парадигми пасивної соціальної допомоги до активного стимулювання економічної діяльності та створення нових робочих місць [1, с. 102]. Ігнорування проблем психологічної, медичної та професійної адаптації соціально вразливих груп може неминуче призвести до маргіналізації значної частини суспільства, зростання рівня злочинності та виникнення соціальних вибухів. Як наголошують фахівці з державного управління, соціальна безпека має гарантуватися шляхом побудови надійного інституційного та організаційно-економічного механізму, здатного оперативно реагувати на нові виклики [4, с. 215].

Гуманітарний вимір національної безпеки також невід'ємно включає захист і розвиток освітньої та культурної сфер. Фізичне руйнування закладів освіти, вимушений і тривалий перехід на дистанційне навчання, а також масштабний відтік наукових і викладацьких кадрів за кордон призводять до відчутного зниження якості освіти. Це створює стратегічну загрозу розриву поколінь та втрати конкурентоспроможності майбутніх українських фахівців на глобальному ринку праці. Крім того, цілеспрямоване знищення та пограбування об'єктів культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях є прямою спробою стерти національну ідентичність та історичну пам'ять. Захист національної культури, мовного простору та забезпечення безперервності якісного освітнього процесу є не лише питаннями духовного розвитку особистості, але й фундаментальними факторами збереження нації як такої. Інвестиції в освіту та підтримку культурних ініціатив сьогодні стають гарантією стабільного майбутнього.

Отже, соціально – гуманітарні аспекти національної безпеки на сучасному етапі є критично важливими для самого факту збереження державності та забезпечення стійкого розвитку України. Демографічна криза, інформаційно-психологічні атаки, складні проблеми соціальної реінтеграції та масштабні виклики в освітньо – культурній сфері вимагають виключно комплексного, оперативного і системного реагування з боку держави. Державна політика повинна остаточно переорієнтуватися на людиноцентристський підхід, де головним і беззаперечним пріоритетом стає збереження, захист і розвиток людського капіталу. Лише через ефективне поєднання ресурсів державних інституцій, ініціатив громадського сектора та підтримки міжнародних партнерів можливо мінімізувати гострі соціальні ризики. Подолання наслідків гуманітарних криз та створення міцного фундаменту для повоєнного відновлення вимагає безперервного аналізу соціального середовища. Без надійного соціального тилу, міцного здоров'я нації та згуртованості громадян досягнення довгострокової національної безпеки залишатиметься недосяжною метою.

---

1. Варналій З. С., Нікитенко Д. В., Микитюк О. П., Плєшакова Н. А. Формування державної політики забезпечення соціальної безпеки людини в умовах війни. *Вісник*

Національного університету водного господарства та природокористування. Серія: Економічні науки. 2023. Вип. 3(103). С. 96–115.

2. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : монографія. Київ : НІСД, 2016. 528 с.

3. Лібанова Е. М. Демографічні зрушення в контексті соціального розвитку та безпеки України. Демографія та соціальна економіка. 2014. № 1. С. 9–23.

4. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с.

5. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023 : колективна монографія / за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ : Інститут соціології НАН України, 2023. 343 с.

Тетяна ВОРОПАЙ
здобувач вищої освіти
Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Віталій ГУЛА
старший викладач кафедри
прикордонного контролю
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ

Воєнні руйнування змінили суспільний запит до української науки. Післявоєнна розбудова потребуватиме не загальних декларацій про модернізацію, а досліджень, здатних забезпечити доказову основу для відновлення житла, критичної інфраструктури, енергетики, людського капіталу та системи безпеки. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» закріплює правові та організаційні засади функціонування наукової сфери, тому саме через поєднання фундаментальних і прикладних досліджень має формуватися інтелектуальна база відновлення держави [2].

Потреба в переорієнтації дослідницьких програм підтверджується масштабом втрат. За оцінкою Світового банку, Уряду України, Європейської комісії та Організації Об’єднаних Націй, оприлюдненою у 2026 році, сукупні потреби України у відновленні та реконструкції оцінено майже у 588 млрд дол. США [4]. Такий обсяг потреб означає, що наукові розробки мають бути інтегровані в механізми планування, пріоритезації проєктів, контролю витрат і оцінювання соціально-економічного ефекту. Відбудова без науково

обґрунтованої методики відбору рішень може призводити до дублювання витрат, територіальної нерівномірності та слабкої стійкості інфраструктури до повторних загроз.

Першим перспективним напрямом виступають дослідження енергетичної стійкості. Йдеться про моделювання децентралізованих енергосистем, локальних мікромереж, накопичувачів енергії, захисту об'єктів генерації та економіки відновлюваних джерел у громадах. Воєнні атаки на енергетичну інфраструктуру показали, що критерій ефективності вже не може обмежуватися вартістю виробленої енергії. До розрахунків мають входити резервування, швидкість відновлення, автономність критичних об'єктів, кіберзахист і доступність енергії для населення.

Другий напрям пов'язаний із технологіями безпечної реконструкції міст і громад. Просторове планування потребує міждисциплінарних досліджень, у яких поєднуються архітектура, економіка, інженерія, екологія, цифрові геоінформаційні системи та соціологія. Дослідницьке завдання полягає у створенні моделей відновлення, які враховують демографічні зміни, мінну небезпеку, транспортну доступність, стан житлового фонду, розміщення робочих місць і потреби внутрішньо переміщених осіб. Такий підхід дозволяє розглядати громаду як цілісну соціально-економічну систему, а не як сукупність окремих будівельних об'єктів.

Третім пріоритетом є дослідження оборонно-технологічних і безпекових інновацій у межах цивільно сумісних стандартів. Для України значення мають системи ситуаційної обізнаності, кіберстійкість, захист даних, безпечні комунікації, аналіз відкритих даних, медична евакуація, роботизовані системи розмінування та управління ризиками. Наукова цінність таких робіт полягає в можливості створювати рішення подвійного призначення, які після завершення активних бойових дій працюватимуть у сфері цивільного захисту, логістики, екологічного моніторингу та охорони здоров'я.

Четвертий напрям охоплює соціально-гуманітарні дослідження наслідків війни. Відновлення людського капіталу потребує вивчення освітніх втрат, психологічної адаптації дітей і ветеранів, інтеграції внутрішньо переміщених осіб, трансформації ринку праці та демографічної структури громад. У цьому секторі результатом дослідження мають бути не загальні рекомендації, а перевірені інструменти підтримки: моделі освітньої компенсації, програми професійної перекваліфікації, механізми соціальної згуртованості та критерії оцінювання ефективності місцевих послуг.

Окремий блок становлять економічні дослідження відновлення. План України для реалізації Ukraine Facility орієнтований на реформи, інвестиції та наближення до стандартів Європейського Союзу [1]. Європейський Союз передбачив для України інструмент фінансової підтримки обсягом до 50 млрд євро на 2024-2027 роки [3]. Науковий супровід такого процесу має включати аналіз інвестиційних ризиків, інституційної спроможності громад, прозорості

закупівель, окупності інфраструктурних проєктів і впливу відбудови на малий та середній бізнес.

Окремий напрям становлять дослідження стійкості аграрної логістики, оскільки воєнні ризики змінили просторову організацію постачання сировини, зберігання продукції та виходу на зовнішні ринки. Наукового опрацювання потребують моделі диверсифікації транспортних маршрутів, оптимізація складських потужностей у безпечніших регіонах, розвиток мультимодальних перевезень і цифровий контроль переміщення агропродукції. Для підприємств харчової промисловості такі дослідження мають прикладне значення, оскільки дають змогу зменшити втрати часу, скоротити непродуктивні витрати й забезпечити стабільність виконання експортних контрактів.

Пріоритетним завданням залишається відновлення виробничого потенціалу аграрних територій, що зазнали руйнувань, мінування або погіршення доступу до інфраструктури. У цьому контексті дослідницький інтерес мають методики економічної оцінки пошкоджених земель, програми повернення угідь до господарського використання, технології очищення ґрунтів від забруднювачів і моделі страхування аграрних ризиків. Практична цінність таких розробок полягає в можливості поєднати екологічне відновлення з економічною доцільністю подальшого виробництва.

Важливе місце посідає переробка аграрної сировини всередині країни. Українська агропродовольча система потребує рішень, які забезпечують глибшу переробку зернових, олійних, плодово-ягідних і тваринницьких ресурсів. Ідеться про створення продукції з вищою доданою вартістю, розширення внутрішнього виробництва інгредієнтів, розвиток харчових технологій і підвищення вимог до якості готової продукції. Такий підхід зменшує залежність економіки від коливань цін на сировину та посилює позиції українських виробників на ринках, де вирішальне значення мають стандарти безпечності, стабільність постачання й документальне підтвердження походження товару. Науковий супровід агропродовольчої безпеки має охоплювати також кадровий і управлінський виміри. Післявоєнна розбудова аграрного сектору потребуватиме фахівців, здатних працювати з цифровими платформами, системами моніторингу врожайності, експортною документацією, стандартами якості й проєктами енергоефективної модернізації виробництва. Тому перспективними є дослідження освітніх програм для аграрного бізнесу, моделей консультування малих виробників, кооперації фермерських господарств і механізмів залучення інвестицій у переробні підприємства. Поєднання технологічних, економічних і управлінських рішень здатне сформувати основу для відновлення агропродовольчого сектору як складника економічної стійкості держави.

Перспективність окреслених напрямів визначається їхньою здатністю поєднувати короткострокові потреби воєнного часу з довгостроковою логікою післявоєнної розбудови. Українські наукові дослідження мають виконувати функцію інструменту доказового управління: показувати, які рішення

підвищують стійкість держави, які витрати дають вимірюваний ефект, які технології можуть бути масштабовані та які соціальні наслідки потребують першочергового реагування. Саме така дослідницька орієнтація дозволить перетворити процес відновлення на керований розвиток, сумісний з європейською інтеграцією та безпековими потребами держави.

1. План України для Ukraine Facility, 2024-2027. URL : https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf (дата звернення: 14.06.2026).

2. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/848-19 (дата звернення: 14.06.2026).

3. The Ukraine Facility // Council of the European Union. URL : https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ukraine-facility/ (date of access: 14.06.2026).

4. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released // World Bank. URL : https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released (date of access: 14.06.2026).

Діана ШМІГЕЛЬ
здобувач вищої освіти 234 навчальної групи Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Роман КОТЛЯРОВ
викладач кафедри загальновійськових дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасний етап розвитку військової освіти України характеризується активним впровадженням цифрових технологій та інтеграцією інноваційних засобів навчання в освітній процес. Особливе місце серед них посідають технології штучного інтелекту (ШІ), які суттєво змінюють підходи до отримання, оброблення та використання інформації. Генеративні моделі штучного інтелекту здатні створювати тексти, аналітичні матеріали, програмний код, візуальний контент та інші інформаційні продукти, що відкриває нові можливості для навчання й наукової діяльності.

Водночас широке використання штучного інтелекту породжує нові виклики для системи освіти, зокрема щодо дотримання принципів академічної доброчесності. Особливої актуальності ця проблема набуває у закладах вищої військової освіти, де формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів нерозривно пов'язане з вихованням відповідальності, дисциплінованості, чесності та відданості військовому обов'язку.

Тому забезпечення академічної доброчесності в умовах використання технологій штучного інтелекту є важливою складовою трансформації військової освіти України та одним із чинників підвищення якості підготовки військових фахівців.

Проблематика використання штучного інтелекту в освіті активно розглядається в документах UNESCO, OECD, Європейської комісії та НАТО. У цих дослідженнях наголошується на необхідності розроблення механізмів відповідального використання технологій штучного інтелекту та формування цифрової культури учасників освітнього процесу.

Російсько-українська війна прискорила процеси цифрової трансформації сектору безпеки і оборони. Сучасний офіцер повинен володіти навичками роботи з інформаційними системами, великими масивами даних, автоматизованими комплексами управління військами та технологіями штучного інтелекту. Відповідно, система військової освіти має забезпечити підготовку фахівців, здатних ефективно діяти в умовах цифрового та багатодоменного операційного середовища.

Одним із напрямів модернізації освітнього процесу є використання генеративних систем штучного інтелекту як допоміжних інструментів навчання. Такі технології можуть застосовуватися для пошуку та аналізу інформації, підготовки навчально-методичних матеріалів, створення навчальних кейсів, моделювання ситуаційних завдань та проведення досліджень.

Використання ШІ сприяє персоналізації навчання, забезпечує оперативний доступ до значних обсягів інформації та дозволяє адаптувати освітній контент до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Крім того, технології штучного інтелекту можуть використовуватися для автоматизованого оцінювання навчальних досягнень, моніторингу результатів навчання та формування індивідуальних освітніх траєкторій.

Разом із перевагами виникають і певні ризики. Одним із найсерйозніших є можливість підміни самостійної інтелектуальної діяльності результатами роботи генеративних систем. Здобувач освіти може використовувати штучний інтелект для створення рефератів, есе, курсових робіт або аналітичних матеріалів без належного осмислення змісту, що суперечить принципам академічної доброчесності.

У контексті військової освіти така проблема має особливе значення. Майбутній офіцер повинен володіти навичками критичного мислення, аналізу інформації та самостійного прийняття рішень. Надмірна залежність від

штучного інтелекту може негативно вплинути на формування цих компетентностей та знизити ефективність професійної підготовки.

Академічна доброчесність у військовій освіті повинна розглядатися не лише як сукупність правил щодо недопущення плагіату або академічного шахрайства, а як важлива складова професійної культури військовослужбовця. Дотримання принципів чесності та відповідальності під час навчання безпосередньо впливає на формування морально-психологічних якостей майбутнього офіцера та його готовність діяти відповідально в умовах службової діяльності.

В умовах використання штучного інтелекту особливого значення набуває формування культури відповідального застосування цифрових технологій. Здобувачі освіти повинні усвідомлювати, що штучний інтелект є інструментом підтримки навчальної діяльності, а не заміною власної інтелектуальної праці. Відповідно до сучасних міжнародних підходів, використання ШІ має бути прозорим та підзвітним.

У закладах вищої військової освіти доцільно розробити внутрішні політики щодо використання генеративного штучного інтелекту в освітньому процесі. Такі документи повинні визначати допустимі межі застосування ШІ під час виконання навчальних і наукових робіт, порядок декларування використання відповідних інструментів та відповідальність за порушення встановлених вимог.

Перспективним напрямом є інтеграція питань академічної доброчесності та цифрової етики до змісту освітніх програм. Майбутні офіцери повинні отримувати знання про етичні, правові та безпекові аспекти використання штучного інтелекту, ризики маніпуляції інформацією, проблеми авторського права та захисту даних.

Важливим чинником забезпечення академічної доброчесності є підготовка науково-педагогічних працівників до роботи в умовах поширення технологій ШІ. Викладачі повинні володіти сучасними цифровими компетентностями, знати можливості та обмеження генеративних моделей, а також застосовувати сучасні методи оцінювання, які дозволяють перевірити рівень сформованості компетентностей здобувачів освіти.

Значну роль у забезпеченні академічної доброчесності відіграє впровадження компетентнісного та практико орієнтованого підходів до навчання. Використання ситуаційних завдань, командно-штабних тренувань, тактичних вправ, проєктної діяльності та інших форм практичної підготовки дозволяє оцінювати реальні знання й уміння майбутніх офіцерів, мінімізуючи ризики недоброчесного використання штучного інтелекту.

Варто також враховувати досвід держав-членів НАТО, де питання відповідального використання цифрових технологій дедалі частіше інтегруються до програм професійної військової освіти. Одним із ключових принципів є забезпечення балансу між технологічними інноваціями та збереженням людського контролю над процесами прийняття рішень.

Аналогічний підхід має бути реалізований і в освітній діяльності закладів вищої військової освіти України.

Тому використання технологій штучного інтелекту є важливим напрямом трансформації військової освіти України та відкриває нові можливості для підвищення ефективності освітнього процесу. Водночас поширення генеративних систем штучного інтелекту актуалізує проблему забезпечення академічної доброчесності як одного з фундаментальних принципів підготовки майбутніх офіцерів.

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.

3. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Київ, 2020.

4. Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти: наказ Міністра оборони України від 15.02.2024 № 120. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 березня 2024 р. за N 453/41798.

5. Концепція трансформації системи військової освіти // Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. N 1410 (в редакції постанов Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. N 1490 від 26 вересня 2024 р. № 1109, що вносяться до Концепції трансформації системи військової освіти).

6. Кириленко В., Гурковський В., Семененко Л., Вербовенко О. (2024). Педагогічні перспективи трансформації військової освіти в Україні на основі міжнародного досвіду. *Міжнародний науковий журнал «Military Science»,* 2(3), 206-217. https://doi.org/10.62524/msj.2024.2.3.17.

7. Гурковський В., Семененко Л., Вербовенко О., Ованесян Р., Козлов В., & Тристан А. (2025). Трансформація системи освіти в умовах війни: виклики, адаптаційні стратегії й перспективи розвитку цивільної та військової освіти в Україні (2022–2025 рр.). *Міжнародний науковий журнал «Military Science»,* 3(1), 329-352. https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.1.14.

Тетяна КУЛЬБАБА
викладач кафедри іноземних мов
факультету забезпечення оперативно
службової діяльності
Національної академії Державної
прикордонної служби України
ім. Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЗАВДАНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Активне впровадження технологій штучного інтелекту в освітній процес зумовило появу нових підходів до створення навчально-методичного забезпечення. Серед інструментів штучного інтелекту широкого поширення набули генеративні мовні моделі, однією з яких є ChatGPT. Можливість створювати тексти різного змісту та рівня складності сприяла активному використанню цього інструменту викладачами іноземних мов для підготовки навчальних матеріалів, розроблення вправ і завдань, адаптації контенту до потреб конкретної аудиторії та організації контролю навчальних досягнень.

Поширення ChatGPT актуалізує питання академічної доброчесності. Йдеться не лише про використання штучного інтелекту здобувачами освіти під час виконання навчальних завдань, а й про відповідальне застосування цифрових інструментів викладачами під час створення освітнього контенту. У цьому контексті особливої ваги набуває визначення меж використання генеративного штучного інтелекту в освітньому процесі та збереження провідної ролі викладача у проєктуванні навчання.

Досвід використання ChatGPT у викладанні іноземних мов засвідчує ефективність цього інструменту під час підготовки навчальних матеріалів. Насамперед це стосується створення лексичних і граматичних вправ. За допомогою відповідного запиту система здатна створити завдання на опрацювання граматичних конструкцій, тематичної лексики або професійної термінології.

ChatGPT також може бути використаний для розроблення вправ на розвиток навичок читання. Викладач має можливість отримати текст необхідного рівня складності та комплекс післятекстових завдань, зокрема запитання на розуміння змісту, визначення основної думки, встановлення причинно-наслідкових зв’язків або аналіз інформації.

Значні можливості ChatGPT відкриває для формування навичок усного мовлення. На основі сформульованого запиту система може створити сценарії рольових ігор, дискусійні питання, кейс-завдання або ситуації професійного спілкування. Такі матеріали є корисними під час підготовки фахівців,

професійна діяльність яких передбачає міжкультурну комунікацію та взаємодію з іноземними громадянами.

Важливою перевагою є можливість розроблення диференційованих завдань. ChatGPT дозволяє адаптувати вправи відповідно до рівня володіння мовою, що сприяє реалізації індивідуального підходу до навчання.

До переваг використання ChatGPT належить скорочення часу на підготовку навчальних матеріалів. Значна частина роботи, пов'язаної зі створенням вправ, може бути виконана за допомогою генеративної моделі.

Важливою перевагою також є можливість оперативного оновлення змісту навчальних матеріалів. Викладач може швидко створювати нові завдання відповідно до актуальних подій, професійних викликів або змін у змісті освітньої програми.

Застосування ChatGPT дозволяє урізноманітнити форми навчальної діяльності. Завдяки широкому спектру форматів вправ зменшується ризик шаблонності освітнього процесу та підвищується пізнавальна активність здобувачів освіти.

Набутий досвід використання ChatGPT дає підстави розглядати його як додатковий засіб методичної підтримки викладача під час підготовки занять, розроблення комунікативних ситуацій та добору навчального матеріалу відповідно до поставлених освітніх цілей.

Ефективність використання ChatGPT у діяльності викладача іноземної мови може бути продемонстрована на прикладі розроблення навчальних матеріалів професійного спрямування. Однією з тем, що вивчається під час підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, є «Прикордонні відомства країн світу». Зміст зазначеної теми передбачає ознайомлення курсантів зі структурою, функціями та особливостями діяльності прикордонних служб різних держав, а також формування навичок професійної іншомовної комунікації.

Під час підготовки заняття викладач може використати ChatGPT для створення комплексу навчальних завдань. Наприклад, до системи може бути сформульовано такий запит:

Create a set of English language activities for B1-level border guard cadets on the topic "Border Agencies of the World". Include a vocabulary exercise, a reading task, comprehension questions, a comparison activity and a discussion task.

На основі зазначеного запиту було отримано добірку вправ, серед яких завдання на співвіднесення назв прикордонних відомств із країнами їх функціонування, вправи на опрацювання професійної лексики, текст для читання про діяльність прикордонних служб різних держав, а також дискусійні питання щодо особливостей міжнародного співробітництва у сфері прикордонної безпеки. Після перевірки фактичної достовірності інформації та методичного доопрацювання матеріали були адаптовані до потреб курсантів і використані під час проведення практичного заняття.

Отримані результати показали, що використання ChatGPT дає змогу суттєво скоротити час на підготовку навчально-методичних матеріалів, урізноманітнити форми роботи та адаптувати зміст завдань до рівня підготовки курсантів. Разом із тим згенеровані матеріали потребують ретельної перевірки, оскільки окремі відомості щодо організаційної структури, повноважень або назв прикордонних відомств можуть бути неточними чи застарілими.

У цьому контексті особливого значення набуває дотримання принципів академічної доброчесності. Викладач здійснює перевірку фактичної достовірності інформації, її відповідності навчальним цілям та професійній спрямованості дисципліни, а також адаптує згенеровані матеріали до потреб конкретної аудиторії. Отже, ChatGPT доцільно розглядати як допоміжний інструмент професійної діяльності викладача, тоді як відповідальність за якість і зміст освітнього продукту залишається за людиною.

Поряд із перевагами використання ChatGPT супроводжується низкою ризиків. Насамперед необхідно враховувати, що система не гарантує абсолютної точності змісту. У згенерованих завданнях можуть міститися граматичні помилки, неприродні мовні конструкції або фактичні неточності. З цієї причини матеріали потребують обов'язкової перевірки викладачем перед використанням у навчальному процесі.

Окремим викликом залишається проблема авторства навчальних матеріалів. Хоча ChatGPT бере участь у створенні контенту, відповідальність за його якість, наукову коректність і методичну доцільність залишається за викладачем. Саме тому результати роботи штучного інтелекту повинні розглядатися як допоміжний матеріал, який потребує педагогічного доопрацювання.

У контексті академічної доброчесності особливої уваги потребує прозорість використання штучного інтелекту. У сучасному освітньому середовищі дедалі частіше порушується питання доцільності інформування здобувачів освіти щодо використання генеративних технологій під час підготовки навчальних матеріалів.

Окремим викликом залишається формування надмірної залежності від цифрових інструментів. У разі систематичного використання готових матеріалів без їх творчого переосмислення може знижуватися рівень методичної активності викладача та його здатність до самостійного проєктування навчального процесу.

Використання ChatGPT для створення завдань з англійської мови розширює можливості вдосконалення освітнього процесу. Інструмент забезпечує оперативне створення навчальних матеріалів, сприяє персоналізації навчання та розширює спектр дидактичних засобів, доступних викладачеві. Найбільш доцільним його використання є під час розроблення професійно орієнтованих завдань для майбутніх офіцерів-прикордонників, оскільки він дозволяє швидко адаптувати зміст вправ до специфіки майбутньої професійної діяльності.

Водночас результативність використання ChatGPT значною мірою визначається дотриманням принципів академічної доброчесності. Генеративний штучний інтелект не здатний замінити професійні знання, методичний досвід і педагогічну відповідальність викладача. Його слід розглядати як інструмент підтримки освітньої діяльності, який потребує критичного аналізу та належного педагогічного опрацювання отриманих результатів.

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих учених : кол. монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

2. Блощинський І. Г., Рабійчук Л. С. Прикордонні відом- ства країн світу: навчальний посібник / І. Г. Блощинський, Л. С. Рабійчук. Хмельницький: Видавництвово НАДПСУ. – 2021. 130 с.

3. Гаркуша О. О. Використання ChatGPT для вивчення англійської мови та розвитку мовленнєвих навичок студентів нефілологічних спеціальностей. Духовність особистості. 2025. Т. 1, № 1 (111). С. 6–15.

4. Цифрова трансформація освіти: теоретико-методичні засади : монографія / за заг. ред. В. П. Сергієнка ; за наук. ред. Н. П. Франчук. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 382 с.

5. Cooper G. Examining science education in ChatGPT: an exploratory study of generative artificial intelligence. *Journal of Science Education and Technology*. 2023. Vol. 32. P. 444–452.

Олександр КОРОЛЬ
старший оперуповноважений
в особливо важливих справах
Національної академії
Служби безпеки України

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ СТРУКТУРОВАНОГО АНАЛІЗУ В ПІДРОЗДІЛАХ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ

Аналітична розвідка сьогодні переживає глибоку трансформацію. Якщо раніше головним завданням вважалося здобути приховану інформацію, то нині критичним викликом стало вміння не потонути у безмежних масивах даних і, що найважливіше, правильно їх інтерпретувати. Найбільша загроза для сучасного аналітика полягає не в дефіциті відомостей, а у власних когнітивних упередженнях. Звичний інтуїтивний підхід, що спирається на особистий досвід фахівця, починає давати серйозні збої в умовах нелінійних конфліктів та комплексних загроз. Саме тому впровадження методів структурованого аналізу (Structured Analytic Techniques, SATs) перетворилося з факультативної навички на жорсткий стандарт операційної діяльності розвідувальних

підрозділів.

Фундаментальна проблема неструктурованого аналізу криється у природній схильності людського мозку до спрощень. Дослідник, свідомо чи підсвідомо, швидко формує початкову гіпотезу щодо ситуації, а потім починає фокусуватися виключно на тих даних, які її підтверджують. Суперечливі факти при цьому ігноруються або визнаються несуттєвими. Цей феномен, відомий у психології як «упередження підтвердження» (confirmation bias), неодноразово ставав причиною катастрофічних провалів у світовій розвідці. Структуровані методи розроблені саме для того, щоб зламати цю хибну логіку: вони алгоритмізують процес мислення, змушуючи фахівця вийти за межі зони комфорту та піддати безжальному сумніву власні висновки.

Серед усього арсеналу SATs базовим і чи не найефективнішим інструментом для розвідувальних підрозділів залишається Аналіз конкуруючих гіпотез (Analysis of Competing Hypotheses — ACH). Розроблений аналітиками ЦРУ ще під час Холодної війни, сьогодні цей метод набув нового дихання завдяки можливості використання спеціалізованого програмного забезпечення. Суть методу є абсолютно контрінтуїтивною: замість того, щоб шукати докази на користь найбільш очевидної версії подій, аналітик формує матрицю всіх можливих гіпотез і намагається їх методично спростувати. Гіпотеза, проти якої знайдено найменше достовірних доказів, визнається найбільш вірогідною. Це докорінно змінює перспективу і зводить до мінімуму ризик підгонки розвідувальних даних під бажаний результат.

Іншим критично важливим методом є Перевірка ключових припущень (Key Assumptions Check). Будь-яка аналітична довідка чи звіт базується на певних аксіомах — речах, які керівництво або самі аналітики вважають очевидними, стабільними та незмінними. Наприклад, це може бути припущення про те, що об'єкт дослідження діятиме виключно раціонально з економічної чи військової точки зору. Практика доводить, що саме хибність базових припущень руйнує найскладніші багаторівневі прогнози. Структурована перевірка вимагає виписати кожну негласну аксіому на папір і поставити жорстке запитання: «А що, якщо відзавтра це більше не є правдою? Як саме це змінить нашу кінцеву оцінку ситуації?».

Для подолання ефекту «групового мислення» (groupthink) — коли підрозділ схиляється до єдиної зручної думки під тиском авторитету керівника чи загального консенсусу — активно застосовується метод «Червоної команди» (Red Teaming). Спеціально виділена група аналітиків отримує завдання мислити виключно з позиції супротивника. Вони повинні використовувати ворожі доктрини, культурний бекграунд та специфічну логіку прийняття рішень об'єкта. «Червона команда» навмисно і жорстко атакує поточні плани та оцінки власного підрозділу, виявляючи сліпі зони та вразливості, які неможливо побачити, знаходячись всередині системи.

Окремої уваги заслуговують методи премортем-аналізу (Pre-Mortem Analysis). Цей метод використовується на етапі, коли рішення майже ухвалено

або розвідувальний прогноз вже сформовано. Команді пропонується уявити, що минув певний час, і їхня оцінка виявилася абсолютно хибною, що призвело до провалу операції. Завдання аналітиків — детально розписати механіку цієї гіпотетичної катастрофи: що саме пішло не так, які індикатори були проігноровані, які дані виявилися дезінформуванням. Такий підхід знімає психологічний бар'єр критикувати поточний план: оскільки провал моделюється як уже доконаний факт, фокус учасників зміщується на конструктивний пошук причин, а не на інстинктивний захист свого професійного его.

Варто визнати, що практичне впровадження цих методів у щоденну роботу аналітичних підрозділів стикається з низкою перешкод. Найпоширеніша з них — це опір досвідчених кадрів. Фахівці з багаторічним стажем часто звикають довіряти своїй інтуїції або «професійній чуйці», через що сприймають формалізовані таблиці, матриці та мозкові штурми як зайву бюрократію, що лише відволікає від роботи. Крім того, не можна ігнорувати фактор часу: структурований аналіз об'єктивно вимагає значно більших часових витрат на початкових етапах обробки інформації. Це часто вступає у прямий конфлікт із постійною вимогою керівництва надати «швидку довідку на вчора».

Проте цей конфлікт є ілюзорним. Інтуїтивний, швидкий висновок дійсно можна зробити за лічені години, але його неможливо захистити, верифікувати або об'єктивно пояснити. Якщо він виявиться хибним, керівництво ніколи не зможе відслідкувати, на якому саме етапі сталася логічна помилка. Натомість систематичне застосування SATs залишає чіткий «аудиторський слід» (audit trail). Якщо оперативна обстановка раптово змінюється або надходять нові розвідувальні дані, аналітику не потрібно переписувати звіт з нуля. Достатньо повернутися до розробленої матриці АСН, оновити кілька вхідних параметрів і моментально побачити, як ця нова інформація впливає на життєздатність усіх існуючих гіпотез.

Сучасний етап розвитку аналітичної розвідки вимагає синергії між технологіями та методологією. Технічні засоби, включаючи OSINT-інструменти, системи кіберрозвідки та алгоритми штучного інтелекту, повинні забезпечувати якісний збір та масштабну первинну фільтрацію масивів даних. Натомість методи структурованого аналізу мають стати своєрідною «операційною системою» для мозку аналітика. Тільки поєднання потужного технічного інструментарію із суворою дисципліною критичного мислення дозволяє перетворювати сирі дані на якісний розвідувальний продукт, придатний для прийняття стратегічних рішень (actionable intelligence).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що в умовах безперервного інформаційного перенасичення та активного використання супротивником методів рефлексивного управління, традиційна дескриптивна аналітика остаточно вичерпала свій потенціал. Методи структурованого аналізу — це не академічна вправа чи данина моді. Це єдиний надійний механізм контролю

якості в сучасному розвідувальному циклі, який здатен гарантувати об'єктивність, прозорість процесу та стійкість кінцевих висновків як до природних когнітивних спотворень, так і до цілеспрямованих кампаній з дезінформації.

1. Heuer, R. J. (1999). Psychology of Intelligence Analysis. Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency;
2. A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis (2009). US Government;
3. Chang, W., et al. (2024). The Impact of Structured Analytic Techniques on Intelligence Analysis Accuracy. Journal of Intelligence Studies in Business;
4. Бойко, І., & Коваленко, М. (2026). Нівелювання когнітивних упереджень в аналітичній розвідці: від теорії до програмних рішень. Сучасна національна безпека, 2, 45-52;

Дмитро ШЕПЕТНИЙ
помічник начальника Департаменту
Національної академії
Служби безпеки України,

ВИКОРИСТАННЯ ШІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ OSINT-ДОСЛІДЖЕННЯ ПІД ЧАС ОБРОБКИ ЗАПИТІВ

Щоденна робота з інформаційними запитами у сфері OSINT давно вийшла за межі простого пошуку в Google чи перевірки публічних реєстрів. Обсяги даних, які потрібно опрацювати фахівцю для підготовки якісної та вичерпної відповіді, зростають у геометричній прогресії. Якщо раніше ключовою проблемою був дефіцит інформації, то сьогодні головним викликом став інформаційний шум та фрагментація даних. Саме в цьому контексті використання інструментів на базі штучного інтелекту перетворюється з модної тенденції на життєву необхідність.

На практиці процес обробки запиту часто впирається в жорсткі часові рамки. Коли необхідно швидко встановити зв'язки між фігурантами, проаналізувати діяльність компанії або підтвердити геолокацію події, традиційні методи забирають години рутинної роботи. Інтеграція ШІ дозволяє змістити фокус безпосередньо на аналітику, делегуючи алгоритмам завдання зі збору, первинного фільтрування та структурування хаосу.

Одним із найпотужніших напрямків застосування алгоритмів машинного навчання в OSINT є обробка природної мови (NLP). Сучасні мовні моделі здатні миттєво «проковтнути» сотні сторінок неструктурованого тексту — від судових ухвал до масивів публікацій у локальних медіа — і виокремити звідти імена, назви організацій, дати та транзакції. Те, що людина читала б половину

робочого дня з ризиком втратити концентрацію і пропустити важливу деталь, алгоритм видає у вигляді структурованої таблиці за кілька секунд.

Окрім текстових даних, критично важливою є робота з візуальним контентом. Під час обробки запитів часто доводиться працювати з фото- та відеоматеріалами сумнівного походження. Інструменти комп'ютерного зору роблять можливим розпізнавання облич навіть на неякісних знімках, пошук збігів у базах даних та ідентифікацію об'єктів (наприклад, специфічних елементів військової техніки, елементів інфраструктури чи транспортних засобів). Алгоритми також суттєво допомагають у геолокації: вони здатні аналізувати кут падіння тіней, тип рослинності чи архітектурні особливості, звужуючи зону пошуку для аналітика до конкретного кварталу чи вулиці.

Ще один важливий аспект — побудова соціальних графів та аналіз мереж. Коли запит стосується розслідування діяльності організованих груп чи виявлення прихованих бенефіціарів, досліднику доводиться мати справу з тисячами неочевидних зв'язків. Системи на базі ШІ можуть автоматично аналізувати взаємодії в соціальних мережах, спільні цифрові сліди (наприклад, однакові IP-адреси, спільні реєстраційні дані доменів) і візуалізувати це у вигляді зручних схем. Алгоритм підсвічує аномалії та вузли зв'язку, які людське око просто не здатне помітити через обмеженість сприйняття великих обсягів інформації.

Водночас, впровадження ШІ в процеси OSINT генерує нові виклики, які не можна ігнорувати. Перший і найголовніший з них — це проблема достовірності. Генеративні нейромережі схильні до так званих «галюцинацій». Якщо моделі бракує даних, вона може переконливо вигадати факт, посилання чи навіть цілий документ, щоб задовольнити запит користувача. Для OSINT-дослідження, де ціною помилки є репутація або безпека, це абсолютно неприпустимо. Тому жоден звіт, згенерований штучним інтелектом, не може йти в роботу без ретельної перевірки першоджерел.

Другий критичний виклик стосується операційної безпеки (OPSEC) самого дослідника. Використання публічних великих мовних моделей (таких як ChatGPT, Claude тощо) для обробки чутливих запитів є серйозним порушенням безпеки. Будь-які дані, завантажені у відкриту систему, можуть бути використані для її подальшого навчання або перехоплені. Відповідно, специфіка обробки запитів, інформація про фігурантів чи навіть самі формулювання пошукових індикаторів можуть опинитися під загрозою компрометації. Вирішенням цієї проблеми є розгортання локальних, ізольованих моделей ШІ (наприклад, на базі архітектур LLaMA), які працюють виключно на обладнанні аналітичного підрозділу без доступу до зовнішньої мережі.

Не менш важливою є боротьба з контр-заходами. Сучасні зловмисники також використовують ШІ для генерації дезінформації, створення діпфейків та масового продукування фейкових акаунтів, які імітують живу активність. Відповідно, OSINT-дослідник повинен мати у своєму арсеналі алгоритми, які

здатні виявляти такі маніпуляції. Відбувається своєрідна цифрова «гонка озброєнь», де ШІ використовується як для створення підробок, так і для їх викриття шляхом аналізу цифрових артефактів, неприродної міміки чи синтетичних шумів на аудіозаписах.

Підсумовуючи, варто зазначити, що використання штучного інтелекту під час проведення OSINT-досліджень докорінно змінює методологію обробки запитів. Це не чарівна паличка і тим більше не заміна компетентному фахівцю. Це потужний інструмент, своєрідний «екзоскелет» для розуму, який бере на себе найважчу та найнуднішу частину роботи з даними.

Ефективність сучасної розвідки на основі відкритих джерел залежить від синергії: алгоритм забезпечує швидкість і масштаб збору даних, а людина — критичне мислення, контекстуальне розуміння та верифікацію. Лише за умови такого балансу, з дотриманням суворих правил операційної безпеки та подвійного контролю фактів, інтеграція ШІ дозволяє досягти принципово нового рівня якості та оперативності у відповідях на інформаційні запити.

_____

1. Lantz, L. (2026). *Counting on AI in OSINT*. DiVA portal;

2. Kovaci, P.-D., & Iacob, N. M. (2024). Artificial Intelligence and OSINT. Considerations and Challenges. *Romanian Cyber Security Journal*, 6, 45-51;

3. Karakikes, A. (2026). AI-Assisted OSINT/SOCMINT for Safeguarding Borders: A Systematic Review. *MDPI;*

4. Черваньова, Д. А. (2025). Застосування штучного інтелекту в криміналістиці: перспективи та ризики. *Аналітично-порівняльне правознавство*, Випуск 3, 213;

5. Fried, T., Broekaert, C., & Clarke, C. P. (2025). *The Pandemonium Narrative and Its Limits: Artificial Intelligence and the Islamic State's Innovation Pattern*. Hudson Institute.

Сергій ЦАЛКО
викладач кафедри тактичної підготовки навчально-наукового інституту професійної освіти, Національної академії Національної гвардії України.

ФАКТОР МОТИВАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КОМАНДИРІВ ТАКТИЧНОЇ ЛАНКИ

Вимоги сучасної війни ставлять перед нами необхідність високого рівня підготовки офіцерів тактичного ланки, виховання в них здатності оперативно оцінювати обстановку, приймати управлінські рішення в умовах обмеженої інформації та нестачі часу, координувати підрозділи і нести повну

відповідальність за результати їхніх дій. Також одою із вимог офіцера тактичної ланки є виявлення та виховання лідера, здатного діяти самостійно, приймати рішення у складних умовах в своєму підрозділі. І не останню роль в вихованні таких лідерів відіграє мотиваційний аспект.

Не буде помилковим твердження, що військова служба є однією з найскладніших та найважливіших професій у світі. Вона вимагає від особистості не лише фізичної та інтелектуальної готовності, але й високого рівня моральних та психологічних якостей. Одним з мотивів ключових складових успіху військовослужбовців є їхні внутрішні позитивні якості, які безпосередньо діють на внутрішню силу та наполегливість у служінні захисту батьківщини. Тож доцільно буде систематизувати основні складові мотивації та розглянути їх як фактори впливу, що в сукупності являються мотивацією військовослужбовців.

Мотивація військовослужбовців є критичним фактором, який впливає на ефективність, відданість та здатність служити у складних умовах. Дієвій військовій системі важливо усвідомлювати її ефективність та способи підтримки для досягнення максимальних результатів. Необхідно розглянути кожну складову мотивації, її важливість для військових інституцій, та вплив на успішне виконання СБЗ, а також способи її стимулювання та підтримки серед військовослужбовців.

Мотиваційний аспект в підготовці офіцерів тактичного рівня — це один із ключових чинників, що визначає ефективність навчального процесу та професійного становлення військовослужбовця. Він формує внутрішню готовність до самодисципліни, рішучості та досягнення цілей, що забезпечується розумінням особистих та службових цілей, розвитком прагнення до самореалізації, кар'єрного зростання та високих стандартів, а також підтримкою морально-психологічної стійкості в умовах бойових дій, де внутрішня мотивація (цінності, досягнення) є більш ефективною за зовнішні (винагорода/покарання).

Мотиваційна складова — це система внутрішніх та зовнішніх чинників, які спонукають курсанта або слухача активно засвоювати знання, відпрацьовувати навички, долати труднощі та прагнути до професійного вдосконалення.

Для офіцера тактичного рівня важливо не лише виконувати накази, а й усвідомлювати стратегічну мету своєї діяльності, мати внутрішню установку на розвиток, лідерство, відповідальність перед підлеглими. Прагнення зайняти лідерську позицію в своєму підрозділі. Стати справжнім фахівцем своєї справи, бути прикладом для підлеглих, розвивати високі моральні якості. Формування мотивації складається із таких основних факторів: психолого-педагогічні методи, професійна компетентність, кар’єрне зростання, соціальне схвалення та внутрішня самореалізація. До психолого-методичних методів можна віднести: наставництво, проведення індивідуальних бесід, отримання зворотного зв’язку. Під професійну компетентність попадає бажання стати

компетентним лідером своєї справи та взірцем для підлеглих. Кар'єрне зростання це прагнення до підвищення військового звання, зайняття командних посад. Під соціальним схваленням мається на увазі підняття престижу військової служби, схвалення побратимів та керівництва.

Не останнє місце займає розуміння того, що викладачі мають безпосередній вплив на мотивацію слухачів. Особистий приклад, стиль та якості лідера, навички в мотивації – визначальні чинники у формуванні професійної свідомості офіцера.

Таким чином, мотивація в підготовці офіцерів тактичного рівня — це не просто виконання наказу, а формування внутрішнього стрижня, що забезпечує ефективне виконання завдань та збереження високого морального духу в будь-яких умовах.

1. Організація роботи з особовим складом в підрозділах Національної гвардії України [Текст]: навчальний посібник / В. С. Васищев, О. Є. Міршук, С. О. Іщенко. – Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2018. – 234 с.

2. Теорія і практика роботи з особовим складом у Національній гвардії України [Текст]: підручник / О. О. Іллюк, В. І. Пеньков, В. С. Молдавчук, О. О. Морозов та ін. – Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2019. – 646 с.

3. Ягупов В. В., Військова психологія : методологія, теорія та практика: підручник. – Київ : Psyhobook, 2023. – 517 с.

Юрій ЧОРНИШ
начальник сектору по роботі
з науково-педагогічним складом відділу
персоналу Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

НЕПЕРЕРВНИЙ САМОРОЗВИТОК ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК ЧИННИК ПІСЛЯВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ

Сучасні виклики, зумовлені повномасштабною війною в Україні, актуалізують проблему підготовки висококваліфікованих фахівців служби цивільного захисту, здатних ефективно діяти в умовах ризику, невизначеності та постійних трансформацій. Післявоєнна розбудова держави потребуватиме значних людських ресурсів, готових до виконання складних професійних завдань, пов'язаних із відновленням інфраструктури, ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій, гуманітарним розмінуванням територій та забезпеченням безпеки населення. У зв'язку з цим особливого значення набуває неперервний саморозвиток рятувальників як необхідна умова їхнього професійного становлення та успішної професійної життєдіяльності.

У монографії І. Коваля готовність до неперервного саморозвитку розглядається як інтегративна властивість особистості, що забезпечує її здатність до цілеспрямованого професійного й особистісного вдосконалення протягом усього життя [1]. Саморозвиток виступає не лише засобом оновлення професійних знань, а й важливим механізмом адаптації до нових соціальних, професійних і безпекових викликів. Для фахівців цивільного захисту ця здатність є особливо актуальною, оскільки специфіка їхньої діяльності вимагає постійного підвищення кваліфікації, розвитку професійно важливих якостей та готовності до роботи в екстремальних умовах.

Війна суттєво трансформувала зміст професійної діяльності рятувальників і працівників служби цивільного захисту. Сьогодні вони виконують завдання в умовах постійної загрози життю, працюють на місцях ракетних обстрілів, ліквідовують наслідки руйнувань та надають допомогу постраждалому населенню. Такі умови потребують не лише високого рівня професійної компетентності, але й здатності до швидкого навчання, самовдосконалення та адаптації до нових умов діяльності.

Одним із важливих чинників забезпечення неперервного саморозвитку є професійно-психологічний супровід. Система психологічного супроводу має спрямовуватись на підтримку професійної працездатності особистості, розвиток психологічної стійкості, відновлення та формування навичок ефективного подолання стресових ситуацій [2]. Психологічна підтримка сприяє збереженню внутрішньої мотивації до професійного зростання, допомагає долати негативні наслідки тривалого впливу стресогенних факторів та створює умови для особистісного і професійного розвитку.

Важливою складовою неперервного саморозвитку є сформована потреба в самоосвіті та самовдосконаленні. У дослідженні І. С. Коваля підкреслюється, що майбутній фахівець служби цивільного захисту повинен усвідомлювати відповідальність за власний професійний розвиток та бути активним суб’єктом освітнього процесу [1]. Такий підхід забезпечує розвиток рефлексивних умінь, критичного мислення, професійної мобільності та здатності до самостійного прийняття рішень у складних ситуаціях.

У роботі «Phenomenology of Continuous Self-Development of Future Rescuers» автор наголошує, що готовність рятувальників до ефективного виконання професійних завдань за призначенням передбачає систематичний неперервний саморозвиток, спрямований на підтримання належного рівня психофізіологічних ресурсів організму. Водночас постійне вдосконалення матеріально-технічного забезпечення, упровадження сучасних освітніх технологій і тренінгових програм для професійного самовдосконалення та самореалізації сприяють підвищенню ефективності діяльності в умовах ризику [3, с. 343].

У контексті післявоєнної розбудови України неперервний саморозвиток фахівців служби цивільного захисту набуває стратегічного значення. Від рівня їхньої професійної підготовленості, психологічної стійкості та готовності до

постійного вдосконалення значною мірою залежатиме ефективність реалізації заходів із відновлення постраждалих територій, забезпечення безпеки населення та реагування на надзвичайні ситуації.

Таким чином, неперервний саморозвиток виступає важливою умовою професійного становлення фахівців служби цивільного захисту та одним із ключових чинників успішної післявоєнної розбудови України. Його формування повинно здійснюватися комплексно, через поєднання професійної підготовки, психологічного супроводу, самоосвітньої діяльності та створення умов для професійного й особистісного зростання майбутніх фахівців.

Висновки: в умовах воєнних викликів і майбутньої післявоєнної відбудови України особливого значення набуває проблема формування готовності фахівців цивільного захисту до неперервного саморозвитку. Саме здатність до постійного професійного вдосконалення, самоосвіти та особистісного зростання забезпечує ефективну адаптацію до змін безпекового середовища та підвищує якість виконання професійних завдань. Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розроблення інноваційних психолого-педагогічних технологій формування готовності до неперервного саморозвитку майбутніх фахівців служби цивільного захисту.

1. Коваль І. С. Формування готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до неперервного саморозвитку : монографія. Львів : ЛДУ БЖД, 2025. 486 с.

2. Коваль М. С., Коваль І. С. Професійно-психологічний супровід рятувальників в умовах ризику : навч.-метод. посіб. з організації та проведення тренінгу. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. 252 с.

3. Koval I. S. Phenomenology of continuous self-development of future rescuers // International scientific conference «The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society» : conference proceedings, July 30–31, 2022. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 341-344.

Олександр ЩЕРБАЧУК
викладач навчально-наукового
інституту професійної освіти
Національної академії
Національної гвардії України.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ СУПУТНИКОВИХ ЗНІМКІВ ПРИВАТНИХ КОСМІЧНИХ КОМПАНІЙ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЦИВІЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Супутникові знімки високої роздільної здатності, надані приватними космічними компаніями, стали одним із наріжних каменів сучасного процесу фіксації руйнувань цивільної інфраструктури під час агресії російської

федерації проти України. Широке використання комерційних супутникових даних Maxar Technologies, Planet Labs чи BlackSky дозволяє здійснювати незалежний моніторинг зон бойових дій у режимі реального часу, фіксувати наслідки артилерійських обстрілів, ракетних ударів та масових поховань на тимчасово окупованих територіях, куди фізичний доступ національних органів досудового розслідування є неможливим. Попри колосальний потенціал цих даних, вітчизняна кримінальна процесуальна доктрина та судова практика стикаються із серйозними викликами щодо визначення чіткого правового статусу таких матеріалів, оцінки їхньої допустимості та автентичності як доказів у кримінальному провадженні. Брак уніфікованих міжнародно-правових стандартів та адаптованих національних процесуальних алгоритмів створює ризик того, що зібрані супутникові дані можуть бути поставлені під сумнів стороною захисту в майбутніх судових процесах, включаючи як національні суди, так і міжнародні судові інстанції.

Існуюча кримінально-процесуальна архітектура України виявляє системні проблеми при спробі інтегрувати комерційні супутникові знімки у площину офіційного доказування. Основна суперечність полягає в тому, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України відносить подібні матеріали до категорії електронних доказів або документів, проте не враховує специфіку їхнього походження та первинної обробки приватними суб'єктами. Супутниковий знімок, який потрапляє до рук слідчого, не є сирим цифровим зліпком сенсора космічного апарату, а проходить тривалий технологічний ланцюжок ортотрансформації, радіометричної та геометричної корекції, що здійснюється алгоритмами та інженерами приватної компанії під іноземною юрисдикцією. Це породжує проблему доведення безперервності ланцюжка зберігання доказів (chain of custody) та виключає можливість проведення класичної експертизи автентичності цифрового носія. Крім того, комерційні компанії часто обмежують доступ до вихідних метаданих знімків (наприклад, точних телеметричних параметрів супутника в момент зйомки) з міркувань національної безпеки країн базування або захисту комерційної таємниці, що позбавляє сторону захисту можливості повноцінної верифікації доказу та ставить під загрозу дотримання принципу рівності сторін. В умовах відсутності чіткого механізму легалізації таких даних через міжнародну правову допомогу, українські слідчі органи нерідко змушені використовувати знімки з відкритих джерел (OSINT), що суттєво знижує їхній процесуальний статус до рівня орієнтуючої інформації, а не самостійного процесуального доказу.

Вирішення окресленої проблеми потребує впровадження новітнього міжгалузевого підходу, який поєднує нормативні зміни та сучасні криптографічні технології. Першочерговим кроком має стати розробка та законодавче закріплення в кримінальному процесуальному законодавстві спеціального статусу "дистанційних цифрових доказів, отриманих з іноземних недержавних космічних систем". Для забезпечення автентичності та

незмінності таких даних пропонується впровадити тристоронній протокол верифікації із використанням технології розподіленого реєстру (блокчейн) та наскрізного шифрування. У межах цього рішення приватна космічна компанія в момент генерації супутникового знімка та його первинної обробки автоматично створює унікальний криптографічний хеш-код файлу та фіксує його в децентралізованій базі даних, адміністрування якої здійснюється під егідою Міжнародного кримінального суду або спеціалізованої агенції ООН. Під час передачі знімка органам досудового розслідування України судова експертиза здійснюватиме не аналіз фізичного носія, а математичне порівняння хеш-сум отриманого файлу із первинним записом у блокчейні. Це дозволить повністю нівелювати зауваження щодо можливої маніпуляції знімком, гарантуватиме незмінність піксельної структури та підтвердить точний час і координати фіксації воєнного злочину без необхідності розкриття конфіденційних алгоритмів обробки комерційної компанії.

Удосконалення правового статусу комерційних супутникових знімків через впровадження криптографічних протоколів верифікації дозволить кардинально підвищити ефективність розслідування злочинів проти цивільної інфраструктури. Запропонований механізм трансформує супутникові дані з допоміжних візуальних матеріалів у повноцінні, юридично неспростовні докази, які відповідають найвищим стандартам міжнародного правосуддя. Створення прозорого ланцюжка доказування на основі блокчейн-технологій не лише усуне процесуальні ризики всередині національної судової системи, а й закладе надійний фундамент для формування універсальної практики використання космічних технологій у сфері міжнародного гуманітарного права. Реформа процесуальних підходів до цифрових доказів є критично важливою передумовою для успішного притягнення до відповідальності вищих посадових осіб держави-агресора, забезпечуючи невідворотність покарання за руйнування українських міст за допомогою технологічних досягнень двадцять першого століття.

1. Баранов О. А. Електронні докази у кримінальному судочинстві: теоретико-правові засади та практика застосування. *Правова інформатика*. 2024. № 2 (82). С. 14–25.

2. Гловюк І. В., Дроздов О. М. Особливості збирання та оцінки цифрових доказів під час розслідування воєнних злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 11. С. 482–486.

3. Ковальський В. С. Проблеми верифікації матеріалів OSINT у вітчизняному кримінальному процесі. *Вісник Академії правових наук України.* 2025. Т. 32. № 1. С. 112–124.

4. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право: підручник. Харків : Право, 2024. 416 с.

5. Маланчук П. М. Супутникові дані як джерело доказів у практиці Міжнародного кримінального суду. *Український часопис міжнародного права.* 2023. № 4. С. 89–95.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 1088 с.

7. Карпенко М. О. Проблематика забезпечення ланцюжка зберігання (chain of custody) для цифрових об'єктів у кримінальному провадженні. *Судова експертиза.* 2025. № 3. С. 41–53.

8. Шепітько В. Ю. Криміналістичні інновації в умовах воєнного стану: виклики та відповіді. Право України. 2024. № 5. С. 67–81.

9. Павлишин А. Б. Стандартизація використання комерційних геопросторових даних у розслідуванні порушень міжнародного гуманітарного права. *Часопис Київського університету права.* 2025. № 2. С. 201–208.

10.Сліпченко О. В. Використання технологій дистанційного зондування Землі при фіксації руйнувань об'єктів цивільної інфраструктури. Вісник кримінального судочинства. 2023. № 3. С. 134–142.

11.Жидков В. Л. Застосування технології блокчейн для забезпечення автентичності електронних документів. *Інформація і право.* 2024. № 1 (48). С. 99–107.

12.Книш В. В. Перспективи адаптації кримінального процесуального законодавства України до викликів цифровізації воєнних конфліктів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2025. Т. 2, № 84. С. 175–181.

13.Романюк В. М. Цифрова криміналістика та архітектура криптографічного захисту матеріалів досудового розслідування. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* 2024. Вип. 29. С. 54–68.

14.Олійник О. С. Спеціальні методи дослідження космічних знімків у справах про злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2025. № 4 (110). С. 222–234.

15.Ткаченко А. А. Міжнародні стандарти доказування в епоху великих даних (Big Data): досвід для України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2024. № 6. С. 340–346.

Ольга ШИЛЕНКО
здобувач вищої освіти
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Олег ЮЩУК
викладач кафедри прикордонного
контролю Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата у повномасштабному форматі 24 лютого 2022 року, кардинально змінила умови функціонування всієї системи державного управління та правоохоронних органів. Указом Президента України № 64/2022 на всій території держави було

введено воєнний стан, що суттєво вплинуло на правову основу, організаційну структуру та практичну діяльність Національної поліції України[3]. Правоохоронна система опинилась перед новими, безпрецедентними викликами, які потребують не лише оперативної реакції, а й системного переосмислення підходів до організації роботи особового складу.

Правовою основою діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану є Закон України «Про правовий режим воєнного стану»[1], Закон України «Про Національну поліцію»[2], укази Президента України, постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, а також накази Міністерства внутрішніх справ. Зазначені нормативно-правові акти наділяють поліцейських розширеними повноваженнями щодо обмеження пересування, перевірки документів, проведення оглядів та затримання осіб, підозрюваних у вчиненні правопорушень, пов'язаних із збройним конфліктом.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності поліції в умовах воєнного стану є охорона громадського порядку та забезпечення публічної безпеки. Поліцейські здійснюють цілодобове патрулювання населених пунктів, контролюють дотримання комендантської години, забезпечують режим світломаскування, організовують роботу контрольно-пропускних пунктів. Особливо важливим є своєчасне реагування на повідомлення про ракетні удари та авіаційні атаки – поліцейські беруть участь у рятувальних операціях, оцінці збитків та евакуації постраждалих із зон ураження.

Надзвичайно відповідальною є роль Національної поліції в організації та здійсненні евакуації цивільного населення з районів активних бойових дій. Поліцейські забезпечують безпечне переміщення мирних жителів гуманітарними коридорами, супроводжують евакуаційні колони, надають допомогу пораненим та особам з обмеженими можливостями, організовують пункти збору та тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб. У цій роботі поліція тісно взаємодіє з органами місцевого самоврядування, Державною службою з надзвичайних ситуацій, волонтерськими організаціями та міжнародними гуманітарними місіями.

В умовах воєнного стану значно зростає роль поліції у протидії злочинності, яка набуває нових форм та проявів. Найбільшої гостроти набувають такі явища, як мародерство на залишених жителями територіях, незаконний обіг зброї та боєприпасів, шахрайство у сфері гуманітарної допомоги, злочини проти власності внутрішньо переміщених осіб. Не менш серйозною загрозою є колабораційна діяльність та державна зрада, протидія яким здійснюється у тісній взаємодії з органами безпеки. Виявлення та документування цих злочинів потребує застосування спеціальних методів оперативно-розшукової діяльності та слідчих дій.

Особливе місце у діяльності Національної поліції займає документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, вчинених у ході збройного конфлікту. Поліцейські фіксують наслідки ракетних обстрілів, авіаційних бомбардувань, катувань та страт мирного населення, збирають і

зберігають докази для передачі до Міжнародного кримінального суду та інших міжнародних інституцій. На деокупованих територіях поліція бере участь в ексгумації тіл загиблих, ідентифікації жертв та відновленні доказової бази для притягнення воєнних злочинців до відповідальності[5, 188 с].

Діяльність на деокупованих територіях є одним із найскладніших завдань Національної поліції. Після звільнення населених пунктів від окупації правоохоронці першими входять до них для відновлення правопорядку, стабілізації суспільно-політичної обстановки та забезпечення умов для повернення переміщеного населення. Ця робота супроводжується ризиками, пов'язаними з мінною небезпекою, наявністю залишених окупантами провокаторів та знищеною інфраструктурою, що значно ускладнює виконання оперативно-службових завдань.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває психологічне забезпечення особового складу Національної поліції. Поліцейські щодня стикаються зі стресовими ситуаціями, втратами колег та наслідками трагедій серед цивільного населення. Тривала дія бойового стресу підвищує ризик розвитку посттравматичного стресового розладу, емоційного вигорання та інших психологічних порушень. Тому організація психологічного супроводу, надання своєчасної психологічної допомоги та реабілітації є необхідною умовою збереження боєздатності підрозділів.

Важливим аспектом діяльності поліції є взаємодія з міжнародними партнерами та правоохоронними органами іноземних держав. У рамках цього співробітництва здійснюється обмін оперативною інформацією, залучення іноземних експертів для навчання особового складу, отримання технічного обладнання та фінансової підтримки від партнерських країн і міжнародних організацій. Місія Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки в Україні продовжує надавати методичну допомогу, сприяючи адаптації стандартів роботи поліції до вимог європейського законодавства навіть в умовах воєнного часу[4, 715 с] .

Таким чином, воєнний стан суттєво трансформував характер і зміст діяльності Національної поліції України, розширив її повноваження та значно ускладнив умови роботи особового складу. Поліція перетворилась на один із ключових інститутів системи національної безпеки, що виконує широкий спектр завдань — від охорони громадського порядку та евакуації населення до документування воєнних злочинів і відновлення правопорядку на деокупованих територіях. Подальший розвиток правового регулювання, вдосконалення матеріально-технічного забезпечення та психологічна підтримка особового складу є запорукою ефективного виконання покладених на Національну поліцію завдань в умовах продовження збройного конфлікту.

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

3. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022.

4. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів України: монографія. Харків: ХНУВС, 2010. 715 с.

5. Клюєв О. М. Місцева міліція: організаційно-правові засади діяльності: монографія. Харків: Вид-во НУВС, 2004. 188 с.

Аріна БІГУНЯК
аспірант кафедри соціології
та психології Харківського
національного університету
внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Повномасштабна війна стала безпрецедентним викликом для функціонування правоохоронної системи України. В умовах повномасштабної війни працівники поліції виконують широкий спектр завдань, пов’язаних із забезпеченням публічної безпеки, евакуацією населення, документуванням наслідків воєнних злочинів, підтриманням правопорядку та наданням допомоги громадянам у кризових ситуаціях. Така професійна діяльність здійснюється в умовах постійної загрози життю та здоров’ю, високої відповідальності, невизначеності та значного психоемоційного навантаження. У зв’язку з цим особливого значення набуває проблема збереження професійної надійності поліцейських та визначення психологічних ресурсів, які забезпечують ефективне виконання службових обов’язків у складних умовах сьогодення.

У науковому дискурсі професійна надійність розглядається як інтегральна характеристика особистості, що відображає здатність стабільно та якісно виконувати професійні завдання незалежно від впливу несприятливих зовнішніх чинників. У діяльності поліцейських вона пов’язана зі здатністю підтримувати високий рівень самоконтролю, відповідальності, емоційної врівноваженості та ефективності поведінки в умовах стресу. У сучасних безпекових реаліях проблема забезпечення професійної надійності набуває особливого значення, оскільки від її рівня залежить не лише успішність виконання службових завдань, але й довіра громадян до правоохоронної системи загалом. Водночас сучасні підходи до психологічного забезпечення діяльності правоохоронців дедалі більше орієнтуються на ресурсну модель розвитку особистості. Такий підхід передбачає не лише профілактику негативних психологічних наслідків професійного стресу, а й активізацію

внутрішніх можливостей особистості, розвиток адаптаційного потенціалу та формування навичок ефективного подолання труднощів. У результаті психологічна підтримка розглядається як безперервний процес зміцнення особистісних ресурсів, необхідних для успішного професійного функціонування.

Одним із ключових психологічних ресурсів професійної надійності виступає психологічна готовність до службової діяльності. У сучасних дослідженнях вона розглядається як багатокомпонентне утворення, яке охоплює мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, операційно-поведінковий та особистісний компоненти. Така структура забезпечує здатність працівника поліції ефективно діяти в умовах ризику, невизначеності та підвищеного навантаження. Теоретична модель багатокомпонентної психологічної готовності демонструє, що високий рівень розвитку кожного з її компонентів сприяє мобілізації внутрішніх ресурсів особистості та підвищує ефективність професійного функціонування поліцейського [2].

Важливим ресурсом професійної надійності виступає також ментальне здоров'я. На думку В.В. Барка, В.І. Барка та О.О. Євдокімової, ментальне здоров'я є необхідною передумовою успішної професійної адаптації правоохоронців, збереження їх психологічного благополуччя та ефективного виконання службових обов'язків [1]. Водночас тривалий вплив воєнних стресорів може призводити до виснаження психологічних ресурсів, зниження продуктивності та погіршення емоційного стану працівників поліції. Саме тому підтримання ментального здоров'я слід розглядати як один із пріоритетних напрямів психологічного забезпечення діяльності правоохоронців.

Суттєвий вплив на професійне функціонування правоохоронців здійснюють стресові чинники, пов'язані з воєнним станом. Як зазначає Я. С. Пономаренко, серед найбільш поширених професійних стресорів поліцейських під час війни виступають загроза життю та здоров'ю, необхідність прийняття рішень в умовах дефіциту часу, значне службове навантаження, а також постійний контакт із людськими втратами та наслідками бойових дій [3]. Ефективне подолання зазначених чинників значною мірою залежить від рівня розвитку внутрішніх психологічних ресурсів особистості та здатності використовувати конструктивні стратегії подолання стресу.

Окремої уваги заслуговує роль мотиваційної сфери працівників поліції. Д. В. Швець та Я. С. Пономаренко підкреслюють, що мотивація виступає важливим чинником професійної ефективності та підтримання готовності до виконання службових завдань навіть за складних умов діяльності [4]. Виявлені авторами гендерні особливості мотивації свідчать про необхідність індивідуалізації заходів психологічного супроводу та професійного розвитку поліцейських з урахуванням особистісних потреб і професійних очікувань.

Особливого значення в сучасних умовах набуває розвиток не лише психологічної стійкості, а й антикрихкості особистості. За результатами дослідження А. А. Шиліної, одним із проявів антикрихкості поліцейських є посттравматичне зростання, яке проявляється через посилення особистісної зрілості, переосмислення життєвих цінностей, розвиток нових адаптаційних можливостей та підвищення впевненості у власних силах після переживання складних життєвих подій [5]. У цьому контексті професійна діяльність може виступати не лише джерелом стресу, а й середовищем особистісного розвитку та формування нових психологічних ресурсів. Особливу роль у розвитку психологічних ресурсів відіграє система професійної підготовки та післядипломного супроводу поліцейських. Формування навичок емоційної саморегуляції, конструктивного подолання стресу, розвитку рефлексивності та психологічної компетентності сприяє підвищенню рівня професійної надійності й забезпечує готовність особистості до ефективного реагування на динамічні зміни службового середовища.

Таким чином, професійна надійність поліцейських визначається не лише рівнем їхньої професійної підготовки, а й здатністю зберігати та розвивати власні психологічні ресурси в умовах тривалих суспільних трансформацій. Особливого значення при цьому набувають психологічна готовність, ментальне здоров'я, професійна мотивація, стресостійкість та антикрихкість особистості. Саме їх поєднання створює підґрунтя для формування професійно надійного поліцейського, здатного ефективно виконувати службові обов'язки, підтримувати психологічне благополуччя та адаптуватися до нових безпекових викликів сучасності. Підтримання належного рівня психологічних ресурсів поліцейських доцільно розглядати як важливу передумову забезпечення ефективності правоохоронної діяльності та зміцнення суспільної довіри до органів правопорядку. Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є вивчення механізмів розвитку антикрихкості та посттравматичного зростання як ресурсів професійного становлення поліцейських в умовах сучасних безпекових викликів.

---

1. Барко В. В., Барко В. І., Євдокімова О. О. Психологічні особливості ментального здоров'я майбутніх правоохоронців. *Ментальне здоров'я*, 2026. №2. С. 15-19. DOI : https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-2.3.

2. Бігуняк А. О. Теоретична модель багатокомпонентної психологічної готовності працівників поліції до екстремальних умов служби. *Ментальне здоров'я*. 2026. № 2. С. 30-37. DOI : https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-2.6.

3. Пономаренко Я. С. Аналіз стресових чинників у професійній діяльності поліцейських під час війни. *Наукові перспективи*. 2024. №8(50). С. 929-941. DOI : https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-8(50)-929-941.

4. Швець Д. В., Пономаренко Я. С. Гендерні відмінності мотивації поліцейських та їхні імплікації для професійної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2025. № 2. С. 181-185. DOI : https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.32.

5. Шиліна А. А. Емпіричне дослідження посттравматичного зростання як прояву антикрихкості поліцейських. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія.* 2026. №2. С.290-296. DOI : https://doi.org/10.32782/3041-2021/2026-2-40.

Денис БРИЦЬКИЙ
слухач навчально-наукового інституту
підготовки керівних кадрів
Національної академії
Національної гвардії України

МОНІТОРИНГ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ ПРОТИВНИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах російсько-української війни інформаційний простір став одним із ключових середовищ протиборства, а інформаційно-психологічні операції – важливим інструментом досягнення військово-політичних цілей. На відміну від традиційних форм боротьби, їх основною метою є цілеспрямований вплив на свідомість, морально-психологічний стан та поведінку особового складу. Для реалізації таких впливів противник активно використовує соціальні мережі, месенджери, інтернет-ресурси та інші канали комунікації, спрямовуючи зусилля на формування недовіри до військового керівництва, поширення панічних настроїв і психологічне виснаження військовослужбовців. Особливої актуальності зазначена проблема набуває для Національної гвардії України, особовий склад якої виконує службово-бойові завдання в умовах постійного інформаційного та психологічного тиску. За таких умов важливого значення набуває своєчасне виявлення негативних інформаційно-психологічних впливів та організація відповідних заходів реагування, що обумовлює необхідність розгляду моніторингу інформаційного середовища як одного з ключових інструментів забезпечення психологічної безпеки військовослужбовців.

Інформаційно-психологічний вплив являє собою сукупність форм і способів цілеспрямованого впливу на індивідуальну, групову чи суспільну свідомість шляхом поширення спеціально підготовленої інформації [1]. До основних ознак такого впливу належать різке збільшення кількості негативних повідомлень, їх емоційність, тенденційність та масове поширення через різні канали комунікації. За таких умов своєчасне виявлення інформаційних загроз стає необхідною передумовою забезпечення психологічної безпеки

військовослужбовців та ефективної протидії деструктивним інформаційним впливам.

Одним із ключових елементів системи протидії негативним інформаційно-психологічним впливам є постійне спостереження за інформаційним простором та аналіз його змін. На думку К. Хударковського, С. Залкіна, Г. Пєвцова та співавторів, основними завданнями моніторингу є виявлення ознак інформаційно-психологічного впливу, визначення джерел його поширення, цільової аудиторії та оцінювання можливих загроз для особового складу [1]. Сучасні підходи до організації моніторингу передбачають комплексне дослідження інформаційного середовища та інтеграцію процесів виявлення, аналізу, реагування й оцінювання результатів. В умовах воєнного стану своєчасне виявлення негативних інформаційних наративів та координованих інформаційно-психологічних атак дозволяє мінімізувати їх вплив на морально-психологічний стан військовослужбовців. Отже, моніторинг інформаційного середовища виступає важливим інструментом забезпечення психологічної безпеки особового складу та підвищення стійкості військових колективів до деструктивних інформаційних впливів.

З огляду на зазначене, моніторинг інформаційно-психологічних впливів у НГУ доцільно організовувати як безперервний циклічний процес, що включає збір інформації, її аналіз та оцінювання, класифікацію загроз, підготовку управлінських рішень і оцінювання ефективності реалізованих заходів. Суб'єктами моніторингу повинні виступати командири, структури по роботі з персоналом, психологи та інші посадові особи, залучені до вивчення морально-психологічного стану особового складу.

Для усунення розриву між виявленням інформаційно-психологічних загроз та реагуванням на них пропонується інтегрована модель моніторингу інформаційно-психологічних впливів противника, яка об'єднує п'ять взаємопов'язаних функціональних блоків:

Перший блок – моніторинг інформаційного середовища. Його основним завданням є своєчасне виявлення негативних інформаційних наративів, дезінформаційних повідомлень та інших ознак інформаційно-психологічного впливу противника.

Другий блок – оцінювання впливу інформаційних загроз на особовий склад. На цьому етапі оцінюється вплив виявлених інформаційних загроз на морально-психологічний стан, мотивацію та психологічну стійкість військовослужбовців.

Третій блок – аналітичне узагальнення та класифікація загроз. Його призначення полягає у визначенні рівня небезпеки виявлених інформаційно-психологічних впливів та встановленні пріоритетності реагування на них.

Четвертий блок – управлінське реагування. Передбачає підготовку пропозицій щодо реалізації заходів інформаційно-психологічної протидії та мінімізації негативного впливу на особовий склад.

П'ятий блок – оцінювання ефективності заходів реагування. На цьому етапі визначається результативність проведених заходів та здійснюється коригування подальших алгоритмів моніторингу.

Таким чином, запропонована модель розглядає моніторинг не лише як інструмент інформаційної безпеки, а як складову системи забезпечення психологічної безпеки особового складу НГУ. Її впровадження може бути реалізоване без створення додаткових організаційних структур шляхом удосконалення взаємодії між суб'єктами морально-психологічного забезпечення, що сприятиме своєчасному виявленню інформаційних загроз, підвищенню оперативності реагування та мінімізації їх негативного впливу на військовослужбовців.

1. Хударковський К. І., Залкін С. В., Пєвцов Г. В. та ін. Механізм протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад Збройних Сил України. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2020. № 1(38). С. 72–78.

2. Гурковський В., Шаповалов Г., Добровольський Ю. та ін. Рекомендації щодо розроблення механізмів спільного моніторингу та реагування на інформаційно-психологічні атаки противника в умовах війни: очікуваний ефект та шляхи реалізації. *Social Development and Security*. 2026. Т. 16. № 2. С. 60–73.

Ігор КОЗЛОВЕЦЬ
аспірант кафедри
соціології та психології
Харківського національного
університету внутрішніх справ

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ПОВЕДІНКИ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України суттєво трансформувала зміст і характер професійної діяльності працівників Національної поліції України. Поряд із виконанням традиційних правоохоронних функцій поліцейські здійснюють евакуаційні заходи, забезпечують публічну безпеку в умовах ракетних обстрілів, документують воєнні злочини, беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та взаємодіють із військовими формуваннями й органами державної влади. Такі умови характеризуються високим рівнем невизначеності, дефіцитом часу для прийняття рішень, значним психоемоційним навантаженням та необхідністю постійної адаптації до нових професійних викликів.

За таких обставин особливого значення набуває проблема психологічної готовності поліцейських до діяльності в умовах воєнного стану. Одним із

ключових компонентів такої готовності виступають саморегуляційні механізми особистості, які забезпечують здатність працівника поліції контролювати власну поведінку, підтримувати професійну ефективність, швидко адаптуватися до змін оперативної обстановки та зберігати психологічну стійкість у складних і небезпечних ситуаціях.

Проблема саморегуляції особистості традиційно посідає важливе місце в психологічних дослідженнях професійної діяльності. У юридичній психології особливого значення вона набуває у зв'язку з необхідністю забезпечення ефективного функціонування працівників правоохоронних органів в умовах підвищеного професійного ризику. Так, С. Бойчук розглядає саморегуляцію як один із базових чинників життєздатності особистості поліцейського та підкреслює її значення для подолання кризових і стресогенних ситуацій професійної діяльності [1]. У роботах Я. Пономаренко доведено, що самоуправління та самоорганізація виступають важливими складовими особистісно-професійної здійсненності поліцейських, забезпечують цілеспрямованість діяльності та підвищують ефективність професійного функціонування [2-3]. Дослідження Д. Швеця та співавторів засвідчили, що психологічна готовність правоохоронців до професійного стресу в умовах війни значною мірою визначається рівнем сформованості механізмів самоконтролю, емоційної регуляції та адаптації [4]. Водночас О. Воробйова з колегами встановили зв'язок між психічною саморегуляцією та особливостями поведінки поліцейських під час виконання службових завдань в умовах воєнного стану [5].

Попри значну кількість досліджень професійного стресу, психологічної стійкості та адаптаційних ресурсів правоохоронців, проблема саморегуляційних механізмів психологічної готовності поліцейських до професійних змін в умовах воєнного стану залишається недостатньо вивченою та потребує подальшого емпіричного аналізу.

Метою дослідження стало вивчення саморегуляції поведінки, самоорганізації діяльності та здатності до самоуправління як психологічних ресурсів готовності поліцейських до професійної діяльності в умовах воєнного стану. У дослідженні взяли участь 428 працівників Національної поліції України. Для збору емпіричних даних використовувалися методика «Стиль саморегуляції поведінки», «Методика дослідження самоуправління», «Опитувальник самоорганізації діяльності» та опитувальник «Здатність до самоуправління». Статистична обробка результатів здійснювалася із застосуванням методів описової статистики, кореляційного та регресійного аналізу.

Отримані результати свідчать про достатньо високий рівень розвитку більшості компонентів саморегуляції поведінки у досліджуваних поліцейських. Найбільш вираженими виявилися показники моделювання (M = 7,98), гнучкості (M = 7,76), планування (M = 7,08) та програмування діяльності (M = 6,98). Це дає підстави стверджувати, що більшість поліцейських здатні

ефективно прогнозувати розвиток професійних ситуацій, оперативно перебудовувати поведінку відповідно до змін службової обстановки та підтримувати цілеспрямованість власної діяльності навіть в умовах невизначеності та ризику.

Водночас встановлено, що загальний рівень саморегуляції поведінки позитивно пов'язаний із загальною здатністю до самоуправління ($r = 0,324$), плануванням ($r = 0,249$), прогнозуванням ($r = 0,244$), формуванням критеріїв оцінки якості діяльності ($r = 0,244$), самоконтролем ($r = 0,199$) та аналізом суперечностей ($r = 0,193$). Отримані результати свідчать, що ефективне функціонування поліцейських у складних умовах воєнного стану значною мірою залежить від сформованості навичок усвідомленого управління власною поведінкою та діяльністю.

Особливий інтерес становлять результати аналізу взаємозв'язків між інтегральними показниками саморегуляції поведінки, самоорганізації діяльності та здатності до самоуправління. Встановлено позитивні зв'язки між самоорганізацією діяльності та здатністю до самоуправління ($r = 0,343$), самоорганізацією діяльності та саморегуляцією поведінки ($r = 0,342$), а також між здатністю до самоуправління та саморегуляцією поведінки ($r = 0,324$). Це дозволяє розглядати зазначені характеристики як взаємопов'язані складові єдиного саморегуляційного комплексу особистості, який забезпечує ефективну адаптацію поліцейських до нових умов службової діяльності.

Результати множинного регресійного аналізу показали, що найбільш вагомим предиктором саморегуляції поведінки виступає здатність до самоуправління ($\beta = 0,222$; $p < 0,001$), тоді як самоорганізація діяльності також здійснює статистично значущий внесок у пояснення варіативності досліджуваного показника ($\beta = 0,089$; $p < 0,001$). Сукупно зазначені характеристики пояснюють 16,5 % варіативності загального рівня саморегуляції поведінки.

Отримані результати дозволяють розглядати саморегуляцію не лише як окрему психологічну характеристику, а як інтегральний механізм професійної адаптації поліцейських до умов воєнного стану. Високий рівень саморегуляції забезпечує здатність особистості підтримувати ефективність діяльності навіть за умов невизначеності, ризику та підвищеного психоемоційного навантаження. Особливо показовим є те, що найбільший внесок у формування саморегуляції здійснює саме здатність до самоуправління. Це свідчить про важливість усвідомленого контролю власної поведінки, здатності до постановки цілей, прогнозування наслідків рішень та своєчасної корекції власних дій. В умовах воєнного стану такі характеристики набувають особливого значення, оскільки від якості прийнятих рішень нерідко залежить безпека громадян, колег та самого поліцейського.

Таким чином, саморегуляція поведінки, самоорганізація діяльності та здатність до самоуправління виступають важливими психологічними ресурсами готовності поліцейських до виконання службових завдань в умовах

воєнного стану. Розвиток зазначених характеристик доцільно розглядати як перспективний напрям психологічного забезпечення діяльності працівників Національної поліції України, спрямований на підвищення професійної стійкості, ефективності прийняття рішень та адаптаційних можливостей особового складу в умовах сучасних безпекових викликів.

Отримані дані розширюють сучасні уявлення про психологічні механізми професійного функціонування поліцейських в умовах воєнного стану та підтверджують доцільність включення розвитку навичок саморегуляції, самоуправління й самоорганізації до програм професійно-психологічної підготовки та психологічного супроводу особового складу. Формування зазначених характеристик сприятиме не лише підвищенню ефективності службової діяльності, а й збереженню психологічного благополуччя працівників поліції, зміцненню їхньої стійкості до стресу та готовності до виконання професійних завдань в умовах тривалих суспільних і безпекових викликів.

1. Бойчук С. С. Саморегуляція як чинник життєздатності особистості поліцейських «Корпусу оперативно-раптової дії» (КОРД): дис. … доктора філос.: 053.05. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2023. 302 с. URL : https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/18852.

2. Пономаренко Я. С. Самоуправління поліцейських в контексті їх особистісно-професійної здійсненності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія.* 2022. № 2. С. 51-55. DOI : https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.10.

3. Пономаренко Я. С. Самоорганізація поліцейських через призму євроінтеграційних змін. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2022. Спецвипуск. С. 86-93. DOI : https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.12.

4. Shvets D. V., Kisil Z. R., Pasko O. M., Tsilmak O. M., Katolyk H. V., Rohovenko M.M., Okhrimenko O.I. Peculiarities of future law enforcement officers' psychological readiness for professional stress in war conditions. *Wiadomosci lekarskie*. 2025. №78(8). P.1488-1495. https://doi.org/10.36740/wlek/209501.

5. Vorobiova O. V., Shylina A. A., Ponomarenko Y. S., Hresa N. V., Korol K. M. Peculiarities of aggressive behavior manifestation and mental self-regulation in police officers during the war. *Wiadomości Lekarskie*. 2025. № 8. P. 1530–1537. DOI : https://doi.org/10.36740/WLek/209505.

Святослав МОГИЛЯК
аспірант кафедри теоретичної
і практичної економіки Національного
університету «Львівська політехніка»

ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ІННОВАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вважаємо за необхідне відзначити, що в умовах екстремальної турбулентності, зумовленої повномасштабною війною, здатність державного апарату до швидкої адаптації стає питанням національної безпеки. Війна як надпотужний стресогенний чинник радикально змінює звичні моделі управління, безпекові пріоритети та культурні орієнтири колективів. У цих умовах управління організаційними змінами набуває не лише стратегічного, а й глибоко психологічного виміру, адже успішність трансформацій безпосередньо залежить від психоемоційного стану працівників, їхньої стресостійкості та здатності до адаптації.

Сьогодні традиційна парадигма сприйняття державного службовця виключно як «адміністративного ресурсу» стрімко втрачає свою релевантність. Успішне подолання опору системи вимагає відмови від жорсткого директивного стилю на користь партнерського лідерства. З огляду на це, варто зауважити, що наявність владних повноважень чи державної посади формально дає керівникові необхідні передумови, але автоматично не робить його справжнім лідером. Сучасне лідерство на державній службі має спиратися не на легітимний примус, а на мистецтво досягнення згоди, де відносини «лідер – послідовник» є набагато результативнішими за жорстку ієрархію «начальник – підлеглий».

Ключова роль у цих процесах лягає на керівників нової генерації — носіїв сучасного управлінського мислення, які здатні інтегрувати у публічний сектор гнучкі практики та не обтяжені бюрократичними стереотипами. Зокрема, драйвером трансформацій в Україні виступає інститут керівників із цифрової трансформації (CDTO) на рівні стратегічного мідл-менеджменту. Практичний досвід Міністерства цифрової трансформації України та освітнього проєкту CDTO Campus доводить, що ефективна адаптація до інновацій відбувається завдяки формуванню організаційної резильєнтності та створенню «кола безпеки» (Circle of Safety). Це психологічно захищене середовище дозволяє перетворити державних службовців із пасивних об'єктів реформ на їхніх проактивних співтворців, зменшуючи внутрішній опір змінам. Використання гнучких інструментів, таких як дизайн-спринти, індексний бенчмаркінг та симуляційні лабораторії, докорінно змінює корпоративну культуру.

Екстремальні реалії воєнного стану емпірично підтвердили

управлінську концепцію «швидкості довіри» (The Speed of Trust). Швидке розгортання критичних державних сервісів екосистеми «Дія» (як-от «єПідтримка», «єВідновлення», «єВорог») стало можливим виключно завдяки попередньо сформованому соціальному капіталу довіри та свідомій відмові від мікроменеджменту. Організаційна довіра виступила прагматичним економічним рушієм, який мінімізував бюрократичні трансакційні витрати часу та дозволив зберегти керованість державою в найскладніший період.

Окрім викликів війни, подолання опору змінам стикається з новою хвилею технологічної турбулентності — інтеграцією генеративного штучного інтелекту в урядові процеси. Автоматизація часто сприймається лінійними службовцями як пряма загроза їхнім робочим місцям, що провокує новий виток системного опору. У цьому контексті ШІ виступає найвищим стрес-тестом для сформованої організаційної культури. Завданням лідерів нової генерації є трансформація страху працівників перед автоматизацією у шанс для кар'єрного зростання та опанування нових ролей. Це виступає фундаментальною гарантією збереження та примноження людського потенціалу публічної служби.

Підсумовуючи викладене, варто констатувати: український досвід доводить важливу циклічність трансформаційних процесів. Яку б інноваційну технологію не впроваджувала держава, успішна інституційна трансформація детермінується системною еволюцією управлінської парадигми. Культура довіри, емоційно-компетентне лідерство та психологічна безпека залишаються базовими інструментами подолання бюрократичного опору та фундаментальним фактором адаптивності державного управління до будь-яких криз.

1. Десятов Т. М. Лідерство як принцип управління. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.* 2022. № 4. С. 11-18.

2. Колесник Л. Л. Сучасні підходи до розвитку лідерства на державній службі. *Економіка, управління та адміністрування.* 2019. № 3 (89). С. 174–177.

3. Оспіщев Д. С. Психологічні аспекти управління змінами в організаціях в умовах війни і повоєнного відновлення. *Humanities Studies.* 2025. Випуск 23 (100). С. 83–93.

4. Covey S. M. R. The Speed of Trust: The One Thing that Changes Everything. New York: Free Press, 2008. 384 p.

5. Pustova G. CDTO Campus: the Ukrainian Model for Building Digital Leaders. Apolitical. 2025. URL: https://apolitical.co/en/articles/cdto-campus-the-ukrainian- model-for-building-digital-leaders-776 (дата звернення: 14.06.2026).

6. Schein E. H., Schein P. Humble Leadership. Oakland: Berrett-Koehler Publishers, 2018. 192 p.

Олексій СКЛЯРОВ
аспірант кафедри соціології
та психології Харківського
національного університету
внутрішніх справ

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНОСТІ НА ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сучасні умови воєнного часу висувають підвищені вимоги до психологічних ресурсів військовослужбовців. Тривалий вплив бойового стресу, необхідність діяти в умовах небезпеки та невизначеності, а також переживання втрат можуть негативно позначатися на психологічному благополуччі особистості. У зв'язку з цим особливого значення набуває вивчення чинників, які сприяють підтриманню психологічної стійкості та адаптаційних можливостей військовослужбовців. Одним із таких ресурсів у сучасній психології розглядається життєстійкість – інтегральна особистісна характеристика, що забезпечує здатність людини ефективно долати труднощі, зберігати внутрішню рівновагу та продовжувати продуктивну діяльність у складних життєвих обставинах [1, с. 10-25].

Останніми роками значний інтерес дослідників викликає проблема життєстійкості військовослужбовців. В сучасних дослідженнях було показано, що високий рівень життєстійкості пов'язаний із кращою адаптацією до бойового стресу, більш ефективним використанням копінг-стратегій та збереженням психологічного благополуччя в умовах професійних навантажень [2, с. 50-54]. Одне із досліджень показало, що високий рівень життєстійкості впливає на швидкість та ефективність подолання стресу, натомість як низький рівень – цьому більш заважає [3, с. 30-35]. Водночас важливим психологічним ресурсом може виступати релігійність, яка забезпечує особистість системою цінностей, допомагає знаходити сенс у складних життєвих ситуаціях та підтримує відчуття надії й внутрішньої опори [4, с. 710-724]. Незважаючи на значну кількість досліджень життєстійкості та релігійності як окремих психологічних феноменів, питання особливостей життєстійкості релігійних та нерелігійних військовослужбовців залишається недостатньо вивченим, що й зумовило актуальність даного дослідження. З метою вивчення особливостей життєстійкості релігійних та нерелігійних військовослужбовців було проведено емпіричне дослідження серед 60 військовослужбовців, які були попередньо поділені анкетуванням на дві групи: релігійних та не релігійних. В якості психодіагностичної методики був обраний «Тест життєстійкості» С. Мадді. Для математичної статистики було обрано t-критерій Стьюдента для незалежних вибірок.

Отримані результати засвідчили наявність статистично значущих відмінностей за шкалами «Залученості», «Контролю» та «Загального рівня життєстійкості», які були вищими у представників групи релігійних військовослужбовців. За шкалою «Прийняття ризику» статистично значимих відмінностей між групами виявлено не було. Це може казати про те, що прийняття ризику залежить від якихось інших факторів, аніж від релігійності. Однак виходячи із результатів можна сказати, що релігійним військовослужбовцям може бути більше властива включеність у життєву діяльність, здатність знаходити сенс у власній діяльності та зберігати інтерес до життя навіть за умов значних труднощів. Також вищій загальний рівень життєстійкості дає підставу розглядати релігійність, як один із психологічних ресурсів, що може сприяти підтриманню життєстійкості особистості в умовах підвищеного стресу та невизначеності.

Таким чином, результати дослідження свідчать про наявність зв'язку між релігійністю та окремими компонентами життєстійкості військовослужбовців. Встановлено, що релігійні військовослужбовці характеризуються вищими показниками залученості, контролю та загальної життєстійкості. Отримані дані дозволяють припустити, що релігійність може виступати важливим психологічним ресурсом, який сприяє адаптації особистості до складних умов військової служби та підвищує її здатність ефективно долати стресові ситуації.

1. Maddi S. *Hardiness: Turning stressful circumstances into resilient growth*. Dordrecht: Springer, 2013. 88 c. DOI : 10.1007/978-94-007-5222-1.

2. Греса Н., Шиліна А. Вплив життєстійкості на копінг-поведінку військовослужбовців. Забезпечення психологічної допомоги в секторі безпеки та оборони України : зб. тез ІІ Всеукр. міжвід. психол. форуму. Київ, 2023. С. 50–54.

3. Башлай В. *Особливості життєстійкості військовослужбовців ЗСУ*: кваліфікаційна робота освітнього ступеня «бакалавр». Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, 2024. 47 с.

4. Pargament K., Smith B., Koenig H., Perez L. Patterns of positive and negative religious coping with major life stressors. *Journal of Counseling Psychology.* 1998. Vol. 45, № 4. P. 710–724. DOI : https://doi.org/10.2307/1388152.

Леонтій АНДРУСИШИН
курсант 2-го курсу ННІ ПФПКП
Львівського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Святослав ПОЛЯК
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності, ННІПФПКП
Львівського державного університету
внутрішніх справ, доктор філософії
в галузі знань «Право»

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ ТА ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І КОНТРОЛЮ З БОКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна освіта переживає глибоку трансформацію, в якій штучний інтелект поступово стає не допоміжним інструментом, а структурним елементом навчального процесу. Його впровадження змінює саму природу доступу до знань, способи оцінювання, взаємодію між викладачем і здобувачем освіти, а також управлінські моделі освітніх інституцій. В умовах цифровізації освіти штучний інтелект виконує функції персоналізованого навчання, аналітики успішності, автоматизованої перевірки завдань і навіть часткового тьюторського супроводу. Водночас ці процеси неминуче виходять за межі суто педагогічної сфери і перетинаються з питаннями прав людини, приватності та державного контролю, що особливо загострюється в умовах воєнного стану.

Однією з ключових переваг використання штучного інтелекту в освіті є можливість індивідуалізації навчання. Алгоритми здатні аналізувати рівень знань студента, швидкість засвоєння матеріалу та типові помилки, формуючи адаптивні освітні траєкторії. Це дозволяє підвищити ефективність навчального процесу, зменшити навантаження на викладачів і забезпечити більш рівний доступ до якісної освіти. Особливо це важливо в умовах війни, коли значна частина здобувачів освіти перебуває в різних регіонах або навіть за кордоном і потребує дистанційних форматів навчання. Водночас використання штучного інтелекту передбачає обробку значних обсягів персональних даних. Системи фіксують поведінкові патерни користувачів, результати тестів, час виконання завдань, геолокаційні дані у випадку мобільних платформ, а інколи навіть елементи цифрової поведінки, що дозволяє формувати доволі точні профілі осіб. У демократичному суспільстві така практика повинна бути обмежена принципами мінімізації даних, прозорості алгоритмів і чіткої правової визначеності цілей обробки інформації. Проте в умовах воєнного стану баланс

між правами людини і державними інтересами часто зміщується у бік посилення контролю [1, с. 27].

Воєнний стан створює специфічне правове середовище, в якому держава отримує розширені повноваження щодо безпеки, моніторингу інформаційних потоків та контролю за цифровими системами. У сфері освіти це може проявлятися у використанні платформ дистанційного навчання для ідентифікації користувачів, відстеження їхньої активності та навіть аналізу поведінкових ризиків. З одного боку, такі заходи можуть бути виправдані необхідністю забезпечення безперервності освітнього процесу та запобіганням кіберзагрозам. З іншого боку, існує ризик надмірного втручання у приватне життя здобувачів освіти та викладачів, що може суперечити принципам пропорційності та необхідності втручання [2, с. 14].

Окрему увагу слід приділити питанню алгоритмічної прозорості. Багато систем штучного інтелекту працюють як «чорні скриньки», рішення яких складно пояснити навіть фахівцям. У сфері освіти це може призводити до ситуацій, коли оцінювання знань або академічна доброчесність визначаються автоматизовано без можливості ефективного оскарження. У контексті прав людини це ставить під сумнів право на справедливу процедуру та право на захист. Особливо гостро це питання постає під час воєнного стану, коли механізми судового та адміністративного оскарження можуть бути ускладнені або обмежені.

Важливим аспектом є також питання інформаційної безпеки. Освітні платформи, що інтегрують штучний інтелект, можуть ставати об’єктами кібератак або інформаційного впливу. У воєнних умовах це набуває особливої значущості, оскільки освітні системи можуть використовуватися як інструмент збору даних або навіть інформаційного протистояння. Держава в таких умовах посилює контроль за цифровою інфраструктурою, однак цей контроль повинен залишатися в межах правових гарантій, щоб не перетворитися на тотальне спостереження [3, с. 203].

Таким чином, штучний інтелект в освіті одночасно виступає як інструмент розвитку і як потенційне джерело ризиків для прав людини. Його ефективне використання можливе лише за умови чіткого нормативного регулювання, дотримання принципів захисту персональних даних, забезпечення прозорості алгоритмів і збереження балансу між безпекою та свободами. В умовах воєнного стану посилюється роль державного контролю, що може як забезпечувати безпеку освітнього середовища, так і створювати ризики надмірного втручання у приватність та автономію особи. Оптимальна модель розвитку полягає у поєднанні технологічного прогресу з чіткими правовими гарантіями, прозорістю алгоритмів і пріоритетом прав людини як основи демократичного суспільства.

---

1. Іващенко С. Правові засади регулювання штучного інтелекту в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Адміністративне право і процес.* 2025. № 2. С. 24–32.

2. Автономов О. П. Європейські правові стандарти використання штучного інтелекту у публічній службі: виклики правового регулювання в Україні. *Правова позиція*. 2024. № 2 (43). С. 11-15.

3. Пантюшенко Р., Чайка Ю. Штучний інтелект у сфері кібербезпеки: інновації, виклики та перспективи розвитку. *Military Science*. 2024. Т. 2, № 1. С. 200–207.

Юлія БІЛЯВЕЦЬ
здобувач вищої освіти факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)

Науковий керівник:
Юрій ДЕМ'ЯНЮК
начальник відділу – головний науковий співробітник науково-організаційного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидат педагогічних наук, доцент, полковник

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ВІД ІСТОРИЧНОГО ГЕНЕЗИСУ ДО ПОВОЄННИХ ПЕРСПЕКТИВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

Динамічні зміни у безпековому середовищі, зумовлені повномасштабною агресією проти України, висувають принципово нові вимоги до системи військової освіти. Сьогоднішня реальність змушує абсолютно інакше поглянути на підготовку майбутніх офіцерів. Повномасштабна війна та правовий режим воєнного стану перетворили модернізацію військової освіти з планового реформування на питання виживання країни. Головна складність тут – не просто адаптувати розклад під повітряні тривоги, а перебудувати навчання так, щоб максимальна безпека людей не зашкодила якості їхньої професійної підготовки.

Вищі військові навчальні заклади сьогодні функціонують у безпрецедентних умовах дії правового режиму воєнного стану. Це вимагає не просто адаптації, а повної трансформації підходів до надання освітніх послуг, де ключовим завданням є збереження балансу між безпекою учасників

освітнього процесу та безкомпромісною якістю підготовки майбутніх офіцерів.

Дослідження генезису вітчизняної системи військової освіти свідчить, що відносини у сфері надання освітніх послуг пройшли шлях від жорстко централізованої моделі до сучасної людиноцентричної системи, інтегрованої у євроатлантичний простір. Якщо проаналізувати, як історично розвивалися відносини між тими, хто навчає, і тими, хто навчається у військових закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, помітна чітка еволюція. Освітній процес у вищих військових навчальних закладах довго й складно відходив від старої, за замовчуванням жорсткої радянської системи, де курсант (слухач) був лише пасивним виконавцем і слухачем. Історичний аналіз показує, що кожна кризова віха розвитку української державності ставала каталізатором переосмислення ролі військового викладача та курсанта як пасивного реципієнта знань. Перехід до євроатлантичних орієнтирів та досвід, набутий сектором безпеки та оборони з 2014 року, довели, що сучасний офіцер має бути лідером із гнучким критичним мисленням. Проте нинішні реалії додали до цього переліку нові, суто технічні й психологічні виклики.

Сьогодення поставило перед вищими військовими навчальними закладами комплекс складних завдань, де поруч із безпековим фактором гостро постала проблема зворотного боку діджиталізації освітнього процесу. Головна проблема навіть не в постійній загрозі обстрілів чи потребі спускатися в укриття, хоча це й ламає звичний ритм. Набагато сильніше на якість освіти впливає вимушена й тотальна діджиталізація. Прагнучи убезпечити курсантів (слухачів), величезну частину процесів переведено в онлайн, і в результаті втрачено живий вербальний контакт між викладачем та аудиторією.

З цього приводу серед науковців висловлено такі думки. Наприклад, Лавріненко О. А. наголошує, що цифровізація освіти не може повністю замінити очне навчання, оскільки живе спілкування є незамінною складовою розвитку особистості, навіть у воєнний і післявоєнний час [1, с. 43-45]. Шевчук О. О., аналізуючи організаційні та педагогічні засади професійної підготовки фахівців з охорони кордону в країнах Європейського Союзу, включаючи застосування технологій дистанційного навчання та підвищення кваліфікації персоналу Державної прикордонної служби України, описує, що впровадження електронного навчання може призводити до відсутності особистої взаємодії та спілкування з викладачами й одногрупниками, що є викликом для освітньої системи [2].

Перехід на цифрові рейки зумовив низку деструктивних тенденцій. Через це виникає серйозний дефіцит спілкування, молоді люди втрачають навичку усно, вільно й аргументовано висловлювати власну думку, дискутувати чи захищати своє рішення перед аудиторією. Вінтоняк В. вважає, що технології не можуть повністю замінити емоційну складову та особистісну комунікацію, яка є фундаментальною для формування довіри, мотивації та ефективного навчання у військовому освітньому контексті [3, с. 36–43].

Критичне мислення майбутнього офіцера-військовослужбовця – це не та якість, яку можна перевірити електронними тестами чи автоматизованими опитуваннями. Його здатність аналізувати нестандартні ситуації повинен бачити й суб'єктивно оцінювати викладач-фасилітатор у процесі безпосередньої, живої розмови. Відсутність регулярного живого, безпосереднього спілкування між викладачем та здобувачем вищої освіти призводить до втрати навичок вільного, аргументованого висловлення власної думки щодо проблемних питань.

Крім того, коли навчання та звітність замикаються виключно в цифровому просторі, це майже не розвиває загальний інтелектуальний рівень курсантів (слухачів). Натомість з'являється величезна спокуса зловживати академічною доброчесністю – використовувати чужі тексти, шаблони чи штучний інтелект. Як наслідок, на екрані монітора присутня «лояльна» статистика й нібито успішні результати, але насправді ці знання та навички виявляються «віртуальними». В кінцевому рахунку дозволяє здобувачу вищої освіти демонструвати ілюзорні, неправдиві знання, навички та вміння, які не мають під собою реального підґрунтя. Для майбутнього військового командира, який завтра прийматиме рішення в бою, ціна такої фальсифікації може коштувати життів. Тому вивчення матеріалу та складання звітностей виключно за допомогою цифрових технологій не розвивають когнітивні здібності здобувачів вищої освіти.

У межах обговорення проблеми важливості збереження людських зв’язків та взаєморозуміння М. А. Пригодій слушно вказує, що цифрові інновації можуть створювати відчуття відчуження та втрати особистого контакту, а також підвищувати ризики щодо захисту приватності та безпеки даних користувачів цифрових платформ [4, с. 44-47].

Попри виявлені ризики, дистанційне навчання залишається стратегічною необхідністю під час правового режиму воєнного стану. Проте його архітектура має бути докорінно переосмислена з метою нівелювання негативних наслідків цифровізації. Звісно, відмовлятися від дистанційних технологій під час війни ніхто не закликає – це нереально й небезпечно. Але архітектуру цього процесу потрібно змінювати.

Замість письмових звітностей та онлайн-тестів акцент важливо змістити на гібридні форми, наприклад, коли теоретичний матеріал вивчається самостійно на захищених платформах, але його перевірка й розбір кейсів відбуваються виключно у форматі живих дискусій чи дебатів на семінарських, практичних заняттях чи під час проведення польових виходів. Навіть під час роботи з комп'ютерними симуляторами бойової обстановки головним має бути не сам факт виконання програми, а подальший усний розбір викладачем разом із навчальною групою рішень, що приймалися здобувачем вищої освіти. Тобто комп'ютерні симулятори бойової обстановки використовуються не як заміна мислення, а як стимул для подальшого усного розбору прийнятих рішень.

Трансформація системи надання освітніх послуг у вищому військовому навчальному закладі – це безперервний процес, який потребує зваженого підходу. Безконтрольна діджиталізація не повинна підміняти собою інтелектуальний розвиток особистості майбутнього офіцера. Запорукою якості надання освітніх послуг є розумний баланс: використання цифрових інновацій для безпеки та гнучкості процесу за обов'язкового збереження безпосереднього вербального контакту з фасилітатором. Викладач має остаточно стати ментором, який розвиває живий людський інтелект, а не просто контролює цифрову звітність, основою навчання має залишатися безпосередня взаємодія та розвиток мислення майбутніх офіцерських кадрів.

Забезпечення якості військової освіти в умовах воєнного стану є запорукою національної безпеки, а ефективне поєднання історичного досвіду, цифрових інновацій та чіткої повоєнної стратегії дозволить сформувати нову генерацію військової еліти, здатної захистити суверенітет України у глобалізованому світі.

1. Лавріненко О. А. Розвиток педагогічної майстерності викладачів закладів вищої освіти в цифровому освітньому середовищі у повоєнний час / Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2024. Електронне видання. URL : https://surl.li/dowvzm.

2. Шевчук О. О. Теорія і практика застосування технологій дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців з охорони кордону в країнах Європейського Союзу : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04 / Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2024. 534 с.

3. Вінтоняк, В. (2025). Сучасні трансформації комунікацій у військовій освіті. *Вісник Національного університету оборони України*, *87*(5), 36–43. DOI : https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-87-5-36-43.

4. Пригодій М. А.Гуманізація соціо-виробничих відносин у цифровому суспільстві. *Інноваційна професійна освіта*. Випуск 5(18): Професійна освіта: соціогуманітарні виклики воєнного часу та повоєнного відновлення: матеріали круглого столу (25 квітня 2024 р.) / Інститут професійної освіти НАПН України; за ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПО НАПН України, 2024. С. 44-47.

Н. Л. БОЙЧУК
(факультет № 1 з підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Львівського державного університету внутрішніх справ)

М. М. ЯРЕМЧУК
старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СУЧАСНІ СПОСОБИ ВИЯВЛЕННЯ ПІДРОБКИ ДОКУМЕНТІВ

Сучасна експертна практика у сфері документознавства спирається на комплекс технічних, криміналістичних і цифрових підходів, спрямованих на встановлення автентичності документів та виявлення ознак їх фальсифікації. Розвиток поліграфічних технологій, електронного документообігу і засобів обробки зображень зумовив появу нових способів підробки, що потребують застосування багаторівневих методів дослідження [1 С. 241]. Аналіз документів здійснюється із залученням візуальних, фізико-хімічних, оптичних і комп'ютерних інструментів, кожен з яких спрямований на виявлення окремих характеристик матеріальної основи та змістовного наповнення.

Візуальне дослідження документів залишається початковим етапом експертної перевірки. У межах цього підходу застосовується збільшувальна техніка, джерела спрямованого світла різної довжини хвилі, а також лупи з різним ступенем кратності. Вивчаються особливості паперу, структура волокон, рівномірність фарбування, наявність механічних пошкоджень або сторонніх включень. Окрему увагу приділяють характеристикам друкованого тексту, включаючи рівність штрихів, насиченість фарби, чіткість контурів символів [2 С.429]. Виявлення відхилень у цих параметрах часто вказує на можливе внесення змін у документ після його первинного оформлення.

Застосування ультрафіолетового випромінювання забезпечує можливість дослідження люмінесцентних властивостей паперу, чорнил і захисних елементів. Під дією ультрафіолету різні матеріали демонструють неоднакову інтенсивність світіння, що пов'язано з їх хімічним складом. Виявлення різниць у люмінесценції окремих ділянок документа дає підстави для встановлення фактів дописок, заміни сторінок або використання різнорідних матеріалів. Інфрачервона спектроскопія використовується для аналізу структури чорнил, оскільки деякі пігменти по-різному реагують на

випромінювання в цьому діапазоні, що дає змогу розрізняти шари нанесеного тексту.

Фізико-хімічні методи дослідження базуються на аналізі складу паперу, барвників і допоміжних компонентів. Хроматографічні підходи застосовуються для розділення компонентів чорнил, що дає змогу встановити їх походження або ідентичність. Спектральний аналіз використовується для визначення елементного складу матеріалів письма і друку [3 С.188]. Мікрохімічні реакції дають змогу виявити сліди стирання або обробки поверхні документа хімічними речовинами, що застосовуються для приховування первинного змісту.

Мікроскопічні методи дослідження спрямовані на детальне вивчення структури штрихів, паперу та відбитків друкарських пристроїв. Використання порівняльних мікроскопів дає змогу зіставляти фрагменти тексту або підписів, що виконані в різний час або різними засобами. Аналіз мікроструктури паперу дає інформацію про технологію його виготовлення, щільність, напрям волокон і наявність захисних елементів. Вивчення характеру тиску письмового приладу на поверхню паперу сприяє встановленню послідовності нанесення записів.

Цифрові технології посіли значне місце у сфері перевірки документів. Обробка зображень високої роздільної здатності дає змогу проводити комп'ютерне порівняння елементів тексту, виявляти мінімальні відхилення у формі символів, інтервалі між літерами та особливостях друку. Алгоритми розпізнавання образів використовуються для ідентифікації підписів і встановлення їх відповідності еталонним зразкам [4 С.95]. Програмні комплекси аналізують структуру зображення документа, виявляючи ознаки цифрового монтажу, копіювання або вставки окремих фрагментів.

Електронні документи перевіряються із застосуванням криптографічних методів. Перевірка цифрового підпису ґрунтується на аналізі криптографічних ключів і цілісності файлу. Порушення структури цифрового підпису свідчить про внесення змін після його формування. Хеш-функції застосовуються для фіксації унікального цифрового відбитка документа, що дає змогу порівнювати його стан у різні моменти часу. Аналіз метаданих файлів містить інформацію про дату створення, програмне середовище та історію змін, що використовується для встановлення факту редагування.

Особливе місце займає дослідження захисних елементів документів, виготовлених на спеціальних бланках. Водяні знаки, захисні нитки, голографічні елементи та мікродрук аналізуються за допомогою оптичних і лазерних систем. Порівняння їх параметрів із еталонними зразками дає змогу виявити невідповідності, що виникають у разі кустарного виготовлення або модифікації документа. Голографічні елементи перевіряються на предмет зміни кутів відбиття світла і структури зображення.

Методи аналізу друкарської техніки включають ідентифікацію принтерів і копіювальних пристроїв за характерними особливостями друку. Лазерні та струменеві принтери залишають специфічні мікродефекти, які формують

індивідуальний «відбиток» пристрою. Порівняння цих характеристик із базами даних дає змогу встановити тип обладнання, що використовувався для створення документа [5 С.123]. Аналіз рівномірності нанесення тонера і структури точок растру використовується для виявлення монтажу або комбінування різних фрагментів.

Під час дослідження підписів застосовуються графологічні та технічні методи. Вивчення динамічних характеристик штрихів, швидкості руху руки та натиску письмового приладу здійснюється за допомогою цифрових систем аналізу. Порівняння зразків підписів дає змогу встановити наявність відхилень у формі, пропорціях і структурі елементів. Додатково використовується аналіз послідовності накладення штрихів у випадку багатошарових зображень.

Отже, застосування комплексного підходу поєднує результати різних методів дослідження в єдину систему оцінки. Узгодження даних оптичного, фізико-хімічного та цифрового аналізу формує цілісне уявлення про походження документа і можливі втручання у його зміст. Використання багатоступеневих процедур перевірки забезпечує підвищення точності встановлення фактичних обставин створення та зміни документів.

1. Дудник О. М. Способи підробки криміналістичних документів і як їх виявляти. *Ірпінський юридичний часопис*, 2025. (1(18), 235–248. DOI : https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(18)-2025-235-248.

2.Ананьїн О., Жигун Н. Спосіб підробки сучасних паспортних документів із застосуванням новітніх друкарських технологій. *Криміналістика і судова експертиза*, 2019. (64), 427 – 434. DOI : https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.37.

3. Сокуренко, В. В. Значення підробки документів в безпековій сфері під час воєнного стану Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats: II International scientific conference (Odessa, Ukraine, 23 December 2022) Odessa State University of Internal Affairs. – Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 187-190. DOI : https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-47.

4.Яворський С. Й. Об’єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 80(2). С. 93–98. DOI : https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.16.

5.Хижний Б. В. Використання спеціальних знань під час розслідування підроблення документів, які подаються для державної реєстрації юридичних осіб та ФОП. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 121–125. DOI : https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.121.

Єгор БОЛДІНОВ
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

CONSTITUTIONAL ORDER AND HUMAN RIGHTS: CURRENT PROBLEMS OF LEGAL SUPPORT

The Constitutional order is a fundamental category of constitutional law that defines the system of social relations enshrined in the Constitution and guaranteed by the state. In the conditions of modern legal realities, especially in the context of martial law and post-war reconstruction of Ukraine, the issues of the proper functioning of the constitutional order and the provision of human rights are gaining particular relevance and require in-depth scientific research [1].

According to Article 1 of the Constitution of Ukraine, Ukraine is a sovereign and independent, democratic, social, legal state. It is these characteristics that form the basis of the constitutional order and determine the vector of development of the system of human and citizen rights and freedoms. The constitutional order is not only a set of legal norms, but also a really functioning system of state and public institutions that ensure the implementation and protection of fundamental rights [2].

The problem of the relationship between the constitutional order and human rights is multifaceted. On the one hand, human rights are an integral element of the constitutional order, since without their consolidation and guarantee it is impossible to speak of a state based on the rule of law. On the other hand, a constitutional order is a necessary prerequisite for the effective protection of human rights, since it is a stable constitutional system that ensures the functioning of relevant human rights protection mechanisms.

Section II of the Constitution of Ukraine «Rights, Freedoms and Duties of Man and Citizen» contains a wide list of constitutional rights: personal, political, economic, social and cultural. At the same time, it should be noted that the constitutional consolidation of rights is only the first, albeit extremely important, step towards their real provision. According to Article 22 of the Constitution, the rights and freedoms of man and citizen, consolidated by this Constitution, are not exhaustive. At the same time, constitutional rights and freedoms are guaranteed and cannot be abolished [2].

One of the key issues is the problem of restricting human rights in conditions of martial law. According to Article 64 of the Constitution of Ukraine, the constitutional rights and freedoms of man and citizen may not be restricted, except in cases stipulated by the Constitution of Ukraine. In conditions of martial law or a state of emergency, certain restrictions on rights and freedoms may be established, indicating the period of validity of these restrictions. This provision causes considerable scientific discussion regarding the balance between the public interest of state security and the private interest of protecting personal rights [3].

An important component of the constitutional system is the principle of the rule of law, enshrined in Article 8 of the Constitution of Ukraine. This principle means that the principle of the rule of law is recognized and operates in Ukraine. The Constitution of Ukraine has the highest legal force. Laws and other regulatory legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and must comply with it. The practical implementation of the principle of the rule of law is a necessary condition for the real protection of human rights, since the rule of law itself excludes the possibility of arbitrariness on the part of the state and its bodies [4].

The Constitutional Court of Ukraine plays a key role in ensuring the constitutional order and protecting human rights. As the only body of constitutional jurisdiction, it exercises control over the compliance of laws and other legal acts with the Constitution of Ukraine, and also officially interprets constitutional provisions. The practice of the Constitutional Court testifies to the significant impact of its decisions on the state of constitutional rights of citizens. In particular, the Constitutional Court has repeatedly recognized as unconstitutional the provisions of laws that restricted the rights of citizens in the field of social protection, electoral rights, etc [5].

The issue of constitutional guarantees of human rights in the context of Ukraine's European integration deserves special attention. After Ukraine acquired the status of a candidate for membership in the European Union, it became necessary to bring constitutional legislation into line with EU standards in the field of human rights. This involves not only formal adaptation of legislation, but also changes in law enforcement practice, the development of the judicial system and the legal culture of society as a whole [6].

It is also necessary to emphasize the problem of constitutional responsibility as an important element of the constitutional order. Without effective mechanisms of responsibility for violations of constitutional norms, including in the field of human rights, the constitutional order remains only declarative. Constitutional responsibility covers various subjects – state authorities, local governments, officials, and in certain cases, individuals and legal entities.

Thus, the constitutional order and human rights are interrelated and mutually conditioned categories. The effective functioning of the constitutional system is a necessary condition for the implementation and protection of human rights, while respect for human rights is one of the criteria for assessing the quality of the constitutional system. In the context of modern challenges - military, socio-economic,

geopolitical – improving legal regulation in this area is of particular importance for the preservation and strengthening of the rule of law in Ukraine [1; 3; 4].

1. Тодика Ю. М. Конституція України: проблеми теорії і практики. Харків: Факт, 2000. 608 с. URL : https://library.nlu.edu.ua.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 05.06.2026).
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 05.06.2026).
4. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. 10-е вид. Львів: Край, 2008. 224 с. URL : https://pravoznavec.com.ua/books/letter/22/%D0%A0/897
5. Рішення Конституційного Суду України. Офіційний сайт КСУ. URL : https://ccu.gov.ua/storinka/rishennya (дата звернення: 05.06.2026).
6. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 червня 2014 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 05.06.2026).

Крістіна БОРОВСЬКА
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

FEATURES OF PROVIDING POLICE SERVICES UNDER MARTIAL LAW

Wartime is characterized by increased police activity, as it is necessary to establish checkpoints, evacuate civilians, and ensure the inspection of vehicles and documents. Among the important aspects are search and reconnaissance work to identify saboteurs and countering looting.

The Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» of May 12, 2015 regulates the specifics of police actions in these conditions. Based on the existing features, the National Police bodies contribute to the work of the military administration, justice bodies, prosecutor's office, and court. They are left with the urgent task of combating crime, protecting order and security, primarily important objects and those of a strategic nature.

It is undeniable that for a situation with martial law, an essential direction is compliance with the law. Police officers are under the influence of stressful situations

that require maximum attention and concentration, and perfect skills in performing their functional duties. Therefore, I believe that the actions of police officers during martial law should have proper legal competence, based on justice and legality.

In particular, among the main areas of patrol police during martial law, there is increased protection of public order and security, combating armed formations, saboteurs, illegally created formations and looters. In this situation, one should not forget about maintaining the legal regime of martial law and cooperation with territorial defense [1].

In order to consider the features of the provision of police services under martial law, it is first necessary to determine the content of the concept of police services, since there are certain differences among researchers regarding the specified term. If we resort to regulatory consolidation, then it is worth focusing on the Law «On Administrative Services» of 2012, which states in paragraph 1 of Article 1: administrative service - the result of the exercise of authority by the subject of administrative services at the request of an individual or legal entity, aimed at acquiring, changing or terminating the rights and/or obligations of such a person in accordance with the law. The National Police of Ukraine, according to the specified Law, is a provider of administrative services, since it is a body of executive power, but Part 2 of Article 2 of the Law «On Administrative Services» the scope of the Law does not extend to the implementation of state supervision (control); inquiry, pre-trial investigation; operational and investigative activities; carrying out activities related to state secrets; acquisition of rights in relation to objects restricted in civil circulation (for example, there are restrictions on weapons, ammunition, explosives, etc.). V. Troyan claims that the norms of the Law «On Administrative Services» and the Law «On the National Police» are inconsistent precisely because the aforementioned legal relations are not administrative services, and in comparison with the norms of Article 2 of the Law «On the National Police» there is a legal and terminological conflict. Article 2 of the Law «On the National Police» states that the tasks of the police are to provide police services in the areas of ensuring public safety and order; protecting human rights and freedoms, as well as the interests of society and the state; combating crime; providing, within the limits determined by law, assistance services to persons who, for personal, economic, social reasons or as a result of emergency situations, need such assistance [2]

After the illegal annexation of the Autonomous Republic of Crimea by Russia and the start of an undeclared war, checkpoints, which were called checkpoints, appeared in areas adjacent to the combat zone, as well as around regional centers and near strategic objects of critical infrastructure.

Among the tasks assigned to the personnel of checkpoints, one can single out the protection of strategic objects, communications, and individual areas of the terrain from attacks by representatives of illegal armed formations and sabotage and reconnaissance groups of the armed forces of the aggressor country, as well as filtration and counter-sabotage measures. The legality of checks at checkpoints caused many complaints, since there was no regulatory document that would give

clear, comprehensive answers to the questions: what is a checkpoint, what are the rights and obligations of personnel, the procedure for checking documents of citizens, the grounds for using firearms on the territory of a checkpoint, etc. [3].

At the same time, in the territory that is the theater of active hostilities, in the front-line zones, the police evacuate the population and deliver humanitarian aid. In addition, among the priority tasks in the newly deoccupied territories and in the front-line territories is the prevention of looting, etc. Where the legal regime of martial law has been introduced, the police are at equipped checkpoints and, together with other authorities, ensure compliance with the legal regime of martial law [2, p.98-99].

1. Шаповалова П. С. Особливості несення служби поліцейським під час воєнного стану в Україні. Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2022 р.). Вінниця : ХНУВС, 2022. С. 102-104.

2. Юнін О. С. Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки.* Серія: *Право.* 2023. № 14. С. 95-100.

3. Ніколаєв О. Т., Сердюк В. М. Нормативно-правове забезпечення службово-бойової діяльності Національної поліції України на блокпостах в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2025. № 4. С. 119-126.

Валерія БУНЧУЖНА
здобувач вищої освіти 2-го курсу
ФПФПКП НПУ Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Валентина БОНЯК
завідувач кафедри теорії та історії
держави та права, конституційного
права та прав людини ННІ ПФППД
НПУ Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

1. Руйнівний вплив дій російської федерації на становище українських дітей в умовах тривалої збройної агресії стає дедалі більш очевидним і відчутним. Незважаючи на те, що діяльність органів публічної влади,

громадськості значною мірою зосереджена на забезпеченні обороноздатності держави та досягненні перемоги, не менш важливим стратегічним завданням залишається гарантування прав і свобод дитини в умовах дії правового режиму воєнного стану. Це вимагає необхідності оперативного та ефективного реагування на будь-які факти порушення прав дітей з боку російської федерації, навіть за умов, коли відповідні інструменти впливу є обмеженими. Водночас важливу роль відіграє підтримка України міжнародною спільнотою та державами-партнерами, що сприяє захисту майбутнього української держави. Тобто, сучасні виклик, обумовлені війною вимагають вжиття всіх наявних заходів для максимального виключення будь-яких порушень прав дітей [1].

До ключових викликів у сфері захисту прав дітей в умовах триваючого збройного конфлікту належать:

1) порушення права дитини на життя, виживання та належний розвиток. З перших днів російсько-української війни спостерігаються випадки загибелі та травмування дітей, здійснення невибіркових обстрілів і знищення об'єктів цивільної інфраструктури (зокрема закладів освіти, фізичної культури і спорту, установ соціального захисту, закладів охорони здоров'я та інших важливих об'єктів), а також наявність вибухонебезпечних предметів на їх територіях, що становить загрозу життю та здоров'ю дітей, створює ризики для їх безпеки та ускладнює доступ до базових послуг). Станом на середину 2025 року російсько-українська війна призвела до загибелі понад 630 дітей, тоді як більше ніж 2000 дітей зазнали поранень. Разом із тим кількість дітей, які загинули на тимчасово окупованих територіях (далі – ТОТ), залишається невідомою;

2) необхідність подальшого вдосконалення законодавства України, що регулює сферу забезпечення прав дитини;

3) примусове переміщення, депортація та зміна ідентичності дітей, що проявляється у трансформації української національної та громадянської належності (зокрема через примусову зміну імен, мови, набуття іншого громадянства тощо);

4) факти сексуального насильства щодо дітей на тимчасово окупованих територіях, які спричиняють тривалі фізичні та психологічні травми;

5) насильницька мілітаризація та індоктринація (цілеспрямоване (без критичного осмислення) впровадження політичних ідей з метою формування відповідної суспільної свідомості) дітей на окупованих територіях України, а також на території російської федерації та республіки білорусь;

6) необхідність удосконалення взаємодії між центральними органами виконавчої влади, а також між центральними і місцевими органами виконавчої влади у сфері забезпечення прав дитини.

Зважаючи на те, що базові права дітей (право на життя, виживання, гідність, свободу, розвиток, охорону здоров'я, безпеку тощо) мають невід'ємний характер, їх забезпечення потребує постійної уваги. З цією метою

органи публічної влади, інститути громадянського суспільства та міжнародна спільнота повинні невідкладно реалізовувати першочергові заходи, спрямовані на збереження життя дітей, а також забезпечення їх фізичної і психологічної безпеки.

Факти вбивств, поранень, катувань, депортацій дітей і випадки сексуального насильства потребують своєчасної, об'єктивної та жорсткої правової оцінки з боку міжнародних інституцій і судових органів. Це передбачає притягнення винних осіб (представників держави-агресора) до відповідальності відповідно до норм міжнародного права [2].

Удосконалення механізму забезпечення прав дитини в умовах збройної агресії російської федерації проти України також пов'язане з необхідністю вирішення низки практичних питань, зокрема:

– забезпечення обов'язкової евакуації дітей із районів ведення бойових дій та дотримання встановлених законодавством вимог щодо недопущення відмови від неї у випадках, коли законні представники дітей ухиляються від евакуації або повертають дітей до небезпечних територій;

– посилення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед батьків і законних представників дітей щодо необхідності евакуації;

– належне забезпечення евакуаційних груп спеціально обладнаним транспортом;

– розроблення завчасних і чітких планів евакуації дітей тощо.

Окрім цього, важливим напрямом діяльності держави та суспільства є забезпечення реалізації права дитини на освіту, насамперед на територіях потенційних бойових дій. Це передбачає створення належних безпекових умов (облаштування укриттів, функціонування підземних шкіл, забезпечення стабільного зв'язку та доступу до мережі Інтернет, наявність комп'ютерної техніки тощо).

Важливим елементом удосконалення механізму є також приведення чинного законодавства у відповідність і усунення існуючих колізій. Зокрема, це стосується невідповідності між положеннями ст. 301 Закону України «Про охорону дитинства» та п. 5 Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 268). Різні підходи до визначення підстав і суб'єктів надання відповідного статусу створюють правову невизначеність, що може призводити до порушення прав дітей [3].

Крім того, актуальним залишається питання ухвалення законодавчих актів, що відповідають міжнародним стандартам правосуддя щодо дітей (зокрема для дітей, які постраждали від насильства, є свідками або перебувають у конфлікті із законом).

Суттєвим фактором є також забезпечення доступу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, міжнародних гуманітарних організацій та незалежних моніторингових місій до ТОТ України. Відсутність такого доступу суперечить положенням Женевських конвенцій 1949 р. та

унеможливлює належну фіксацію порушень прав дітей і проведення об'єктивного моніторингу.

Окремим напрямом є реалізація положень урядових постанов щодо виявлення та повернення дітей, які були депортовані або примусово переміщені, а також створення ефективного реєстру відповідних осіб.

Збереження української ідентичності дітей на ТОТ потребує комплексного підходу з боку держави та міжнародної спільноти з метою протидії політиці асиміляції.

З липня 2025 року українські діти, які постраждали внаслідок війни, отримали можливість офіційно фіксувати факти порушення своїх прав у Реєстрі збитків, створеному Радою Європи за підтримки 43 держав і ЄС, що є важливим кроком до міжнародної компенсації [4].

Водночас потребує вдосконалення взаємодія державних органів і громадських організацій щодо запобігання випадкам сексуального насильства та реагування на них.

Вагоме значення має діяльність правозахисних організацій у протидії мілітаризації та індоктринації дітей, зокрема шляхом ініціювання міжнародних механізмів повернення дітей, відновлення доступу до освіти та культури, а також скасування нав'язаних освітніх стандартів.

Наступним напрямом удосконалення є усунення дублювання повноважень органів державної влади, підвищення рівня координації між центральними і місцевими органами виконавчої влади, що є необхідною умовою підвищення ефективності системи захисту прав дитини [3].

Таким чином, удосконалення механізму забезпечення прав дитини має здійснюватися шляхом комплексного оновлення законодавства та підвищення ефективності інституційної взаємодії, зокрема із залученням міжнародних організацій.

---

1. Боняк В., Трень Т. Порушення прав дитини в Україні в умовах війни». Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук. практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.) ; у 2-х ч. Дніпро :Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. І. С. 261.

2. Експертний документ «Забезпечення безпеки дітей під час збройних конфліктів: досвід України». URL : https://summitflg.org/ekspertnyj-dokument-zabezpechennya-bezpeky ditej-pid-chas-zbrojnyh-konfliktiv-dosvid-ukrayiny/.

3. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан та додержання прав і свобод людини і громадянина в у 2024 році. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/%D0%A9%D0%BE%D1%.pdf.

4. Українські діти, які постраждали від сексуального насильства на тимчасово окупованих територіях, можуть офіційно зафіксувати свою історію в міжнародному Реєстрі збитків. URL : https://ns-gromada.gov.ua/news/1753294397/.

Ілона БУЯКОВА
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Олексій БОЙКО
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

РОЛЬ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Роль керівника органу досудового розслідування у взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України є надзвичайно важливою, оскільки саме від належної організації цієї взаємодії залежить ефективність боротьби зі злочинністю, своєчасність розкриття кримінальних правопорушень та забезпечення повного, всебічного й неупередженого досудового розслідування. У сучасних умовах діяльність слідчих та оперативних підрозділів неможлива без постійної координації, обміну інформацією, спільного планування слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Центральним суб'єктом в системі такої взаємодії виступає керівник органу досудового розслідування (далі – керівник ОДР), який поєднує організаційні, управлінські та контрольно-процесуальні функції.

Відповідно до пункту 4 розділу І Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 (далі – Інструкція), саме керівники органів досудового розслідування та органів поліції несуть персональну відповідальність за належну організацію взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами [1].

Відповідно до наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» (далі – Положення), визначено детально внутрішні управлінські важелі керівника органу досудового розслідування (начальника слідчого підрозділу) [2]. Зокрема, відповідно до пункту 1 розділу V Положення, керівник слідчого

підрозділу (ГСУ, слідчого управління, відділу, відділення), крім повноважень і обов'язків, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, є персонально відповідальним за стан досудового розслідування в підпорядкованих органах, організацію їх роботи та виконання покладених на них завдань.

На рівні територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ця контрольно-координаційна функція деталізується у повноваженнях начальника слідчого відділу (відділення). Згідно з підпунктом 3 пункту 4 розділу V Положення, він забезпечує в межах компетенції координацію діяльності слідчого відділу та підрозділів оперативно-технічних заходів та оперативної служби щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також забезпечує ефективне використання слідчими оперативної інформації при досудовому розслідуванні та розшуку осіб.

Згідно з пунктом 9 розділу І Інструкції, керівники органу досудового розслідування та кримінальної поліції забезпечують збір, накопичення, систематизацію отриманої інформації та здійснюють її перевірку з метою встановлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також подій і фактів, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню. Це положення демонструє, що керівник ОДР виконує не лише організаційні, а й координаційні функції у взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами [3, с.179]. Саме через нього забезпечується своєчасний обмін інформацією, використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні, а також узгодження напрямів подальшої роботи.

Також важливу роль відіграє керівник ОДР при взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України при формуванні СОГ щодо реагування на заяви та повідомлення про вчинення кримінальних правопорушень. Відповідно до пункту 5 розділу ІІ Інструкції, графіки чергування слідчо-оперативних груп затверджуються керівником органу поліції, але обов'язково погоджуються з керівником органу досудового розслідування. Це свідчить про безпосередню участь керівника ОДР у формуванні складу СОГ та організації її роботи. Саме він забезпечує включення до складу групи працівників, які мають необхідний рівень професійної підготовки та здатні забезпечити ефективне проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, огляду місця події, фіксації слідів злочину та вилучення речових доказів, встановлення осіб причетних до вчинення кримінального правопорушення, виявлення свідків та очевидців події, проведення поквартирного чи подвірного обходу для збирання відомостей про подію та інші передбачені законодавством заходи та дії, необхідні для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Для ефективного досудового розслідування кримінальних правопорушень утворюється СОГ. Організація роботи таких СОГ здійснюється на підставі плану проведення слідчих (розшукових) та негласних

слідчих (розшукових) дій, який розробляється з урахуванням обґрунтованих пропозицій усіх включених до складу СОГ працівників. У цьому документі обов'язково відображаються версії вчинення кримінального правопорушення, заходи щодо їх перевірки, а також конкретні виконавці та строки виконання. Відповідно до абзацу першого пункту 1 розділу V Інструкції, такий план погоджується керівниками органу досудового розслідування і оперативного підрозділу та затверджується керівником територіального органу чи підрозділу поліції.

Значну роль керівника ОДР при взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України відіграє реалізація його процесуальних повноважень, закріплених у статті 39 КПК України. Хоча законодавець насамперед зобов'язує його організовувати досудове розслідування та виконувати вказівки прокурора, він наділений чіткими інструментами контролю за слідчими. Зокрема, відповідно до частини 2 статті 39 КПК України, цей контроль реалізується через право керівника ОДР ознайомлюватися з матеріалами провадження, давати письмові вказівки, погоджувати проведення слідчих дій, а у разі неефективного розслідування чи порушень – відсторонювати слідчого від виконання обов'язків [4]. Такі повноваження звісно впливають на належну взаємодію між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України.

Важливим елементом взаємодії є виконання оперативними працівниками письмових доручень слідчого. Саме через такі доручення реалізується значна частина оперативного супроводу кримінального провадження. Відповідно до пункту 9 розділу VI Інструкції, керівник органу досудового розслідування особисто розглядає матеріали, які надходять від оперативних підрозділів на виконання доручень слідчого. Таким чином, керівник ОДР здійснює контроль за повнотою, законністю та якістю виконання таких доручень.

Також окрему роль керівник органу досудового розслідування відіграє під час розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Так, відповідно до пункту 4 розділу XI Інструкції, керівник ОДР спільно з керівниками оперативних підрозділів органу чи підрозділу поліції організовує роботу з виявлення кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та забезпечує участь слідчого в реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності. Він оцінює наявність ознак кримінального правопорушення при вивченні матеріалів за заявами та повідомленнями про кримінальні правопорушення та інші події, пов’язані з обігом наркотичних засобів, і забезпечує своєчасне внесення слідчими чи дізнавачами відомостей про ці правопорушення до ЄРДР.

Отже, керівник органу досудового розслідування відіграє важливу роль при взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України. Це забезпечується через реалізацію його повноважень, що

витікають з Кримінального процесуального кодексу та відомчих нормативно правових актів МВС України.

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 10.05.2026).

2. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 06.07.2017 № 570 : станом на 25 листоп. 2025 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text (дата звернення: 22.05.2026).

3. Сичов С. О. Процесуальний статус керівника органу досудового розслідування. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 жовт. 2018 р.). Харків : ХНУВС, 2018. С. 178-181.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 10.05.2026).

Олексій ВЕРЕНЖАК
курсант 1-го курсу ННІ 1-25-103 Пр
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Альона КОМЗЮК
доцент кафедри, доктор філософії,
доцент, старший лейтенант поліції
Харківського національного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної війни, яку Україна веде проти російської федерації, питання зміцнення державності, національної безпеки та ефективного функціонування органів влади набувають особливого значення. Проте поряд із зовнішнім ворогом, який намагається зруйнувати українську державу, не менш небезпечною загрозою залишаються внутрішні проблеми, серед яких одне з провідних місць посідає корупція. Саме корупційні прояви послаблюють державний механізм зсередини, підривають довіру суспільства до влади, негативно впливають на економічний розвиток країни та знижують ефективність діяльності державних інституцій.

Для більшості українців війна стала великою трагедією, болем і випробуванням, яке забрало тисячі життів, зруйнувало долі людей та змусило мільйони покинути власні домівки. Проте, на жаль, у будь-які складні для держави часи знаходяться особи, які сприймають війну не як спільну біду народу, а як можливість для власного збагачення. Саме корупція, зловживання службовим становищем та незаконне привласнення державних коштів у період війни є особливо небезпечними проявами, адже вони послаблюють країну зсередини та підривають її обороноздатність.

У сучасних умовах Україна особливо потребує дієвої системи адміністративно-правового впливу, спрямованої на запобігання та протидію корупції. Ефективна боротьба з корупційними правопорушеннями є необхідною умовою зміцнення правопорядку, забезпечення справедливості, підвищення авторитету державної влади та успішного розвитку демократичного суспільства. Саме тому дослідження механізмів адміністративно-правового регулювання у сфері протидії корупції є надзвичайно актуальним та має важливе практичне значення для України сьогодні.

Саме визначення терміну “корупція” дає нам Закон України “Про запобігання корупції” - використання особою наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [1].

Зважаючи на те, що корупція на публічній службі залишається однією з найбільш значущих проблем, що підриває довіру громадян до державних інститутів, знижує ефективність державного управління та перешкоджає економічному розвитку. В умовах реформування України та її прагнення до євроінтеграції ефективна боротьба з корупцією є ключовим пріоритетом. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції на публічній службі відіграє вирішальну роль у досягненні цієї мети [2, с. 275].

Варто зазначити, що адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції на публічній службі – це сукупність правових норм, інституційних структур, процедур та засобів, спрямованих на виявлення, запобігання та усунення корупційних правопорушень у сфері публічної служби. Цей механізм включає як нормативно-правову базу, так і організаційні заходи, які забезпечують його ефективну реалізацію [3].

Основне законодавче регулювання адміністративно правового механізму запобігання та протидії корупції на публічній службі здійснює низка нормативно-правових актів, а саме:

Закон України “Про запобігання корупції” – цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [1].

Закон України “Про Національне антикорупційне бюро України” – цей Закон визначає правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України [4].

Закон України “Про Вищий антикорупційний суд” – цей Закон визначає засади організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальні вимоги до суддів цього суду та гарантії їх діяльності [5].

Важливе місце в системі адміністративно-правового забезпечення протидії корупції займають спеціалізовані антикорупційні органи. Зокрема, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) здійснює контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, перевірку декларацій, моніторинг способу життя посадових осіб та оцінку корупційних ризиків. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) проводить виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) забезпечує процесуальне керівництво відповідними кримінальними провадженнями, а Вищий антикорупційний суд (ВАКС) здійснює розгляд справ про корупційні злочини. Узгоджена діяльність зазначених органів формує цілісний механізм реалізації державної антикорупційної політики та сприяє підвищенню ефективності протидії корупції в Україні.

Отже, доречно відзначити, що Закон України «Про запобігання корупції» є фундаментальним нормативно-правовим актом, що визначає засади та механізми запобігання і протидії корупції у сфері публічної служби в Україні. Його роль у системі адміністративно-правового регулювання надзвичайно важлива, оскільки він встановлює правові рамки та забезпечує інституційні підвалини для боротьби з корупційними проявами серед публічних службовців. Закон окреслює коло суб’єктів, на яких поширюється дія антикорупційних норм, включаючи державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, керівників державних підприємств та установ, а також інших осіб, які виконують публічні функції. Він встановлює чіткі вимоги до поведінки цих осіб та накладає на них зобов’язання, що сприяють запобіганню корупційним діям [1].

До основних організаційних форм адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні належать: здійснення антикорупційного контролю та моніторингу, проведення спеціальних перевірок осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, функціонування системи електронного декларування, організація антикорупційного навчання та підвищення рівня правової культури публічних службовців, проведення оцінки корупційних ризиків у діяльності органів державної влади, а також діяльність спеціалізованих антикорупційних

органів. Зазначені форми спрямовані на своєчасне виявлення, попередження та усунення корупційних проявів у сфері публічного управління.

Таким чином, ефективність протидії корупції залежить не лише від наявності належної нормативно-правової бази, а й від практичної реалізації організаційних форм адміністративно-правового забезпечення. В умовах воєнного стану особливого значення набувають прозорість діяльності органів влади, цифровізація антикорупційних механізмів, посилення контролю за використанням бюджетних коштів та невідворотність відповідальності за корупційні правопорушення. Саме комплексне застосування зазначених заходів сприятиме зміцненню довіри громадян до державних інституцій та підвищенню ефективності антикорупційної політики України.

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18 (дата звернення: 11.06.2026).

2. Омельченко І. О., Яра О. С. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції на публічній службі. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 7. С. 274–276. URL : https://lsej.org.ua/7_2024/68.pdf (дата звернення: 11.06.2026).

3. Середницька І. А. Механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції. URL : https://dspace.oduvs.edu.ua/server/ api/core/bitstreams/f79b5c59-5ad8-4106-9438-cf9fef37f22d/content (дата звернення: 11.06.2026).

4. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. Законодавство України / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1698-18 (дата звернення: 11.06.2026).

5. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 7 черв. 2018 р. № 2447-VIII. Законодавство України / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2447-19 (дата звернення: 11.06.2026).

Олексій ВЕРЕНЖАК
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
кандидат педагогічних наук, доцент
Харківського національного
університету внутрішніх справ

PROBLEMS OF RESPECT, OBSERVANCE, IMPLEMENTATION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN CONFLICT SITUATIONS

In the conditions of martial law imposed in Ukraine, there is a risk of temporary non-observance and restriction of the rights and freedoms of people and citizens by Ukraine. But human rights and obligations are subject to special control and protection by its state. Every state must ensure the rights and fundamental freedoms of a person and a citizen. Everyone must be endowed with rights regardless of their origin, race, gender, skin color, language of communication, political or religious beliefs, or property status [1].

In conditions of conflict, the problems of respect, observance, implementation and protection of human rights acquire other dimensions than in peacetime, the awareness of which allows us to clearly determine the direction of law enforcement agencies in using the appropriate legal tools.

Of course, the protection and protection of citizens' rights violated during martial law are not only the responsibility of the National Police. This issue is complex, and therefore the competence to protect, defend and restore the rights of citizens is vested in a wide range of state authorities (both central and local), local governments, military administrations and civil society institutions [2].

National legislation plays an important role in the protection of human rights in times of war, as it ensures the practical implementation of international standards at the domestic level. Each state participating in international agreements and conventions is obliged to adapt its national laws in accordance with the requirements of international humanitarian law and human rights norms. This allows countries not only to fulfill their international obligations, but also to guarantee that citizens will be protected at the level of national rights even during armed conflict. National legal systems should develop provisions that clearly communicate the rights and obligations of the state in times of war, as well as establish procedures for bringing

to justice those who commit war crimes or other human rights violations. National laws may also regulate the treatment of prisoners of war, the protection of civilians, and the provision of humanitarian assistance in conflict zones. This provision allows for free decision-making by state authorities and military forces and creates a basis for ensuring the legal protection of citizens.

To improve the effectiveness of legal protection, it is necessary to develop new institutional mechanisms, in particular special legal aid programs for victims of military actions, create crisis legal support centers, and strengthen monitoring of human rights during martial law. Increased efforts at both the national and international levels will contribute to strengthening democratic principles and ensuring the stable development of society even in crisis situations.

1. Рижова А. Д. Проблеми порушення прав людини та громадянина в умовах війни в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал.*2012. № 12. С. 100-102.

2. Безпалова О. І., Чишко К. О., Бахаєва А. С., Макаренко В. С. Адміністративна діяльність поліції в умовах воєнного стану. 2022. 105 с. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ade7c3ca-f959-4b9b-97f6-f88adb1c903f/content (дата звернення: 02.06.2026).

Богдан ВЕСЕЛКОВ
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

PROCEDURAL GUARANTEES OF THE RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS OF AN INDIVIDUAL

Procedural guarantees of the rights and legitimate interests of an individual are an integral part of the rule of law and determine the degree of real protection of subjective rights in the judicial process. Despite the different sectoral nature of civil, commercial, administrative and criminal proceedings, they are all united by a common goal – to ensure fair, effective and timely judicial protection. That is why a comparative analysis of procedural guarantees in different types of proceedings is a relevant direction of scientific research [1].

The concept of procedural guarantees covers a set of legal means provided by law that provide a person with the opportunity to exercise their rights in court and receive effective protection from illegal actions or decisions. Such guarantees

traditionally include: the right to a fair trial, the right to legal aid, the principle of adversarial proceedings, equality of parties, the publicity of the trial, the right to appeal court decisions, etc. These guarantees are enshrined in both national legislation and international legal instruments, in particular in Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [2].

In civil proceedings, which are regulated by the Civil Procedure Code of Ukraine, procedural guarantees are aimed primarily at ensuring equal access of the parties to justice, adversarial nature and dispositive nature of the process. The principle of dispositive nature provides the parties with broad opportunities to dispose of their procedural rights: to determine the subject and grounds of the claim, to conclude amicable agreements, to abandon the claim, etc. At the same time, the principle of adversarial nature imposes on each of the parties the obligation to prove the circumstances to which it refers as the basis for its claims or objections [3].

Commercial proceedings, which are regulated by the Commercial Procedure Code of Ukraine, are characterized by specific procedural guarantees determined by the subject composition and nature of the disputes. Among the features are a mandatory pre-trial procedure for resolving disputes in certain categories of cases, increased requirements for evidence, and the possibility of applying interim measures to protect the property interests of participants in economic transactions. At the same time, economic litigation fully guarantees the equality of participants in the process, regardless of their organizational and legal status [4].

Administrative proceedings are distinguished by a fundamentally different approach to the distribution of the burden of proof: according to Article 77 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, in administrative cases on the illegality of decisions, actions or inaction of a subject of public authority, the obligation to prove the legality of its decision, action or inaction is imposed on the defendant – a public authority. This is a fundamental procedural guarantee for private individuals who oppose a powerful state apparatus. In addition, the court in administrative proceedings takes a more active position compared to civil proceedings – it is obliged to take measures to clarify all the circumstances of the case [5].

Criminal proceedings contain the most extensive system of procedural guarantees, which is due to the special importance of the protected rights – freedom, personal integrity, presumption of innocence. The Criminal Procedure Code of Ukraine establishes the following key guarantees: the right to defense and the mandatory participation of a defense attorney in certain categories of cases; the prohibition of self-incrimination; the principle of presumption of innocence, according to which all doubts regarding the proof of guilt are interpreted in favor of the accused; the right to familiarize oneself with the materials of the proceedings; the prohibition of the use of evidence obtained illegally [6].

A comparative analysis of procedural guarantees in the four types of proceedings allows us to identify both common features and fundamental differences. Common is the recognition of the right to a fair trial, equality of parties,

publicity of the proceedings, and the right to appeal. At the same time, the following are significantly different: the distribution of the burden of proof (in administrative proceedings, it is shifted to public authorities); the role of the court (active in administrative and criminal, more passive in civil and economic); the scope of the right to silence (inherent exclusively in criminal proceedings); the procedure for collecting and evaluating evidence.

The practice of the European Court of Human Rights in relation to Ukraine indicates systemic problems in ensuring procedural guarantees, in particular: excessive length of trial, insufficient independence of courts, violation of the right to defense in criminal proceedings. In cases against Ukraine, the ECHR has repeatedly stated violations of Article 6 of the Convention in terms of the right to a fair trial, which indicates the need for further improvement of procedural legislation and law enforcement practice [2]. Given the above, it can be concluded that procedural guarantees of the rights and legitimate interests of a person in various types of legal proceedings form a single system aimed at ensuring effective judicial protection. Further development of this system should take place taking into account international standards of fair trial as well as the peculiarities of each type of legal proceedings. The unification of individual procedural guarantees while maintaining industry specifics is a promising direction for improving legal regulation in this area [1; 3; 5].

1. Штефан М.Й. Цивільний процес. Київ: Ін Юре, 2001. 696 с. URL : https://library.nlu.edu.ua (дата звернення: 10.06.2026).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.06.2026).

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 10.06.2026).

4. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12 (дата звернення: 10.06.2026).

5. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15 (дата звернення: 10.06.2026).

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 10.06.2026).

Олександр ВОЗНЮК
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO MASTER PROFESSIONAL LEGAL TERMINOLOGY IN ENGLISH

The modern transformation of higher education in the context of digitalization puts forward new requirements for the training of future specialists in the field of law. Proficiency in a foreign language of a professional nature is becoming particularly relevant, which is the key to the successful integration of Ukrainian lawyers into the international legal space. One of the most promising areas in this area is the implementation of artificial intelligence tools that allow individualizing the learning process and significantly accelerating the mastery of specific legal vocabulary. The use of artificial intelligence (hereinafter referred to as AI) transforms language learning from passive accumulation of knowledge into active interaction with the intellectual environment, which is critically important for understanding complex legal concepts.

First, it is necessary to understand why artificial intelligence becomes very useful in the study of complex foreign legal terms.

Today, artificial intelligence is interpreted as: the ability of a system to autonomously select the best solution to a problem from a set of predefined options [1]; the ability of an automated system or computer program to perform human functions, making the optimal decision based on the analysis of external factors and taking into account the life experience of humanity [2].

So, from the above, it follows that with the help of artificial intelligence it is possible to select the most accurate translation of a term so that it is understandable to native speakers of a foreign language, since artificial intelligence, analyzing a person's request and in accordance with the context of the question, selects the most accurate translation.

In the project «Concepts for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine», it is defined as «the property of systems to correctly interpret external data in accordance with the set goal, to learn from such data and to use the results of learning to achieve the set goals, including the collection and use of new data

through interaction with the environment». In this sense, the tasks of education should be to train specialists capable of developing and using systems that have this property. That is why the characterization of foreign language competence as a special competence includes the ability to classify professional tasks with subsequent solution and selection of a certain technical means during language learning and the ability to manage a specific sign-symbolic system in various forms and in various ways [3, p. 155].

An important aspect of mastering professional terminology is working with legal writing. Artificial intelligence tools for checking texts today have gone beyond simple grammar correction. Modern services are able to analyze the style, appropriateness of using professional jargon and offer synonyms that better match the formal style of a legal document. Working with such tools, the cadet does not just correct errors, but learns to think like a professional lawyer, adhering to the standards of accuracy and unambiguousness that are critical in law.

We define artificial intelligence as the ability of a system to autonomously select the most high-quality solution to a problem, the property of correctly interpreting external data in accordance with the set goal [4, p. 82].

A vivid example of the use of artificial intelligence for effective learning of a foreign language is the use of specially developed programs and applications. One of these is the interactive platform MyEnglishLab from Pearson. Our practical experience with MyEnglishLab allows us to observe the active implementation of artificial intelligence in the process of learning a foreign language. For example, the platform can control the time of completing tasks, save all results, but select the best ones and facilitate training at any convenient time [4, p. 83].

MyEnglishLab is an innovative online platform that provides thousands of different types of English learning activities in a variety of formats; provides individual feedback; allows you to complete tasks 24/7; supports different learning styles; provides students with a huge amount of controlled PC-based practice that can be practiced anywhere and anytime [5, p. 54].

Artificial intelligence also opens up opportunities for training professional communication skills through simulations. Using AI, you can simulate the situation of interrogation, negotiations with a client or a speech in court in English. The system is able to generate counterarguments or questions, forcing the student to use professional vocabulary in conditions close to reality. This approach removes the language barrier and helps overcome the fear of making a mistake, since the interaction takes place with a machine that provides constructive feedback without subjective evaluation.

It is also worth paying attention to the active use of the so-called speaking robots, which is quite active and is becoming incredibly popular. We believe that it is precisely such conversations with AI that create linguistic diversity and analyze the natural language of the person learning a foreign language; contribute to the personalization of online learning; correct the material depending on the mistakes

and successes of the learner; build adaptive learning to eliminate gaps in knowledge [4, p. 84].

In summary, it can be argued that AI tools are not only a means of learning a language, but also a strategic resource for the development of legal science and practice. They provide access to current world knowledge, allow analyzing huge amounts of legal information, and prepare cadets for the challenges of modernity. The use of such technologies in higher education institutions with specific learning conditions is a mandatory step towards creating a modern system of professional training that meets international quality standards. Only through the development of the latest tools will we be able to ensure a high level of legal culture and professional skills of future defenders of the law.

1. Єфремов М. Ф., Єфремов, Ю. М. Штучний інтелект, історія та перспективи розвитку. *Вісник ЖДТУ*. Серія: Технічні науки, 2016. №2(45). С. 123–126. URL:https://vtn.ztu.edu.ua/article/view/81625.

2. Горбенко С. С. Штучний інтелект як технологія створення автоматизованих інтелектуальних систем. Тези доповідей XV Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів «Наукові розробки молоді на сучасному етапі». Т. 3 : Секція «Економічні та соціально-політичні проблеми активізації інноваційної діяльності підприємств України»: 28-29 квітня 2016 р. К. : КНУТД, 2016. С. 349. URL:https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/5044.

3. Кадемія М., Візнюк І., Поліщук А., Долинний С. Використання штучного інтелекту у вивченні іноземної мови здобувачами освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2022. С. 153–163. URL : https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-63-153-163.

4. Зубенко, О. В. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. Закарпатські філологічні студії. 2023. Т. 2. Вип. 27. С. 80–85. URL : http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_2/15.pdf.

5. Кушмар Л. В., Колот Л. А. Myenglishlab як одна з інноваційних платформ змішаного навчання. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія.* Методика викладання іноземних мов, 2019. Вип. 89. С. 52–58. URL : https://doi.org/10.26565/2227-8877-2019-89-08.

Андрій ГІРАК
курсант 2-го курсу ННІПФПКП

Науковий керівник:
Святослав ПОЛЯК
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності, ННІПФПКП
Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії у галузі знань «Право»

МОЖЛИВОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСЬКИМ КОЛ-ЦЕНТРАМ ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується стрімкою цифровізацією практично всіх сфер життєдіяльності держави. Поряд із численними перевагами цифрові технології створюють нові загрози для національної безпеки, серед яких особливе місце займає діяльність організованих злочинних угруповань, що використовують телекомунікаційні засоби для вчинення шахрайств. Одним із найбільш небезпечних проявів такої злочинної діяльності стали так звані шахрайські кол-центри, які функціонують як складні організовані структури, здатні одночасно здійснювати тисячі телефонних дзвінків, маніпулювати громадянами, отримувати доступ до конфіденційної інформації та незаконно заволодівати коштами потерпілих. Особливої актуальності проблема протидії шахрайським кол-центрам набула в Україні в умовах воєнного стану.

Перш за все відмічаємо, що російська збройна агресія суттєво вплинула на соціально-економічну ситуацію, збільшила кількість внутрішньо переміщених осіб, створила додаткові ризики для фінансової стабільності населення та сприяла активізації різноманітних форм кіберзлочинності. Злочинці активно використовують підвищений рівень психологічної напруги громадян, поширюють неправдиву інформацію про соціальні виплати, гуманітарну допомогу, банківські операції та інші чутливі питання, що безпосередньо пов’язані з воєнною ситуацією. У таких умовах традиційні методи оперативно-розшукової діяльності часто виявляються недостатньо ефективними. Значні обсяги інформації, швидкість її поширення та високий рівень конспірації злочинних груп потребують застосування принципово нових технологічних рішень [1, с. 100].

Штучний інтелект являє собою комплекс алгоритмів та програмних рішень, здатних аналізувати великі масиви даних, виявляти приховані

закономірності, прогнозувати поведінку об'єктів дослідження та приймати рішення на основі попередньо сформованих моделей. У сфері правоохоронної діяльності можливості штучного інтелекту відкривають нові перспективи для своєчасного виявлення, документування та припинення діяльності злочинних угруповань. Однією з ключових переваг використання штучного інтелекту є можливість автоматизованого аналізу телекомунікаційних даних. Сучасні алгоритми машинного навчання здатні обробляти величезні обсяги інформації про телефонні дзвінки, повідомлення, IP-адреси, геолокаційні дані та інші цифрові сліди. На основі аналізу таких відомостей можна виявляти характерні моделі поведінки шахрайських кол-центрів, встановлювати зв'язки між окремими учасниками злочинних схем та прогнозувати подальші напрями їх діяльності. Не менш важливим напрямом є використання технологій розпізнавання мовлення та аналізу голосових даних. Алгоритми штучного інтелекту здатні здійснювати автоматичне розшифрування телефонних розмов, визначати характерні мовні конструкції, встановлювати емоційний стан співрозмовників та виявляти ознаки маніпулятивного впливу на потенційних потерпілих. Це дозволяє значно прискорити процес аналізу оперативної інформації та підвищити ефективність документування злочинної діяльності [2, с. 135]

В умовах воєнного стану особливу увагу слід приділяти можливому зв'язку окремих шахрайських структур із діяльністю іноземних спецслужб. Частина злочинних схем може використовуватися не лише для незаконного збагачення, а й для збору конфіденційної інформації, поширення дезінформації та дестабілізації суспільно-політичної ситуації в державі. У такому контексті протидія шахрайським кол-центрам виходить за межі звичайної боротьби зі злочинністю та стає важливим елементом забезпечення національної безпеки України [3, с. 85].

Отже, використання технологій штучного інтелекту в оперативно-розшуковій протидії шахрайським кол-центрам є одним із найбільш перспективних напрямів модернізації правоохоронної системи України. В умовах воєнного стану ця проблема набуває особливого значення, оскільки діяльність шахрайських мереж становить загрозу не лише майновим інтересам громадян, а й фінансовій стабільності держави, інформаційній безпеці та суспільній довірі до державних інституцій. Інтелектуальні технології здатні забезпечити якісно новий рівень аналізу інформації, підвищити ефективність виявлення злочинних схем, сприяти оперативному документуванню протиправної діяльності та зміцненню національної безпеки України. Саме тому подальший розвиток і впровадження систем штучного інтелекту у практику правоохоронних органів має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері безпеки та правопорядку.

---

1. Юртаєва К. В. Використання технологій штучного інтелекту в реалізації стратегій «predictive policing»: можливості, проблеми та перспективи для України. *Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності: наук.-практ. семінар (Харків,*

05.11.2020). Харків, 2020. С. 99–104.

2. Шевчук В. М. Проблеми застосування штучного інтелекту у правоохоронній діяльності в контексті російсько-української війни. *Підготовка правоохоронців зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» нової формації: напрями освітнього та наукового забезпечення : матеріали всеукр. наук.-пед. підв.кваліф., 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів – Торунь* : Liha-Pres, 2024. С. 134–138.

3. Бугера О. І. Використання штучного інтелекту для запобігання злочинності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.* Серія: юридичні науки. 2021. Т. 32 (71). № 6. С. 82–86.

Віталій ГОГА
курсант факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Наталія МАКОГОНЧУК
доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія проти України кардинально змінила підходи до організації освітнього процесу, особливо у закладах вищої освіти (ЗВО) зі специфічними умовами навчання. Забезпечення безперервності освіти та збереження високого рівня підготовки фахівців сектору безпеки і оборони в умовах дистанційного та змішаного форматів навчання стало одним із головних викликів для освітньої системи. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», якість освітньої діяльності передбачає створення умов для успішного засвоєння здобувачами компетентностей, необхідних для їхньої професійної діяльності [1]. В умовах сьогодення ця вимога трансформується у здатність інституцій швидко та гнучко адаптувати навчальні програми до динамічних умов правового режиму воєнного стану.

Першочерговим шляхом підвищення якості дистанційної освіти є максимальна практична орієнтація теоретичних дисциплін, зокрема правового блоку, з жорстким акцентом на вітчизняні реалії. Досвід показує, що порівняльний аналіз з іноземними моделями (наприклад, країн Європи чи

Близького Сходу) наразі втрачає свою першочергову актуальність, поступаючись місцем глибокому вивченню виключно українського контексту та досвіду протистояння агресору [2, с. 45]. Наприклад, при дистанційному вивченні адміністративного права здобувачі повинні фокусуватися на складанні реальних проєктів протоколів про адміністративні правопорушення за найактуальнішими статтями КУпАП (ст. 204-1, 185-10, 121), використовуючи для моніторингу законодавчих змін виключно офіційні державні вебпортали (zakon.rada.gov.ua) [3]. Це дозволяє уникнути відриву теорії від практики.

Другим надзвичайно важливим аспектом є цифровізація тактико-спеціальної підготовки. В умовах обмеженого доступу до полігонів через безпекову ситуацію, дистанційна освіта вимагає впровадження інноваційних симуляційних технологій. Показовим прикладом є інтеграція у навчальний процес спеціалізованого програмного забезпечення (на кшталт симуляторів Uncrashed на базі ПК) для навчання управлінню FPV-дронами [4, с. 112]. Завдяки підключенню реальних пультів керування здобувачі вищої освіти мають змогу дистанційно відточувати моторику, опановувати передові технології аеророзвідки та коригування без ризику втрати дороговартісної техніки. Такий підхід гарантує безперервність формування тактичних навичок, необхідних для планування дій механізованих підрозділів або прикордонних застав.

По-третє, підвищення якості освітніх послуг неможливе без посиленої мовної підготовки, орієнтованої на взаємодію з міжнародними партнерами. Дистанційний формат дозволяє ефективно використовувати різноманітні інтерактивні платформи для інтенсивного засвоєння військової термінології за стандартами НАТО та ООН. Здобувачі освіти можуть віддалено працювати з автентичними документами, бойовими наказами та зведеннями іноземними мовами, що суттєво підвищує їхню професійну компетентність та готовність до спільних операцій [5, с. 88].

Окремим, але не менш критичним питанням залишається фізична та психологічна підготовка. Дистанційна освіта для військовослужбовців та правоохоронців не повинна означати зниження вимог до фізичних кондицій. Збереження якості освіти на цьому напрямі досягається шляхом розробки індивідуальних планів тренувань (з урахуванням вагових категорій та специфіки єдиноборств) та впровадження систем відеофіксації здачі контрольних нормативів (наприклад, біг на 3 км, підтягування на перекладині). Це стимулює здобувачів до самодисципліни та підтримання належної форми незалежно від місця перебування.

Отже, підвищення якості освітніх послуг здобувачам вищої освіти в умовах воєнного стану вимагає комплексного, людиноцентричного та технологічного підходу. Відмова від нерелевантного іноземного досвіду на користь поглибленого вивчення українських правових реалій, впровадження комп’ютерних симуляторів для відпрацювання тактичних навичок (зокрема,

використання безпілотних систем), посилена мовна підготовка та суворий дистанційний контроль фізичного стану – це ті ключові кроки, які забезпечать підготовку висококваліфікованих та боєздатних фахівців навіть за умов дистанційного навчання.

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index.

3. Мельник О. В. Особливості підготовки фахівців сектору безпеки в умовах воєнного стану. *Науковий вісник інноваційних технологій*, 2025. № 2. С. 42–48.

4. Сидоренко М. П. Використання симуляційних технологій та FPV-систем у дистанційному навчанні військовослужбовців. *Військова освіта і наука*, 2025. № 4. С. 110–115.

5. Бойко І. М. Інтеграція стандартів НАТО у мовну підготовку курсантів ВВНЗ під час дистанційного навчання. *Сучасна педагогіка*, 2024. № 1. С. 85–91.

Анна ГОРБАЧИК
студентка 4 курсу першого
бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
Вікторія САВІЩЕНКО
професор кафедри психології
та педагогіки Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук,
кандидат педагогічних наук, професор

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА

Актуальність дослідження психологічних особливостей формування професійної компетентності майбутнього психолога зумовлена сучасними вимогами до фахівців у сфері психології, що постійно змінюються під впливом соціально-педагогічних, науково-технічних та культурних трансформацій. У сучасному суспільстві психологи виконують не лише консультативно-діагностичні функції, а й беруть участь у профілактичній, освітній та соціально-психологічній роботі, що потребує високого рівня професійної компетентності, інтеграції теоретичних знань і практичних умінь.

Розвиток професійної компетентності майбутнього психолога безпосередньо пов'язаний із формуванням ціннісних орієнтацій, емоційної зрілості, соціальної чутливості та здатності до ефективної міжособистісної взаємодії. З огляду на швидкі зміни у соціальному середовищі та зростання потреб у психологічній підтримці різних категорій населення, актуальним є визначення психолого-педагогічних умов, які сприяють формуванню професійної компетентності та розвитку соціально-психологічних якостей майбутніх фахівців.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали сучасні концептуальні підходи до розуміння сутності професійної компетентності психолога, її структури, компонентів та механізмів формування у процесі навчання та професійної підготовки (А. Маслоу, С. І. Коваль, Є. Карпенко, О. Луценко, С. Дерев'янко); положення психолого-педагогічних теорій, що висвітлюють взаємозв'язок когнітивних, емоційних, мотиваційних та комунікативних аспектів у розвитку професійних умінь і навичок (Д. Голман, Д. Ґоулман, О. П. Ляш, В. Левченко); наукові підходи до аналізу факторів, що визначають ефективність формування професійної компетентності майбутніх психологів, зокрема засобів психологічного розвитку, саморегуляції та соціальної адаптації (Т. І. Кочубей, О. С. Луценко, Л. П. Курілова, Н. Плахотник); а також методологічні положення, що стосуються використання інтерактивних технологій і практико-орієнтованих програм навчання для оптимізації професійної підготовки (О. Дячук, С. І. Кулачківська, І. М. Сіра).

Професійна компетентність психолога є багатовимірною структурою, яка формується під впливом теоретичних знань, практичних умінь, особистісних якостей та мотивації. Вона включає декілька взаємопов'язаних компонентів, кожен із яких виконує специфічну роль у підготовці фахівця до професійної діяльності.

Когнітивний компонент визначає обсяг і глибину знань психолога, його розуміння психологічних закономірностей, методів дослідження та психологічної допомоги. Емоційний компонент пов'язаний із розвитком емоційного інтелекту, емпатії та здатності до саморегуляції у професійній діяльності. Мотиваційний компонент охоплює внутрішню готовність до професійної діяльності, усвідомлення соціальної значущості роботи психолога, прагнення до самовдосконалення та активної участі у навчальному процесі. Операційно-діяльнісний компонент формує здатність психолога застосовувати набуті знання та навички в конкретних професійних ситуаціях, взаємодіяти з клієнтом, колегами та іншими фахівцями. Особливу увагу у формуванні професійної компетентності психолога слід приділяти комунікативному компоненту, який забезпечує ефективну взаємодію з клієнтами, колегами та іншими фахівцями. Метапізнавальний компонент включає здатність до рефлексії, самооцінки власної діяльності та корекції професійних дій. Морально-етичний компонент формує ціннісні орієнтири

психолога, його професійну етику та відповідальність. Варто також зазначити, що ресурсний компонент професійної компетентності включає психофізіологічні, когнітивні та соціальні ресурси, які підтримують ефективність професійної діяльності в умовах стресу та високих навантажень.

Професійна компетентність майбутнього психолога формується як інтегративна система, що поєднує когнітивні, емоційні, мотиваційні, комунікативні, метапізнавальні, морально-етичні та ресурсні компоненти. Їхнє взаємне доповнення забезпечує готовність фахівця до ефективної та етично обґрунтованої професійної діяльності, здатність адаптуватися до соціальних та психологічних викликів сучасного суспільства.

Структурні компоненти професійної компетентності психолога є взаємозалежними й інтегрованими, забезпечуючи комплексну підготовку фахівця, готового до високоякісного виконання професійних завдань у сучасних умовах соціальної та психологічної практики. Їхня синергія дозволяє поєднати знання, емоційні ресурси, мотивацію та практичні уміння для ефективної діяльності психолога.

Важливо також розглянути інтегративну взаємодію компонентів професійної компетентності. Когнітивні та емоційні складові тісно пов’язані, оскільки знання психолога ефективно реалізуються лише за умови адекватного управління власними емоціями та здатності до емпатійного сприйняття клієнта. Емоційна стабільність і стресостійкість забезпечують успішну реалізацію операційно-діяльнісного компонента, оскільки психолог може планувати та проводити інтервенції, зберігаючи професійну об’єктивність навіть у кризових ситуаціях.

Метапізнавальний компонент, включаючи рефлексію та самооцінку, виступає механізмом контролю та вдосконалення інших компонентів. Розвиток умінь самоспостереження та аналізу власної діяльності дозволяє студенту коригувати стратегії взаємодії з клієнтом, підвищувати ефективність комунікації та удосконалювати методи психологічного впливу. Це, у свою чергу, сприяє глибшому засвоєнню когнітивного матеріалу та підвищує якість морально-етичних рішень у професійній практиці [3].

Значною мірою ефективність формування професійної компетентності залежить від розвитку комунікативного компоненту. Практичні тренінги, рольові ігри та симуляції консультативних сесій сприяють опануванню як вербальних, так і невербальних навичок, що дозволяє майбутньому психологу будувати довірливі взаємини з клієнтами, усвідомлювати вплив власної поведінки на психологічний стан іншої особи та ефективно координувати роботу в команді.

Особлива роль відводиться ресурсному компоненту, який забезпечує фізіологічну, когнітивну та емоційну підтримку професійної діяльності. Розвиток психофізіологічної витривалості та здатності до саморегуляції дозволяє студенту ефективно працювати у ситуаціях високих навантажень, зберігати психологічну рівновагу та уникати професійного вигорання.

Дослідження показують, що інтеграція практик релаксації, тілесно-орієнтованих методів та когнітивних технік значно підвищує ресурсність майбутнього психолога та покращує результати професійної діяльності.

Морально-етичний компонент формує здатність приймати відповідальні рішення та дотримуватися професійних норм у різних контекстах діяльності. Його розвиток інтегрується з мотиваційним компонентом, оскільки висока внутрішня мотивація підтримує бажання дотримуватися етичних принципів та активно розвивати власні професійні навички. Студенти, які усвідомлюють соціальну значущість своєї роботи та дотримуються моральних норм, демонструють високу якість професійної взаємодії з клієнтами та колегами, що підвищує ефективність психологічного консультування [2, с. 80].

Когнітивно-пізнавальний компонент і творчий потенціал дозволяють студенту ефективно вирішувати нестандартні професійні ситуації. Розвиток аналітичного, критичного та креативного мислення забезпечує здатність до швидкого оцінювання проблемної ситуації, вибору оптимальної стратегії психологічного впливу та прогнозування наслідків власних дій. Така інтеграція когнітивних, емоційних та мотиваційних ресурсів є запорукою високої професійної компетентності та ефективної діяльності майбутнього психолога в умовах динамічного соціального середовища [1, с. 85].

Структурні компоненти професійної компетентності психолога формуються не ізольовано, а як цілісна, взаємопов’язана система. Їхня взаємодія забезпечує підготовку спеціаліста, здатного адаптуватися до різних професійних та соціально-психологічних умов, ефективно взаємодіяти з клієнтами та колегами, приймати етичні рішення та підтримувати власну психологічну рівновагу. Такий системний підхід створює міцну основу для подальшого професійного розвитку та забезпечує комплексність підготовки майбутнього психолога до практичної діяльності у сучасному соціумі.

Узагальнюючи представлені наукові підходи до структури професійної компетентності психолога, слід зазначити, що більшість дослідників виділяють подібні компоненти (когнітивний, емоційний, мотиваційний, діяльнісний), однак їх змістове наповнення та ієрархія відрізняються. Зокрема, одні автори розглядають когнітивний компонент як базовий, визначаючи його провідну роль у формуванні професійної компетентності, тоді як інші надають пріоритет мотиваційно-ціннісній або емоційній складовій. Така неоднорідність підходів свідчить про відсутність єдиного теоретичного бачення структури компетентності та потребує її інтегративного осмислення.

Крім того, у більшості досліджень компоненти професійної компетентності розглядаються ізольовано, без достатнього аналізу їхньої взаємодії у реальних умовах професійної діяльності. Недостатньо уваги приділяється також ролі ресурсного та метапізнавального компонентів, які фактично забезпечують регуляцію та розвиток інших складових. На відміну від таких підходів, у даному дослідженні професійна компетентність

розглядається як цілісна динамічна система, в якій усі компоненти перебувають у взаємозв'язку та взаємозумовленості.

Важливим є також те, що сучасні дослідження недостатньо враховують вплив цифрового середовища та нових соціальних викликів на формування професійної компетентності психолога. В умовах інформаційного суспільства значно зростає роль критичного мислення, цифрової грамотності та здатності до саморегуляції, що вимагає переосмислення традиційних моделей підготовки фахівців. Це дозволяє розширити уявлення про професійну компетентність та підкреслює необхідність її адаптації до сучасних умов.

1. Матвієнко О. В., Затворнюк О.М. Професійна підготовка майбутніх психологів як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки.* 2014. Вип. 1(1). С. 215–220.

2. Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / Ігнатович О. М., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 225 с.

3. Тимош Ю. В. Емпіричне дослідження моральної свідомості та морально-етичної відповідальності студентів. *Психологічні перспективи*. 2017. Вип. 30. С. 223–233.

Микола ГРЕБЕНЮК
здобувач вищої освіти 2-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник :
Каріна ПІСОЦЬКА
доцент кафедри адміністративного
права і процесу Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ, старший лейтенант поліції,
доктор філомсофії в галузі права

АДАПТАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Приєднання до європейської спільноти, а також перегляд національних законів щодо боротьби з корупцією з метою їхньої відповідності стандартам Європейського Союзу, набуває особливої ваги. Боротьба з корупцією виходить за рамки суто внутрішніх завдань країни, стаючи визначальним

критерієм для оцінки демократичності врядування, ефективності державних органів та рівня дотримання принципу верховенства права. Відтоді, як Україна отримала офіційний статус кандидата на вступ до ЄС, приведення її антикорупційної політики у відповідність до європейських норм стало фундаментальним аспектом правової реформи та виконання міжнародних зобов'язань.

У контексті євроінтеграційних процесів Україна продовжує адаптацію національного законодавства у сфері запобігання та протидії корупції до європейських правових стандартів. Такий процес передбачає впровадження принципів прозорості, підзвітності органів державної влади та доброчесності публічної служби. З погляду адміністративно-правового забезпечення це пов'язано з удосконаленням функціонування державних інституцій, посиленням механізмів контролю та впровадженням сучасних інструментів запобігання корупційним правопорушенням. Важливе значення у формуванні антикорупційної політики мають рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а також висновки Європейської Комісії щодо виконання Україною критеріїв вступу до Європейського Союзу [1, с. 3].

Адміністративно-правова гармонізація у сфері публічного управління передбачає удосконалення механізмів державного контролю, цифровізацію адміністративних процесів та посилення превентивних інструментів запобігання корупції. У межах цих трансформацій особлива увага приділяється підвищенню прозорості діяльності органів влади, розвитку електронних сервісів та вдосконаленню системи державного моніторингу. Такі зміни спрямовані на наближення національного адміністративного права до європейських стандартів відкритості, ефективності та доброчесності публічного сектору [2, с. 2-4].

Наголошується, що ключовим етапом трансформації антикорупційної системи України стало створення спеціалізованих інституцій, до яких належать Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції та Вищий антикорупційний суд. Ці органи забезпечують інституційну основу для незалежного розслідування корупційних правопорушень, контролю за діяльністю посадових осіб та ефективного судового розгляду відповідних справ. Водночас підкреслюється, що функціонування ВАКС стало важливим чинником довіри міжнародних партнерів та однією з передумов отримання Україною макрофінансової допомоги з боку Європейського Союзу [3, с. 4-5].

Незважаючи на прогрес у антикорупційній політиці, значні труднощі зберігаються в її практичному впровадженні. Міжнародні експерти неодноразово наголошували на необхідності забезпечення справжньої процесуальної незалежності антикорупційних органів та обмеження політичного втручання в їхню діяльність. Цей питання став особливо

актуальним під час воєнного стану, коли будь-які законодавчі пропозиції, спрямовані на обмеження автономії НАБУ чи САП, викликають значний громадський резонанс та критичну реакцію як з боку Європейського Союзу, так і з боку громадянського суспільства. Ця ситуація підкреслює, що адаптація антикорупційного законодавства повинна передбачати не лише формальне виконання міжнародних зобов'язань, а й відчутне втілення принципів правової визначеності, незалежності правоохоронних органів та неминучості юридичної відповідальності.

Узгодження антикорупційного законодавства України з нормативними стандартами Європейського Союзу представляє складний і багатофункціональний процес, який виходить за межі простої адаптації правової бази. Цей процес вимагає глибинної трансформації адміністративних структур держави та удосконалення механізмів управління. Основні завдання майбутніх реформ повинні включати зміцнення інституційного потенціалу антикорупційних органів, модернізацію систем адміністративного та юридичного контролю, а також інтеграцію ефективних європейських підходів до запобігання і протидії корупції.

Ефективність реалізації таких реформ безпосередньо впливатиме на рівень довіри суспільства до центральних органів влади та на перспективу інтеграції України до Європейського Союзу як повноправного учасника цієї спільноти. Крім того, впровадження дієвої антикорупційної політики може стати ключовим свідченням здатності держави не лише виконувати формальні вимоги європейської співпраці, але й формувати дієву правову систему та демократію. Формування функціонально активних антикорупційних інститутів, забезпечення принципу невідворотності правової відповідальності та суворе дотримання верховенства права матимуть суттєве значення для підвищення міжнародного авторитету України та її спроможності діяти у відповідності з загальновизнаними європейськими стандартами публічного управління.

---

1. Ільницька У. В. Антикорупційні стратегії європейських інституцій та міжнародних організацій у контексті євроінтеграції України // 2025. № 18. С. 45–52. URL : https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/597?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 22.05.2026).

2. Корнієнко О. О. Вплив права Європейського Союзу на конституційну систему України: антикорупційний аспект // 2025. № 2. С. 112–118. URL : https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/554?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 22.05.2026).

3. Левицький Я. Ю. Механізм адаптації системи державного фінансового контролю України до вимог Європейського Союзу // . 2025. № 1(111). С. 165–174. URL : https://ema.ztu.edu.ua/article/view/328634?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 22.05.2026)

Сніжана ГРИЩУК
студентка 4 курсу першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
Вікторія САВІЩЕНКО
професор кафедри психології та педагогіки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, кандидат педагогічних наук, професор

ПСИХОЛОГІЯ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Кожна людина має внутрішню потребу в самореалізації, однак повною мірою усвідомлюють її значення для власного життєвого шляху не усі. Самореалізація розкривається у здатності пізнати себе, визначити свої цінності та реалізувати індивідуальне покликання. Відповідно, у психологічному контексті це процес усвідомленого розкриття особистісного потенціалу, куди належить максимальне виявлення здібностей, творчих можливостей, прагнення до саморозвитку і розкриття власних ресурсів. Самореалізація як психологічний феномен, відіграє важливу роль для розуміння мотивації, поведінки та загального добробуту особистості.

Особливої уваги у цьому контексті потребує проблема самореалізації осіб з інвалідністю, для яких розкриття власного потенціалу часто ускладнюється індивідуальними психологічними чинниками та соціальними бар'єрами, низкою суспільних стереотипів та обмеженим доступом до якісної освіти і ресурсів розвитку. Дослідження психологічних умов і механізмів самореалізації осіб з інвалідністю є важливим для створення інклюзивного середовища, що сприятиме активній життєвій позиції, підвищенню рівня самостійності, суб'єктності та психологічного благополуччя.

Самореалізація як процес особистісного становлення має складну внутрішню будову, у межах якої поєднуються переживання, мотиваційні імпульси, смислові орієнтації та індивідуальні способи взаємодії зі світом. Самореалізація розгортається не як однорідне явище, а як система взаємопов'язаних психологічних проявів, що формують унікальну траєкторію життєвого самоздійснення кожної людини. Через різні форми активності, вибір життєвих стратегій і ставлення до власних можливостей проявляється багатоваріантність шляхів реалізації внутрішнього потенціалу. Саме така різноманітність зумовлює необхідність розгляду внутрішніх механізмів,

типових проявів і умов, за яких процес самореалізації набуває стійкості, спрямованості та психологічної значущості.

Самореалізація осіб з інвалідністю розгортається в умовах особливої взаємодії між внутрішнім світом особистості та соціальним середовищем, яке може як підтримувати, так і ускладнювати процес розкриття індивідуального потенціалу. У цій площині поєднуються переживання власних можливостей і обмежень, ставлення до себе, очікування з боку оточення та доступ до життєво значущих ресурсів. Саме напруга між перешкодами та підтримувальними чинниками формує специфічну динаміку особистісного розвитку, у межах якої відбувається становлення суб'єктної позиції. Розуміння цих взаємозв'язків відкриває можливість глибше осмислити умови, за яких самореалізація набуває реалістичності, стійкості та психологічної значущості для людини з інвалідністю.

«Конвенція ООН (Організації Об'єднаних Націй) про права осіб з інвалідністю» (Convention on the Rights of Persons with Disabilities – CRPD) [2], підкреслює значний вплив обмежень в оточенні та існуючі у суспільстві стереотипи стосовно людей з особливими потребами. Згідно з Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [3], дії держави повинні бути спрямовані на «виявлення, усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури тощо з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів…сприянні громадській діяльності» (стаття 4).

Слід зазначити, що на сьогодні існують передумови та наслідки стереотипів та упереджень стосовно людей з інвалідністю, оскільки вони істотно звужують можливості для їх соціалізації на особистісному рівні. Наприклад, особи з інвалідністю, які часто помічені суспільним ярликом «інвалід», можуть зіштовхнутися з дискримінацією при спробах знайти роботу, житло, друзів, або навіть у прагненні скористатися своїми громадянськими правами. Зазвичай стереотипи мають негативний зміст і базуються на упередженості та дискримінації, що ще більше ускладнює процес інтеграції осіб з інвалідністю у суспільне життя [1, с. 42].

Самореалізація осіб з інвалідністю формується в полі напруженої взаємодії між соціальними бар'єрами, стереотипами і нормативними обмеженнями, а також внутрішніми і зовнішніми ресурсами особистості, що визначають її здатність до автономії, активності та життєвого самовизначення. Розуміння інвалідності як соціально зумовленого феномена зміщує акцент з індивідуальних обмежень на умови середовища, які можуть як перешкоджати, так і відкривати можливості для розвитку. Водночас психологічні ресурси – самоприйняття, самоефективність, внутрішня активність, ціннісні орієнтації та здатність до самостійності, створюють основу для подолання негативних впливів і підтримки особистісного зростання. Соціальна інтеграція, освіта,

професійна діяльність, залучення до спортивної та соціальної активності виступають потужними зовнішніми ресурсами, які забезпечують включення осіб з інвалідністю у повноцінне життя суспільства і розширюють простір їх самореалізації.

Характеристика психологічних бар'єрів і ресурсів самореалізації осіб з інвалідністю виявила, що їх самореалізація відбувається у складній взаємодії соціальних бар'єрів (стереотипи, дискримінація, обмежений доступ до освіти, професійної діяльності, соціальних інституцій) та внутрішніх і зовнішніх ресурсів особистості. Соціально-політичний підхід до інвалідності враховує суспільні бар'єри як головну причину обмежень у життєдіяльності, філантропічний і біомедичний підходи зосереджуються на індивідуальних особливостях людини. Головними психологічними ресурсами самореалізації осіб з інвалідністю є самоприйняття, віра у власні можливості, внутрішня активність, автономія, безумовне позитивне ставлення до себе, здатність до самостійності. Важливими зовнішніми ресурсами виступають соціальна інтеграція, інклюзивна освіта, можливість працевлаштування, заняття адаптивною фізичною культурою, спортом та участь в інших формах соціальної активності, які забезпечують включення осіб з інвалідністю у повноцінне суспільне життя та розширюють можливості їх самореалізації. Самореалізація постає як поєднання внутрішнього досвіду та зовнішньої активності, спрямованої на утвердження індивідуальності.

Результати констатувального етапу діагностики засвідчили специфічну картину самореалізації осіб з інвалідністю, що характеризується розривом між ціннісно-мотиваційними компонентами (збережені ціннісні орієнтації, потреба в пізнанні, контактність, потреба в саморозвитку) та активно-діяльнісними (знижені автономність, спонтанність, самоефективність, обмежені умови саморозвитку). Когнітивні функції у більшості досліджуваних збережені на задовільному рівні, водночас оперативна пам'ять показала значне зниження. Індивідуальні профілі демонструють значну варіативність, зумовлену взаємодією віку, групи інвалідності та рівня соціальної активності.

Кореляційний аналіз виявив, що найсильніші зв'язки із самоефективністю мають шкали «Спонтанність» (r = 0,620), «Автономність» (r = 0,597) та «Орієнтація в часі» (r = 0,586). Тобто впевненість осіб з інвалідністю у власних можливостях найтісніше пов'язана зі здатністю до невимушеної поведінки, незалежністю у прийнятті рішень та відчуттям цінності теперішнього моменту. Помірні значущі зв'язки із самоефективністю виявили також «Аутосимпатія» (r = 0,558), «Гнучкість у спілкуванні» (r = 0,532), «Потреба в пізнанні» (r = 0,492) та «Саморозуміння» (r = 0,474). «Креативність» (r = 0,362) показала відносну незалежність творчого потенціалу від суб'єктивної впевненості у власній ефективності в умовах функціональних обмежень. Загальний бал ДХСО найсильніше корелює зі «Спонтанністю» (r = 0,618), «Аутосимпатією» (r = 0,593), «Орієнтацією в часі» (r = 0,560) та «Гнучкістю у спілкуванні» (r = 0,514), що вказує на роль

позитивного самоставлення, здатності цінувати теперішнє та комунікативної відкритості як внутрішніх ресурсів саморозвитку. Зв'язок із «Потребою в пізнанні» (r = 0,500) підтверджує значення пізнавальної мотивації для підтримання готовності до самовдосконалення у похилому віці.

Отже, кореляційний аналіз засвідчив наявність значущих взаємозв'язків між компонентами самореалізації осіб з інвалідністю та підтвердив гіпотезу емпіричного дослідження, виявивши статистично значущі взаємозв'язки між показниками самоактуалізації, самоефективності, саморозвитку та когнітивного функціонування: самоефективність продемонструвала найсильніші кореляції зі спонтанністю (r = 0,620), автономністю (r = 0,597) та орієнтацією в часі (r = 0,586), а параметри когнітивного функціонування «Тремтіння лінії» та «Цифри» виявили виражені зв'язки з автономністю (r = 0,747 та r = 0,612 відповідно) та потребою в пізнанні (r = 0,624 та r = 0,745), що визначає самоефективність, емоційну стабільність та збереженість когнітивних функцій як центральні ресурси самореалізації осіб з інвалідністю.

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В.; кол. авторів: Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. Київ, 2012. 216 с.

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 16.12.2009 № 1767-VI (в редакції від 19.06.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII (за станом на 01.01.2017). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12.

Назарій ГУБА
здобувач освіти 2-го курсу ФПФОДР
НПУ Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Ростислав МОЛЧАНОВ
доцент кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ СФЕРІ

Місцеве самоврядування в Україні є ключовим елементом публічної влади, покликаним забезпечувати баланс між державними інтересами та потребами територіальних громад. Його діяльність у адміністративній сфері

визначає рівень доступності публічних послуг, ефективність локального управління, якість адміністративних процедур та рівень довіри населення до влади. Конституція України, Європейська хартія місцевого самоврядування та профільні закони визначають місцеве самоврядування як право і спроможність територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення, а діяльність відповідних органів охоплює широкий спектр адміністративних функцій, що мають прямий вплив на повсякденне життя громадян і розвиток територій. У сучасних умовах децентралізації, трансформації системи публічного управління та викликів воєнного стану адміністративна діяльність органів місцевого самоврядування набуває особливої ваги, оскільки формує основу функціонування публічної влади на місцях [1].

Адміністративна сфера діяльності органів місцевого самоврядування охоплює систему надання адміністративних послуг, регулювання земельних, містобудівних, соціальних, житлово-комунальних та інших локальних відносин, а також реалізацію контролюючих, дозвільних і реєстраційних функцій. Центри надання адміністративних послуг, утворені виконкомами місцевих рад відповідно до Закону «Про адміністративні послуги», стали найпомітнішим проявом модернізації адміністративної діяльності на місцевому рівні. ЦНАПи функціонують за принципами відкритості, доступності, організаційної чіткості та зручності для громадян, забезпечуючи можливість отримання сотень послуг у форматі «єдиного вікна» [2]. Вони виконують не лише сервісну функцію, але й відіграють роль інституційного каркаса, через який громади взаємодіють із державою, що підсилює їхнє значення у системі публічного управління.

Значний вплив на адміністративну діяльність органів місцевого самоврядування має чинне законодавство у сфері дозвільних процедур. Закони «Про місцеве самоврядування в Україні» і «Про регулювання містобудівної діяльності» визначають компетенцію місцевих рад та їхніх виконавчих комітетів у питаннях видачі містобудівних умов і обмежень, погоджень, дозволів, паспорта прив’язки тимчасових споруд, а також здійснення контролю у сфері благоустрою [3-4]. У цих аспектах адміністративна діяльність має виразний регуляторний характер, адже від якості локальних регламентів, прозорості процедур, доступності інформації та ефективності контролю залежить розвиток бізнесу, інвестиційний клімат і здатність громади до планування території. Відкритість дозвільних процедур, запровадження електронних сервісів і публічних реєстрів суттєво зменшують ризики корупційних проявів і спрощують комунікацію між владою, підприємцями та населенням.

Органи місцевого самоврядування виконують і важливу контрольну та наглядову роль, пов’язану з адміністративним правозастосуванням. Йдеться, зокрема, про контроль за дотриманням правил благоустрою, правил торгівлі, утримання домашніх тварин, використання комунального майна, правил паркування, земельного законодавства. Виконавчі органи рад уповноважені

складати протоколи про адміністративні правопорушення за статтями КУпАП, що належать до їхньої компетенції, зокрема за порушення правил благоустрою, самовільне розміщення реклами, порушення правил торгівлі на ринках тощо [5]. Здійснення адміністративного контролю вимагає від органів місцевого самоврядування високого рівня професійності, дотримання принципів верховенства права та пропорційності, особливо коли заходи контролю безпосередньо впливають на права і свободи громадян.

Окремий вимір адміністративної діяльності становить управління комунальною власністю та місцевими ресурсами. Місцеві ради визначають порядок користування комунальними об'єктами, ухвалюють рішення щодо передачі майна в оренду, приватизації, концесії або користування, встановлюють правила щодо тимчасового використання земельних ділянок та інші адміністративні режими.

В умовах децентралізації, розпочатої у 2014 році, адміністративна діяльність органів місцевого самоврядування набула системних змін. Реформа передала громадам значний фінансовий і управлінський ресурс, що дозволило їм виконувати функції, які раніше були притаманні державним адміністраціям. Виконавчі комітети рад отримали розширені повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, ЖКГ, земельних відносин, безпеки та цивільного захисту [6]. Водночас такі зміни потребують підвищення управлінської професійності, вдосконалення процедур, електронізації сервісів та зміцнення локальної інституційної спроможності. Електронне врядування є одним із найважливіших інструментів підвищення ефективності адміністративної діяльності на місцевому рівні. Системи електронної реєстрації, електронні петиції, онлайн-оплата послуг, доступ до публічної інформації через цифрові платформи, взаємодія через портал «Дія» та локальні геоінформаційні системи забезпечують зручність і прозорість управління. Відкритість даних, оприлюднення рішень місцевих рад у цифровій формі та впровадження електронного документообігу мінімізують бюрократію і сприяють ефективному контролю за діяльністю службовців.

Варто виділити також діяльність органів місцевого самоврядування у сфері публічної безпеки та цивільного захисту. Закони «Про місцеве самоврядування», «Про Національну поліцію», «Про правовий режим воєнного стану» та «Про цивільний захист населення» визначають для громад низку адміністративних повноважень, що стосуються організації евакуаційних заходів, створення укриттів, контролю стану інфраструктури, взаємодії з поліцією та ДСНС, забезпечення громадської безпеки під час масових заходів. Воєнні події 2022–2025 років радикально підсилили значення цих функцій, адже саме місцеве самоврядування стало первинною ланкою реагування на загрози, організації гуманітарної допомоги, координації волонтерських мереж і підтримки внутрішньо переміщених осіб [7]. У таких умовах адміністративна діяльність на місцевому рівні перетворилася на механізм забезпечення життєздатності громади та її стійкості.

Громадська участь і локальна демократія з точки зору адміністративного права, впорядковують комунікацію між владою й населенням, роблять прийняття рішень більш прозорим та легітимним, знижують соціальну напругу й забезпечують урахування локальних потреб. Участь громадськості у формуванні нормативно-правових актів місцевого рівня сприяє підвищенню їхньої якості та відповідності реальним проблемам території. Суттєвою складовою адміністративної діяльності є здійснення внутрішнього контролю, кадрового управління та організації служби в органах місцевого самоврядування. Етичні кодекси, антикорупційні програми, внутрішні регламенти та системи навчання кадрів дозволяють забезпечити стабільність і передбачуваність управлінських процесів.

Таким чином, діяльність органів місцевого самоврядування в адміністративній сфері охоплює комплекс повноважень, що забезпечують реалізацію публічного інтересу на локальному рівні. Від якості адміністративних процедур, прозорості організаційних процесів, рівня цифровізації, ефективності контролю та здатності громад оперативно реагувати на виклики залежить не лише комфорт і правова захищеність громадян, але й сталість публічної влади в умовах реформ і воєнних загроз. Адміністративна діяльність місцевого самоврядування залишається одним із фундаментальних елементів демократичного розвитку, оскільки поєднує правове регулювання, управлінську практику та безпосередню взаємодію з громадою, забезпечуючи реалізацію принципів субсидіарності, ефективності та відкритості влади.

---

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Про адміністративні послуги. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2013, № 32, ст.409. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text

3. Про місцеве самоврядування в Україні. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1997, № 24, ст. 170. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text.

4. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)* 1984, додаток до № 51, ст. 1122.

6. Пирога М.І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 77. С. 117–123.

7. Коверя Р.М. Діяльність органів місцевого самоврядування під час дії воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 115–118. URL : http://lsej.org.ua/11_2022/23.pdf.

Олександра ДЕМИДОВА
студентка навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту Донецького державного університету внутрішніх справ

Ольга БОНДАРЕНКО
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УМОВАХ СТРІМКОГО РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Актуальність теми зумовлена тим, що технології штучного інтелекту стрімко розвиваються і стають невід'ємною частиною сучасного освітнього та наукового середовища. Їхнє використання відкриває нові можливості для навчання, пошуку інформації та наукових досліджень, але водночас порушує низку питань щодо дотримання принципів академічної доброчесності. У зв'язку з цим особливе значення має формування відповідального підходу до використання інструментів штучного інтелекту в освітній діяльності. Під час стрімкого розвитку цифрових технологій, а саме систем штучного інтелекту, слід замислитись над тим, як його використання істотно впливає на підходи до навчання, викладання та академічної взаємодії. З одного боку це дає можливості для підвищення для покращення ефективності та індивідуалізації процесу освіти, а з іншого боку постають питання із забезпеченням академічної доброчесності, авторства та відповідальності. З цього можна виокремити головні аспекти, які несуть у собі негативні елементи використання штучного інтелекту, по-перше це необхідність розуміння меж використання інструментів пов'язаних з ШІ, по-друге важливість покращення підходів до оцінювання навчальних досягнень та імплементація сучасних етичних та нормативноправових рамок, які будуть регулювання використання ШІ інструментів під навчального процесу [1, с. 10]. Використання штучного інтелекту під час навчання має свої переваги та недоліки. З переваг можна виділити: 1. Легший процес пошуку інформації за певною тематикою; 2. Допомога в аналізі певних даних під час дослідницьких робіт; 3. Перевірка правильності написання та/або переклад тексту; 4. Допомога в оформленні літератури до відповідного стилю та інші. Незважаючи на наявність переваг, існують також і недоліки. Головним недоліком ШІ є нездатність мислити критично, оскільки він не можу оцінювати ситуації з етичної, моральної або філософської точки зору і все

залежить від точно написаних вимог, які він має виконати та даних які надаються. ШІ, у своєму розпорядженні має багато інформації, тому при наданні відповідей інформація може бути неточною або навіть вигаданою. Якщо і використовувати відповіді надані ШІ, їх треба всеодно перевіряти, оскільки в освітньому процесі та науці всі факти мають бути точними та підтвердженими. Більш того, інструменти ШІ не мають доступу до зовнішніх джерел, що ускладнює роботу та забирає багато часу на пояснення завдання та/або питань, з якими потрібна допомога у вирішенні [2, с. 9]. До того ж постійне використання моделей ШІ, може супроводжуватись ризиками пов'язаними з академічною доброчесністю. Загалом, мова йде про несанкціоноване використання згенерованих текстових фрагментів у дослідницьких роботах, без належної перевірки наданих фактів та їх осмислення, що може розглядатись як один із різновидів текстового плагіату або недоброчесного запозичення. Більш цього, його постійне використання може супроводжуватись ризиком зниження рівня критичного мислення студентів [1 с. 10]. Але якщо правильно використовувати інформацію надану ШІ, то це не завжди означає, що буде порушено академічну доброчесність.

Інколи в авторських роботах є доречним використання тих чи іших даних, які доступні у мережі. Головне це завжди залишати посилання на використаний штучний інструмент. Сьогодні надзвичайно важливим є вміння чіткого врегулювання використання інформації наданої ШІ в освіті та науці. Тому все ще є необхідність запровадження чітких правил, які не допускатимуть суперечностей та/або можливостей для різного тлумачення. Такі правила стануть фундаментом для забезпечення академічної доброчесності та уникнення зловживань [2 с. 10]. Ресурси ШІ надають можливість краще та ефективніше працювати та розуміти інформацію, обробляти та пришвидшувати процес пошуку необхідних даних. Якщо знайти правильний підхід до використанні ресурсів ШІ, то це дозволить заощадити час, розвинути навички пошуку та підтвердження інформації. На сьогодні ШІ — це інструмент, який инадає великі можливості для подолання труднощів, які можуть виникати під час освітнього процесу, при правильному підході до його використання та ефективна робота з ним дозволить створювати індивідуальні методи ефективного навчання [3].

Підсумовуючи інформацію, можна сказати, що штучний інтелект є невід'ємним елементом сучасного освітнього процесу, який сприяє покращенню та розширює можливості для роботи з інформацією. Але водночас його використання має на меті усвідомлений та відповідальний підхід, оскільки без належного контролю можуть створюватись проблеми щодо якості та дотримання академічної доброчесності. Ефективне поєднання інноваційних технологій з етичними нормами, критичним аналізом отриманих результатів і належним посиланням на використані інструменти є важливою умовою їх безпечного використання. У зв'язку з цим також відкритим залишається питання щодо формування чітких правил використання

інструментів ШІ в освіті та науці, що буде сприяти підвищенню якості навчання та збереженню академічної доброчесності.

1. Кучинська І. О., Фалинська З. З., Сапрікін С. М. Академічна доброчесність в епоху ChatGPT у закладах вищої освіти // Педагогічна академія: наукові записки. 2026. 21 с. DOI : 10.5281/zenodo.20324096. URL : https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/2142/1977

2. Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27 січня – 9 березня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 8–10. URL : https://cuesc.org.ua/images/informlist/advanced_training_EU_%D0%905_%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%9A_.pdf

3. Карпінець В. В., Зоря І. С. Застосування штучного інтелекту в освітньому процесі. URL: https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/47494/21680.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

Вікторія ДЕРКАЧ
студентка 4 курсу першого
бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
Вікторія САВІЩЕНКО
професор кафедри психології
та педагогіки Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук,
кандидатм педагогічних наук, професор

ВИБІР КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У СИТУАЦІЇ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ

У сучасних умовах підвищеної стресогенності проблема формування ефективних копінг-стратегій набуває особливої значимість. Копінг розглядається як когнітивна система, емоційних та поведінкових дій, спрямованих на подолання або пом'якшення впливу стрессорів. Незважаючи на існування індивідуальних відмінностей, вибір копінг-стратегій визначається як особистісними особливостями, а й широким спектром соціально- психологічних чинників, які впливають людини протягом усього життя [1].

Теоретичною основою дослідження стали праці українських вчених: Л. Адаменко (роль копінг-стратегій у збереженні психічного здоров'я та адаптації до стресу), В. Гриджук (динаміка копінг-поведінки та використання

адаптивних копінг-стратегій в умовах війни), З. Ковальчук (психологія стресостійкості, адаптації та копінг-поведінки молоді) В. Майстренко (психологічні чинники розвитку конструктивних копінг-стратегій у старшокласників в умовах сучасних українських реалій), О. Мажари (психологічні чинники формування копінг-стратегій юнаків та дівчат, роль критичного мислення та комунікативних здібностей у виборі стратегій подолання стресу), О. Никоненко (ефективні та неефективні копінг-стратегії, їх зв'язок із психологічним благополуччям та стресостійкістю), Т. Пономаренко (взаємозв'язок емоційного інтелекту та копінг-стратегій поведінки студентської молоді в умовах невизначеності) та ін.

Сім'я є первинним соціальним середовищем, де формуються базові моделі емоційного реагування та поведінки у ситуаціях стресу. Емоційна атмосфера сім'ї, стиль виховання, рівень підтримки та прийняття – все це визначає, наскільки особистість навчиться висловлювати свої емоції, справлятися з фрустрацією та знаходити способи вирішення труднощів.

Діти, які виросли у підтримуючій та стабільній сімейній середовищі, частіше обирають конструктивні стратегії – проблемно-орієнтований копінг, пошук підтримки, саморегуляція. Навпаки, емоційно холодне чи конфліктне середовище підвищує ймовірність розвитку уникнення, придушення емоцій та дезадаптивних форм копінгу [2].

Особливе значення має тип уподобання, який визначає базове почуття безпеки. Надійна прихильність сприяє розвитку впевненості, автономності та здатності звертатися за допомогою, тоді як амбівалентна або уникаюча прихильність формує схильність до тривожності, сумнівів та уникнення стресових ситуацій.

Мікросоціальне середовище – друзі, колеги, навчальний колектив, професійне оточення — значно впливає на те, які стратегії подолання людина вибирає у дорослому віці. Наукові дослідження вказують, що соціальна підтримка є одним з найбільш потужних буферів стресу. Вона включає емоційну (співчуття, розуміння), інструментальну (матеріальну допомогу, участь) та інформаційну підтримку (рада, роз'яснення ситуації). Люди, які мають широку мережу соціальних контактів, частіше виявляють гнучкість у виборі копінгу та використовують адаптивні стратегії [3].

В умовах соціальних конфліктів, ізоляції високого рівня конкуренції чи критики в людини збільшується ймовірність вибору уникнення, перенесення відповідальності та емоційного дистресу. У підлітковому віці вплив однолітків особливо великий, оскільки саме в цей період закладаються моделі поведінки, пов'язані з подолання труднощів, самопрезентації та пошук ідентичності.

Копінг-стратегії формуються в контексті культурних установок та цінностей, які визначають допустимі способи вираження емоцій, звернення по допомогу та ставлення до невдач. У культурах з переважанням колективістських цінностей виражені стратегії пошуку соціальної підтримки, орієнтація на групу та зниження індивідуальної відповідальності. В

індивідуалістичних культурах першому плані виходять самостійність, раціональне вирішення проблем та контроль над ситуацією.

Соціальні норми також визначають ступінь стигматизації емоційних станів. Якщо у суспільстві негативно ставляться до виразу слабкості, людині складніше звернутися за допомогою, що посилює ймовірність розвитку уникнення, емоційного придушення та психосоматичних реакцій.

В умовах підвищеного емоційного стресу, характерних для суспільних реалій останні роки, у людини закономірно мобілізуються індивідуальні психологічні ресурси та включаються механізми подолання (копінгу). Своя поведінка має на увазі як когнітивні, так і поведінкові зусилля і спрямовано на вирішення важкої життєвої ситуації з використанням наявних ресурсів: фізичних, соціальних та психологічних (так звані копінг-ресурси). Успішна адаптивна поведінка зменшує або усуває дію стресу та спрямоване на пристосування до вимог середовища.

Встановлено, що ефективність адаптації людини багато в чому детермінована її індивідуально-психологічними характеристиками, що зумовлює актуальність дослідження цих характеристик у кореляції із застосовуваними копінг-стратегіями.

Копінг-стратегії мають на увазі використання як усвідомлюваних, так і несвідомих механізмів. При цьому, чим більшою різноманітністю копінг-стратегій володіє людина, тим вища її суб'єктивне психологічне благополуччя та нижчий рівень стресу. Таким чином, різноманітність – один із критеріїв ефективності копінгу, оскільки, залежно від ситуації, що склалася, може бути обрана найефективніша стратегія.

Вивченню способів вибору владної поведінки на сьогоднішній день присвячено чимало досліджень. Р. Лазарус називає цей напрямок досліджень однією з тенденцій розвитку сучасної психології. Вона виділяє такий фактор ефективного копінгу як використання конструктивних стратегій, внаслідок застосування яких виявляється успішно подолана стресова ситуація та відновлено емоційне благополуччя особистості [4].

Найбільш адаптивними та ефективними визнані гнучкі, диференційовані стратегії, спрямовані на активне вирішення проблеми. Конструктивні стратегії задіють соціальні комунікативні навички, що мають предметну спрямованість, засновані на саморегуляції особистості. Це соціально прийнятні способи адаптивної поведінки, орієнтовані на навколишню реальність, метою яких є відновити відносини між оточенням та особистістю та задовольнити значні потреби. До цієї категорії належать копінг-стратегії «співпраця», «вступ до соціального контакту», «пошук соціальної підтримки» та інші.

Неконструктивні стратегії мають на увазі агресію, асоціальні дії, конфронтацію, домінування, чи повне уникнення проблеми. Пасивним та неадаптивним копінг-поведінкою вважаються психологічні захисту, тобто механізми, націлені на пом'якшення психічного дискомфорту "тут і зараз" і не

спрямовані на майбутні перспективи. До цієї категорії можна віднести стратегії, пов'язані з спотворенням ситуації, втечею, придушенням.

На вибір конкретних способів подолання (копінг-механізмів) впливають індивідуально-психологічні особливості особистості: сенсожиттєві орієнтації, спрямованість характеру, ступінь самоактуалізації, тип мислення, рівень тривожності та інші [4].

Так, К. Меннінгер, відзначає позитивний вплив високого ступеня свідомості життя на ефективність використовуваних копінг-механізмів. Людей з високими показниками свідомості відрізняє виражена спрямованість мислення як на сьогодення, а й у майбутнє, наявність планів. Для них також характерні: цілеспрямованість, усвідомленість, автономність, почуття задоволеності життям. Таким людям, згідно емпіричних даних, властиві конструктивні стратегії: пошук вирішення проблеми, планування, позитивна переоцінка ситуації.

У дослідженнях показано, що одним із системо утворюючих факторів при виборі копінг-механізмів є нейротизм. Високі показники нейротизму супроводжуються зменшенням рівня самоконтролю та загалом негативно впливають на успішність копінгу. Високий нейротизм має на увазі пріоритетне використання стратегій, пов’язаних з імпульсивними діями («втеча» та «конфронтація»), які вважаються менш конструктивними.

Нейротизм пов'язаний з імпульсивністю та підвищеною тривожністю. При цьому людям з високим рівнем тривожності можуть бути притаманні різні деструктивні копінги. Вони можуть бути як пасивні, якщо тривожна людина боязкий, не впевнений у собі (стиль «уникнення»), так і активні, у разі наявності додаткових факторів надмірного стресу (агресивна поведінка).

Інший важливий фактор при вивченні справляє поведінки – екстраверсія. Було встановлено, що високі показники за шкалою екстраверсії підвищують ймовірність використання стратегії "конфронтація". Для інтровертів, навпаки, характерне застосування пасивних стратегій типу «дистанціювання» та «самоконтроль».

Флегматикам більш властиві пасивні копінги: такі стратегії як «самоконтроль», «уникнення», маніпулятивні чи обережні події. Особи з холеричним типом темпераменту віддають перевагу активним копінгам обох типів – як конструктивні, і деструктивні. Вони набагато частіше використовують стратегію «конфронтація», таких людей характерні імпульсивні події – агресивні чи асертивні. Асертивний стиль поведінки належить до адаптивним, просоціальним стратегіям подолання.

Сангвініки можуть вибирати як активні, так і пасивні конструктивні копінги, у тому числі стратегії, пов'язані зі вступом у соціальний контакт, пошуком соціальної підтримки [5].

Для меланхолійного типу темпераменту поки встановлено лише виражений зв'язок зі стратегією «втеча» Для людей із зовнішнім (екстернальним) локусом контролю характерні пасивні контактні копінг-

стратегії: пошук соціальної підтримки, співпраця, а також активні, переважно стратегії, що уникають, сюди відносяться втеча-уникнення, дистанціювання, вичікування, але можливо суперництво.

У разі внутрішньої (інтернальної) орієнтації локусу контролю люди частіше використовують активні стратегії адаптації, пов'язані зі спробами зміни ситуації та навіть перебудови особистості. Такі люди схильні брати на себе відповідальність, аналізувати обставини, самостійно розробляти план щодо вирішення проблеми, проводити позитивну переоцінку ситуації.

Таким чином, аналіз представлених результатів досліджень дозволяє стверджувати, що вибір копінг-стратегії може бути детермінований певними індивідуально-психологічними характеристиками особистості. Можна зробити висновок, що вибір найбільш адаптивних копінг-стратегій обумовлений наявністю таких особистісних характеристик, як високий ступінь свідомості, усвідомленість, помірні значення нейротизму та екстраверсії, інтернальна спрямованість локусу контролю, низький рівень тривожності, позитивне самовідносини [6].

Зв’язок копінгу з типом темпераменту показує, що холерики віддають перевагу активним асертивні конструктивні стратегії, в той час як сангвініки воліють успішні стратегії, спрямовані на соціальну взаємодію, які вважаються більш пасивними. Чіткий зв'язок будь-яких конструктивних стратегій із двома іншими типами темпераменту доки виявлено [7].

Єдиного універсального стилю власної поведінки, адаптивного для будь-якої стресової ситуації, мабуть, не існує, проте підтверджено, що деякі копінг-стратегії продуктивніше за інші. Вибір адаптивних копінг-механізмів обумовлює успішний дозвіл важких ситуацій у сучасних умовах неминучого стресу.

У зв’язку з цим не можна не відзначити очевидну важливість досліджень, що проводяться в цьому напрямі. Вивчення детермінант подолання поведінки необхідно для розробки заходів щодо формування навичок адаптивного копінгу, для прогнозування та корекції поведінки людини у складних життєвих ситуаціях.

Соціально-психологічні фактори мають ключовий вплив на процес формування копінг-стратегій. Сімейна соціалізація, підтримуюче оточення, культурні норми та особистісні характеристики створюють основу для вибору адаптивних чи дезадаптивних форм подолання. Розуміння взаємодії цих факторів дозволяє розробляти більш точні психопрофілактичні та корекційні програми, спрямовані на підвищення стійкості особистості до стресових подій та життєвих криз. Це особливо важливо у сучасному суспільстві, де рівень стресорного навантаження постійно зростає, а необхідність формування ефективних стратегій подолання стає одним із центральних завдань прикладної психології [8].

Для внутрішньо переміщених осіб вибір стратегії є не просто поведінковою реакцією, а фундаментальним механізмом самозбереження в

умовах повної втрати звичного соціального контексту. На основі теоретичного аналізу можна виділити два ключові типи адаптації: стратегію саморозкриття, спрямовану на активну трансформацію себе та обставин, і стратегію самозбереження, що характеризується пасивністю та орієнтацією на зовнішню допомогу. Специфіка стану ВПО в Україні зумовлена ситуацією «подвійної кризи» — переживанням втрати минулого та необхідністю пристосування до середовища, яке часто сприймається як тимчасове, що породжує феномен «життя на валізах».

Таким чином, життєва стратегія визначає особисте, соціальне та культурне майбутнє особистості. На основі теоретичного аналізу можна зробити висновок, що життєва стратегія будується на основі життєвої позиції та включає у собі: «базові» цінності; образ майбутнього (наявність/відсутність); сукупність уявлень про минулому, майбутньому, теперішньому; сенс життя (наявність/відсутність); життєві цілі, засоби та способи досягнення цілей (наявність/відсутність); задоволеність життям. Також важливими параметрами є рівень відповідальності, рівень активності, ініціативність, самостійність. Основою для побудови типології життєвих стратегій можуть виступати: ставлення до життя (позитивне/негативне), спосіб вирішення конфліктів, зовнішні умови (довкілля, ситуації події, яким змушена підкорятися людина), внутрішні умови (потенціал особистості, рефлексія); творча активність особистості.

---

1. Нестеренко М. О. Роль особистісних ресурсів у адаптації вимушених переселенців до нових умов життя // *Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 2-3 червня 2022 р.). Тернопіль: Університетська думка.* С. 200-202.

2. Сисоєва С., Куниця Т. Крихкість, стійкість, антикрихкість. Як війна формує нові виклики у вихованні життєстійкості дітей та молоді. *Освітологія*, *14*(14), 2025 р. С.7-20.

3. Омельницька С. О., О. О. Прокоф'єва. Актуалізація життєвих ресурсів жінок, вимушено переміщених осіб, засобами арттерапії // *Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалу особистості в су часних умовах життєдіяльності: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 14–15 листопада 2024.* С. 141-144.

4. Пашко, Т. А., Горбунова, О. В. До питання внутрішньо переміщених осіб. In *The 4 th International scientific and practical conference "Science in the modern world: innovations and challenges"(December 19-21, 2024) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2024. 722 p.* (p. 437).

5. Перепелиця А. В., Опанасюк О. Ю. Психологічні травми та труднощі адаптації як соціально-психологічні проблеми внутрішньо переміщених осіб. *Слобожанський науковий вісник. серія: психологія*, (1), 2024. С. 148-151.

6. Пирог Г., Бондаренко Т. Особливості зв'язку життєстійкості з копінг-стратегіями внутрішньо переміщених осіб. *Габітус*. 2023. Випуск 56. С. 193-197.

7. Пундєв В. В., Вольська К. В. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам в адаптації до нових умов життя. *Ментальне здоров'я*, (3), 2024. С. 68-73.

8. Рощик І. Білан Ю. Міщук Г. Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб: проблеми та виклики. *Problems and Perspectives in Management*. 2024. Т. 22, № 1. С. 728–740.

Поліна ДЕЧАНСЬКА
студентка 4 курсу першого
бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
Вікторія САВІЩЕНКО
професор кафедри психології
та педагогіки Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук,
кандидат педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Актуальність дослідження впливу штучного інтелекту на формування академічної доброчесності здобувачів вищої освіти зумовлена стрімким поширенням цифрових технологій та інтеграцією систем штучного інтелекту в освітній процес. Сучасні студенти активно використовують інструменти на основі штучного інтелекту для підготовки навчальних матеріалів, написання робіт, виконання завдань, що значно змінює підходи до навчання та оцінювання знань. Водночас це створює нові виклики у сфері академічної доброчесності, зокрема пов’язані з ризиками плагіату, некоректного використання інформації, зниження рівня самостійності мислення та формування залежності від технологічних рішень.

Теоретичний аналіз проблеми впливу штучного інтелекту на формування академічної доброчесності здобувачів вищої освіти здійснювали такі науковці: С. Алєксєєва, М. Барчій, С. Баранова, О. Білоус, С. Білозерська, В. Бурак, Л. Засєкіна, С. Горчинський, І. Доценко, Н. Дідик, О. Дудник, А. Колесніков, Б. Киричук, І. Козубцов, А. Кулик, М. Лемак, В. Лунячек, М. Мар’єнко, О. Макарова, Н. Мазіна, Г. Меднікова, М. Опольська, О. Новицька, О. Слободянюк, З. Стежко, О. Тур, О. Ткачишина, С. Толочко, Н. Ростикус, Г. Ульянова, Г. Чирва, Л. Філіпенко, К. Фоменко, С. Шаров, а також зарубіжні дослідники O. Borzenko, I. Tamozhska та ін. У працях зазначених авторів розкрито сутність академічної доброчесності, її роль у забезпеченні якості освіти, а також окреслено сучасні виклики, пов’язані з використанням цифрових технологій і штучного інтелекту в освітньому процесі

Формування академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти є складним і багаторівневим процесом, який визначається не лише індивідуально-психологічними особливостями особистості, а й впливом

соціального середовища, освітніх практик і сучасних технологічних трансформацій. В умовах цифровізації освіти та активного впровадження штучного інтелекту цей процес набуває нових соціально-психологічних характеристик, що потребують глибокого наукового аналізу. Цифрове освітнє середовище створює нові умови для соціалізації студентів, змінює характер взаємодії між учасниками освітнього процесу та впливає на формування ціннісних орієнтацій особистості.

Однією з ключових соціально-психологічних характеристик формування доброчесності є його залежність від рівня особистісної зрілості студентів. Як зазначає С. Баранова, розвиток особистісної зрілості відбувається в умовах соціальних змін і передбачає становлення відповідальності, самоконтролю та моральної свідомості [2, с. 130]. У свою чергу, С. Білозерська наголошує, що здатність дотримуватися принципів академічної доброчесності пов'язана з розвитком внутрішніх регуляторів поведінки, зокрема совісті, рефлексії та усвідомлення наслідків власних дій [3, с. 22]. Отже, формування доброчесності є результатом взаємодії когнітивних, емоційних і поведінкових складових особистості.

Вагоме значення у формуванні академічної доброчесності має соціальне середовище закладу вищої освіти, яке визначає систему норм, цінностей і моделей поведінки студентів. Освітнє середовище виступає важливим чинником соціального впливу, формуючи установки щодо чесності, відповідальності та дотримання академічних правил.

Цифровізація освіти істотно змінює соціально-психологічні механізми формування доброчесності. З одного боку, цифрові технології розширюють доступ до інформації, сприяють розвитку самостійності та критичного мислення. З іншого боку, вони відкривають нові можливості для порушення академічних норм, зокрема через легкість копіювання матеріалів, використання готових робіт та автоматизованих систем генерації тексту. Як зазначає С. Алєксєєва, процес цифровізації супроводжується появою нових викликів у сфері академічної доброчесності, що вимагає оновлення підходів до її забезпечення [1, с. 6].

Особливої актуальності набуває вплив штучного інтелекту на навчальну поведінку студентів. Сучасні інструменти штучного інтелекту здатні виконувати складні інтелектуальні операції, що трансформує характер навчальної діяльності та ставить під сумнів традиційні підходи до оцінювання знань. У цьому контексті важливо враховувати не лише технічні можливості таких систем, а й психологічні особливості їх сприйняття та використання студентами.

Суттєвим соціально-психологічним чинником є рівень мотивації до навчання. Внутрішня мотивація, спрямована на здобуття знань і професійний розвиток, сприяє дотриманню принципів доброчесності. Натомість домінування зовнішньої мотивації, орієнтованої на оцінки або формальні результати, може провокувати недоброчесну поведінку.

Важливу роль також відіграють групові норми та соціальний тиск. У студентському середовищі можуть формуватися як позитивні, так і негативні моделі ставлення до академічної доброчесності. Якщо недоброчесна поведінка набуває ознак соціально прийнятної, це сприяє її поширенню. Водночас розвиток культури доброчесності в групі сприяє закріпленню етичних норм і відповідального ставлення до навчання.

У межах аналізу соціально-психологічних чинників важливо враховувати рівень саморегуляції поведінки студентів. Саморегуляція є внутрішнім механізмом, який забезпечує здатність особистості контролювати власні дії, оцінювати їх відповідність соціальним нормам і коригувати поведінку відповідно до етичних стандартів. У цифровому освітньому середовищі, де можливості для порушень значно розширюються, саме рівень саморегуляції визначає, чи дотримуватиметься студент принципів чесності.

Важливим психологічним компонентом є розвиток рефлексії, яка забезпечує здатність до осмислення власної діяльності, її мотивів і результатів. Використання штучного інтелекту в навчанні вимагає від студентів не лише технічних умінь, а й здатності критично оцінювати власну участь у виконанні завдань. Рефлексія допомагає усвідомити межу між допустимим використанням технологій і порушенням академічних норм, що є важливим для формування доброчесної поведінки.

Суттєвий вплив має також атрибутивний стиль особистості, який визначає спосіб пояснення причин успіхів і невдач. У разі переважання зовнішнього атрибутивного стилю студент може схилятися до виправдання недоброчесної поведінки зовнішніми обставинами, такими як складність завдань або обмеженість часу.

У контексті цифровізації важливим є також розвиток інформаційної культури студентів. Вона передбачає не лише вміння знаходити й обробляти інформацію, а й здатність оцінювати її достовірність, коректно використовувати джерела та дотримуватися етичних норм під час роботи з інформацією.

Важливим чинником є також педагогічна взаємодія. Викладач виступає не лише джерелом знань, а й носієм цінностей, які передаються студентам у процесі навчання. Від стилю педагогічного спілкування, рівня довіри та чіткості вимог залежить формування відповідального ставлення до навчальної діяльності.

Окрему увагу слід приділити впливу цифрового середовища на когнітивні стратегії навчання. Використання штучного інтелекту сприяє переходу від репродуктивного засвоєння знань до більш гнучких та інтерактивних форм навчальної діяльності. Проте за відсутності належного контролю це може призводити до поверхневого опрацювання матеріалу та орієнтації на швидкий результат, що знижує глибину розуміння навчального змісту. У зв’язку з цим важливо забезпечити баланс між використанням технологій і розвитком самостійної пізнавальної активності студентів.

Соціально-психологічні особливості формування академічної доброчесності також пов’язані з рівнем розвитку професійної ідентичності студентів. Усвідомлення себе як майбутнього фахівця сприяє формуванню відповідального ставлення до навчання та дотримання професійних етичних норм.

Академічна доброчесність у сучасних умовах регулюється не лише статтею 42 Закону України «Про освіту», Законом України «Про академічну доброчесність» [4], а й внутрішніми етичними кодексами ЗВО, які наразі проходять етап адаптації до викликів ШІ. Психологічний аспект доброчесності включає внутрішню інтеріоризацію етичних норм, де відповідальність стає провідною рисою особистості, що забезпечує орієнтацію на чесні методи досягнення успіху. В умовах цифровізації відбувається трансформація суб'єкт-об'єктних відносин в освіті: ШІ стає «посередником», що може як сприяти розвитку автономності студента, так і нівелювати його пізнавальну активність у разі некритичного копіювання згенерованих даних.

Отже, соціально-психологічні особливості формування академічної доброчесності здобувачів вищої освіти в умовах цифровізації та використання штучного інтелекту зумовлені взаємодією індивідуальних, соціальних і технологічних чинників. Цей процес потребує комплексного підходу, спрямованого на розвиток особистісної відповідальності, формування етичних установок і створення освітнього середовища, що підтримує принципи академічної доброчесності.

1. Алєксєєва С. Методологія наукових досліджень та академічна доброчесність: виклики в умовах цифровізації. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. № 34. С. 5 – 8.

2. Баранова С. В. Концепція особистісної зрілості в умовах суспільних трансформацій. *Проблеми політичної психології*. 2017. Вип. 5. С. 126 - 133.

3. Білозерська С. І. Особистісна зрілість як умова професійного зростання майбутнього педагога. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 5, т. 2. С. 20 – 24.

4. Про академічну доброчесність : Закон України від 18 груд. 2025 р. № 4742-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4742-20 (дата звернення: 13.06.2026).

Микита ДОЛГОПОЛЬСЬКИЙ
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Сергій БАБАНІН
доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій у перші десятиліття XXI століття призвів до інтеграції штучного інтелекту (далі – ШІ) практично в усі сфери суспільного життя – від медицини та освіти до фінансових ринків і державного управління. Водночас технологічний прогрес традиційно супроводжується появою нових криміногенних ризиків. Сьогодні штучний інтелект перестав бути виключно інструментом автоматизації чи прогнозування та дедалі частіше використовується як безпосередній засіб вчинення кримінальних правопорушень. У науковій літературі це явище отримало назву AI-Crime [1, с. 73]. Актуальність дослідження обумовлена тим, що темпи розвитку технологій значно випереджають процес формування ефективних механізмів правового регулювання та кримінально-правової протидії, що створює нові загрози для інформаційної, економічної та національної безпеки держави.

На сучасному етапі злочинці використовують можливості штучного інтелекту в різних напрямах. Однією з найпоширеніших сфер є соціальна інженерія та фішинг. Генеративні моделі здатні створювати переконливі тексти без граматичних помилок, імітувати стиль спілкування конкретних осіб та формувати повідомлення, які важко відрізнити від справжніх. Це значно підвищує ефективність шахрайських схем та сприяє отриманню конфіденційної інформації від потерпілих. Не менш небезпечним є використання технологій синтезу голосу та створення підроблених зображень, відомих як deepfake. За допомогою таких технологій зловмисники можуть імітувати голоси родичів, керівників підприємств чи посадових осіб,

спонукаючи громадян переказувати кошти або надавати персональні дані [2, с. 76]. В Україні вже фіксувалися випадки використання голосових ботів, які видавали себе за автоматизованих помічників та вводили громадян в оману з метою отримання банківської інформації.

Ще одним напрямом злочинного використання штучного інтелекту є здійснення кібератак та створення шкідливого програмного забезпечення. Незважаючи на вбудовані механізми безпеки сучасних нейромереж, зловмисники знаходять способи обходу таких обмежень, отримуючи інструкції щодо написання шкідливого коду, створення вірусів або пошуку вразливостей інформаційних систем. У результаті навіть особи без спеціальної технічної підготовки отримують можливість реалізовувати складні кіберзлочини. Крім того, штучний інтелект використовується для маніпулювання фінансовими ринками шляхом автоматизованого виставлення фіктивних торговельних ордерів, оптимізації схем легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та здійснення інших фінансових махінацій.

Аналіз практики українських судів свідчить про поступове зростання кількості кримінальних проваджень, у яких так чи інакше згадуються технології штучного інтелекту. Найбільша активність правопорушників спостерігається починаючи з 2023 року, коли генеративні моделі стали доступними широкому колу користувачів [3, с. 127]. Найчастіше такі діяння кваліфікуються за статтею 190 Кримінального кодексу України як шахрайство [4]. При цьому штучний інтелект використовується переважно як інструмент підробки голосових повідомлень, текстів або інших цифрових об'єктів, спрямованих на введення потерпілих в оману. Окрему загрозу становить використання ШІ у сфері економічного та технологічного шпигунства, коли предметом протиправного інтересу стають перспективні українські розробки у сфері високих технологій.

Використання штучного інтелекту як засобу вчинення кримінальних правопорушень створює низку серйозних викликів для кримінального права. Традиційна модель кримінальної відповідальності побудована на принципі особистої вини фізичної особи, тоді як сучасні цифрові системи можуть діяти автономно та приймати рішення без безпосереднього втручання людини. У зв'язку з цим виникають проблеми встановлення особи правопорушника, доведення умислу та визначення меж відповідальності розробників, власників і користувачів відповідних систем. У світовій правовій доктрині сформувалися три основні підходи до вирішення цього питання. Перший підхід розглядає штучний інтелект як звичайне знаряддя злочину, подібне до будь-якого іншого технічного засобу. У такому випадку відповідальність несе особа, яка використала ШІ для досягнення злочинної мети. Другий підхід ґрунтується на концепції недбалості та передбачає можливість притягнення до відповідальності розробника або власника системи, якщо вони не забезпечили належного контролю за її функціонуванням і могли передбачити настання суспільно небезпечних наслідків. Третій підхід, який поки що залишається

виключно теоретичним, передбачає можливість самостійної відповідальності штучного інтелекту як автономного суб'єкта. Однак сучасний рівень розвитку технологій не дозволяє реалізувати таку концепцію, оскільки жодна система ШІ не володіє самосвідомістю чи правосуб'єктністю.

Для ефективної протидії використанню штучного інтелекту у злочинній діяльності необхідно реалізувати комплекс заходів правового, організаційного та технічного характеру. Насамперед потребують оновлення норми кримінального та кримінального процесуального законодавства України з урахуванням нових цифрових реалій. Особливого значення набуває питання визначення процесуального статусу цифрових доказів, створених або модифікованих за допомогою штучного інтелекту. Важливим напрямом також є імплементація міжнародних стандартів регулювання ШІ та адаптація національного законодавства до європейських підходів, зокрема положень Європейського акта про штучний інтелект (AI Act) [5]. Не менш актуальним є вдосконалення системи підготовки правоохоронців, слідчих та експертів, які повинні володіти навичками виявлення злочинів із використанням штучного інтелекту та засобів розпізнавання підроблених цифрових об'єктів. Крім того, ефективна боротьба з новітніми загрозами неможлива без використання самих технологій штучного інтелекту в діяльності правоохоронних органів для аналізу великих масивів даних, виявлення закономірностей злочинної поведінки та ідентифікації правопорушників.

Отже, штучний інтелект як засіб вчинення кримінальних правопорушень є одним із найбільш складних викликів сучасності. Його використання відкриває нові можливості для шахрайства, кіберзлочинності, фінансових махінацій та інших суспільно небезпечних діянь. Водночас ефективна протидія таким загрозам можлива лише за умови своєчасного вдосконалення законодавства, розвитку міжнародного співробітництва, підготовки кваліфікованих фахівців та впровадження сучасних технологічних засобів захисту. Саме комплексний підхід дозволить забезпечити належний рівень безпеки суспільства в умовах стрімкого розвитку технологій штучного інтелекту.

---

1. Морозов М. А. Штучний інтелект і кримінальне право: нові виклики, ризики та перспективи правового регулювання. *Кібербезпека в дії: від особистого захисту до національного:* матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 15 жовт. 2025 р.). Київ, 2025. С. 73-75.

2. Мягких С. В. Проблеми використання штучного інтелекту для вчинення кібезлочинів. *Кібербезпека в дії: від особистого захисту до національного:* матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 15 жовт. 2025 р.). Київ, 2025. С. 75-78.

3. Худенко Д. М. Роль кримінального аналізу в розслідуваннях кримінальних правопорушень, де предметом або засобом вчинення є штучний інтелект: виклики та перспективи з підготовки фахівців. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України :* матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 1 листоп. 2024 р.). 2024. С. 125-133.

4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 27.05.2026).

5. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. 2024. L 2024/1689. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng (дата звернення: 30.05.2026).

Анастасія ДУДІЄВА
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник
Дмитро ХОМЕНКО
викладач кафедри прикордонної
служби Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Швидкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) суттєво впливає на усі сфери суспільного життя, зокрема на наукову діяльність. Зараз системи штучного інтелекту використовують для аналізу великих обсягів даних, прогнозування результатів досліджень, пошуку наукової інформації, обробки текстів та підготовки окремих елементів наукових робіт. Такі можливості вагомо спрощують роботу дослідників та підвищують ефективність наукових досліджень. Водночас таке стрімке впровадження ШІ породжує багато етичних питань, пов’язаних із дотриманням принципів академічної доброчесності, авторства та відповідальності за результати досліджень.

Однією з найбільш актуальних питань є визначення меж використання штучного інтелекту під час підготовки наукових праць. Сучасні системи ШІ здатні створювати тексти, які відповідають вимогам наукового стилю. Однак такі матеріали можуть містити фактичні помилки, неточності або вигадані посилання на джерела. У разі безконтрольного використання подібних інструментів виникає ризик поширення недостовірної інформації, що суперечить принципам наукової діяльності.

Важливим аспектом є проблема авторства. Незважаючи на здатність штучного інтелекту генерувати тексти, ідеї, матеріали, він не може визнаватися автором наукової роботи, так як не має правосуб’єктності та не

несе відповідальності за зміст матеріалу. Відповідальність за достовірність, актуальність та наукову цінність результатів дослідження завжди покладається на «людину-дослідника». Тому використання ШІ повинно супроводжуватися належним зазначенням факту його застосування та перевіркою отриманих результатів.

Особливу увагу потрібно приділити питанню академічної доброчесності. Використання штучного інтелекту не повинно підміняти самостійне виконання наукової роботи. Якщо дослідник видає згенерований матеріал за власне свій результат наукової діяльності, тоді це може розглядатися як порушення принципів чесності та добросовісності. У зв'язку з цим заклади вищої освіти та наукові установи поступово розробляють рекомендації щодо допустимих меж використання інструментів ШІ у навчальній та науковій діяльності.

Ще однією етичною проблемою є упередженість алгоритмів штучного інтелекту. Системи ШІ навчаються на великих базах даних, які містять неточності, стереотипи або дискримінаційні елементи. Це може впливати на результати аналізу та призводити до формування необ'єктивних та недостовірних висновків. Саме тому результати, отримані за допомогою штучного інтелекту, потребують ретельної перевірки та оцінки з боку науковця.

Окрім того, існує питання використання ШІ пов'язане з конфіденційністю та захистом інформації. Під час роботи з науковими даними дослідники можуть завантажувати до систем штучного інтелекту матеріали, що містять персональні дані або результати ще не опублікованих досліджень. За відсутності належних механізмів захисту системи це створює ризики витоку інформації та порушення прав учасників досліджень.

Отже, штучний інтелект відкриває широкі можливості для розвитку науки та підвищення ефективності наукових досліджень, але його використання потребує дотримання етичних принципів, академічної доброчесності та відповідального ставлення з боку дослідників. ШІ має розглядатися як допоміжний інструмент, що сприяє науковій діяльності, а не як повна заміна людського мислення, аналізу та творчого пошуку. Лише за умов відповідального використання технології штучного інтелекту зможуть стати ефективним способом та ефективно засобом розвитку сучасної науки.

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.

3. Биков В. Ю., Лещенко М. П. Штучний інтелект в освіті та науці: сучасні виклики та перспективи розвитку // Інформаційні технології і засоби навчання. 2023.

Владислав ЖЕЛІЗКО
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Станіслава МИРОНЮК
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції

ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ ПІД ЧАС ОБСТРІЛІВ: АНАЛІЗ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ТА ПРАКТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної війни діяльність Національної поліції України набула принципово нових характеристик, пов'язаних з необхідністю надання домедичної допомоги цивільному населенню під час та після ударів бойовими БПЛА, артилерійських обстрілів, ракетних ударів, та інших бойових дій. Виконання завдань з охорони публічної безпеки та порядку в таких умовах вимагає від працівників поліції не лише високого рівня професійної підготовки, але й особливих навичок надання домедичної допомоги в екстремальних умовах бойових дій.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про Національну поліцію», основним завданням поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидія злочинності. Стаття 18 цього ж Закону встановлює, що поліцейські зобов'язані надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я [1]. В умовах воєнного стану це завдання набуло критичного значення, оскільки поліцейські часто є першими, хто прибуває на місце обстрілів та надає допомогу пораненим цивільним.

Нормативно-правову основу надання домедичної допомоги працівниками поліції становить низка законодавчих актів. Закон України «Про екстрену медичну допомогу» від 05.07.2012 № 5081-VI визначає домедичну допомогу як невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування

та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини. Стаття 12 цього Закону чітко визначає, що поліцейські є особами, які зобов'язані надавати домедичну допомогу людині в невідкладному стані [2].

Професійна підготовка поліцейських до надання домедичної допомоги регламентується Наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України». Цей нормативний акт визначає структуру службової підготовки, яка включає функціональну, загальнопрофільну, тактичну, вогневу та фізичну підготовку [3]. Однак аналіз чинного законодавства виявляє відсутність окремого спеціалізованого напряму підготовки поліцейських до надання домедичної допомоги саме в умовах бойових дій, що є критичним недоліком в умовах повномасштабної війни.

Особливої актуальності набуває впровадження принципів тактичної медицини в систему підготовки працівників Національної поліції. Тактична медицина – це напрямок надання допомоги на догоспітальному етапі, орієнтований передусім на попередження причин смерті за принципами, що враховують загрозу від бойових дій. Основою сучасної тактичної медицини є протокол TCCC (Tactical Combat Casualty Care – Тактична допомога пораненим в умовах бойових дій), розроблений Командуванням спеціальних операцій США у 1996 році. Дослідження показують, що основними причинами смерті 80-90% поранених на полі бою є масивна втрата крові та шок, що робить навички зупинки кровотечі критично важливими [4, с. 6].

Для розуміння масштабів загрози, з якою стикаються поліцейські під час виконання службових обов’язків в умовах воєнного стану, необхідно враховувати характеристики різних видів артилерії за дальністю ураження. Мінометне озброєння (82–120 мм) має дальність стрільби від 500 м до 7 км та застосовується для вогневої підтримки підрозділів безпосередньо на лінії зіткнення. Гаубична артилерія калібру 122–155 мм (зокрема Д-30, M777, PzH 2000) забезпечує дальність до 18–25 км, а з активно-реактивними снарядами – до 30–40 км; саме цей вид артилерії завдає більшості ударів по населених пунктах у прифронтовій зоні. Самохідні артилерійські установки (Акація, Гіацинт-С) мають дальність від 17 до 33 км. Реактивні системи залпового вогню (РСЗО) є найнебезпечнішими з огляду на площу ураження: РСЗО БМ-21 “Град” (122 мм) – до 40 км, РСЗО “Смерч” (300 мм) – до 90 км, HIMARS/M270 з ракетами GMLRS – до 84 км, з ракетами ATACMS – до 300 км. Оперативно-тактичні ракетні комплекси (Іскандер) уражають цілі на відстані до 500 км. Таким чином, жодне місто та жоден район України не перебуває поза зоною потенційного артилерійського або ракетного ураження, що обумовлює необхідність підготовки поліцейських до надання домедичної допомоги на всій території країни.

Ключовим інструментом надання допомоги пораненим, що вивчається в рамках тактико-спеціальної підготовки (ТСП), є алгоритм MARCH. Кожна літера абревіатури відповідає пріоритетному етапу надання допомоги: M (Massive hemorrhage – масивна кровотеча) – зупинка масивної зовнішньої кровотечі шляхом накладання турнікету вище місця поранення на 5–7 см або за допомогою гемостатичного бинта та прямого тиску; A (Airway – прохідність дихальних шляхів) – відновлення та підтримка прохідності дихальних шляхів: закидання голови, потрійний прийом Сафара, введення назофарингеального повітроводу; R (Respiration – дихання) – усунення загрожуючих життю ушкоджень грудної клітини: накладання оклюзійних пов’язок на відкриті рани, декомпресія напруженого пневмотораксу голкою; C (Circulation – кровообіг) – боротьба з гіповолемічним шоком, зупинка внутрішніх кровотеч, за можливості – внутрішньовенна або внутрішньокісткова інфузія; H (Hypothermia/Head injury – гіпотермія та травма голови) – попередження переохолодження (рятувальна ковдра, ізоляція від поверхні), контроль неврологічного статусу при черепно-мозковій травмі. Послідовне дотримання алгоритму MARCH дозволяє поліцейському систематично виявляти та усувати найбільш небезпечні для життя стани, що є критично важливим при наданні домедичної допомоги постраждалим від артилерійських обстрілів.

Аналіз сучасної практики діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану свідчить про численні випадки героїчної роботи поліцейських з порятунку цивільного населення під час обстрілів. В умовах війни до важливих функцій, які виконують поліцейські, додалися гуманітарні місії – надання допомоги населенню на звільнених територіях, доставлення продуктів та життєво необхідних речей людям, які пережили окупацію, підтримка тих, хто знаходиться на лінії фронту [5]. Водночас, аналіз нормативно-правової бази та практики підготовки поліцейських виявляє низку системних проблем, які потребують негайного вирішення.

По-перше, відсутність в програмах службової підготовки спеціалізованого модуля з тактичної медицини. Хоча Наказ МВС України № 50 передбачає загальну підготовку поліцейських, він не містить окремих вимог щодо навчання принципам надання домедичної допомоги в умовах обстрілів, під вогнем противника, при масових пораненнях цивільного населення [3]. Натомість у багатьох країнах НАТО, зокрема США та Великій Британії, поліцейські спеціальних підрозділів проходять обов'язкове навчання за програмами TECC (Tactical Emergency Casualty Care – Тактична екстрена допомога потерпілим), адаптованими для органів Національної поліції. В Україні подібний досвід напрацьовується, зокрема, Дніпровським державним університетом внутрішніх справ, де розроблено відповідні навчально-методичні матеріали з тактичної екстреної домедичної підготовки для поліцейських [8].

По-друге, брак досвіду роботи з масовими пораненнями цивільного населення. Обстріли часто призводять до одночасного поранення десятків

людей, що вимагає від поліцейських навичок медичної сортування (тріажу), визначення пріоритетності надання допомоги, координації дій з медичними службами в умовах обмеженого часу та ресурсів. За даними ООН, лише у листопаді 2025 року внаслідок російських ударів по ключовій енергетичній інфраструктурі загинули щонайменше 226 цивільних, ще 952 людини отримали поранення [6]. Кожен такий випадок вимагає від поліцейських, які першими прибувають на місце, чіткого розуміння алгоритмів дій в умовах масових втрат.

Можна запропонувати наступні шляхи вдосконалення системи тактичної підготовки працівників поліції до надання домедичної допомоги цивільному населенню під час артилерійських обстрілів:

1. Внесення змін до Наказу МВС України № 50 з метою запровадження обов'язкового модуля «Тактична медицина для працівників поліції» як окремого напряму службової підготовки. Програма навчання повинна включати: алгоритм MARCH (Massive hemorrhage – масивна кровотеча, Airway – прохідність дихальних шляхів, Respiration – дихання, Circulation – кровообіг, Hypothermia/Head injury – гіпотермія/травма голови), практичні навички накладання турнікетів та застосування гемостатичних засобів, техніки декомпресії напруженого пневмотораксу, принципи медичного сортування при масових пораненнях, особливості надання допомоги в трьох зонах безпеки. Навчання має проводитися не формально, а з використанням імітаційних тренувань, звукових ефектів обстрілів, манекенів з реалістичною імітацією поранень.

2. Забезпечення всіх патрульних екіпажів, підрозділів швидкого реагування та територіальних підрозділів поліції стандартизованими тактичними медичними аптечками, укомплектованими відповідно до рекомендацій Комітету TCCC. Мінімальний склад такої аптечки повинен включати: два турнікети (CAT або SICH Tourniquet), гемостатичні бинти (QuikClot або аналоги), окклюзивні пов'язки для лікування проникаючих поранень грудної клітини, декомпресійну голку, назофарингеальний повітровід, рятувальне ковдру для профілактики гіпотермії, індивідуальну картку пораненого.

3. Створення на базі регіональних управлінь Національної поліції спеціалізованих навчальних центрів тактичної медицини з залученням досвідчених інструкторів – медиків, які мають досвід роботи в зоні бойових дій. Доцільно організувати обмін досвідом з військовими медиками Збройних Сил України, які пройшли підготовку за програмами TCCC та мають практичний досвід надання допомоги пораненим на передовій.

Реалізація запропонованих заходів дозволить суттєво підвищити ефективність діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану, зберегти життя тисяч цивільних громадян, які потрапили під артилерійські обстріли. Інвестиції в тактичну підготовку поліцейських до надання домедичної допомоги – це не витрати, а необхідна умова виконання

конституційного обов'язку держави щодо захисту життя та здоров'я своїх громадян в надзвичайно складний період повномасштабної війни.

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 12.09.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 13.12.2025)

2. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 р. № 5081-VI. Дата оновлення: 01.01.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17 (дата звернення: 13.12.2025)

3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ МВС України від 26.01.2016 р. № 50. Дата оновлення: 16.08.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text (дата звернення: 13.12.2025)

4. Основи тактичної медицини: навч. посіб. / Національний університет оборони України імені Івана Черняховського. Київ, 2020. 168 с. URL: https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-otm-2022.pdf (дата звернення: 13.12.2025)

5. Під час війни поліцейські задокументували десятки тисяч порушень прав людини, за які окупанти мають відповісти – Ігор Клименко. Національна поліція України: офіційний веб-сайт. URL: https://mvs.gov.ua/news/pid-cas-viini-policeiski-zadokumentuvali-desiatki-tisiac-porusen-prav-liudini-za-iaki-okupanti-maiut-vidpovisti-igor-klimenko (дата звернення: 09.11.2025)

6. ООН у листопаді внаслідок російських атак в Україні загинули щонайменше 226 цивільних. LB.ua. 12.12.2025. URL : https://lb.ua/society/2025/12/12/711523_oon_listopadi_vnaslidok.html (дата звернення: 13.12.2025).

7. Тактична екстрена домедична підготовка для поліцейських: відеопосібник / В. Я. Покайчук, О. А. Никифорова, О. О. Мислива, С. А. Миронюк; ДДУВС. - Дніпро : ДДУВС, 2020. - DVD-ROM : 2 008 025 161 Мб. URL: https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/604 (дата звернення: 13.12.2025)

8. Миронюк С. А. Надання домедичної допомоги постраждалим в результаті вибухів в умовах воєнного стану: міжнародні стандарти та практика їх застосування // Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 берез. 2024 р.). У 2 ч. Ч. 2. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 442–443. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/14119/1/202.pdf (дата звернення: 23.05.2026).

Дар'я КАРАСЬОВА
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Право» навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник
Каріна БОРТУН
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри ділової української та іноземних мов, голова Ради молодих вчених Національної академії внутрішніх справ

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА МОВА ПРАВА: ВИКЛИКИ ТОЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Бурхливий прогрес технологій штучного інтелекту (ШІ) запускає нову фазу цифрової еволюції, докорінно змінюючи роботу державного апарату та органів судочинства. У сучасній юридичній практиці статус ШІ стрімко еволюціонує: з простого засобу аналітики він перетворюється на вагомий фактор ухвалення рішень. Хоча сучасні алгоритмічні системи здатні ефективно опрацьовувати масштабні масиви правових даних та генерувати обґрунтовані юридичні висновки, це актуалізує питання щодо допустимих меж використання таких технологій. Аналіз показав, що специфіка правової мови створює суттєві виклики для алгоритмів ШІ.

Питання використання штучного інтелекту у юриспруденції активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Серед українських дослідників особливу увагу приділяли проблемам правового регулювання та впровадження ШІ у правничу практику Н. Бааджи, П. Білик, М. Граб, І. Гелецька, Н. Горобець, К. Морозова, С. Науменко, І. Скляренко, В. Сметюх, М. Томашівський, Р. Чанишев, М. Шовдра, С. Цигульський та ін.

Значна частина досліджень присвячена аналізу перспектив автоматизації рутинних юридичних операцій, інтеграції мовних моделей та LegalTech-платформ у процес підготовки документів, оцінки ризиків та прогнозування судових рішень. Окрему увагу в публікаціях приділено проблемам етики, прозорості алгоритмів та забезпечення балансу між автоматизацією і людським фактором, що підкреслюють автори практичних кейсів із

застосуванням цифрових помічників, таких як DoNotPay[1](І. Шелудченко) та роботизованих юристів (П. Білик) та ін.

Т. Мись наголошує, що використання потенціалу й інтерфейсу штучного інтелекту у юридичній комунікації впливає на стандарти формування правових текстів. ШІ-інструменти сфокусовані переважно на моделі спрощеної комунікації, що може змінювати традиційні параметри юридичного дискурсу, зокрема рівень формалізації, складність синтаксичних конструкцій та використання спеціалізованої термінології. Водночас це сприяє підвищенню зрозумілості правових текстів для ширшого кола користувачів, що відповідає сучасним тенденціям доступності права та розвитку цифрової юридичної комунікації [5, с. 143].

В. Лаврухіна наголошує, що синергія людського інтелекту та генеративних моделей дозволяє значно підвищити якість підготовки юристів, розвиваючи в них навички критичного мислення, адаптивності та професійного мовлення. Водночас науковиця ноголошує на на обережному й доброчесному ствавленню до інтерфейсу ШІ-моделей [3, с. 45].

Дійсно, мові юридичних текстів властива формалізація, що створює низку викликів для машинної обробки. Нами було вивчено це питання, та запропоновано перну ієрархію витклик мовної точності у контексті використання потенціалу ШІ (див. Рис. 1):

Рис. 1[2]. Ієрархія викликів мовної точності в юриспруденції для машинної обробки

[1] Додаток, що використовує AI для допомоги у вирішенні юридичних питань, таких як оскарження штрафів та підготовка документів.

[2] Рисунок створено за допомоги інтерфейсу Napkin.ai, платформи на основі штучного інтелекту, яка автоматично перетворює текст на візуальні елементи, такі як схеми, інфографіка та діаграми. Вона дозволяє швидко візуалізувати ідеї, значно спрощуючи процес створення графічного контенту, презентацій та освітніх матеріалів.

Дійсно, у цьому розумінні варто говорити про багатозначність термінів, коли одне слово може мати різні значення залежно від контексту, а також про неоднозначність понять у різних національних юрисдикціях. Крім того, юридичні документи містять складні синтаксичні конструкції, численні вставні речення, відсилки та колізії норм. Некоректна інтерпретація посилань і винятків алгоритмами може призвести до суттєвого спотворення змісту юридичного документа.

Забезпечення мовної точності стикається й з технологічними обмеженнями. Моделі ШІ базовані на статистичних закономірностях і не завжди враховують правовий та соціальний контекст, що призводить до формально правильних, але змістовно неточних висновків. Виникають помилки класифікації, а більшість комерційних систем потребує додаткової локалізації для застосування у специфічних правових системах, таких як українська.

Використання ШІ без належного контролю генерує серйозні загрози: спотворення норм, генерування суперечливих умов договорів, зниження правової визначеності та загального рівня захищеності прав громадян. Усе це підвищує етичні та репутаційні ризики для юридичних організацій і збільшує ймовірність судових спорів через оскарження помилкових автоматизованих документів.

Отже, сучасні технології ШІ відкривають значні можливості, проте їх ефективність цілком залежить від здатності забезпечувати високу мовну точність. Для досягнення балансу між технологічними інноваціями та захистом правових інтересів необхідний комплексний підхід. Він має обов'язково включати інтеграцію людського нагляду, створення систем контролю та перевірки результатів, розробку методичних рекомендацій для використання алгоритмів, а також адаптацію цих систем до національних правових стандартів.

---

1. Бортун К. О. Шляхи інтеграції юридичної освіти в європейський освітній прстір: упровадження штучного інтелекту. *Наука і правоохорона*: наук. журн./ [редкол.: Ю. М. Чорноус (голов. ред.) та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. Вип. 4 (70). С. 71 – 79. DOI : https://doi.org/10.33270/05257004.7.

2. Карасьова Д. І., Бортун К. О. Теоретико-методологічні засади юридичної лінгвістики та штучного інтелекту. *Об'єднані наукою*: *перспективи міждисциплінарних досліджень*. Київ, 2025. С. 77 - 79.

3. ЛАВРУХІНА, В. Л. (2026). Штучний інтелект як інструмент моделювання англомовного юридичного дискурсу у сфері правничої освіти. Академічні студії. Серія «педагогіка», (1), 44–51. https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2026.1.6

4. Лінник К. О., Бортун К. О. Перспективи розвитку цифрових правових сервісів на основі штучного інтелекту (ШІ) для україномовних користувачів. *Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності*: матеріали круглого столу, м. Харків, 12 грудня 2024 р./ МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків. ХНУВС, 2024. С. 239 – 242.

5. Мись, Т. І. (2026). Штучний інтелект як інструмент юридичної комунікації: лінгвістично-правовий аспект. *Сучасна доктрина права*, (3(97), 140–144. DOI : https://doi.org/10.25313/law-2026-3-97-8.

Альона КІРІЧЕНКО
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кристина РЕЗВОРОВИЧ
завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КІБЕРПРОСТОРІ

Стрімка цифровізація всіх сфер суспільного життя та вибухове зростання ІТ-індустрії сформували якісно нове цифрове середовище, яке охоплює інтернет-простір, інформаційно-комунікаційні технології, соціальні мережі, електронну комерцію та системи штучного інтелекту. У таких умовах традиційні інститути цивільного права, зокрема інститут цивільно-правової відповідальності, стикаються з новими викликами через появу віртуальних активів, цифрових речей та онлайн-взаємодій. У контексті приватноправових відносин порушення в кіберпросторі проявляється у недотриманні цивільно-правових обов'язків або порушенні інформаційних прав, закріплених у договорах чи нормативних актах, що спричиняє майнову та немайнову (моральну) шкоду. Водночас забезпечення відновлювально-компенсаційної природи цивільної відповідальності у віртуальному просторі ускладнюється специфічними техніко-юридичними характеристиками цифрового середовища.

Головною колізійною проблемою цивільної відповідальності в кіберпросторі є його транснаціональна та екстериторіальна природа. Правопорушення у цифровій сфері можуть вчинятися особами, які перебувають за межами національної юрисдикції держави, де настали шкідливі наслідки. Це породжує конфлікт правових систем та значно ускладнює визначення застосовного права для транскордонних цифрових правочинів і деліктів. Традиційні колізійні прив'язки цивільного права, зокрема принцип lex loci delicti commissi – закон місця вчинення правопорушення, втрачають свою однозначність, оскільки місце вчинення дії, місце розташування сервера та місце настання шкоди можуть перебувати у

різних державах [1, с. 295]. Нові форми цифрових соціальних зв'язків вимагають формування уніфікованих положень, здатних діяти екстериторіально, однак національні законодавства часто демонструють прогалини у врегулюванні подібних колізій.

Особливого значення набуває проблема визначення суб'єктів цивільно-правової відповідальності у кіберпросторі. Відповідно до усталеної правової практики, шкода може бути завдана як фізичним особам – у формі моральних чи фізичних страждань, так і юридичним особам – шляхом посягання на ділову репутацію, товарний знак або через розголошення комерційної таємниці. Разом із тим розвиток ІТ-середовища породжує нові дискусійні питання. Насамперед це стосується відповідальності інтернет-посередників та цифрових платформ. Виникає питання, чи повинні провайдери та соціальні мережі автоматично відповідати за контент третіх осіб. Сучасний підхід переважно звільняє їх від відповідальності за чужу інформацію за умови відсутності доведеної прямої участі у порушенні [2, с.147]. Не менш дискусійним є питання так званих цифрових квазісуб'єктів – автономних систем, віртуальних юридичних осіб та алгоритмів штучного інтелекту, які функціонують виключно в онлайн-середовищі. Наукова спільнота активно дискутує щодо того, хто має компенсувати шкоду, завдану роботизованими системами чи алгоритмами штучного інтелекту: власник, розробник, оператор чи сама система як потенційний носій окремого правового статусу [3, с.294].

У світовій практиці сформувалися дві основні моделі правового регулювання цифрового простору, які по-різному підходять до вирішення питань цивільної відповідальності. Європейський Союз використовує системний, уніфікований та кодифікований підхід із високим рівнем нормативного регулювання. У центрі цієї моделі перебуває захист прав користувачів та приватності. Загальний регламент про захист даних (GDPR) встановлює жорсткі стандарти обробки персональних даних та суворі санкції за їх витік чи неправомірне використання [4]. Крім того, Акт про цифрові послуги (DSA) деталізує обов'язки платформ щодо модерації контенту та захисту користувачів. Також у ЄС діє Регламент eIDAS, який уніфікував вимоги до електронної ідентифікації та довірчих послуг.

Натомість модель Сполучених Штатів Америки базується на ринковій саморегуляції, секторальному законодавстві та судових прецедентах. У США відсутній єдиний загальнонаціональний акт про захист персональних даних, а правове регулювання здійснюється через окремі федеральні закони та акти штатів, зокрема COPPA, HIPAA та CCPA штату Каліфорнія. Важливу роль відіграє стаття 230 Закону про пристойність у засобах зв'язку, яка значною мірою звільняє цифрові платформи від відповідальності за контент користувачів. У сфері електронних договорів та електронного документообігу застосовуються E-SIGN Act та Уніфікований закон про електронні трансакції (UETA) [2, с.147-148].

Міжнародним орієнтиром процесуального характеру у сфері збору електронних доказів виступає Будапештська конвенція про кіберзлочинність Ради Європи. Водночас у приватноправовому аспекті колізії між європейським протекціоністським та американським ліберальним підходами нерідко потребують укладення спеціальних узгоджувальних механізмів, зокрема таких, як Trans-Atlantic Data Privacy Framework [5].

В Україні вплив цифрових технологій на цивільні правовідносини демонструє позитивну динаміку розвитку. Законодавець ухвалив низку важливих нормативно-правових актів, серед яких Закони України «Про цифровий контент та цифрові послуги», «Про електронну комерцію», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» та «Про віртуальні активи». Однак в умовах воєнного стану та активного євроінтеграційного курсу колізійні питання цивільної відповідальності у кіберпросторі набувають ще більшої актуальності.

Для формування ефективної системи цивільно-правового захисту в цифровому середовищі Україні доцільно прискорити гармонізацію законодавства зі стандартами Європейського Союзу, насамперед шляхом прийняття нового закону про захист персональних даних, узгодженого з вимогами GDPR. Необхідним є також запровадження чітких законодавчих норм щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок хакерських атак, витоку персональних даних та функціонування систем штучного інтелекту. Важливим принципом має залишатися технологічна нейтральність правового регулювання, яка дозволить нормам цивільного законодавства охоплювати майбутні технологічні інновації без потреби постійного внесення змін до законодавства. Оптимальним для України видається поєднання європейського підходу до захисту прав людини та споживачів у цифровому середовищі з американською гнучкістю у сфері свободи договору та розвитку IT-бізнесу, що сприятиме одночасному забезпеченню правової безпеки та інноваційного розвитку держави.

---

1. Дворніченко А. Цивільно-правові аспекти регулювання цифрового середовища. *Київський часопис права*. 2025. № 2. С. 291-297. DOI https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.39.

2. Дворніченко А. Цивільно-правові аспекти регулювання цифрового середовища. *Право України*. 2025. № 3. С. 137–150. DOI: https://doi.org/10.33498/louu-2025-03-137.

3. Воронко Н. Р. Цивільні правовідносини в умовах діджиталізації. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення:* матеріали Наукової конференції студентів. 2022. С. 392-394.

4. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 № 2016/679. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 24.05.2026).

5. Конвенція про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 23.11.2001 : станом на 7 верес. 2005 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 24.05.2026).

Ігор КОВАЛИК
курсант 2 курсу факультету № 1
(з підготовки фахівців для підрозділів
досудового розслідування
Національної поліції України)
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник
Марія ЯРЕМЧУК
Старший викладач кафедри
кримінального процесу та
криміналістики факультету № 1
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

В умовах воєнного стану та пов’язаного з ним неминучого зростання неконтрольованого обігу зброї серед населення, питання чіткої ідентифікації предметів, які можуть бути класифіковані як холодна зброя, набуває особливого значення . Слідчо-судова практика демонструє стабільну кількість кримінальних проваджень за статтею 263 Кримінального кодексу України (незаконне носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї), що вимагає від органів досудового розслідування та експертних підрозділів безпомилкового застосування криміналістичних методик для уникнення неточностей у кваліфікації.

Фундаментальною правовою проблемою в Україні залишається відсутність базового Закону «Про зброю» (профільні законопроєкти перебувають на стадії доопрацювання). Через ці законодавчі недопрацювання нормативне регулювання, а також визначення самого поняття холодної зброї, спирається переважно на підзаконні акти та відомчі інструкції МВС України, головною з яких є «Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів» (далі – Методика) [2].

Згідно з положеннями Методики, холодною зброєю визнаються предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини [2].

Криміналістичне дослідження таких об'єктів базується на встановленні двох сукупних критеріїв:

1. **Цільове призначення** об'єкта (встановлюється за наявністю конструктивних ознак, притаманних певним видам холодної зброї, та відсутністю ознак предметів господарсько-побутового чи виробничого призначення);

2. **Придатність** до завдання тілесних ушкоджень (визначається технічним станом предмета, міцністю його конструкції, зручністю утримання та здатністю до ураження).

Експертне дослідження, згідно з усталеними правилами криміналістичного зброєзнавства, поділяється на кілька послідовних стадій: попереднє вивчення об'єкта, роздільне та порівняльне дослідження, проведення експертних тестів (динамічні випробування) та оцінка отриманих результатів [1, с. 248].

Найбільшу кількість дискусійних питань у наукових колах та під час судових розглядів викликає дослідження клинкової холодної зброї (ножів, кинджалів, тесаків тощо). Щоб предмет був визнаний клинковою холодною зброєю, він повинен відповідати жорстким мінімальним розмірним і технічним характеристикам. Відповідно до базових вимог, довжина клинка має становити не менше 90 мм; товщина обуха — не менше 2,6 мм; кут загострення вістря — не більше 30 градусів. Крім того, клинок повинен мати твердість не менше 25 HRC для вуглецевої сталі, а конструкція руків'я — забезпечувати безпечність нанесення колючого удару (наявність обмежувача/хрестовини або підпальцевих виїмок глибиною не менше 4-5 мм) [3, с. 115]. Відсутність хоча б однієї з цих визначальних ознак (наприклад, товщина обуха становить 2,4 мм або вістря закруглене) автоматично виводить предмет із категорії холодної зброї, переводячи його до розряду господарсько-побутових (туристичних, кухонних, шкурознімних).

Водночас, аналіз сучасної практики проведення експертиз дозволяє виділити низку проблемних аспектів, з якими стикаються судові експерти-трасологи та зброєзнавці.

По-перше, масове поширення на ринку так званих «тактичних ножів», ножів для виживання (survival knives) та інструментів типу мультитул, виготовлених із використанням сучасних високолегованих сталей (D2, AUS-8, VG-10) та композитних матеріалів (G10, мікарта). Багато закордонних та вітчизняних виробників свідомо проектують конструкцію таким чином, щоб вона балансувала на межі критеріїв Методики (наприклад, роблять товщину клинка рівно 2,5 мм або зменшують глибину підпальцевої виїмки). Де-юре такий виріб класифікується як туристичний інструмент, проте де-факто, враховуючи надвисоку міцність сучасних матеріалів, його уражуючі властивості значно перевищують показники традиційної холодної зброї минулого століття [4, с. 182].

По-друге, складнощі виникають під час оцінки складаних ножів, оснащених жорсткими фіксаторами клинка (типу liner-lock, frame-lock, axis-lock). Наявність надійного замка робить конструкцію складаного ножа монолітною, що дозволяє наносити потужні колючі удари без ризику травмування руки. Однак їх віднесення до холодної зброї часто ускладнюється відсутністю виражених елементів утримання (обмежувачів), оскільки їхню роль опосередковано виконує сама форма руків'я або кліпса для носіння [5, с. 148].

По-третє, найбільш вразливим для критики етапом залишається проведення динамічних випробувань. Експертиза передбачає нанесення серії ударів по спеціальній мішені (найчастіше це суха соснова дошка товщиною 30-50 мм) для перевірки міцності конструкції та здатності до глибокого проникнення (клинкова зброя має проникати в деревину на глибину не менше 10 мм). Проте цей метод містить значну частку суб'єктивних ознак. Сила нанесення удару, біомеханічні параметри конкретного експерта (зріст, вага, фізична сила), а також природна неоднорідність щільності деревини роблять такі експерименти важко відтворюваними. У змагальному судовому процесі адвокати часто використовують цей недолік для визнання висновку експерта недопустимим доказом, апелюючи до того, що інший експерт за тих самих умов міг би не пробити дошку через меншу фізичну силу.

Окрему складність становить дослідження ударно-дробильної зброї (кастети, телескопічні кийки, нунчаки, булави), особливо саморобного способу виготовлення. Відсутність чітких розмірних стандартів для таких об'єктів змушує експерта керуватися виключно результатами динамічних випробувань (нанесення ударів по мішені). Здатність саморобного кастета з епоксидної смоли або пластику, надрукованого на 3D-принтері, витримати серію з кількох десятків ударів і не зруйнуватися, стає єдиним критерієм його визнання зброєю.

Для усунення зазначених недоліків та оптимізації процесу криміналістичного дослідження холодної зброї, вбачається за необхідне реалізувати наступні кроки:

1. Законодавче врегулювання: термінове ухвалення Закону України «Про зброю», у якому має бути закріплено легальне поняття холодної зброї та чітко розмежовано її види з предметами господарсько-побутового призначення, що зніме навантаження з підзаконних актів.

2. Модернізація інструментальної та методологічної бази: відмова від архаїчних тестів на соснових дошках. Натомість доцільним є впровадження стандартизованих мішеней із балістичного гелю або спеціального пластиліну (що імітують щільність м'яких тканин людини), а також використання механізованих стендів-копрів (маятникових пристроїв), які б наносили удари із заздалегідь визначеною, еталонною кінетичною енергією. Це дозволить повністю виключити людський фактор і забезпечить точне відтворення експерименту.

3. Оновлення чинної Методики: врахування в нормативних документах специфіки застосування сучасних полімерів, карбону, титану та методів 3D-друку при виготовленні нетипової та замаскованої холодної зброї.

Підсумовуючи , зазначимо, що криміналістичне дослідження холодної зброї є одним із найскладніших видів трасологічних експертиз, який безпосередньо впливає на долю підозрюваного. Адаптація експертних методик до сучасних реалій виробництва зброї та впровадження об'єктивних апаратних методів тестування є необхідною умовою забезпечення верховенства права та справедливості правосуддя в Україні.

1. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник. 5-те вид., перероб. та допов. Київ : Ін Юре, 2016. 632 с.

2. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів : затверджена Вказівкою Міністерства внутрішніх справ України від 20.09.1999 № 15/3306 (зі змінами та доповненнями). URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n3306210-99.

3. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Мацюк Ю. В. Криміналістичне дослідження зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 280 с.

4. Алєксєєв О. О., Весельський В. К., Пясковський В. В. Криміналістика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 320 с.

5. Іщенко А. В., Красюк І. П. Сучасні проблеми криміналістичного зброєзнавства. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 145–152. URL : http://pravopil.naiau.kiev.ua.

Світлана КОВАЛЬЧУК
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи 102_СПРБ спеціальності «Право» навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Каріна БОРТУН
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри ділової української та іноземних мов навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У ТЕКСТАХ, ЗГЕНЕРОВАНИХ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

У сучасну еру упродовж тривалого часу створення текстів різноманітних документів, газет, журналів відбувалося лише висококваліфікованими працівниками, але під час стрімкого розвитку технологій цю функцію тепер також може виконувати штучний інтелект (ШІ). Він здатний генерувати змістовні й логічні тексти, і це значно спрощує процес створенняй обробки інформації, однак використання штучного інтелекту супроводжене багатьма викликами, серед яких однією із найважливіших є порушення мовних норм.

Саме вони впливають на якість сприйняття інформації, знижують рівень довіри до змісту повідомлення та можуть спричиняти комунікативні непорозуміння. У наукових студіях це питання є предметом багатьох фахових дискусії. Зокрема, Л. Кравець та Н. Лібак у своїй статті «Типи мовних помилок у текстах згенерованих штучним інтелектом» зазначають, що під час створення таких тестів ними зафіксовано такі типи помилок: лексико-семантичні, стилістичні, синтаксичні хиби, а саме: нечіткість формулювань, псевдологічні зв’язки між твердженнями, часткове дублювання змісту та створення нових слів [4, с. 119-120]. Дійсно, такі текстові зразки мають найбільший вплив на відсоток правильно сформованих висловлень у тексті, які несуть у собі основний зміст усього викладеного вище, бо наявність таких недоопрацювань негативно впливають на сприйняття інформації, знижують якість тексту й ускладнюють його розуміння. Саме тому використання ШІ не гарантує створення бездоганного тексту та вимагає критичного оцінювання отриманого результату.

З урахуванням таких недоліків дотримання повноцінної академічної доброчесності в науковій і освітній діяльності стало неможливим, аналізуючи якість української освіти, дослідники С. Горчинський, М. Софілканич, І. Горбенко уважають проблемою використання ШІ з метою несправедливого надання переваги одним здобувачам освіти над іншими за наявності доступу до GPT-3 і послуговування ним для створення високоякісних письмових текстів, тому вони наголошують на необхідності врахування й упровадження в закладах освіти програмного забезпечення для виявлення порушень норм академічної доброчесності, зокрема плагіат тексту, написаного ШІ [2]. Це сприятиме покращенню освітніх навичок здобувачів, бо результати знань після здобуття освіти будуть будуватися лише на перевірених письмових джерелах, які вони досліджуватимуть особисто. У сфері перекладу ці технології також мають негативні показники, бо в перекладах машинних систем спостерігаються закономірності: спрощення синтаксису, нейтралізація емоційної тональності, калькування стійких виразів, а також редукція авторської експресії у публіцистичних і художніх текстах, це відбувається через те, що алгоритми з самого початку орієнтовані на інформаційний зміст повідомлення, приділяючи недостатньо уваги прагматичним та риторичним аспектам висловлення [5, с. 240]. І це лише один фактор із багатьох, де некоректно використовують сучасні технології.Дослідження тривають і в лінгвістичній площині щодо можливості застосування цього засобу під час створення різноманітних документів у сфері юриспруденції. Він підвищує швидкість створення документів, сприяє більшій зрозумілості текстів і полегшує доступ до правової інформації, але водночас наявне спрощення мови й автоматизація створення текстів можуть призводити до втрати юридичної точності, некоректного використання термінів та потенційних етичних порушень [4, с. 143].

Ми маємо розуміти, що спрощення певних конструкцій також впливає на втрату смислових відтінків, що є неприпустимим для юридичних документів, це породжує неоднозначне тлумачення правових норм та знижувати якість документів, тому потрібно щоб тексти проходили обов’язкову перевірку фахівцями, які мають змогу оцінити їхню змістову та мовну коректність.Отже, використання ШІ породжує за собою наявність різноманітних мовних порушень, які призводять до викривлення змісту. Окремо увагу потрібно звернути на його використання в науковій сфері діяльності, яке створює ризики для дотримання принципів академічної доброчесності. У сфері перекладу це призводить до зниження якості перекладу, бо автоматизований алгоритм ще не має чіткої інструкції, щоб уникнути цих недоліків. ШІ має значний потенціал, але його використання потребує обов’язкового контролю та редагування людиною, бо лише поєднання технологічних можливостей нашого часу з професійною мовною перевіркою можуть забезпечити відповідність текстів усім нормам української літературної мови.

1. Бортун К. О. Шляхи інтеграції юридичної освіти в європейський освітній прстір: упровадження штучного інтелекту. *Наука і правоохорона*: наук. журн./ [редкол.: Ю. М. Чорноус (голов. ред.) та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. Вип. 4 (70). С. 71 – 79. DOI: https://doi.org/10.33270/05257004.7.

2. Горчинський, С. В., Софілканич, М. І., & Горбенко, І. Ф. (2023). Якість української освіти й академічна доброчесність: вплив застосування штучного інтелекту. *Академічні візії*, (20). вилучено із https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/407.

3. Карасьова Д. І., Бортун К. О. Теоретико-методологічні засади юридичної лінгвістики та штучного інтелекту. *Об'єднані наукою*: *перспективи міждисциплінарних досліджень*. Київ, 2025. С. 77 - 79.

4. Кравець, Л., & Лібак, Н. (2026). Типи мовних помилок у текстах, згенерованих штучним інтелектом. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*, 5(2), 114–130. DOI: https://doi.org/10.58423/2786-6726/2026-2-114-130

5. Лінник К. О., Бортун К. О. Перспективи розвитку цифрових правових сервісів на основі штучного інтелекту (ШІ) для україномовних користувачів. *Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності*: матеріали круглого столу, м. Харків, 12 грудня 2024 р./ МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків. ХНУВС, 2024. С. 239 – 242.

6. Мись, Т. І. (2026). Штучний інтелект як інструмент юридичної комунікації: лінгвістично-правовий аспект. *Сучасна доктрина права*, (3(97), 140–144. URL : https://doi.org/10.25313/law-2026-3-97-8.

Денис КОВАЛЮК
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник
Дмитро ХОМЕНКО
викладач кафедри прикордонної
служби Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасний розвиток цифрових технологій суттєво змінює підходи до навчання. Одним із найбільш помітних досягнень за останні роки стало поширення систем штучного інтелекту. Сьогодні вони почали активно використовуватись для пошуку інформації, створення навчальних матеріалів, підрахунків, перекладу текстів та виконання інших завдань. Водночас таке

різке впровадження подібних технологій ставить перед державою питання щодо належного правового регулювання їх використання в освітній сфері.

На теперішній час в Україні відсутній окремий закон, який би комплексно та коректно регулював застосування штучного інтелекту в освіті. Проте окремі правові засади використання технологій штучного інтелекту можна знайти у чинному законодавстві. Насамперед право на освіту гарантоване статтею 53 Конституції України. Закон України «Про освіту» визначає основні принципи державної політики у сфері освіти, серед яких вагоме місце займають розвиток, доступність освітніх технологій та дотримання академічної доброчесності.

Особливого значення набувають положення законодавства щодо академічної доброчесності. Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», учасники освітнього процесу зобов'язані дотримуватися принципів чесності, самостійності та відповідальності під час навчання й навчального процесу, а також проведення досліджень. У зв'язку з поширенням штучного інтелекту виникають нові питання, адже студенти можуть використовувати відповідні системи для написання рефератів, курсових чи інших робіт. Фактично використання штучного інтелекту не є порушенням, але подання згенерованого тексту як результату лише власної праці та особистих напрацювань суперечить принципам академічної доброчесності.

Вагому роль у правовому регулюванні відіграє Закон України «Про вищу освіту», який встановлює вимоги до якості освітнього процесу та академічної етики. Заклади вищої освіти мають право самостійно розробляти особисті внутрішні положення щодо використання цифрових технологій та штучного інтелекту під час навчання. Саме тому значно більше університетів розробляють рекомендації для студентів і викладачів щодо допустимих меж використання таких систем.

Окремої уваги потребує питання захисту персональних даних. За використання штучного інтелекту користувачі досить часто завантажують документи, що містять персональну інформацію. У такому випадку необхідно дотримуватися вимог Закону України «Про захист персональних даних». Освітні заклади повинні забезпечувати безпечне використання цифрових платформ та проводити інформування учасників освітнього процесу про можливі ризики поширення власної інформації.

Потрібно зазначити, що Україна адаптує своє законодавство до європейських стандартів у сфері цифрових технологій. У 2024 році Міністерство цифрової трансформації України представило рекомендації щодо відповідального використання штучного інтелекту та задекларувало курс на гармонізацію національного регулювання з європейськими підходами. Особливого значення набуває досвід Європейського Союзу, де вже сформовано нормативну базу щодо безпечного та етичного використання штучного інтелекту.

На мою думку, правове регулювання використання штучного інтелекту в освіті повинно забезпечити баланс між розвитком інноваційних систем та дотриманням принципів академічної доброчесності. Повна заборона використання таких технологій є недоцільною, так як вони можуть значно підвищити ефективність навчання. Але все ж таки необхідно встановити чіткі правила їх використання, щоб штучний інтелект залишався допоміжним інструментом, а не замінив здобувачів освіти.

Отже, розвиток штучного інтелекту вимагає вдосконалення правового регулювання в Україні. Наразі основою такого регулювання виступають Конституція України, закони «Про освіту», «Про вищу освіту» та «Про захист персональних даних». Подальший розвиток законодавства має бути спрямований на створення чітких правил використання штучного інтелекту в освітній діяльності, забезпечення академічної доброчесності та захист прав усіх учасників освітнього процесу.

_____

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17.

Назар КОРДУН
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник
Дмитро ХОМЕНКО
викладач кафедри прикордонної
служби Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання є невіддільною складовою сектору безпеки і оборони України. До цієї категорії належать університети, академії та інститути, які здійснюють підготовку фахівців для

Національної поліції, Збройних Сил України, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби та інших спеціальних відомств. З моменту введення правового режиму воєнного стану діяльність цих закладів зазнала докорінних змін. Головною особливістю стало те, що зазначені заклади були змушені одночасно виконувати два ключові завдання: продовжувати підготовку кваліфікованих кадрів для відповідних структур та брати безпосередню участь у забезпеченні національної безпеки, оборони, охорони громадського порядку і ліквідації наслідків збройної агресії. Трансформація управлінських підходів у цих закладах відбулася у максимально стислі терміни, що дозволило зберегти керованість освітнім процесом та особовим складом [5]. Запровадження воєнного стану вимагало негайного перегляду нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність закладів зі специфічними умовами навчання, а також адаптації внутрішніх статутів та положень до умов реальної бойової загрози.

Освітній процес у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання був повністю переформатований відповідно до потреб фронту та тилового забезпечення. Насамперед відбулося скорочення термінів навчання для випускних курсів. Здобувачі вищої освіти третіх та четвертих курсів були достроково випущені або переведені на практичну роботу до територіальних підрозділів. У навчальних планах для інших курсів було суттєво зменшено обсяг кредитів на вивчення загальнотеоретичних та гуманітарних дисциплін. Натомість звільнений час був перерозподілений на користь блоку спеціальних та тактичних предметів. Конкретні зміни включають значне збільшення кількості практичних занять з вогневої підготовки, тактичної медицини за алгоритмом MARCH, мінно-вибухової справи, топографії та орієнтування на місцевості [4]. Окремою обов’язковою новацією стало масове впровадження курсів з управління безпілотними літальними апаратами різних типів та протидії ворожим дронам. Усі практичні заняття проводяться в умовах, які максимально наближені до реального несення служби. Відпрацьовуються конкретні алгоритми дій під час артилерійських обстрілів, зачистки приміщень, несення служби на блокпостах та перевірки транспортних засобів у зонах з підвищеною небезпекою. Навчальні програми оновлюються на постійній основі, відображаючи актуальний досвід ведення бойових дій.

Фізична безпека здобувачів вищої освіти та науково-педагогічного складу стала пріоритетним завданням для керівництва закладів зі специфічними умовами навчання. Враховуючи те, що такі заклади є воєнізованими об'єктами, вони розглядаються противником як пріоритетні цілі для нанесення ракетних та авіаційних ударів. У зв'язку з цим низка університетів та академій, які базувалися у східних та південних регіонах України, були змушені змінити місце своєї постійної дислокації. Заклади з Харкова, Маріуполя, Херсона та інших міст, що опинилися під загрозою окупації або піддавалися постійним обстрілам, перемістили свої матеріально-технічні бази до більш безпечних центральних та західних регіонів держави

[3]. Процес релокації супроводжувався складними логістичними операціями, оскільки вимагав перевезення зброї, спеціального обладнання, документів з обмеженим доступом та курсантського складу. На нових місцях базування було запроваджено суворі протоколи безпеки. Відбулося розосередження особового складу для уникнення масових скупчень людей. Облаштування капітальних укриттів стало ключовою вимогою для проведення занять в офлайн-форматі. Згідно з протоколом, заняття негайно перериваються під час оголошення сигналу повітряної тривоги, весь особовий склад переміщується до захисних споруд, де теоретичне навчання може продовжуватися за наявності відповідних умов.

Курсанти та слухачі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання мають статус, який відрізняється від звичайних студентів, оскільки вони складають Присягу і є діючими співробітниками правоохоронних органів або військовослужбовцями. З введенням воєнного стану цей статус зумовив їхню безпосередню інтеграцію в систему оборони. Здобувачі освіти активно залучаються до виконання реальних службово-бойових завдань у складі зведених загонів або як підсилення діючих підрозділів. До їхніх конкретних обов'язків входить патрулювання населених пунктів для забезпечення дотримання комендантської години, охорона об'єктів критичної інфраструктури, несення служби на стаціонарних та мобільних блокпостах [1]. Крім того, курсанти беруть участь у проведенні стабілізаційних заходів на деокупованих територіях, допомагають у проведенні евакуаційних заходів та розборі завалів після ворожих атак. Такий формат роботи має подвійний ефект: держава отримує додатковий підготовлений особовий склад для підтримки правопорядку, а курсанти здобувають практичний досвід, який неможливо отримати в аудиторіях. Несення служби в реальних умовах формує у майбутніх офіцерів психологічну стійкість, вміння швидко приймати рішення у кризових ситуаціях та навички комунікації з населенням у стані стресу.

Якість професійної підготовки в умовах збройного конфлікту залежить від рівня компетенції науково-педагогічного складу. Діяльність закладів зі специфічними умовами навчання в цей період характеризується безперервною ротацією кадрів між академічним середовищем та практичними підрозділами. Значна кількість викладачів з числа атестованих співробітників виконувала завдання у зонах ведення активних бойових дій. Після повернення до місць постійної дислокації ці фахівці інтегрують здобутий бойовий досвід у навчальні дисципліни [2]. Для проведення занять з тактико-спеціальної підготовки заклади регулярно запрошують діючих військовослужбовців, бойових медиків та інструкторів, які мають актуальний досвід участі у бойових зіткненнях. Навчальний процес перейшов від класичних лекційних методів до практичних тренінгів. Змінився підхід до системи оцінювання: головним критерієм успішності курсанта стає не відтворення теоретичного матеріалу, а здатність правильно застосувати алгоритм дій у змодельованій

критичній ситуації. Для забезпечення цього підходу на полігонах закладів розбудовуються спеціалізовані тренувальні комплекси, які імітують блокпости, окопні лінії, зруйновані будівлі та інші елементи сьогодення.

Функціонування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання в період дії правового режиму воєнного стану відзначається високим рівнем адаптивності та максимальною практичною орієнтованістю. Відбулася комплексна трансформація освітнього процесу, суть якої полягає у скороченні термінів підготовки фахівців, концентрації навчального часу на вивченні тактичних, медичних та вогневих дисциплін, а також в інтеграції реального бойового досвіду у програми підготовки. Вирішальним чинником забезпечення життєдіяльності закладів стала їх своєчасна релокація з небезпечних зон та створення надійної безпекової інфраструктури на нових місцях. Залучення курсантів до виконання бойових завдань та забезпечення публічного порядку дало змогу поєднати процес навчання з практичною роботою в інтересах держави.

1. Бахчев К. В. Роль підрозділів ювенальної превенції у захисті прав та інтересів дітей в умовах воєнного стану. Захист прав та інтересів дітей і жінок в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 29 квіт. 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 8–9. URL : https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/10432.

2. Моргунов О. А. Взаємодія поліції та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення життєдіяльності та створення безпекового середовища в умовах воєнного стану: правові та організаційні аспекти. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 берез. 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 26–28. URL: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/630/16662/35316-1.

3. Сіроштан О., Лойшин А., Пунда Ю., Музиченко Д. Від інерційної моделі до адаптивної системи: трансформація військової освіти України в умовах широкомасштабної війни. *Military Science*. 2026. № 4. С. 278–295. DOI: https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.4.22.

4. Сокуренко В. В. Удосконалення окремих напрямів підготовки працівників поліції в умовах воєнного стану на прикладі Харківського національного університету внутрішніх справ. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 160–163. URL : https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13944/1/317.pdf.

5. Фоменко А. Є. Правозастосування в умовах воєнного стану: виклики для національної правової системи. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. № 1. С. 136–138. URL : https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/136.pdf.

Данило КОСТЮК
курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кристина РЕЗВОРОВИЧ
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРИВАТНОПРАВОВІ АСПЕКТИ БІОМЕТРИЧНИХ ДАНИХ

Сучасне цифрове середовище характеризується тотальною цифровізацією, глобалізацією інформаційного простору та активним впровадженням систем штучного інтелекту. У цих умовах біометричні дані – вимірювані фізичні, фізіологічні та поведінкові характеристики людини – посідають особливе місце серед категорій інформації, що потребують підвищеного рівня правового захисту. Біометричні ідентифікатори є унікальними, незмінними та невіддільними від особи, а тому їх компрометація створює значно більші ризики, ніж витік звичайних персональних даних. На відміну від пароля чи банківського коду, біометричні характеристики неможливо змінити, що робить проблему їх правового захисту надзвичайно актуальною в умовах міжнародного цифрового обігу інформації.

У сфері міжнародного приватного права біометричні дані мають подвійний характер. З одного боку, вони є важливим технічним інструментом транскордонної цифрової ідентифікації у міжнародному банкінгу, електронній комерції, міграційних процесах, сфері працевлаштування та наданні електронних адміністративних послуг [1, с.107]. З іншого боку, біометрія виступає об’єктом приватноправового регулювання, комерціалізації та захисту, оскільки великі транснаціональні корпорації активно використовують її у власних інформаційних системах, часто здійснюючи транскордонну передачу та обробку таких даних.

Міжнародно-правове розуміння біометричних даних поєднує технічний і юридичний підходи. Відповідно до статті 4(14) GDPR, біометричними визнаються персональні дані, отримані в результаті спеціальної технічної обробки, що стосуються фізичних, фізіологічних або поведінкових

характеристик людини та дозволяють здійснювати її унікальну ідентифікацію [2]. Біометричні дані умовно поділяються на статичні та динамічні. До статичних належать відбитки пальців, зображення обличчя, сканування райдужної оболонки ока, ДНК-профілі. Динамічними вважаються голосова біометрія, динаміка підпису, клавіатурний почерк, особливості ходи та інші поведінкові характеристики. З позицій міжнародного приватного права біометричні дані мають складну правову природу, оскільки поєднують ознаки персональної, цифрової та біологічної інформації, одночасно виступаючи елементом особистих немайнових прав людини та об'єктом цивільного обороту у транскордонних правовідносинах [1, с.109-111].

Однією з ключових проблем міжнародного приватного права у сфері біометрії є конфлікт юрисдикцій та визначення застосовного права. Біометричні дані здебільшого обробляються у глобальних хмарних системах та дата-центрах, що можуть розташовуватись у різних державах. Це створює труднощі для ефективного контролю з боку національних регуляторів і ускладнює визначення компетентного суду та права, яке підлягає застосуванню [3, с. 5-6]. Традиційна колізійна прив'язка lex loci delicti commissi (право місця вчинення правопорушення) в умовах цифрового середовища втрачає ефективність, оскільки сервер може знаходитися в одній державі, власник інформаційної системи в іншій, а постраждала особа – у третій. Саме тому сучасні міжнародні акти дедалі частіше використовують принцип екстериторіальності. Зокрема, GDPR поширює свою дію на іноземні компанії, якщо вони пропонують товари чи послуги особам, які перебувають на території Європейського Союзу, або здійснюють моніторинг їх поведінки.

Міжнародне регулювання біометричних даних спрямоване на досягнення балансу між розвитком цифрових технологій та захистом фундаментальних прав людини. Основоположним міжнародним актом у цій сфері є GDPR, який у статті 9 встановлює загальну заборону на обробку біометричних і генетичних даних для унікальної ідентифікації особи, за винятком чітко визначених випадків, зокрема за наявності явної згоди суб'єкта даних. Важливу роль відіграє також Конвенція Ради Європи №108+, яка класифікує біометричні дані як особливу категорію інформації, що потребує спеціальних гарантій захисту, мінімізації обробки та прозорості алгоритмів [4]. Значний вплив на формування сучасних стандартів має і Регламент Європейського Союзу про штучний інтелект (AI Act 2024/1689), який визначає системи біометричної ідентифікації як системи високого ризику для основних прав і свобод людини [5].

Показовим прикладом міжнародного порушення стандартів захисту біометрії стала діяльність компанії Clearview AI, яка без згоди користувачів збирала фотографії з відкритих інтернет-джерел та формувала масштабні бази даних для розпізнавання облич [6, с. 260]. Європейські та британські контролюючі органи визнали таку діяльність порушенням принципів GDPR,

що призвело до застосування значних штрафних санкцій та обмежень щодо обробки даних громадян європейських держав.

У сфері приватноправових та господарських відносин використання біометричних технологій супроводжується низкою серйозних ризиків. Однією з найбільш небезпечних проблем є алгоритмічна дискримінація. Системи штучного інтелекту, треновані на обмежених або нерепрезентативних наборах даних, можуть демонструвати значні помилки під час розпізнавання окремих етнічних чи гендерних груп. Це створює ризики неправомірної відмови у наданні банківських послуг, міжнародному працевлаштуванні, видачі віз чи проходженні прикордонного контролю. Не менш небезпечною є проблема транскордонного ідентифікаційного шахрайства, адже викрадення біометричних шаблонів дозволяє зловмисникам обходити системи автентифікації, незаконно отримувати доступ до фінансових ресурсів та персональної інформації. Окрему загрозу становить комерціалізація біометричних даних без належної згоди особи. Дані, зібрані нібито для забезпечення безпеки, дедалі частіше використовуються для маркетингу, кредитного скорингу, соціального прогнозування та інших комерційних цілей. Додаткові ризики пов’язані із розвитком технологій deepfake та генеративного штучного інтелекту, які дозволяють створювати реалістичні підробки голосу, зовнішності та поведінки людини з метою шахрайства, вимагання або маніпуляцій.

Україна також активно впроваджує цифрові інструменти, що базуються на використанні біометричних технологій. Серед них особливе значення мають Дія, система Національний банк України BankID та електронна медична система Helsi. Основи правового регулювання біометрії закріплені у Законах України «Про захист персональних даних» та «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [7; 8]. Водночас у контексті європейської інтеграції та гармонізації із GDPR і AI Act національне законодавство потребує подальшого вдосконалення.

Перспективними напрямами реформування є законодавче закріплення права особи на пояснення автоматизованих рішень, прийнятих системами штучного інтелекту на основі біометричних даних, створення механізмів обов’язкового алгоритмічного аудиту високоризикових систем, формування державного реєстру систем ШІ та закріплення доказового статусу алгоритмічних звітів і технічних журналів у цивільному процесі. Такі зміни дозволять забезпечити ефективний судовий контроль та захист прав громадян у транскордонних спорах, пов’язаних з використанням біометричних технологій.

Отже, міжнародно-приватноправове регулювання біометричних даних перебуває на етапі активного розвитку та поступового формування єдиних стандартів. Біометрична інформація є особливо чутливою категорією персональних даних, транскордонний обіг якої створює значні ризики для

приватності, правової визначеності та недискримінації особи. Ефективний захист прав людини у цифрову епоху можливий лише за умови гармонізації національного законодавства із сучасними міжнародними стандартами, впровадження принципів алгоритмічної підзвітності та забезпечення належного контролю за діяльністю суб'єктів, які здійснюють обробку біометричних даних у глобальному цифровому просторі.

1. Семененко Є. П., Єфімов Д. С. Сучасні біометричні системи і методи ідентифікації людини. *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти:* збірник наукових праць з матеріалами V Міжнародної наукової конференції, м. Одеса, 1 серпня, 2025 р. С. 107-114.

2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 № 2016/679. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 24.05.2026).

3. Горгіладзе Н. Р. Механізми юридичного захисту людини від неправомірного використання її біометричних даних у системах штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2025. Вип. 49. 11 с. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17673664.

4. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних : Конвенція Ради Європи від 28.01.1981 : станом на 6 лип. 2010 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення: 24.05.2026).

5. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) No 2018/858, (EU) No 2018/1139 and (EU) No 2019/2144 and Directives (EU) 2016/343, (EU) 2020/1828 and (EU) 2023/1795. *Official Journal of the European Union*. 2024. L 2024/1689. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng (date of access: 24.05.2026).

6. Ковальчук А. Ю., Чернявська Б. В. Міжнародно-правовий аспект протидії доксингу в цифрову епоху. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 85, ч. 4. С. 257-263. DOI : https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.37.

7. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI : станом на 14 черв. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 24.05.2026).

8. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012 № 5492-VI : станом на 14 черв. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text (дата звернення: 24.05.2026).

Анастасія КРАСНІКОВА
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

науковий керівник
Дмитро ХОМЕНКО
викладач кафедри прикордонної
служби Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

РОБОТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану функціонують у надзвичайно складному безпековому середовищі, яке вимагає постійного коригування освітнього процесу, організаційної структури та змісту підготовки майбутніх фахівців. До таких закладів належать насамперед установи, що здійснюють підготовку кадрів для сектору безпеки і оборони, правоохоронних органів, служб цивільного захисту та інших державних структур, діяльність яких безпосередньо пов'язана із забезпеченням національної безпеки.

Однією з головних особливостей функціонування таких закладів є необхідність поєднання освітньої діяльності з виконанням завдань, пов'язаних із забезпеченням обороноздатності держави.[1] Частина курсантів, слухачів та науково-педагогічних працівників може залучатися до виконання службових або бойових завдань, що впливає на організацію навчального процесу та вимагає гнучких підходів до формування навчальних планів. У зв'язку з цим адміністрація закладів змушена оперативно адаптувати освітні програми до умов воєнного часу без втрати якості професійної підготовки.

Важливим аспектом діяльності закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання є забезпечення безпеки учасників освітнього процесу. У період воєнного стану особлива увага приділяється облаштуванню укриттів, створенню систем оповіщення, організації евакуаційних заходів та проведенню регулярних тренувань щодо дій під час повітряних тривог або інших надзвичайних ситуацій. Безпекова складова стає одним із ключових елементів функціонування закладу, оскільки від неї залежить збереження життя і здоров'я здобувачів освіти та працівників.

Суттєвою особливістю є активне використання дистанційних та змішаних форм навчання. Воєнний стан зумовив необхідність широкого впровадження цифрових технологій, електронних освітніх платформ та

засобів онлайн-комунікації. Завдяки цьому забезпечується безперервність освітнього процесу навіть у випадках виникнення загроз безпеці або тимчасової неможливості проведення очних занять. Водночас специфіка підготовки майбутніх правоохоронців, військовослужбовців чи рятувальників вимагає збереження значної частини практичних занять у традиційному форматі.

Особливого значення в умовах воєнного стану набуває практична складова професійної підготовки. Освітні програми переглядаються з урахуванням сучасного бойового досвіду, нових загроз і викликів безпеці. До змісту навчання включаються питання тактичної медицини, протимінної безпеки, протидії диверсійним групам, кібербезпеки, кризового управління та інших напрямів, актуальність яких суттєво зросла в умовах збройного конфлікту.[2] Такий підхід дозволяє забезпечити відповідність професійної підготовки реальним потребам держави.

Діяльність закладів із специфічними умовами навчання характеризується також посиленням військово-патріотичного виховання здобувачів освіти. В умовах війни особливого значення набуває формування почуття відповідальності за долю держави, готовності до виконання службового обов’язку та усвідомлення значення національних інтересів. Освітній процес спрямовується не лише на передачу знань і навичок, але й на виховання морально стійких фахівців, здатних діяти в екстремальних умовах.

Важливою особливістю є розширення співпраці закладів освіти із силовими структурами та військовими формуваннями. Курсанти та слухачі отримують можливість проходити практичну підготовку безпосередньо в підрозділах, які виконують завдання в умовах воєнного стану. Така взаємодія забезпечує набуття практичного досвіду, ознайомлення з сучасними методами роботи та формування професійних компетентностей, необхідних для подальшої служби.

Воєнний стан істотно впливає на кадрову політику закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Частина викладачів може бути мобілізована або залучена до виконання службових обов’язків, що створює додаткові труднощі в організації освітнього процесу. У таких умовах особливого значення набуває залучення практиків із числа діючих співробітників правоохоронних органів, військовослужбовців та інших фахівців, які мають актуальний досвід роботи в умовах війни.

Наукова діяльність таких закладів також зазнає суттєвих змін. Пріоритетними стають дослідження, спрямовані на вирішення актуальних проблем національної безпеки, оборони держави, удосконалення правоохоронної діяльності, розвитку сучасних військових технологій та підвищення ефективності функціонування сектору безпеки.[3] Наукові розробки дедалі частіше мають прикладний характер і орієнтуються на практичні потреби державних органів.

Особливу роль у діяльності закладів відіграє психологічне забезпечення учасників освітнього процесу. Воєнний стан супроводжується підвищеним рівнем стресу, емоційного напруження та психологічних навантажень. У зв'язку з цим здійснюються заходи щодо психологічної підтримки курсантів, слухачів і працівників, проводяться консультації, тренінги зі стресостійкості та заходи, спрямовані на збереження психічного здоров'я.

Характерною особливістю є посилення дисциплінарних вимог та контролю за дотриманням внутрішнього розпорядку. В умовах воєнного стану підвищується значення організованості, відповідальності та готовності до оперативного виконання наказів. Для курсантів і слухачів встановлюються додаткові правила поведінки, спрямовані на забезпечення безпеки, збереження службової інформації та підтримання належного рівня дисципліни.

Значна увага приділяється матеріально-технічному забезпеченню освітнього процесу. Заклади освіти модернізують навчальні полігони, спеціалізовані класи, тренажерні комплекси та лабораторії з урахуванням сучасного досвіду ведення бойових дій. Використання новітніх технічних засобів дозволяє підвищити ефективність підготовки майбутніх фахівців та забезпечити їхню готовність до виконання професійних завдань у реальних умовах.[4]

Умови воєнного стану сприяють розвитку міжнародного співробітництва закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Розширюється взаємодія з іноземними освітніми установами, міжнародними організаціями та партнерами у сфері безпеки. Така співпраця сприяє обміну досвідом, впровадженню сучасних освітніх технологій та використанню кращих міжнародних практик підготовки фахівців для сектору безпеки й оборони.

Таким чином, діяльність закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану характеризується високим рівнем адаптивності, посиленням безпекової складової, модернізацією змісту професійної підготовки та тісною інтеграцією з потребами сектору безпеки і оборони. Такі заклади виконують не лише освітню, а й важливу державотворчу функцію, забезпечуючи підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно діяти в умовах сучасних воєнних загроз та брати участь у забезпеченні національної безпеки України.

---

1. Тогочинський О. М. Організація освітнього процесу в закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану: виклики та шляхи їх подолання. *Вісник Академії Державної пенітенціарної служби.* 2022. URL: https://dspace.pau.edu.ua/items/e3f5aec3-35dd-454f-a84d-b89d8e324fc7.

2. Строцький Р. Є. Цифровізація вищої освіти у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання: адміністративно-правові засади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2025. Вип. 88, ч. 4. С. 246–251. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/331322.

3. Мердова О. М. Принципи адміністративно-правового регулювання організації та провадження освітньої діяльності в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в Україні. *Правовий часопис Донбасу.* 2024. № 1(89). С. 118–123. URL : https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/301.

4. Мухіна Г. В. Психолого-педагогічні та соціально-профілактичні аспекти впливу війни на психічне здоров'я учасників освітнього процесу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика.* 2026. № 1. С. 117–123. URL : https://www.policeyistika.dnuvs.ukr. education/index.php/ policeyistyka/article/view/354.

Аріна КРИВЕНКО
здобувач вищої освіти Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Віктор БЕРЕЗЮК
професор кафедри прикордонного контролю Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ТЕОРИТИЧНІ, ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ТА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна безпека є одною з найважливіших складових кожної держави, адже вона забезпечує захищеність державного суверенітету, територіальну цілісність та інших інтересів від реальних або потенційних загроз. Тобто охоплює систему заходів, спрямованих на захист життєво важливих інтересів держави. Державна безпека у сфері національної безпеки спрямована на захист людини, конституційних прав і свобод, суспільства, держави, навколишнього природнього середовища та української мови як державної. В умовах сьогодення питання національної безпеки займає найважливіше місце, адже охоплює питання військової агресії проти України, кіберзагроз та інформаційний вплив зі сторони інших країн. Саме тому вивчення цієї теми є дуже актуальним.

У теоритичному аспекті національна безпека розглядається як стан захищеності національних інтересів держави та суспільства, що забезпечує їхній сталий розвиток та конституційний лад. Поняття національної безпеки визначається не лише як відсутність будь-яких загроз, а й наявністю умов для ефективного функціонування державних інститутів, реалізації прав і свобод людини та забезпечення національних інтересів.

Теоритичні основи національної безпеки ґрунтується на принципах верховенства, права, законності, свобод людини, контролю над сектором безпеки та оборони, а також взаємодії державних органів. Одним з елементів сучасної концепції безпеки є розуміннятого, що безпека держави тісно

пов’язана з безпекою людини. Саме тому сучасні підходи передбачають захист не лише державних інтересів, а й прав та свобод кожного громадянина. Загальноправові аспекти забезпечення національної безпеки полягають у формуванні ефективної нормативно-правової бази, яка визначає правові механізми протидії загрозам та забезпечує безпеку. Правове регулювання здійснюється Конституцією України, законами України, міжнародними договорами, указами Президента України, та іншими нормативно-правовими актами.

Особливе значення для забезпечення національної безпеки має ефективна діяльність органів державної влади, здатність своєчасно реагувати на різні загрози, підтримувати обороноздатності країни та розвиток механізмів стратегічного моделювання. Важливу роль також відіграє стійкість до зовнішніх і внутрішніх ризиків, захист критичної інфраструктури, удосконалення механізмів кіберзахисту, розвиток та зміцнення міжнародного співробітництва у сфері безпеки. Важливою умовою забезпечення національної безпеки є здатність держави ефективно реалізовувати свої функції до захисту національних інтересів, підтримання суспільної стабільності та сворення сприятливих умов для розвитку суспільства та держави.

Сучасні умови розвитку України свідчать про постійну необхідність вдосконалення механізму забезпечення національної безпеки. Національна безпека є складною складовою, яка поєднує різні засади та механізми. Ефективність її забезпечення залежить від належного правового регулювання та узгодженої діяльності державних органів. Цей напрям залишається одним з пріорітетних для України та важливим для її стабільного розвитку.

1. Про національну безпеку України : Закон України від 24.01.2026 р. №2469-VIII.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР.

Олексій КРИВОРУЧКО
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

THE CONSTITUTIONAL ORDER AND HUMAN RIGHTS

The modern structure of the state and its constitutional order currently operate within a complex, multi-level system, where the protection of human rights is ensured simultaneously at two main levels: nationally through the provisions of the Constitution and internationally through joint intergovernmental agreements, conventions, and the activities of international courts. In this context, the constitutional order is not merely a formal scheme for the distribution of powers among the branches of government, but a living and dynamic mechanism whose primary purpose is to guarantee every person security, freedom, and unconditional respect for their human dignity [1].

There is often a debate in academic circles about whether a country's own Constitution loses its relevance for protecting citizens' rights when there are so many influential international organizations and courts. However, the answer to this question remains unequivocal: the national Constitution has immense added value. It does not merely replicate international norms but reflects the unique characteristics of each nation, its historical path, national traditions, and legal culture. International rules, which began to emerge actively after the end of World War II, were never intended to replace national laws or abolish domestic constitutional protections. They establish only the necessary minimum threshold of protection – a sort of foundation – below which the state has no right to fall in its treatment of individuals. At the same time, through its constitutional order, every country has the full right and is even obligated to grant its citizens a much broader range of rights and a significantly higher level of protection than required by general international standards [2].

Despite these ideal principles, in practice, the path to the actual protection of human rights within the constitutional framework is fraught with certain obstacles. Quite often, a problem arises that can be described as outsourcing or shifting of responsibility. This occurs when national authorities and courts cease to develop their own legal reasoning and simply copy the decisions of international institutions, without attempting to offer their citizens better and higher standards of protection.

Another major problem is that the texts of many constitutions inevitably become outdated over time. They often lack explicit references to modern rights that have emerged with technological advancements, or lack clear rules regarding how exactly the state should act in the context of war, terrorist threats, or global emergencies. This forces judges to find their own way out of the situation and effectively write laws into their decisions, which often makes justice unpredictable and incomprehensible to ordinary people. Moreover, the Constitution must be as transparent as possible for every citizen. If its text is written in overly complex language detached from real life, or if it contains outdated phrasing, people lose faith in their Basic Law and cease to trust state institutions [3; 4].

Effectively addressing these issues requires constant work to update and improve the constitutional system. Global experience convincingly demonstrates that states should periodically review and expand their lists of human rights so that they always meet the demands of the modern era. It is extremely important that the Constitution clearly spell out the rules governing restrictions on freedoms. Citizens must know in advance under what specific conditions the state may intervene in their lives for the sake of public safety and what the limits of such intervention are. Such restrictions must never be excessive, unjust, or violate the very essence of human freedom.

At the same time, it is necessary to develop and maintain mechanisms for individual protection. Every person must have a real opportunity to personally seek redress from the highest courts if they believe their rights have been violated by an unjust law or the actions of officials. Another crucial step toward strengthening the constitutional order is the correct and thorough interpretation of legal norms. National judges must read the Constitution as a cohesive document where every word serves the individual, and do so in a way that ensures national laws do not conflict with the country's international obligations, while at the same time reliably preserving its national identity and dignity. Thus, a strong and effective constitutional order is a sensible balance between common global standards and the country's own high guarantees. It is a system where the individual, their life, and their safety always remain the highest value for which the state exists.

1. Панфьорова М. Права людини в контексті сучасної інтерпретації теорії природного права. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах: матеріали конференції. 2023. С. 72-76. URL : https://www.researchgate.net/publication/371901475_PRAVA_LUDINI_V_KONTEKSTI_SUCASNOI_INTERPRETACII_TEORII_PRIRODNOGO_PRAVA (дата звернення: 05.06.2026).

2. EU Rights / European Citizen Action Service (ECAS). Brussels, 2024. URL: https://ecas.org/eu-rights/ (дата звернення: 05.06.2026).

3. Chukaieva V. O. Human rights and modern constitutional reform in Ukraine. Human rights and public governance. 2025. P.434-456. URL: https://www.researchgate.net/publication/396760990_Human_rights_and_modern_constitutional_reform_in_Ukraine (дата звернення: 05.06.2026).

4. Human Rights and Constitution Making. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. New York; Geneva: United Nations, 2018. 158 p. URL: https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage (дата звернення: 05.06.2026).

Михайло КУРИЛЬЧУК
курсант факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Наталія МАКОГОНЧУК
доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації стала каталізатором докорінних змін у системі національної безпеки та оборони України. У цьому контексті заклади вищої освіти (ЗВО) із специфічними умовами навчання (військові, правоохоронні, прикордонна академія та університети) опинилися на передовій трансформаційних процесів. Відповідно до законодавства, такі заклади мають забезпечувати не лише академічну, а й специфічну професійну підготовку здобувачів [1]. В умовах правового режиму воєнного стану їхня діяльність набула низки критичних особливостей, які кардинально відрізняють сучасний освітній процес від довоєнних моделей.

Першою і найголовнішою особливістю є імперативна переорієнтація навчальних програм виключно на вітчизняний бойовий досвід. Сучасні реалії довели неефективність сліпого копіювання іноземних військових чи правоохоронних доктрин унікального театру бойових дій в Україні. Відтак, в академічних дослідженнях та практичних заняттях свідомо виключаються порівняння з моделями інших країн, натомість пріоритет надається вивченню національного контексту. Наприклад, під час вивчення тактичних дисциплін ключова увага приділяється відпрацюванню бойових документів на дії підрозділів, тактичним розрахункам та організації служби на прикордонних заставах в умовах постійного вогневого впливу противника [2].

Другою особливістю є швидка технологічна адаптація навчального процесу, зокрема впровадження систем безпілотної авіації. Усвідомлюючи роль FPV-дронів у сучасній війні, ЗВО інтегрують у свої програми навчання операторів БПЛА. Важливим інструментом тут виступають спеціалізовані комп'ютерні симулятори (наприклад, Uncrashed), які у поєднанні з реальними пультами дистанційного керування дозволяють курсантам безпечно та ефективно відпрацьовувати навички пілотування, розвідки та ураження цілей [3]. Це дозволяє суттєво економити матеріальний ресурс і зберігати життя особового складу під час підготовки.

Третім визначальним фактором є поглиблене вивчення специфіки застосування норм адміністративного та кримінального права в умовах воєнного стану. Діяльність майбутніх офіцерів безпосередньо пов'язана із забезпеченням правопорядку та безпеки державного кордону. Відповідно, здобувачі освіти фокусуються на детальному аналізі актуальних статей КУпАП, зокрема ст. 204-1, 185-10, 121 [4], відпрацьовуючи алгоритми складання протоколів про адміністративне затримання порушників. При цьому критично важливою навичкою стає вміння працювати з першоджерелами – актуальними нормативно-правовими документами, розміщеними на офіційному порталі Верховної Ради України, оскільки законодавство в умовах війни зазнає постійних і швидких змін.

Четвертою особливістю є збереження жорстких вимог до фізичної та психологічної готовності здобувачів, незважаючи на зміну графіків та умов навчання через постійні повітряні тривоги. Специфіка майбутньої служби вимагає від курсантів бездоганного виконання нормативів: від бігу на 3 кілометри до силових вправ (підтягування), а також володіння навичками рукопашного бою. ЗВО адаптують процеси фізичного виховання, запроваджуючи інтенсивні, вузькоспрямовані тренувальні комплекси, які дозволяють підтримувати бойову готовність навіть у перервах між несенням служби в нарядах.

Підсумовуючи, слід зазначити, що діяльність закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в період воєнного стану характеризується максимальним наближенням до реалій бойових дій та потреб правоохоронної діяльності. Відмова від нерелевантного іноземного досвіду, фокус на національному праві, впровадження технологій БПЛА та збереження високих стандартів фізичної підготовки є тими стовпами, які гарантують формування нової генерації офіцерів, здатних ефективно захищати державний суверенітет і територіальну цілісність України.

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (Редакція станом на 2026 рік). *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index.

2. Коваленко О. М. Трансформація відомчої освіти в умовах збройного конфлікту: національний досвід. *Науковий вісник у сфері національної безпеки*, 2025. № 1. С. 12–18.

3. Сидоренко В. П. Впровадження симуляційних технологій FPV у підготовку фахівців сектору безпеки і оборони. *Військові інновації та технології*, 2025. № 3. С. 52–59.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index.

Дар'я КУРТОВА
курсантка 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF PROPERTY, PERSONAL NON-PROPERTY AND ECONOMIC RELATIONS

There are several opinions of scientists regarding the legal regimes regulating property relations and intellectual property. The former tend to believe that it is impossible to apply general rules of property law to intellectual property, while others hold the opinion that intellectual property law should be considered as a special type of property [1].

An important aspect in ensuring the exercise of personal non-property rights of an individual is the establishment of a certain procedure or rules that establish such an order of provision. For example, to ensure the exercise by an individual of the right to health care (Article 283 of the Civil Code of Ukraine), it is not enough to establish the powers of certain state and other bodies. For this, other legislative acts in this area establish a procedure that ensures the exercise by an individual of the right to health care [2].

When analyzing personal non-property rights, scientists quite often describe the features and specifics of personal non-property relations in which these rights are implemented. Among the key features, the following are highlighted: personal nature; they arise in connection with a specific object - an intangible good with a clearly expressed personal nature; non-property nature and lack of economic content, direct connection with property relations; inability to be valued in monetary equivalent (with respect to accurate assessment), as well as their exercise cannot be accompanied by property equivalents from others. Stefanchuk R.O. proposed a more expanded approach to the features of personal non-property rights, in particular, the scientist singled out: personality; non-property; the object of these rights is personal

non-property or other intangible good; focus on satisfying physical (biological), spiritual, moral, cultural or social needs. There is also an approach where the features of a legal entity are separately highlighted, namely: absoluteness; inseparability; the presence of specific grounds for emergence and termination; focus on satisfying property and non-property interest; inexhaustibility; acquisition of economic content; individualization. One cannot fully agree with the latter approach, even for a legal entity, not always and not all personal non-property rights acquire economic meaning [2, p. 217].

Today we have a situation on the world market that clearly expresses the oligopolistic nature of competition in most sectors of the economy, in which a small number of world leaders dominate; in each industry there are from one or two to dozens of the largest participants who divide one or another market among themselves [3].

Regarding the legal nature of intellectual property rights, it should be noted that the specificity of this type of rights is due to the intangible properties of the intellectual property object (the result of intellectual activity), which require a special set of means of regulating relations in the field of involving these rights in commercial turnover. Such legal means include a patent, an exclusive right, actions for the use of intellectual property objects, a license agreement, etc. Each of these legal instruments reflects a certain method of legal regulation, their combination, which are established by the legislator for the effective development of economic relations in this area.

1. Леонтьєва Л. В. Права і свободи людини і громадянина під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 3. С.84-86.

2. Менджул М. В. Правові трансформації поняття та сутнісних ознак особистих немайнових прав в умовах цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. С.215-220.

3. Швидка Т. І. Проблеми міжнародно-правового регулювання захисту економічної конкуренції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2018. № 36. Т. 2. С. 51-54.

Аліна КУЧИНАШ
студентка 4 курсу першого
бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
Вікторія САВІЩЕНКО
професор кафедри психології
та педагогіки Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук,
кандидат педагогічних наук, професор

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ

Сучасне українське та світове суспільство перебуває в умовах стрімких соціальних, економічних та культурних трансформацій, що супроводжуються послабленням правової дисципліни та зростанням правового нігілізму. Правовий нігілізм – це системна зневага до норм права, нехтування законними вимогами та формування стійких антиправових установок, що негативно впливає на функціонування державних інститутів та безпеку громадян.

Зростання проявів правового нігілізму у сучасному суспільстві відбувається на тлі цифрової трансформації та інформаційного перенасичення, що значно ускладнює процес формування правосвідомості та громадянської відповідальності. Поширення фейкових новин, маніпуляцій у соцмережах, популяризація антисоціальних моделей поведінки серед молоді створюють сприятливі умови для закріплення антиправових стереотипів.

В умовах таких викликів психолого-педагогічні засоби профілактики правового нігілізму стають ключовим інструментом формування правової культури, розвитку соціальної відповідальності та громадянської активності. Своєчасне та системне застосування цих засобів у навчальних закладах, громадських організаціях та державних установах здатне знизити рівень правопорушень, підвищити довіру до правової системи та сприяти формуванню суспільства, в якому закон дійсно стає фундаментом повсякденного життя.

Правовий нігілізм є складним соціально-психологічним феноменом, який відображає системне зневажання особистістю або групою людей правових норм, правил і законодавчих вимог. Він проявляється у формуванні стійких антиправових установок, недооцінці значення законності та нехтуванні правовою відповідальністю. У сучасних умовах глобалізації та

цифровізації суспільства правовий нігілізм набуває нових форм і стає все більш масовим явищем, що охоплює не лише окремих індивідів, а й цілі соціальні групи, особливо молодь.

Аналіз наукової літератури свідчить, що хоча проблема правового нігілізму активно висвітлюється у працях психологів, правознавців і педагогів, сучасні підходи до її вивчення залишаються неоднорідними та інколи суперечливими. Дослідники по-різному трактують природу правового нігілізму, його детермінанти та механізми профілактики.

Зокрема, правознавчі підходи (В. Костицький, Н. Оніщенко) здебільшого зосереджуються на інституційних причинах нігілізму — недосконалості законодавства, низькій якості правозастосування, корупційних ризиках. Хоча ці дослідження окреслюють важливий соціально-правовий контекст, вони майже не враховують психологічні механізми формування правових установок особистості.

Навпаки, психологічні концепції (Г. Балл, Т. Титаренко, Л. Найдьонова) підкреслюють роль індивідуальних чинників — мотиваційної сфери, ціннісних орієнтацій, форм соціалізації. Водночас у таких підходах недостатньо розкрито вплив освітнього середовища та педагогічних технологій на подолання правового нігілізму.

Педагогічні дослідження (І. Бех, О. Пометун, В. Савіщенко, О. Савченко) визначають правове виховання як важливий напрям формування правової культури, однак часто обмежуються описом окремих методик без достатнього аналізу їх ефективності та психологічних механізмів дії.

У низці робіт спостерігається надмірна нормативність і декларативність, де профілактика нігілізму зводиться до закликів «підвищувати правову культуру», «посилювати роль освіти», що не дає інструментів для практичного застосування. Також простежується дефіцит емпіричних досліджень, які б підтверджували чи спростовували результативність запропонованих моделей профілактики.

Профілактика правового нігілізму у сучасному суспільстві неможлива без системного використання психолого-педагогічних засобів, які забезпечують формування правосвідомості, громадянської відповідальності та позитивних правових установок у різних групах населення. Психолого-педагогічний підхід передбачає інтеграцію знань про особистість, її соціальне та моральне становлення, а також врахування соціального контексту, у якому відбувається виховання правової культури. В основі таких засобів лежить переконання, що закон і правові норми мають бути не лише об’єктивними правилами, а й цінністю, усвідомленою та прийнятою особистістю як складова її соціальної ідентичності.

Ефективність психолого-педагогічних засобів визначається тим, наскільки вони здатні впливати на мотиваційну, когнітивну та поведінкову сфери особистості. Профілактика правового нігілізму передбачає формування уявлень про закон як інструмент справедливості та гарантію захисту прав

людини, розвиток внутрішньої мотивації дотримуватися правових норм та вироблення навичок правомірної поведінки у різних життєвих ситуаціях. Психолого-педагогічні засоби включають методи навчання, виховання, організації соціального досвіду та створення моделі позитивної правової поведінки, яка є прикладом для наслідування.

До основних принципів застосування психолого-педагогічних засобів належить системність, послідовність та комплексність впливу, що забезпечує поступове засвоєння правових знань, формування ціннісних орієнтацій та розвитку соціально відповідальної поведінки. Велике значення має педагогічне середовище, яке створює умови для моделювання правомірної поведінки та досвіду ухвалення рішень у правових ситуаціях. Використання ігрових технологій, рольових моделей, дискусійних платформ і тренінгів сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення та усвідомленню наслідків порушення закону.

Психологічний компонент профілактики правового нігілізму передбачає врахування мотиваційних, емоційних і когнітивних особливостей особистості. Важливим є розвиток відповідальності, самоконтролю та здатності аналізувати наслідки власних дій для себе та для суспільства. Педагогічний аспект включає організацію навчального процесу, формування правової культури через систематичне ознайомлення з нормами права, практичне застосування знань у соціально значущих проектах, моделювання життєвих ситуацій та рефлексію поведінки.

У сучасному суспільстві психолого-педагогічні засоби профілактики правового нігілізму повинні бути адаптовані до вікових, соціальних і психологічних особливостей цільових груп. Особлива увага приділяється молоді, оскільки саме на цьому етапі відбувається формування ціннісних орієнтацій та моделей поведінки, які зберігаються в дорослому віці. Комплексне використання психолого-педагогічних заходів сприяє виробленню стійких правових установок, розвитку критичного ставлення до девіантних практик та формуванню внутрішньої потреби дотримуватися законів і норм суспільства.

Таким чином, психолого-педагогічні засоби профілактики правового нігілізму виступають ключовим механізмом формування правової культури та громадянської відповідальності. Вони забезпечують усвідомлення цінності закону, формування соціально відповідальної поведінки та розвиток внутрішньої мотивації до дотримання правових норм, що є фундаментальною умовою розвитку стабільного, демократичного та правосвідомого суспільства.

У результаті теоретичного аналізу наукової літератури та сучасних досліджень проблеми правового нігілізму в суспільстві можна констатувати, що правовий нігілізм є складним соціально-психологічним явищем, яке проявляється через системну зневагу до законів, відсутність внутрішньої мотивації до їх дотримання та формування стійких антиправових установок. Він охоплює як індивідуальні, так і колективні прояви і включає як явні

порушення правових норм, так і латентні форми зневаги до закону, що часто маскуються під байдужість або невдоволення соціальними інститутами.

Соціально-психологічні чинники, що сприяють виникненню правового нігілізму, включають низький рівень правової культури, недовіру до державних інститутів, вплив антиправових соціальних норм, а також інформаційне середовище, яке формує негативні наративи щодо закону та державної системи. Особистісні характеристики, такі як низький рівень самоконтролю, схильність до ризикової поведінки та недостатня моральна і громадянська зрілість, посилюють тенденції до проявів правового нігілізму. Взаємодія соціальних, культурних та психологічних чинників створює комплексне підґрунтя для формування стійких антиправових установок у різних групах населення, що робить проблему надзвичайно актуальною для сучасного суспільства.

Психолого-педагогічні засоби профілактики правового нігілізму виступають ключовим механізмом усунення цих негативних проявів. Вони спрямовані на формування правосвідомості, розвитку громадянської відповідальності та вироблення стійких правових цінностей у особистості. Ефективність цих засобів визначається їх здатністю впливати на мотиваційну, когнітивну та поведінкову сфери, забезпечувати усвідомлення цінності закону, створювати умови для моделювання правомірної поведінки та формувати внутрішню потребу дотримуватися правових норм.

Комплексне використання психолого-педагогічних заходів у навчальних закладах, громадських організаціях та державних установах дозволяє впливати не лише на індивідуальну поведінку, а й на колективні соціальні установки, що в довгостроковій перспективі сприяє підвищенню правової культури населення, зменшенню девіантних проявів та зміцненню демократичних засад суспільства.

1. Бех І. Д. Від волі до особистості : монографія. Київ : Україна-Віта, 2020. 416 с.

2. Костицький В. В. Право, норма права і влада. *Соціологія права*. 2018. № 3–4. С. 57–66.

3. Оніщенко Н. М., Матвієнко О. В., Томашевська М. О. Гендерно чутлива політика як спосіб подолання правового нігілізму. *Юридична Україна*. 2021. № 9. С. 18–25.

4. Савіщенко В.М. Подолання правового нігілізму як необхідна умова формування правової держави // *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні* : *матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ*, 26 жовтня 2012 р. С. 25-27.

5. Титаренко Т. М. Психологічне здоров’я особистості в умовах війни : монографія. Київ : ІСПП НАПН України, 2024. 286 с.

Максим ЛЕВЧЕНКО
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Сергій БАБАНІН
доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ

Незаконне заволодіння транспортними засобами посідає особливе місце у структурі злочинності проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Це кримінальне правопорушення не лише позбавляє власників чи законних користувачів можливості реалізовувати свої майнові права, а й завдає суттєвої шкоди суспільним відносинам у сфері власності, створює небезпеку для дорожнього руху та підвищує ризик заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян через використання транспортних засобів як джерел підвищеної небезпеки. Особливої актуальності проблема набуває в умовах зростання криміналізації молодіжного середовища, адже значна частина таких кримінальних правопорушень учиняється неповнолітніми особами, які нерідко перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння та не мають належних навичок керування транспортом у складній дорожній обстановці.

Історія кримінально-правової охорони транспортних засобів в Україні пройшла тривалий шлях розвитку. Перші згадки про відповідальність за незаконне заволодіння засобами пересування можна простежити ще у положеннях «Руської Правди», де існувало поняття «конова татьба» або конокрадство. Подальший розвиток відповідальності за подібні діяння знайшов відображення у Соборному уложенні 1649 року, Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року, а також у Кримінальному уложенні 1903 року. У КК УСРР 1922 року викрадення коней уже розглядалося як окремий кваліфікований вид крадіжки. Особливого розвитку інститут кримінальної відповідальності за незаконне використання транспортних засобів набув у період дії КК УРСР 1960 року. У первісній редакції кодексу спеціальна норма щодо незаконного заволодіння автомобілем без мети

розкрадання була відсутня, у зв'язку з чим правоохоронні органи протягом тривалого часу застосовували аналогію закону та кваліфікували такі дії як хуліганство, крадіжку або самоправство. Лише Указом Президії Верховної Ради УРСР від 2 жовтня 1968 року кодекс було доповнено статтею 215-3 «Угон транспортних засобів». Законодавець того часу розмежовував викрадення транспортного засобу з корисливою метою та тимчасове незаконне заволодіння без наміру привласнення [1, с.474-476]. Подальша реформа кримінального законодавства у 2000-2001 роках стала визначальною, оскільки поняття «угон» було замінено універсальною конструкцією «незаконне заволодіння транспортним засобом». Відтепер для кваліфікації кримінального правопорушення не має значення, чи діяла особа з метою привласнення автомобіля, чи лише з наміром тимчасового використання. У чинному Кримінальному кодексі України відповідальність за це діяння передбачена ст. 289 КК України [2].

Сучасний стан протидії незаконному заволодінню транспортними засобами характеризується складною криміногенною ситуацією та значною латентністю таких кримінальних правопорушень. Практика свідчить, що близько 60 % випадків незаконного заволодіння транспортними засобами вчиняються заздалегідь підготовленими особами або організованими групами, які мають чіткий план викрадення, технічні засоби для злому систем захисту та налагоджені канали збуту викрадених автомобілів. Водночас приблизно 40 % таких кримінальних правопорушень здійснюються спонтанно, без попередньої підготовки, часто у стані алкогольного сп'яніння або з мотивів тимчасового використання транспортного засобу. Значну частину суб'єктів цього кримінального правопорушення становлять неповнолітні особи. Статистичні дані свідчать, що понад 20 % випадків незаконного заволодіння транспортними засобами вчиняються підлітками. Хоча офіційна статистика демонструвала певне зниження кількості таких кримінальних правопорушень у попередні роки, проблема залишається надзвичайно актуальною через високий рівень нерозкритих кримінальних проваджень та складність документування діяльності організованих груп [3, с. 131-132].

Особливістю незаконного заволодіння транспортними засобами є те, що воно часто поєднується з іншими кримінальними правопорушеннями. Найчастіше йдеться про порушення правил безпеки дорожнього руху, передбачене ст. 286 КК України, підробку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, відповідальність за що встановлена ст. 290 КК України, використання підроблених документів за ст. 358 КК України, а також розбійні напади чи умисне знищення або пошкодження майна. Така сукупність кримінальних правопорушень значно ускладнює процес досудового розслідування та потребує комплексного підходу до доказування.

У сучасній кримінально-правовій науці триває дискусія щодо правової природи незаконного заволодіння транспортним засобом. На сьогодні ст. 289 КК України міститься у Розділі XI «Кримінальні правопорушення проти

безпеки руху та експлуатації транспорту». Проте значна частина науковців вважає, що основним безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення є саме право власності, оскільки сутність діяння полягає у протиправному вилученні транспортного засобу у власника або законного користувача всупереч їх волі. Безпека руху при цьому виступає лише додатковим факультативним об'єктом [4, с.345]. У зв'язку з цим у наукових колах неодноразово висловлювалася пропозиція перенести ст. 289 КК України до розділу кримінальних правопорушень проти власності. Подібний підхід знайшов своє відображення і в Проєкті нового Кримінального кодексу України, де незаконне заволодіння транспортними засобами не виділяється як окреме транспортне кримфнальне правопорушення, а розглядається в системі кримінальних правопорушень проти економіки та власності [5].

Кримінологічний аспект протидії полягає у запобіганні причинам та умовам учинення таких кримінальних правопорушень. Запобіжні заходи можуть бути загальносоціальними, спеціально-кримінологічними та індивідуальними. До загальносоціальних заходів належать підвищення рівня життя населення, забезпечення зайнятості молоді, розвиток системи освіти та дозвілля. Спеціально-кримінологічні заходи включають удосконалення технічного захисту транспортних засобів, розвиток систем відеоспостереження, використання GPS-трекерів, функціонування мереж «Безпечне місто» та посилення патрулювання. Індивідуальна профілактика спрямована на роботу з особами, схильними до протиправної поведінки, насамперед із так званими «важкими» підлітками. Важливу роль відіграє також віктимологічне запобігання, яке полягає в інформуванні автовласників щодо правил безпечного користування транспортними засобами, необхідності встановлення сучасних систем захисту, недопущення залишення ключів у замку запалювання та використання охоронюваних стоянок.

Отже, сучасний стан протидії незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні свідчить про необхідність удосконалення як кримінального законодавства. Важливим напрямом реформування є чітке визначення правової природи цього кримінального правопорушення як посягання насамперед на відносини власності, удосконалення процесуальних гарантій щодо неповнолітніх учасників кримінального провадження та формування сучасної криміналістичної методики розслідування таких правопорушень. Не менш важливим є широке впровадження цифрових технологій для виявлення та попередження викрадень транспортних засобів, а також підвищення рівня правової культури населення у сфері захисту власного майна.

---

1. Ніколенко Д. М. Кримінальна відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом: окремі етапи становлення та розвитку. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 473-481. DOI : https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.65.

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 23.05.2026).

3. Федосова О. В., Соломатіна О. С. Сучасний стан та основні тенденції незаконного заволодіння транспортними засобами, вчиненого неповнолітніми. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 9 груд. 2022 р.). 2022. С. 131-133.

4. Федосова О. В., Соломатіна О. С. Сучасний стан та основні тенденції незаконного заволодіння транспортними засобами, вчиненого неповнолітніми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 344-349.

5. Проєкт Кримінального кодексу України (станом на 01.05.2026). *Робоча група з питань розвитку кримінального права*. 2026. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2026/05/02/00000-kontrolnyj-proyekt-kk-01-05-2026.pdf (дата звернення: 23.05.2026).

Roman LYTVYNENKO
Vladyslav KAZNAKHOVSKY
cadets of the educational and scientific institute №4 Kharkiv National University of Internal Affairs

Svitlana LUCHYK
doctor of Economic Sciences, professor, professor of the Department of Information systems and technologies educational and Scientific Institute № 4 Kharkiv National University of Internal Affairs

INTEGRATION OF INTERNATIONAL INFORMATION PROTECTION EXPERIENCE INTO THE NATIONAL POLICE SYSTEM

The relevance of the integration of international experience and the latest technologies into the National Police system still remains an undeniable direction for development. In the field of information support, there are threats of various nature aimed at stealing or destroying information, which can be of value for further official activities, and is also part of the security component of law enforcement activities. Within the framework of the digitalization of the National Police, there are a number of issues related to the implementation and regulation of new systems and algorithms of actions aimed at protecting official information, monitoring its circulation and documenting all changes.

Official information includes information concerning administrative and criminal offences, information concerning registered persons, data concerning the conduct of investigative activities and other information that may constitute official value [1].

The main tasks of creating special information protection systems are performed by information and analytical support units. The task of information and analytical support involves the appropriate provision of other structural bodies and police units, as well as the functioning of state registers and web services belonging to the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The main task of the units is to protect the functioning of database systems, in particular the Information Portal of the National Police and other systems belonging to the Unified Information System of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The protection of information systems involves the implementation of software and hardware complexes that control the circulation of information, as well as the demarcation of employees' access rights to official materials. The use of SIEM systems enables the performance of information environment monitoring functions, and also establishes control over the provision of access to employees. The specified system will prevent information leakage, unauthorized access attempts, as well as respond in a timely manner to abnormal activity within the system to minimize further risks[2, 3].

Table 1

SWOT analysis of the information and analytical support system

Advantages	**Disadvantages**
Multi-level control over information, protection against unauthorized access to databases.	Low level of control over the provision of access to databases, weak information distribution system.
Threats	**Prospects**
Cyber attacks on information resources and state registers, detection of agents in the middle of the system, probability of leakage of official information.	Establishing a more universal system of information distribution, increasing the level of training of employees on issues of information with limited access and state secrets.

According to the results of the SWOT analysis, it was established that the system has significant shortcomings in establishing the proper classification of official information, and is also characterized by an insufficient level of personnel control, which creates real prerequisites for the penetration of agents of the aggressor state and other forms of unauthorized access to information resources. Adaptation of international experience and standards in the field of cyber security opens up prospects for increasing the level of security of the information environment and improvement [4]. Experience of Eastern European countries and NATO, in particular: the Czech Republic, Slovakia, and Britain. They have a more universal system of information distribution, which covers not only information on state secrets, but also information on citizens and protection of their rights. It has its own system of analysis of available protection systems. According to NATO standards, one of the key factors in ensuring high-quality information protection is measures to strengthen personnel security. Such measures include checking the candidate's level

of awareness of working with official and secret information as a condition for granting access, as well as conducting additional checks when assigning the appropriate level of admission. The implementation of the specified measures ensures a reduction in the risk of information leakage and minimization of attempts of unauthorized intervention in service databases, which allows you to assess possible risks and prevent further threats [5, 6].

The integration of international experience will contribute to the improvement of existing methods of information protection, the implementation of a new regulatory framework to improve the efficiency of units and new models of information classification, effective response to attempts at data leakage, classification of offences related to the disclosure of information, and the use of new methods of database protection in order to strengthen control over its circulation in the Unified Information System of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

1. About information : withacon of Ukraine dated November 13, 1992. № 2685-XII. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine.* 1992. №48 . Art. 651.

2. Ryzhkov E. IN. Information and analytical support of law enforcement activities of the National Police of Ukraine, taking into account international standards. *Information and analytical support of law enforcement activities:* collection of mat. science-practice manual. Dnipro: DDUVS, 2024. Pp. 12–17.

3. Makovii V. P., Usata G. O. Information and analytical support of police activities as a component of the system of measures to ensure information security of the state*Maritime security and defence*. 2023. № 1. Pp. 62–68.

4. Security within the north Atlantic treaty organization (NATO). C-M(2002)49-COR1 to COR12 (consolidated version), dated 17 June 2002. URL: https://www.freedominfo.org/documents/C-M(2002)49.pdf (date of appeal: 12.06.2026).

5. Maziychuk V. A. Foreign experience in combating offenses in the information sphere and the possibility of its use in Ukraine. *Scientific notes of TNU named after. V.I. Vernadskyi. Series: legal sciences*. 2026. Volume 37 (76) № 2. Pp. 47-52.

6. Artemov V. Protection of information with limited access in NATO countries (on the example of the Czech Republic and Slovakia). *Legal, regulatory and metrological support of the information protection system in Ukraine*. 2005. Out. 11. Pp. 60-63.

Сергій МАКАРЕНКО
здобувач вищої освіти 2-го курсу
ФПФПКП НПУ Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Олена ЛОПАЄВА
старша викладачка кафедри вогневої
підготовки Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ РАПТОВОМУ ВОГНЕВОМУ КОНТАКТІ В УМОВАХ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ ТА ОБМЕЖЕНОГО ПРОСТОРУ

Дії поліцейського при раптовому вогневому контакті в умовах міської забудови та обмеженого простору треба розглядати як швидке прийняття правомірного й обґрунтованого рішення в ситуації, коли зволікання може завдати серйозної шкоди. На нашу думку, у такій обстановці першим, що слід робити поліцейському – це покласти усі можливі зусилля на негайне припинення небезпеки з найменш можливими негативними наслідками як для людей, так і особисто для поліцейського. Варто зазначити що в місцях, де є переважна можливість завдання шкоди іншим особам, вибухонебезпечних та вогненебезпечних місцях поліцейським забороняється застосовувати вогнепальну зброю, окрім крайньої необхідності чи відбиття нападу [1]. Тому міські забудови певним чином ускладнюють завдання, так, як поруч можуть перебувати перехожі, транспортні засоби, житлові будинки, під'їзди, магазини, зупинки громадського транспорту та інші громадські місця де простір для дій часто обмежений. Це означає, що поліцейський має діяти не емоційно, а з "холодною головою". Для цього треба оцінити джерело загрози, визначити найбезпечніший напрям для подальших дій, використовувати доступні укриття, попередити людей про можливість небезпеки, передати інформацію до чергової частини поліції, привести у готовність вогнепальну зброю, якщо на думку поліцейського в обстановці, що склаладається, можливе виникнення підстав для її застосування, і лише за наявності реальної загрози життю чи здоров'ю, застосовувати вогнепальну зброю для нейтралізації загроз, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [1].

Тобто досвідчений поліцейський не повинен сприймати раптовий напад як "зелений сигнал світлофора" для хаотичного відкриття вогню. Навпаки, він має одразу дати оцінку ситуації і визначити звідки надходить загроза, чи є поблизу цивільні особи, чи можливо відійти або змінити позицію на більш

вигідну, або чи є можливість зупинення нападу без зайвого ризику для сторонніх осіб.

На практиці першою дією поліцейського повинен бути не постріл, а забезпечення особистої безпеки таипідтримання контролю над ситуацією. Якщо поліцейський втрачає здатність діяти, то не матиме змоги захистити себе, та інших людей. Тому в умовах міської забудови буде правильним швидко використати будь-яке безпечне укриття, зменшити відкритий простір перебування, зорієнтувати напарника щодо напрямку небезпеки, подавати чіткі та зрозумілі команди громадянам залишити небезпечну ділянку або лягти на землю, а також повідомити чергову частину чи інших поліцейських про місце події. Такі дії, на нашу думку, є проявом не пасивності, а професійного контролю за ситуацією, оскільки дозволяють звузити кількість випадкових потерпілих і створити умови для правомірного зупинення нападу.

Застосування вогнепальної зброї в даній ситуації може бути виправданим за умови, щоіснує безпосередня загроза життю чи здоров'ю поліцейського або інших осіб і неможливо припинити напад менш небезпечними засобами. Відповідно Закону України «Про Національну поліцію» стаття 46 визначає застосування вогнепальної зброї, як найбільш суворий захід примусу, тому її застосування не може бути автоматичною реакцією на конфлікт або агресивну поведінку особи [1]. Але у разі раптового збройного нападу поліцейський не завжди має реальну можливість робити попередження, адже зволікання може спричинити ще більший ступінь небезпеки. У цьому і полягає складність професійного рішення: поліцейський має діяти швидко, але не безконтрольно; рішуче, але правомірно; ефективно, але з урахуванням безпеки сторонніх осіб.

Особливістю обмеженого простору є також те, що кожна дія поліцейського має ризик підвищеної небезпесності для оточення. У під'їзді, коридорі, дворі багатоповерхового будинку, біля автомобілів або в громадському транспорті немає «ідеально безпечного» напрямку. Отже поліцейському слід завжди враховувати, що за правопорушником або поруч із ним можуть перебувати люди, яких він не бачить. На нашу думку професійність поліцейського вбачається не тільки в реагуванні на нападника, а й продуманні рішеннь наперед.

Наприклад: про інші небезпеки, можливість рикошету, паніку серед громадян, переміщення транспорту та дії напарників. У таких умовах виправданими є короткі, зрозумілі команди, координація з іншими поліцейськими, обмеження доступу людей до небезпечної зони та оцінка того, чи не створює саме втручання поліції додаткового ризику [2, с. 154].

Також важливим є психологічна готовність поліцейського. Раптовий вогневий контакт викликає стрес, звуження уваги, страх, різке прискорення реакцій. Якщо поліцейський не готовий до таких умов, він може діяти імпульсивно або, навпаки, втратити час. Саме тому досвід вогневої підготовки формує, як і технічні навички стрільби, так й здатність приймати рішення під

тиском. На нашу думку, сучасна вогнева підготовка поліцейського повинна починатися не навколо формального виконання вправи, а навколо моделювання реальних ситуацій. Більш доречними для підготовки буде: раптовий напад на подвір'ї, загроза в під'їзді, поява сторонніх осіб у зоні небезпеки, невідкладна евакуація пораненого, взаємодія з напарником і одночасне дотримання законних вимог [3, с. 31].

Після зупинення безпосередньої загрози дії поліцейського не закінчуються. Він повинен переконатися, що загроза не представляє небезпеки, організувати надання домедичної допомоги потерпілим, викликати швидку медичну допомогу, забезпечити охорону місця події, не дати доступу стороннім особам, повідомити керівника та зафіксувати обставини застосування заходу примусу. Це важливо як для службової перевірки, так й для відновлення довіри до поліції. Якщо поліцейський діяв правомірно, але не забезпечив допомогу потерпілим або не зберіг місце події, його подальше правове становище може бути ускладнене. Ось чому документування, пояснення підстав застосування зброї та збереження доказів є такою ж частиною професійних дій, як і поведінка під час самого контакту.

Отже, при раптовому вогневому контакті в умовах міської забудови поліцейський має діяти логічно: як вижити самому, захистити людей, локалізувати небезпеку, правомірно зупинити напад, надати допомогу та належно зафіксувати подію. На нашу думку, саме така послідовність найбільш вірно відповідає змісту поліцейської діяльності. Поліцейський у такій ситуації є суб'єктом, який у екстрено-складних умовах повинен одночасно діяти тактично грамотно, юридично обґрунтовано й морально відповідально. При цьому ефективність його дій має оцінюватися не тільки за фактом зупинення нападу, а також за збереженням життя людям, чи не було створено невиправданого ризику для цивільних осіб і чи відповідали дії принципам законності, необхідності та пропорційності.

---

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 07.06.2026).

2. Попов С. А., Черкашин О. Д., Черкашин С. Д. Методичні підходи і тактичні прийоми застосування короткоствольної зброї в умовах сучасного бою. *Честь і закон.* 2025. № 3 (94). С. 145–156. URL : https://www.researchgate.net/publication/399404266_Methodological_approaches_and_tactical_techniques_for_the_use_of_short-barreled_weapons_in_modern_combat (дата звернення: 07.06.2026).

3. Дьяков М. В. *Вогнева підготовка працівників поліції під час раптового близького вогневого контакту. Актуальні питання розвитку науки та освіти:* матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 грудня 2023 року. Львів: Львівський науковий форум, 2023. С. 31 (дата звернення: 07.06.2026).

Софія МАНДЗЮК
курсантка 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

LEGAL ISSUES OF RESTORING LANDS VIOLATED AS A RESULT OF RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE

The issue of human rights protection in the context of land and agrarian legislation reform occupies one of the central places in modern Ukrainian legal science. The opening of the agricultural land market, which took place in Ukraine on July 1, 2021 on the basis of Law No. 552-IX, actually marked the beginning of a new stage of land legal relations. As noted by P.F. Kulynich and A.M. Miroshnychenko, land reform in Ukraine has come a long way and is now entering a phase that directly affects the implementation of the constitutional rights of millions of owners of land shares (shares) [1-2].

The Constitution of Ukraine in Articles 13, 14 and 41 enshrines land as an object of property rights and a national heritage that is under special state protection. At the same time, the opening of the land market has exacerbated the problem of the real implementation of these rights for vulnerable categories of owners. The inadequate functionality of the State Land Cadastre and the opacity of registration procedures are among the key risks for the protection of landowners' rights [3].

The right to a safe environment, guaranteed by Article 50 of the Constitution of Ukraine, is directly related to the legal regulation of agricultural activity. The intensification of industrial agriculture by large agricultural holdings poses serious challenges to environmental sustainability.

The provisions of the current legislation on this issue require much more active practical implementation. In the context of the reform of agrarian and land legal relations, there is no unified understanding of the concept of sustainable land use.

Ensuring the rights of land share owners - primarily elderly rural residents and internally displaced persons - remains an important problem. In the context of a full-scale invasion, the situation has become particularly acute, since a significant part of agricultural lands is located in temporarily occupied or frontline territories, which makes it impossible to exercise land rights normally.

Thus, the reform of land and agrarian legislation of Ukraine is at the intersection of property rights, environmental rights and the right to food security. Analysis of scientific sources indicates systemic gaps in the protection of the rights of vulnerable categories of landowners, insufficient implementation of environmental standards for soil protection, as well as the absence of a comprehensive legislative mechanism for small agricultural producers. Priority areas are: improving the registration procedures of the State Geocadastre, harmonization with EU directives in the field of soil protection, introduction of a special legal regime for lands disturbed as a result of armed conflict, as well as the development of legal mechanisms to support cooperative and family farming.

1. Кулинич П. Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми : монографія. Київ : Норма права. 2021. 307 с. URL : https://odnb.odessa.ua/vnn/book/11574 (дата звернення: 25.04.2026).

2. Мірошниченко А.М. Захист прав власника земельної ділянки від «книжкового» та фактичного порушень. *Право України.* 2021. № 5. С. 178–200.

3. Носік В. В. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення науково-дослідних установ та організацій в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. № 6. С.147-153.

Сергій МАРАРАШ
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту підготовки керівних кадрів Національної академії Національної гвардії України

Олександр КЕРНИЦЬКИЙ,
професор кафедри організації роботи з персоналом навчально-наукового інституту підготовки керівних кадрів Національної академії Національної гвардії України, кандидат педагогічних наук, доцент

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РОБОТИ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЩОДО ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ВПЛИВАМ ПРОТИВНИКА НА ОСОБОВИЙ СКЛАД ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження обумовлена стрімкою трансформацією інформаційного простору та підвищенням ефективності інформаційно-психологічних спеціальних операцій (ІПСО), які противник застосовує як

ключовий інструмент дестабілізації підрозділів Національної гвардії України в умовах повномасштабної війни. Сучасні технології маніпуляції свідомістю, що базуються на використанні соціальних мереж, штучного інтелекту та методах мікротаргетингу, створюють безпрецедентні виклики для морально-психологічного стану військовослужбовців та їх мотивації до виконання бойових завдань [1]. У зв'язку з цим, спроможність командування та посадових осіб НГУ не лише виявляти, а й оперативно протидіяти таким впливам стає критичним чинником збереження боєздатності та виконання завдань за призначенням.

Аналіз сучасного стану організації протидії інформаційним загрозам свідчить про наявність низки проблем, серед яких:

– недостатня оперативність реагування на новітні технологічні форми впливу (дипфейки, ботоферми, глибока персоналізація контенту);

– певна технологічна відсталість системи моніторингу інформаційного простору на тактичному рівні;

– необхідність систематизації практичних навичок особового складу щодо забезпечення їх цифрової гігієни та кіберстійкості.

Наукова проблематика дослідження полягає у наявності суперечностей між високою швидкістю та адаптивністю інформаційно-психологічних технологій противника і консервативним підходом до використання засобів протидії в системі морально-психологічного забезпечення військових формувань України; між наявністю технічного потенціалу для здійснення інформаційного захисту та недостатнім рівнем практичної підготовленості посадових осіб до використання сучасних інструментів нейтралізації негативного контенту ворога.

Таким чином, розробка та впровадження новітніх підходів до протидії інформаційно-психологічному впливу набуває особливої наукової та практичної значущості, оскільки ефективність захисту інформаційного простору безпосередньо впливає на стійкість особового складу до деморалізуючих факторів.

Проблематику інформаційно-психологічних впливів та методів протидії їм розробляли як класики теорії комунікацій та пропаганди (Г. Лассвелл), так і сучасні західні дослідники (Ф. Вебстер, А. Мерсьє), які аналізували феномен інформаційного суспільства та роль масмедіа у конфліктах.

В Україні вагомий внесок у дослідження специфіки гібридних загроз та російсько-українського інформаційного протиборства зробили вітчизняні науковці, серед яких О. Данильян, О. Дзьобань, В. Петрик.

Система роботи з особовим складом НГУ сьогодні є стрижнем діяльності посадових осіб щодо формування та підтримання високого морально-психологічного стану військовослужбовців. Саме ця робота та заходи психологічного забезпечення дій військовослужбовців виступають основним бар'єром на шляху деструктивних інформаційних впливів противника, особливо під час психологічного супроводу виконання особовим

складом НГУ завдань за призначенням в екстремальних (бойових) умовах під час особливого періоду [2].

На наш погляд, підготовка посадових осіб до протидії ІПСО повинна мати рівневу структуру: від первинної підготовки у ВВНЗ, до періодичних курсів підвищення кваліфікації, спиратися на самостійну підготовку офіцерів. До таких курсів доцільно включити навчальні програми з методів психологічного впливу, технологій маніпулювання, психології мас, теорії інформаційних воєн та ін.

Функціонування системи роботи посадових осіб НГУ, яку ми аналізуємо, суттєво залежить від їх взаємодії та координації діяльності під час організації заходів щодо протидії інформаційно-психологічному впливу противника.

Важливо, що б така робота мала синергетичний ефект, який визначається як результат взаємодії між елементами системи, у якій спільний ефект перевищує суму індивідуальних результатів кожного з компонентів [3].

Тому пропонуємо безпосередньо у військових частинах НГУ проводити наступні заходи:

1. Запровадити регулярні (щомісячні та щотижневі) інструктажі з інформаційної гігієни та методів розпізнавання фейків.

2. Впровадити системні тренінги з формування критичного мислення у підлеглих, навчання методам розпізнавання чуток та ворожих наративів.

3. Посилити моніторинг інформаційного простору у районах виконання службово-бойових завдань військовими частинами НГУ, у тому числі через залучення ІТ-фахівців та використання сучасних технологій.

4. Розробити інтерактивні навчальні матеріали для особового складу військових частин НГУ.

За результатами проведеного дослідження сформульовано основні шляхи удосконалення системи роботи посадових осіб щодо протидії інформаційно-психологічним впливам противника на особовий склад військових частин Національної гвардії України:

1. Участь офіцерів НГУ у міжнародному співробітництві для вивчення теорії і практики, сучасного досвіду в організації протидії інформаційним загрозам.

2. Обмін досвідом під час міжнародних навчань, стажувань у підрозділах психологічних операцій країн НАТО, здобуття знань щодо програм та технологій підготовки кадрів в іноземних країнах.

3. Накопичення та систематизація досвіду протидії ІПСО, створення програм самоосвіти та обміну досвідом між фахівцями.

4. Сертифікація фахівців з протидії ІПСО, атестації з підтвердженням кваліфікації, мотивування посадових осіб до професійного розвитку та підвищення кваліфікації.

5. Співпраця структур НГУ з університетами України, науковими установами, громадськими організаціями з протидії ІПСО.

6. Заходи щодо інтеграції цивільних експертів у систему підготовки фахівців з протидії ІПСО (вони створять нові можливості щодо залучення спеціалістів з психології, історії, ІТ-сфери, журналістики для оборони країни).

1. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна у медіапросторі сучасного суспільства. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого.* Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». 2022. № 3 (54). С. 11–29

2. Сіленко А. О. Роль засобів масової інформації в інформаційній війні. Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 30 листопада 2023 р.) / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, 2023. 238 с.

3. Hrynzovskyi AM, Bielai SV, Kernickyi AM et al. Medical, social and psychological aspects of assisting the families of the military soldiers of Ukraine who performed combat tasks in extreme conditions. *Wiad Lek.* 2022;1(2): P. 310-317.

Анна МАРАХОВЕЦЬ
курсантка 2 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

FORMATION OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS

In the era of globalization, European integration and active international cooperation in the field of security, knowledge of foreign languages for law enforcement officers is becoming not just a desirable opportunity, but a critically important professional necessity. Successful fight against transnational crime, participation in peacekeeping operations and cooperation with international organizations such as Interpol or Europol require future police officers and other law enforcement officers not only knowledge of the law, but also fluency in a foreign language in solving professional tasks.

Foreign language communicative competence is the ability to effectively master a system of foreign communication skills and abilities sufficient to achieve the communicative goal set by the subject [1, p. 82]. This process includes several main factors. First, the need for direct contacts with foreigners and effective international cooperation in conducting joint interrogations or exchanging data. Secondly, the need for information exchange and work with international databases,

directives and legal documentation. Thirdly, the importance of foreign communication, in particular, when providing assistance to foreign tourists, migrants or communicating with witnesses or victims.

In order to achieve a high level of professional foreign language communication for a law enforcement officer, it is necessary to apply modern innovative pedagogical technologies, moving away from the traditional study of foreign languages.

The key is a professionally-oriented approach that integrates the professional training of future police officers from different academic disciplines to establish a connection between them and also bring theory closer to practice in pedagogical activity [2, p. 380]. In this method, training is based on materials directly related to the future professional activities of a police officer, such as criminalistics, administrative law, detention procedures, which forms a highly specialized terminology and eliminates the gap between language and activity.

The Content and Language Integrated Learning approach is also effective - it is a didactic method that integrates the formation of foreign language linguistic and communicative competence in those who learn a foreign language in the same educational context in which they form general knowledge and skills [3, p. 20]. This method integrates the study of subject content and language, ensuring the reality of the language environment.

The main teaching method is a communicative approach, which is aimed at developing communication and listening skills, overcoming the language barrier through the use of role-playing games and modeling real-life situations.

An effective method is modeling, with the help of which it is necessary to recreate reality, as close as possible to the real conditions of the work of a law enforcement officer, such as conducting interrogations of persons, compiling oral or written reports and protocols in a foreign language, as well as radio communication [4, p. 308].

An important tool is also the use of real materials. This may include excerpts from English-language legal materials, viewing and discussing current international news related to security. This approach includes intensive training and practical orientation classes, including discussion of professional topics and joint classes with native speakers of a foreign language.

Therefore, the role of a foreign language in higher education institutions for future police officers is an important element. It should not only be traditional, but also combine innovative approaches that also cover law enforcement activities.

Given the material presented, it would be advisable to introduce a mandatory international language certificate for law enforcement graduates, which would indicate an increase in the number of hours spent studying a foreign language specialized in communication, and the creation of modern multimedia laboratories focused on modeling police scenarios.

1. Чорна В. Особливості іншомовної комунікативної компетентності в удосконалення фахової діяльності вчителя іноземної мови. *Калейдоскоп мов.* 2021. № 5(200). С. 81-84. URL: https://isp.pano.pl.ua/article/view/245320/243514.

2. Почуєва В. В. Професійно-орієнтований підхід у викладанні іноземних мов. Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляду майбутнє (1994–2019рр.). Харків. 2019. С. 380-381.

3. Іванченко І. Г. Методика CLIL (Content and Language Integrated Learning) – предметно-мовне інтегроване навчання. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція педагогічних та науково-педагогічних працівників, аспірантів, молодих учених «Інноваційні погляди у майбутнє - 2021». С. 19-25. URL: https://natc.org.ua/docs/Conferencia/2021/Conferencia_mat_20210518_2.pdf#page=19.

4. Яковенко Н. Моделювання ситуацій професійної діяльності в навчанні іноземної мови у вищому військовому навчальному закладі. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 35. Т. 6. С. 306-310. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_6/48.pdf.

Анна МАРАХОВЕЦЬ
здобувачка 2 курсу
навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник
Андрій ВОЙЦІХОВСЬКИЙ
професор кафедри конституційного і
міжнародного права та прав людини
Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ FPV-ДРОНІВ ТА ШІ НА ПОЛІ БОЮ: ВІДПОВІДНІСТЬ ПРИНЦИПАМ РОЗРІЗНЕННЯ ТА ПРОПОРЦІЙНОСТІ МГП

Стрімка еволюція засобів ведення війни призвела до появи автономних і напівавтономних систем, де FPV-дрони, підсилені алгоритмами штучного інтелекту (далі – ШІ), стають не просто зброєю, а активними суб'єктами обробки інформації на полі бою. FPV-дрони - це фактично пристосовані для військових завдань гоночні безпілотники. [1, с. 334]

У контексті міжнародного гуманітарного права (далі - МГП) ця технологічна конвергенція створює складну дилему: з одного боку, ми бачимо потенціал для радикального зменшення «туману війни» за допомогою точної

аналітики, а з іншого - виникає реальна загроза дегуманізації бойових дій, де рішення про життя і смерть делегується набору математичних ваг у нейронній мережі. Фундаментальна складність полягає в тому, що норми МГП, закладені в Женевських конвенціях 1949 р., створювалися для людей, здатних на емпатію та суб'єктивну оцінку обставин, тоді як ШІ працює виключно з кореляціями даних, що вимагає переосмислення традиційних підходів до юридичної експертизи озброєння.

Першим рівнем цієї проблеми є дотримання принципу розрізнення, який у цифрову епоху стикається з кризою «контекстуального розуміння» об'єктів. FPV-дрони, оснащені ШІ-модулями для автоматичного захоплення цілей, працюють на основі навчених моделей, які класифікують об'єкти за візуальними ознаками, проте ці моделі залишаються вразливими до так званих «артефактів навчання» [2, с. 14], наприклад, система може ідентифікувати сільськогосподарську техніку як військову через наявність маскувальної сітки або специфічне освітлення.

Окрім того, МГП вимагає відрізняти не лише цивільних від військових, а й виокремлювати осіб, що перебувають «hors de combat» (особи, які через поранення, хворобу, полон або здачу в полон більше не можуть брати участь у бойових діях), що для алгоритму комп'ютерного зору є надзвичайно складним завданням, оскільки жест здачі в полон потребує культурного та ситуативного трактування, недоступного для жорстких математичних моделей. Ця технічна недосконаліть безпосередньо впливає на можливість дотримання гуманітарних стандартів, оскільки будь-яка помилка в ідентифікації на початковому етапі неминуче призводить до порушення права на захист некомбатантів, що логічно підводить нас до питання ціни такої помилки у ширшому масштабі операції.

Другим критичним аспектом є застосування принципу пропорційності, який за своєю природою є оціночним і вимагає балансування між конкретною військовою перевагою та ймовірною шкодою для цивільного населення. Штучний інтелект у системах управління вогнем FPV-дронів здатний з високою точністю розрахувати ймовірний радіус ураження та прогнозувати кількість супутніх жертв, визначати пріоритетні цілі, корегувати свій маршрут у режимі реального часу та уникати потенційних перешкод з максимальною ефективністю. [3, с. 23] проте він абсолютно нездатний оцінити «цінність» військової цілі в стратегічному контексті, оскільки це поняття не є константою і змінюється залежно від динаміки фронту.

Виникає ризик «математичної пастки»: якщо алгоритм вважає атаку правомірною на основі закладеного в нього коефіцієнта допустимих втрат, він може ігнорувати морально-етичні нюанси, які змусили б людину-оператора відмовитися від удару, наприклад, через присутність дітей поблизу об'єкта, що не були зафіксовані датчиками. Така алгоритмічна інтерпретація пропорційності загрожує перетворенням війни на процес оптимізації втрат, де

людське життя стає лише змінною у рівнянні, що ставить під загрозу саму філософію МГП як інструменту стримування насильства.

Третім, і чи не найважливішим пунктом, є забезпечення ефективного людського контролю як ключового механізму відповідальності за використання автономних систем. Швидкість сучасних бойових дій за участю роїв FPV-дронів створює ситуацію, коли людина фактично виштовхується з циклу прийняття рішень через фізичну неможливість обробити такий обсяг даних за мілісекунди, що призводить до появи «прогалини у відповідальності». Згідно зі статтями 25 і 28 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду [4], за воєнний злочин має відповідати конкретна особа - командир, що віддав наказ, або оператор, що натиснув на спуск, проте питання відповідальності ШІ-дронів порушує дані принципи незалежно від рішень та контролю людини. Питання, хто буде нести відповідальність за вчинені без втручання людини дії ШІ – розробник, виробник, патентоволоділець, програміст, відповідальний командир чи навіть держава - також потребує вирішення. [5, с. 183].

Ця дифузія відповідальності створює небезпечний прецедент безкарності, де технологічна перевага стає щитом від правосуддя, що вимагає впровадження суворих протоколів верифікації кожного рішення ШІ людиною-контролером, яка повинна мати реальну, а не формальну можливість скасувати атаку.

Підсумовуючи, використання FPV-дронів та ШІ на сучасному полі бою є неминучим етапом військово-технічного прогресу, проте воно не повинно відбуватися ціною демонтажу правових основ цивілізованого світу. Технології мають слугувати «цифровим окуляром» для оператора, що допомагає краще розрізняти цілі та точніше розраховувати ризики, але останнє слово завжди має залишатися за людиною, здатною нести моральний та юридичний тягар зробленого пострілу. Тільки через інтеграцію етичних алгоритмів на етапі проектування та постійний міжнародний моніторинг автономних систем ми зможемо гарантувати, що війна майбутнього не перетвориться на автоматизоване винищення, позбавлене будь-яких ознак людяності та правопорядку.

---

1. Клімов О. П., Ісаков О. В., Мартиненко М. М. Дрони FPV з машинним зором. *Social ways of training specialists in the social sphere and inclusive education*: the XIII International Scientific and Practical Conference (Prague, Czech Republic, April 01-03, 2024). С. 333-337. URL : https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/02/SOCIAL-WAYS-OF-TRAINING-SPECIALISTS-IN-THE-SOCIAL-SPHERE-AND-INCLUSIVE-EDUCATION.pdf#page=334.

2. Лисичина Н. В. Міжнародно-правове регулювання використання бпла під час збройних конфліктів. *Молодіжна наукова ліга*. *Науковий простір: аналіз, сучасний стан, тренди та перспективи*. 2025. С. 13-16. URL: https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/1878/1902.

3. Сагайдачний Н. І. Система розпізнавання об'єктів та траєкторії їх руху для безпілотних літальних апаратів: кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти другого

(магістерського) рівня, спеціальність 122 - Комп'ютерні науки; Мін. освіти і науки Укр., Харк. нац. ун-т радіоелектроніки. Харків, 2025. 58 с. URL : https://openarchive.nure.ua/entities/publication/64231cb5-6260-41ae-9dfb-79677d879ae4.

4. Римський статут Міжнародного кримінального суду : міжнародний документ від 17.07.1998 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.

5. Чуприна Д. Ю. Міжнародне гуманітарне право про заборону використання штучного інтелекту. *«Шевченківська весна»*: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. студ., аспір. та мол. вчен. (Київ, 10 квіт. 2020р.) / Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ч. І. С. 181-184. URL : https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/%D0%A8%D0%92-2020%20%D0%A71%285%29.pdf#page=181.

Віра МАСЛЄНІКОВА
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE BODIES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL STATE

The National Police of Ukraine is a law enforcement agency of the state, which is called upon to ensure the protection of human rights and freedoms, combat crime, and maintain public order and public safety. After the introduction of a special legal regime, the Law of Ukraine «On the National Police» [1] was amended accordingly, namely, during martial law, the following powers were extended to law enforcement officers:

1) upon written request, police agencies shall receive free of charge from state bodies, local self-government bodies, and state-owned legal entities information necessary to perform their tasks and powers, in particular about prisoners of war. The request shall be executed within three days, and if impossible – no later than ten days from the date of receipt. In the event of reasons that prevent the execution of the request, the police shall be notified of these reasons. (Part 36, Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police»);

2) escorting persons detained on suspicion of committing a criminal offense, taken into custody, accused or sentenced to imprisonment, as well as guarding them in the courtroom (Part 37 of Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police»);

3) the police may hold in temporary detention centers persons detained for committing criminal or administrative offenses, persons to whom detention has been applied as a preventive measure, persons subjected to administrative arrest, as well as accused and convicted persons (Part 38 of Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police»);

4) operational demining: detection, neutralization and destruction of explosive objects (Part 39 of Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police»). From now on, the police, within the scope of their competence, conduct operational demining in terms of detecting, neutralizing and destroying explosive objects, in relation to which there are grounds to believe that they are objects, instruments or means of committing administrative or criminal offenses;

5) technical and forensic support for the inspection of the scene of the incident, including those related to fires, and special explosive works in the event of explosions, receipt of reports of the detection of suspicious explosive objects, the threat of an explosion (Part 41 of Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police»);

6) representation and fulfillment of Ukraine's obligations in the International Criminal Police Organization - Interpol (Part 42 of Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police»);

7) cooperation with the European Police Office (Europol) (Part 43, Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police»). The police represent and fulfill Ukraine’s obligations to Interpol and Europol, and also directly ensure cooperation and exchange of information with such bodies. Meanwhile, the police organize the interaction of law enforcement agencies of Ukraine with Interpol and Europol, as well as competent authorities of other states on issues related to the scope of activities of such bodies;

8) collection of biometric data of individuals, including by fingerprinting (Part 45, Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police»). The police are allowed to collect biometric data of individuals, including by fingerprinting, in cases provided for by the Criminal Procedure Code of Ukraine;

9) administrative supervision in accordance with the law (Part 46, Article 23 of the Law of Ukraine «On the National Police») [2, p.131].

It is possible to single out forms of interaction of the National Police of Ukraine under the legal regime of martial law. which are extremely important for ensuring effective coordination between various state bodies and law enforcement agencies. In such emergency conditions, when it is necessary to quickly respond to changing situations, properly organized and clearly defined forms of interaction are of particular importance for the successful performance of tasks: operational exchange of information; holding (participation in) joint operational meetings of the police leadership with the military administration, other law enforcement agencies, etc. on issues of preparation for the performance of official tasks; carrying out joint measures to perform special official tasks; conducting joint exercises, trainings and classes; regular exchange (adjustment) of the calculation of forces and means of the

National Police involved in the joint performance of tasks during martial law, providing the police with other necessary information; joint patrolling; carrying out joint measures to ensure the regime of martial law within the territory of one or more administrative-territorial units [3, p.198].

The above-mentioned forms of interaction not only contribute to achieving efficiency and effectiveness in the performance of tasks, but are also necessary to maintain law and order and ensure stability in the country under martial law. Proper organization and legal regulation of these processes is a guarantee that the tasks will be performed without violating the legitimate rights of citizens and in the interests of national security of Ukraine.

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 6 лют. 2023 р.

2. Муляр Г. В. Діяльність органів національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2023 № 61. С. 130-133.

3. Цимбалюк В. І., Красько М. І., Омельченко С. Л. Правові аспекти діяльності Національної поліції в умовах правового режиму воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. Ч. 3. С. 193-201.

Сергій МІЛЯНЮК
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник
Дмитро ХОМЕНКО
викладач кафедри прикордонної служби
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАУЦІ ТА ОСВІТІ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Розвиток цифрових технологій та стрімке поширення великих мовних моделей і алгоритмів машинного навчання зумовили кардинальні зміни в освітній та науковій діяльності. Інструменти на базі штучного інтелекту стали доступними для широкого кола користувачів, що створило нові можливості для автоматизації рутинних завдань, пошуку інформації та генерації контенту. Водночас інтеграція цих інструментів у дослідницький та навчальний процеси спровокувала масштабну дискусію щодо дотримання норм академічної доброчесності. Традиційні підходи до оцінювання знань студентів та верифікації наукових

результатів виявилися вразливими перед здатністю нейромереж створювати унікальні тексти, які складно відрізнити від робіт, написаних людиною [3]. Актуальність досліджуваної проблеми полягає в необхідності адаптації етичних стандартів та правових норм до нових технологічних реалій, де штучний інтелект розглядається не лише як загроза, але й як допоміжний інструмент, використання якого потребує чіткої регламентації.

Впровадження систем штучного інтелекту у вищу освіту змінює архітектуру навчального процесу та взаємодію між викладачами й здобувачами освіти. Студенти активно використовують генеративні моделі для пошуку літератури, перекладу іншомовних джерел, структурування матеріалу та перевірки граматики [2]. За умови коректного використання ці технології сприяють індивідуалізації навчання та підвищенню його ефективності. Однак неконтрольоване застосування нейромереж для виконання письмових робіт, складання тестів чи написання есе без зазначення факту використання таких систем розцінюється як прояв академічної недоброчесності. Згідно з сучасними дослідженнями, привласнення результатів роботи алгоритмів порушує базовий принцип самостійності виконання навчальних завдань [5]. Це вимагає від закладів вищої освіти перегляду критеріїв оцінювання, зміщення фокусу з репродуктивного відтворення інформації на перевірку навичок критичного мислення, здатності до аналізу та вирішення практичних кейсів.

У сфері наукової діяльності штучний інтелект застосовується для обробки великих масивів даних, моделювання складних фізичних чи економічних процесів, візуалізації результатів та підготовки рукописів до публікації. Інструменти штучного інтелекту дозволяють оптимізувати етап збору емпіричних даних та пришвидшують процес написання оглядів літератури. Разом з тим, виникає серйозна проблема достовірності згенерованої інформації. Мовні моделі схильні до так званих «галюцинацій» - створення правдоподібних, але хибних тверджень, неіснуючих цитат або посилань на фейкові джерела [1]. Відповідно до стандартів відкритої науки та академічної етики, дослідник несе персональну відповідальність за достовірність опублікованих даних. Використання згенерованого тексту без його критичного аналізу та фактологічної перевірки призводить до поширення хибних наукових результатів. Крім того, наразі триває дискусія щодо неможливості визнання штучного інтелекту співавтором наукової статті, оскільки алгоритм не є суб'єктом правовідносин і не може нести юридичної чи репутаційної відповідальності за зміст публікації.

Здатність нейромереж генерувати технічно унікальний контент нівелює ефективність традиційних антиплагіатних систем, які базуються на методах лексичного порівняння текстів. Згенеровані тексти часто проходять перевірку на оригінальність без зауважень, оскільки алгоритми створюють нові комбінації слів, а не копіюють існуючі джерела [3]. Це формує новий вид академічного шахрайства – автоматизований або машинний плагіат. Для

протидії цьому явищу розробники програмного забезпечення створюють спеціалізовані модулі та алгоритми, здатні розпізнавати патерни машинного тексту, аналізуючи стилістику, довжину речень та передбачуваність лексичних конструкцій. Проте точність таких систем ідентифікації залишається недосконалою, існує ризик хибнопозитивних спрацьовувань, коли авторський текст студента чи науковця помилково маркується як згенерований штучним інтелектом. Це створює додаткові процедурні ускладнення під час розгляду справ про порушення академічної доброчесності спеціальними етичними комісіями.

Забезпечення академічної доброчесності в умовах поширення новітніх технологій вимагає комплексної адаптації інституційних нормативних документів. Заклади вищої освіти та наукові установи розробляють нові політики і кодекси етики, які чітко регламентують межі допустимого використання інструментів штучного інтелекту. Ключовою вимогою стає принцип прозорості: здобувачі освіти та дослідники зобов'язані відкрито декларувати факт використання нейромереж, зазначаючи конкретну модель, версію програми та мету її застосування [4].

Швидкий розвиток технологій штучного інтелекту створює системні виклики для збереження академічної доброчесності в науці та освіті. Нейромережі пропонують потужний інструментарій для підвищення продуктивності досліджень та індивідуалізації навчання, проте їх приховане використання розмиває межі авторства та порушує принципи інтелектуальної чесності. Вирішення проблеми лежить не в площині повної заборони цих технологій, що є практично неможливим, а у формуванні нової культури відповідального використання алгоритмів.

---

1. Артюхов А. І., Віхляєв М. Ю., Волк Ю. Ю. (уклад.). Академічна доброчесність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити доброчесне освітнє середовище : збірник есе. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 524 с. URL : https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/4650/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%B5%D1%81%D0%B5%20advanced_training_academ.integr_removed.pdf.

2. Братусь І., Кузьменко Г., Волкова А. Деякі аспекти використання штучного інтелекту в українському навчальному процесі. *Grail of Science*. 2023. Вип. 34. С. 278–282. DOI: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.08.12.2023.61.

3. Горчинський С. В., Софілканич М. І., Горбенко І. Ф. Якість української освіти й академічна доброчесність: вплив застосування штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. Вип. 20. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/407.

4. Доценко І. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія та практика*. 2022. № 32. С. 31–42. DOI : https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-31-42.

5. Паламар С. П., Науменко М. С. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної доброчесності. *Освітологічний дискурс*. 2024. № 1 (44). С. 1–15. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/48609/1/Palamar_S_P_Naumenko_M_S_OD_2024.pdf.

Валерія МОРОЗОВА
студентка 4 курсу першого
бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
Вікторія САВІЩЕНКО
професор кафедри психології та
педагогіки Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
кандидат педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО УМОВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні соціокультурні виклики, зумовлені повномасштабною воєнною агресією, докорінно трансформували життєвий простір українського студентства. Війна стала деструктивним чинником, що змусив молодь переглянути базові ціннісні орієнтири та життєві плани. У ситуації, коли домінантними потребами стають фізична безпека та волонтерська підтримка оборонного сектору, навчальна діяльність часто втрачає свою суб'єктивну значущість. Почуття невизначеності майбутнього та перманентна загроза життю породжують скепсис щодо доцільності професійної підготовки в період активних бойових дій.

Стратегічне відновлення держави після завершення війни потребуватиме кваліфікованого кадрового ресурсу, що актуалізує необхідність безперервного освітнього процесу. Адаптація до навчання в таких екстремальних умовах ускладнюється постійним психоемоційним напруженням, тривогою за близьких та ризиками, пов'язаними з регулярними обстрілами. Саме тому виникає нагальна потреба в детальному аналізі психологічних механізмів пристосування студентів до нових реалій академічного життя [1, с. 403].

У науковому дискурсі адаптація трактується як цілісна характеристика особистості, яка демонструє ступінь її включеності до системи соціальних взаємозв'язків. Це не просто пасивне пристосування, а активна взаємодія індивіда та середовища, що реалізується на біологічному, психологічному та соціальному рівнях [3, с. 136]. Для студента як суб'єкта навчання цей процес має системний характер і розгортається в межах тріади «студент — викладач — середовище».

В умовах воєнного стану особливої актуальності набувають конкретні форми адаптації, які визначають успішність інтеграції молоді в освітній простір:

– формальна адаптація: передбачає пізнавальне та емоційне прийняття студентом нових вимог навчального закладу, засвоєння своїх прав та обов'язків у змінених обставинах;

– соціальна адаптація: полягає у процесі внутрішньої інтеграції в академічну групу, де студент має знайти своє місце, вибудувати комунікацію та досягти взаєморозуміння з однолітками, що часто ускладнюється дистанційним форматом спілкування;

– дидактична адаптація: фокусується на підготовці до нових форм і методів навчальної роботи. В умовах війни ця форма тісно переплітається з адаптацією до електронного освітнього середовища. Ефективна взаємодія в системі «людина — цифровий простір» залежить як від технічних чинників, так і від внутрішньопсихічної готовності студента до самостійної організації навчання під час повітряних тривог чи блекаутів [3, с. 139].

Теоретичний аналіз проблеми показує, що питання адаптації особистості перебуває у фокусі уваги таких науковців, як Р. В. Певенків, В. І. Андрєєв, Ю. Ю. Кушнеров та інші. Водночас емпіричний досвід функціонування вищої школи в умовах війни залишається недостатньо систематизованим, що потребує додаткового наукового осмислення.

Генезис поняття «адаптація» бере початок у другій половині XIX століття (Г. Ауберт), де воно спочатку розглядалося суто в біологічному та сенсорному контекстах. З часом термін набув міждисциплінарного статусу, охопивши соціологічні та психологічні аспекти взаємодії людини з середовищем. У сучасному вимірі психологічна адаптація трактується як інтегративна здатність індивіда гармонізувати внутрішні стани з вимогами зовнішнього оточення, використовуючи когнітивні, вольові та генетично зумовлені ресурси [1, с. 404].

У межах освітнього простору закладу вищої освіти процес адаптації є багатогранним і включає наступні структурні компоненти:

– нормативно-організаційний: передбачає засвоєння регламенту закладу, прийняття академічних стандартів та етичних норм поведінки;

– процесуально-діяльнісний: стосується безпосереднього виконання навчальних завдань, розуміння своїх прав та обов'язків як суб'єкта навчання;

– професійно-орієнтований: базується на ідентифікації себе з майбутнім фахом та усвідомленні ролі обраної спеціальності у суспільстві;

– комунікативно-соціальний: охоплює інтеграцію в студентський колектив, вибудовування конструктивної взаємодії з викладачами та адміністрацією;

– режимно-побутовий: пов’язаний із синхронізацією особистого графіка з навчальним ритмом та стійкістю до інтелектуальних навантажень.

Ефективність адаптаційних процесів може мати полярні вияви. Конструктивна адаптація характеризується високим рівнем успішності, суб'єктивним відчуттям комфорту та оптимальною психічною напруженістю. Студент не лише формально виконує вимоги, а й внутрішньо приймає цінності академічної спільноти.

Натомість феномен дезадаптації в умовах війни проявляється через когнітивні та емоційні порушення: зниження концентрації уваги, погіршення пам’яті, дезорганізацію мовлення та виражений страх перед публічними виступами чи контролем знань. Негативні емоції блокують пізнавальну активність, перетворюючи навчання на додаткове джерело стресу, що вимагає розробки спеціальних стратегій психологічної підтримки студентської молоді [1, с. 405].

Особливої актуальності проблема адаптаційних спроможностей набуває у контексті первинного входження студента в освітній простір закладу вищої освіти. Для першокурсників цей етап збігається з інтенсивною особистісною трансформацією та кризою професійного самовизначення, що розгортається на тлі загальної соціальної нестабільності. Успішність такої інтеграції залежить від динамічної рівноваги між внутрішніми ресурсами індивіда та зовнішніми вимогами академічного середовища [2, с. 1616].

Ефективність соціально-психологічного пристосування детермінується комплексом чинників. У науковому просторі ця детермінація розглядається як двовекторна система, де успішність інтеграції залежить не лише від когнітивних здібностей, а й від рівня загальної соціальної зрілості та психофізіологічного стану особистості. Вказані чинники доцільно класифікувати на дві основні групи:

1. Суб’єктивно-особистісні: до них належать індивідуально-типологічні властивості нервової системи, актуальний рівень самооцінки, домінуюча мотивація досягнення та сформованість механізмів емоційної саморегуляції ,а також рівень енергетичного потенціалу та вольова готовність до безперервної самоосвіти.

2. Об’єктивно-середовищні: охоплюють організаційну структуру закладу освіти, рівень професіоналізму викладацького складу та якість міжособистісних комунікацій у студентській групі.

В умовах воєнного стану архітектура адаптаційного процесу зазнає суттєвих деформацій. До традиційних труднощів навчання додаються екстремальні бар’єри: перманентний стан вітальної загрози, психологічне виснаження через вимушену зміну місця проживання та технічні перепони, зумовлені цифровою нерівністю. За таких обставин здатність студента до швидкої перебудови поведінкових патернів стає ключовою умовою не лише академічної успішності, а й збереження ментального здоров’я [2, с. 1619].

Неспроможність особистості ефективно опрацювати стресогенні виклики середовища призводить до стійкої дезадаптації. Її прояви часто мають латентний характер і фіксуються через втрату інтересу до обраної професії,

когнітивну загальмованість та емоційне відчуження від колективу. Водночас успішна адаптація виступає фундаментом для подальшого професійного зростання, дозволяючи студенту трансформувати зовнішній тиск у ресурс для саморозвитку та підвищення життєстійкості [2, с. 1622].

Варто зауважити, що перехід від чітко регламентованого шкільного навчання до університетської свободи часто стає тригером дезадаптації. Труднощі першого року навчання часто зумовлені не стільки слабкою шкільною підготовкою, скільки відсутністю сформованої потреби в саморозвитку та невмінням працювати в умовах академічної автономії. Основними каталізаторами цього кризового стану виступають: руйнування звичного кола спілкування (маргінальність статусу), різке зростання інтелектуальних навантажень, а також дефіцит навичок автономної навчальної діяльності (наприклад, невміння ефективно конспектувати лекції чи самостійно працювати з першоджерелами).

Окрім того, психологічний дискомфорт суттєво посилюється внутрішніми протиріччями молодої людини: між її гіпертрофованим відчуттям дорослості, завищеними очікуваннями та реальними можливостями їх задоволення у новому конкурентному середовищі. Результатом такої невідповідності стає перманентне нервове виснаження, погіршення когнітивних функцій (зокрема концентрації уваги та пам'яті) та руйнація гармонійної поведінки, що може трансформуватися у серйозні психосоматичні розлади [4, с. 257].

Таким чином, соціально-психологічна адаптація в умовах війни – це складний, багаторівневий процес, де внутрішня готовність студента до змін виступає головним модератором його взаємодії з освітнім середовищем.

---

1. Березяк К., Накорчевська О., Васильєва О. Психологічні особливості адаптації студентів до навчання в умовах війни // *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 10 (15). С. 403–405.

2. Мельник Л. Соціально-психологічна адаптація студентів-першокурсників до умов освітнього середовища: проблематика вивчення // *Перспективи та інновації науки*. 2025. Т. 1. С. 1615–1625.

3. Sikora Y. Adaptation as an object of scientific research: psychological and pedagogical analysis // *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series "Pedagogy. Social Work"*, 2022. No. 2(51). P. 136–139.

4. Kravchenko O., Pidvalna J., Hedzyk A. Adaptation of first-year students to study in an institution of higher education. *Social work and social education*. 2024. No. 1 (12). P. 253-267.

Руслана ОТКИДАЧ
студентка
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

НАГАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗНАНЬ В ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУРАХ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ІНСТРУМЕНТІВ ПІСЛЯВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ

Сучасний кризовий (радше навіть переломний) період для України значно актуалізує необхідність перегляду традиційних підходів до розуміння ролі знань в діяльності організацій всіх рівнів. У наукових розвідках менеджмент знань традиційно розглядався як інструмент підвищення ефективності діяльності організацій, розвитку їх інтелектуального потенціалу та підтримання конкурентних переваг. Проте наразі в Україні значення цієї проблематики суттєво виходить за межі отримання суто прагматичної вигоди. Накопичення, збереження та передача знань стають надважливими чинниками забезпечення стійкості організацій, безперервності їх діяльності та здатності до відновлення в умовах кризових викликів.

У зв'язку з цим варто звернутися до теоретичних засад досліджуваного феномену. У сучасній науці менеджмент знань розглядається переважно як сукупність процесів створення, фіксації, поширення та практичного використання знань в організаційному середовищі.

При цьому, як зазначає О. В. Томчук, у вітчизняній науковій літературі переважає процесно-діяльнісний підхід до цієї категорії, відповідно до якого основна увага приділяється безперервному циклу формування та використання знань, а не лише їх накопиченню. Автор виокремлює такі ключові завдання системи менеджменту знань в організації: 1) вирішення проблем кадрового забезпечення організації, що мають якісний характер (розвиток працівників через поширення серед них неявних знань організації; підготовка працівників, які є носіями нових знань; «виховання» працівників, які є власниками міждисциплінарних знань тощо); 2) підвищення результатів індивідуальної та колективної праці; 3) покращення фінансово-економічних показників діяльності організації та її позицій на відповідному ринку, у певному сегменті бізнесу; 4) підтримка інноваційної діяльності організації; 5) зміцнення в організації культури запровадження змін, потенційне зниження [1, с. 173-174]. Вважаємо, що якщо у стабільних умовах фокус часто зміщувався на фінансово-економічні показники, то в сучасних реаліях на перший план виходить саме перша група завдань – якісне кадрове забезпечення та збереження досвіду.

У цьому контексті особливе значення має проблема збереження організаційних знань в умовах суттєвих кадрових змін. Водночас ефективність такої системи значною мірою залежить від наявності носіїв знань та можливості передачі їхнього досвіду іншим працівникам. О. Є. Стрижак та О. М. Правдивець дійшли висновку, що масштабні демографічні та міграційні процеси останніх років істотно вплинули на кадровий потенціал як приватного, так і державного секторів [2, с. 123]. За таких умов особливої актуальності набуває питання збереження та відтворення організаційних знань.

Ці деструктивні тенденції підтверджуються й іншими дослідниками. Зокрема, Н. В. Зачосова зазначає, що демографічні та міграційні процеси останніх років суттєво вплинули на структуру молодіжного середовища, зокрема серед студентів, учнівської молоді та молодих фахівців [3, с. 18]. Така тенденція може створювати додаткові виклики для формування кадрового потенціалу, необхідного для реалізації довгострокових програм розвитку та відновлення. Механізми збереження, передачі та відтворення професійних знань між поколіннями працівників на тлі таких обставин стають нагальним питанням.

Важливим елементом цього процесу є організаційна пам’ять, під якою в межах теми дослідження доцільно розуміти сукупність знань, досвіду та практик, що зберігаються в процедурах, документах, технологіях, корпоративній культурі та професійних компетентностях працівників. Так, організаційні знання охоплюють не тільки документовану інформацію, бази даних, внутрішні регламенти тощо. Їх важливою складовою є досвід і компетентності працівників, зокрема фахові навички, практичні напрацювання та знання, набуті в процесі професійної діяльності, які вочевидь не завжди можуть бути повністю формалізовані у документах.

На нашу думку, подальше дослідження менеджменту знань у контексті післякризового відновлення варто зосередити на кількох взаємопов'язаних напрямах.

Обґрунтовуючи перший напрям, варто зважити на висновки В. В. Круглова та Д. А. Терещенко, які наголошують, що в післявоєнний період країни «крім проблем масштабного фізичного знищення, зазнають значних збитків у сфері людського капіталу, тобто втрачають накопичені знання, досвід і таланти», що чинить негативний вплив на майбутній розвиток [4, с. 21]. Крім того, дослідники констатують, що війна призводить до «значного скорочення запасів навичок, оскільки працівники були витіснені або втратили працездатність» [4, с. 25], що безпосередньо актуалізує завдання щодо їх збереження та відновлення. У цьому контексті особливого значення набуває проблема фіксації та передачі неформалізованих знань, які формуються в процесі практичної діяльності працівників і не завжди відображаються у службовій документації.

Другим важливим напрямом досліджень є розвиток цифрових платформ та баз знань як інструментів накопичення, збереження і поширення організаційних знань. Н. Костенюк та О. Воронов, аналізуючи перспективи використання штучного інтелекту в публічному управлінні, відзначають значний потенціал цифрових технологій для вдосконалення управлінських процесів та підтримки прийняття рішень [5, с. 151]. Хоч цифровізація не може розглядатися тотожною менеджменту знань, оскільки переведення інформації в електронну форму саме по собі не забезпечує накопичення та передачі професійного досвіду, проте актуальним завданням є створення таких цифрових рішень, які б забезпечували не лише зберігання інформації, а й формування, поширення та використання знань у межах організацій.

Третій напрям пов'язуємо з обґрунтуванням соціокультурних та гуманітарних засад післявоєнного відновлення. В. П. Онищенко, аналізуючи роль людського та соціального капіталу у процесах відновлення, наголошує, що «головна рушійна сила економічного прогресу і соціальної трансформації суспільства – людина і відтворюваний нею людський і соціальний капітал держави». При цьому дослідник акцентує увагу на тому, що механізм їхнього відтворення не обмежується суто економічними чинниками, а значною мірою залежить від соціальних, культурних та політичних аспектів життя [6, с. 4].

Отже, як бачимо, в умовах післявоєнного відновлення України менеджмент знань набуває значення одного з важливих інструментів забезпечення інституційної стійкості та збереження людського капіталу. Зростання ризиків втрати професійного досвіду й організаційної пам’яті актуалізує потребу у створенні механізмів накопичення, передачі та практичного використання знань у діяльності організацій. У зв’язку з цим перспективними напрямами наукових досліджень є розроблення моделей управління знаннями для органів державної влади та місцевого самоврядування, розвиток цифрових платформ і баз знань, а також удосконалення механізмів інтеграції наукових результатів у практику управління. Реалізація зазначених напрямів може сприяти формуванню ефективних інструментів післявоєнної розбудови та сталого розвитку організаційних структур.

---

1. Томчук О. В. Формування системи менеджменту знань в організації як елемент стратегії кадрового забезпечення. *Економіка і організація управління*. 2023. № 2(50). С. 171-178.

2. Стрижак О. Є., Правдивець О. М. Людський капітал України в умовах воєнного стану. *Фінанси України.* 2022. № 12. С. 112-129. DOI : https://doi.org/10.33763/finukr2022.12.111.

3. Зачосова Н. В. Основи політики збереження людського капіталу у воєнний та після воєнний час для потреб економічного відновлення і зростання. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 11–12. С. 17–28. DOI : 10.32680/2409-9260-2023-11-12-312-313-17-28.

4. Круглов В. В., Терещенко Д. А. Державна політика відновлення людського капіталу України в після воєнний період. *Освітня аналітика України.* 2023. Вип. 2. С. 21–33.

5. Костенюк Н., Воронов О. Можливості оптимізації публічного управління України за допомогою штучного інтелекту: перспективи для після воєнної відбудови. *Теоретичні та прикладні питання державотворення.* 2025. № 34. С. 148–155. DOI: 10.35432/tisb342025346844.

6. Онищенко В. П. Людський і соціальний капітал України в період її після воєнного відновлення. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 3–19.

Ілля ПАВЛОВ
курсант 2го курсу НН1-24-203 Пр
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Альона КОМЗЮК
доцент кафедри, доктор філософії,
доцент, старший лейтенант поліції,
Харківського національного
університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Адміністративно-правові механізми контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування є важливим елементом забезпечення законності, підзвітності та ефективності публічної влади на місцевому рівні. Контроль у цій сфері не повинен підміняти самостійність місцевого самоврядування, однак має гарантувати, щоб рішення рад, виконавчих органів і посадових осіб відповідали Конституції, законам України та інтересам територіальної громади. У наукових працях підкреслюється, що система контролю в цій сфері поєднує державний, судовий і громадський виміри, кожен з яких виконує власну функцію в механізмі забезпечення законності.

Особливе значення має адміністративний контроль, який здійснюється уповноваженими органами державної влади щодо актів і дій органів місцевого самоврядування. Його сутність полягає не в управлінському підпорядкуванні, а у перевірці відповідності прийнятих рішень законодавству та у реагуванні на виявлені порушення. Такий підхід узгоджується з конституційним принципом поєднання місцевого самоврядування з державною гарантією законності, а також із положеннями про контроль за делегованими повноваженнями [5, с. 2]. У доктрині адміністративного права наголошується, що саме правова

визначеність меж контролю дозволяє уникнути надмірного втручання в автономію громад [4, с. 2].

Важливою формою є також судовий контроль, який забезпечує можливість оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів місцевого самоврядування. Суд у таких випадках виступає гарантом балансу між самостійністю громади та правами фізичних і юридичних осіб. Науковці справедливо зазначають, що адміністративне судочинство є ефективним засобом стримування протиправних управлінських рішень і водночас одним із проявів верховенства права у сфері місцевого самоврядування [6,с. 2]. Саме через судовий механізм найбільш повно реалізується принцип підконтрольності публічної влади суспільству та закону.

Окремого значення набуває громадський контроль, оскільки він забезпечує участь жителів громади у спостереженні за діяльністю органів місцевого самоврядування та сприяє підвищенню прозорості їх роботи. У наукових дослідженнях наголошується, що громадський контроль є не лише формою участі населення в управлінні, а й важливим чинником формування правової культури та доброчесності місцевої влади. Він реалізується через звернення громадян, громадські слухання, публічні консультації, діяльність інститутів громадянського суспільства та засобів масової інформації. У поєднанні з державним і судовим контролем це створює багаторівневу систему стримувань і противаг.

Отже, адміністративно-правові механізми контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування мають комплексний характер і спрямовані на забезпечення законності без порушення самостійності територіальних громад. Їх ефективність залежить від чіткого розмежування компетенції між суб’єктами контролю, дієвості судового захисту та реальної спроможності громадського нагляду впливати на якість місцевого управління. Подальший розвиток цієї сфери потребує вдосконалення законодавства, посилення прозорості рішень і зміцнення механізмів відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування [6, с. 4].

---

1. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування. URL : https://consultant.net.ua/consultant-article/7229 (дата звернення: 31.05.2026).

2. Питання контролю та нагляду за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування. URL : https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/download/1614/1522/1559 (дата звернення: 31.05.2026).

3. Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування як чинник формування правової культури в Україні. URL : https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1504 (дата звернення: 31.05.2026).

4. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення громадського контролю. URL : http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/253974 (дата звернення: 31.05.2026).

5. Актуальні питання адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування. URL : https://pp-law.in.ua/archive/1_2024/15.pdf (дата звернення: 31.05.2026).

6. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування. URL : https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/38.pdf (дата звернення: 31.05.2026).

7. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування : інформаційний матеріал. URL : https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29223.pdf (дата звернення: 31.05.2026).

Артем ПАВЛЮК
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

THE HOLODOMOR OF 1932–1933 AND THE MODERN ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AS STAGES OF A PURPOSEFUL POLICY OF GENOCIDE OF THE UKRAINIAN PEOPLE

The history of Ukrainian statehood is inextricably linked with the long struggle against Russian imperialism, which changed forms in different historical eras, but retained a single goal – the destruction of Ukrainian national identity. The most large-scale and tragic manifestations of this purposeful policy were the Holodomor of 1932–1933, artificially organized by the totalitarian Soviet regime, and the full-scale armed aggression of the Russian Federation, which continues today. Both of these phenomena, despite the almost century-long distance in time and different tools of implementation (artificial famine in the past versus missile terror and occupation in the present), have a common criminal nature. They are classic acts of genocide aimed at the physical, cultural and spiritual erasure of the Ukrainian people as an independent nation.

The purpose of this study is to conduct a comprehensive comparative analysis of the Holodomor of 1932–1933 and the modern armed aggression of the Russian Federation in order to prove their conceptual, ideological and practical kinship as successive stages of a single, purposeful policy of genocide of the Ukrainian people. The study is aimed at identifying and systematizing common criminal patterns in the actions of the aggressor – in particular, propaganda tools, methods of terror against the civilian population, artificial creation of conditions incompatible with life, and attempts to erase national identity, which were used by the Soviet totalitarian regime and continue to be systematically used by modern Russia.

Modern wars and conflicts, in particular in Ukraine, give rise to discussions about the possibility of recognizing acts of violence as genocide. Russian aggression against Ukraine has already given rise to numerous accusations of genocide, since Russia denies the existence of the Ukrainian nation, actively kills civilians, and destroys Ukrainian culture.

The killing of civilians during the war in Ukraine, particularly since Russia's full-scale invasion in 2022, is one of the worst aspects of the conflict. Mass killings, torture, ill-treatment and other crimes against humanity have become part of the hostilities taking place on Ukrainian territory. It is also a serious violation of international humanitarian law, including the Geneva Conventions, which prohibit attacks on civilians and require the protection of civilians from violence.

Bucha (March 2022): One of the most notorious and shocking cases is the tragedy in the town of Bucha near Kyiv. After Russian troops left the area, the streets were filled with the bodies of civilians. Between 300 and 400 civilians were killed, many of whom showed signs of torture, including bound hands, gunshot wounds to the head and other signs of violence.

Izium (September 2022): During the occupation of the city of Izium in the Kharkiv region, Russian troops committed brutal crimes against the civilian population. After the liberation of the city, mass graves were found where dozens of civilians were buried, many of whom had signs of violent death – head injuries, torture, burning of bodies.

Mariupol (2022): In Mariupol, which was blockaded and shelled by Russian troops for more than two months, thousands of civilians died as a result of shelling and air strikes. One of the most tragic events was the destruction of the drama theater in Mariupol, where many civilians were hiding from the shelling. Russia denied its involvement in the bombing, but numerous testimonies, as well as satellite images, indicate that it was Russian troops who repeatedly shelled civilian objects.

Chernobyl Zone: During the invasion of the Chernobyl Zone, numerous cases of abuse of civilians were recorded, including guards, local residents and nuclear plant workers. There were cases of torture and murder, as well as the use of civilians as "human shields". During the war, Russian troops also used psychological terror, including threats, forcible deportation of civilians to Russian territory. People who remained in cities that were bombed and shelled were often forced to hide in basements, losing contact with the world and experiencing cruel living conditions. Psychological terror and deportation in Ukraine during martial law became destructive factors aimed at creating conditions incompatible with life, which had a huge impact on the lives of the civilian population. Since the introduction of martial law due to Russian aggression, Ukrainians have become victims not only of physical attacks, but also of psychological attacks aimed at breaking their spirit and forcing them to leave their native lands. Propaganda coming from the enemy is becoming an important tool of psychological influence. Television and Internet resources under the control of the aggressor are trying to influence the minds of citizens, sowing fear, panic and distrust of the authorities. The feeling of hopelessness caused by constant

threats and attacks makes people susceptible to stress, anxiety, and depression [1, p. 21-22].

The modern terror of the Russian Federation is not a new phenomenon, but a direct recurrence of the policy of Soviet totalitarianism. To understand the true motives of the aggressor, it is necessary to turn to the Holodomor of 1932–1933. The current war is an attempt in new conditions to complete the destruction of the Ukrainian nation, begun by the Stalinist regime almost a century ago.

In fact, the beginning of the famine can be considered as early as 1931, but during the first half of 1932, the characteristic features of the Holodomor began to be increasingly traced in it. Uman became the first city from which reports of mass starvation and numerous deaths of the population were received. Subsequently, a large-scale tragedy covered a significant part of the Zaporizhzhia, Donetsk, Yekaterynoslav, Mykolaiv, Odessa provinces, and soon the famine spread to all regions of the Ukrainian SSR and regions of the Moldavia. Mostly Ukrainian peasants became victims of the Holodomor of 1932–1933. In addition, from the artificial action of the totalitarian government, people not only died, but also lay swollen, sick with typhus and typhoid fever, dysentery, stomach poisoning, malaria. The famine doomed children under one year of age and the elderly to instant death. During the political campaign of genocide, the authorities engaged in mass confiscation of property from the population by creating the organization «Torgsyn» (in Russian – «Trade with Foreigners»), in which the prices of bread were deliberately inflated. For comparison: in 1932, a Soviet specialized organization bought 21 tons of gold in exchange for bread, in 1933 44.9 tons were purchased. According to most historians, the policy of gold and grain procurement was implemented with the aim of mobilizing currency. Reception points provided peasants with receipts, orders and bonds. In connection with their issuance, the rural population rushed to buy sugar, flour, cereals, etc. in exchange for gold. With the money received from the sales of currency, the state equipped the Chelyabinsk, Kharkov, Stalingrad, Gorky tractor plants, as well as Dneprohes, Kuznetskbud, Uralmash, Magnitbud.

A lot of the dead were not buried, because there was no one to bury them. The dead were thrown into mass graves, and often the living ended up there. At that time, cannibalism was quite common. Signs of cannibalism occurred in all regions of the Ukrainian SSR [2, p. 67].

A comparative analysis of the events of the Holodomor of 1932–1933 and the modern Russian armed aggression against Ukraine proves their conceptual kinship and common criminal nature. Both phenomena are successive stages of a single purposeful policy of Russian imperialism, the main goal of which is the physical, cultural and spiritual destruction of the Ukrainian nation. Despite the change in tools – from the organization of artificial famine and mass confiscation of property in Soviet times to rocket attacks, executions of the civilian population in Bucha, Izium, Mariupol, as well as systematic psychological terror and deportations today – the aggressor continues to implement the classic practice of genocide. Understanding

this direct historical dispute between the totalitarianism of the past and the modern terror of the Russian Federation is critically important for a proper international legal assessment of these crimes and ensuring the inevitability of punishment of the perpetrators.

1. Дем'янчук Ю. В., Новак Я. В., Добренька Н. В. Геноцид XXI століття: війна середньовіччя із засобами сучасності. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. № 1. С.19–23. URL : https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.1.

2. Шкурська І. С. Голодомор 1932–1933 років – трагічна сторінка в історії української нації. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 2. С. 66-68. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/15.

Олександра ПАРЧЕВСЬКА
курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ, рядовий поліції

Вікторія ЗАРУБЕЙ
професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, полковник поліції

ПРОБЛЕМИ ЗБИРАННЯ ТА ФІКСАЦІЇ ДОКАЗІВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України зумовила безпрецедентне зростання кількості кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів. Відповідно до ст. 438 Кримінального кодексу України порушення законів та звичаїв війни є кримінально караним діянням, а їх належне розслідування потребує ефективного механізму збирання, перевірки та оцінки доказів. У сучасних умовах саме доказування стає одним із ключових елементів забезпечення невідворотності покарання винних осіб, а також необхідною передумовою для подальшого розгляду справ як національними судами, так і міжнародними судовими інституціями. Особливого значення набуває питання документування воєнних злочинів, оскільки значна частина доказової інформації формується безпосередньо під час бойових дій або на територіях, які тривалий час перебували під окупацією [1]

Збирання доказів у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів характеризується низкою специфічних особливостей. Насамперед складність полягає у тому, що місце вчинення кримінального правопорушення часто

розташоване на територіях активних бойових дій, що суттєво обмежує можливість своєчасного проведення огляду місця події, вилучення речових доказів та фіксації слідів злочину. У багатьох випадках доступ слідчих та прокурорів до місця події стає можливим лише після деокупації відповідної території. За цей час частина слідів може бути знищена внаслідок природних факторів, повторних обстрілів або навмисного приховування злочинів. Саме тому особливого значення набуває оперативне документування інформації із використанням технічних засобів та цифрових технологій.

Однією з найактуальніших проблем залишається фіксація наслідків обстрілів цивільної інфраструктури. Для встановлення обставин вчинення злочину необхідно не лише задокументувати факт руйнування об'єкта, а й довести його цивільний характер, відсутність військової необхідності для завдання удару, а також причинний зв'язок між діями конкретних осіб та заподіяними наслідками. У зв'язку з цим важливого значення набувають висновки експертів, матеріали супутникової зйомки, фото- та відеофіксація, показання потерпілих і свідків, а також відомості з відкритих джерел інформації.

Сучасна практика розслідування воєнних злочинів демонструє стрімке зростання ролі цифрових доказів. Значна кількість інформації про обставини злочину міститься у відеозаписах з мобільних телефонів, записах камер відеоспостереження, супутникових знімках, повідомленнях у соціальних мережах, месенджерах та інших електронних ресурсах. Водночас використання таких даних породжує проблему забезпечення їх належності, допустимості та достовірності. Сторона обвинувачення повинна підтвердити джерело походження інформації, відсутність втручання у її зміст та дотримання процесуального порядку отримання відповідних матеріалів. У зв'язку з цим особливого значення набуває застосування цифрової криміналістики та спеціальних методів верифікації електронних доказів.

Окремою проблемою є використання інформації з відкритих джерел (OSINT). Станом на 2026 рік такі матеріали активно використовуються правоохоронними органами України, міжнародними організаціями та неурядовими правозахисними структурами для документування воєнних злочинів. Аналіз фотографій, відеоматеріалів, геолокаційних даних та інформації із соціальних мереж дозволяє встановлювати місце події, час її вчинення, вид озброєння та осіб, причетних до злочину. Разом з тим постає питання процесуального оформлення результатів такого аналізу та їх подальшого використання як доказів у кримінальному провадженні. Практика свідчить про необхідність подальшого нормативного врегулювання порядку використання OSINT-матеріалів у доказуванні. [3, с. 247]

Значні труднощі виникають під час документування злочинів, пов'язаних із насильницькими зникненнями, незаконним позбавленням волі, катуваннями та жорстоким поводженням із цивільним населенням і військовополоненими. У багатьох випадках єдиним джерелом доказової

інформації залишаються показання потерпілих та свідків. Це потребує застосування спеціальних методик проведення допиту, врахування психологічного стану потерпілих осіб та забезпечення додаткових гарантій їх безпеки. Водночас необхідно перевіряти такі показання шляхом співставлення з іншими доказами, оскільки вимоги кримінального процесуального законодавства передбачають всебічне, повне та неупереджене дослідження обставин кримінального провадження.

Ще однією проблемою є встановлення індивідуальної кримінальної відповідальності конкретних військовослужбовців та командирів. Для доведення вини недостатньо встановити сам факт вчинення воєнного злочину. Необхідно зібрати докази, які підтверджують участь конкретної особи у його вчиненні або віддання відповідного наказу. У багатьох випадках такі особи перебувають за межами України, що значно ускладнює проведення слідчих та процесуальних дій. Саме тому особливого значення набуває міжнародне співробітництво, взаємодія з міжнародними організаціями та використання механізмів міжнародної правової допомоги.

Актуальною залишається проблема визначення предмета доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. На відміну від загально-кримінальних правопорушень, у таких справах необхідно доводити не лише обставини, передбачені ст. 91 КПК України, а й наявність зв'язку між діянням та міжнародним збройним конфліктом, статус потерпілих осіб, характер об'єкта посягання, а також інші обставини, що випливають із норм міжнародного гуманітарного права. Саме ці особливості обумовлюють необхідність формування спеціальних підходів до доказування у справах про воєнні злочини.Таким чином, проблеми збирання та фіксації доказів воєнних злочинів у кримінальному провадженні обумовлені як об'єктивними умовами ведення бойових дій, так і необхідністю забезпечення відповідності доказової бази вимогам національного та міжнародного права. Станом на 2026 рік одним із пріоритетних напрямів розвитку кримінального процесу залишається вдосконалення механізмів документування воєнних злочинів, розширення можливостей використання цифрових доказів, впровадження сучасних методів цифрової криміналістики та посилення міжнародного співробітництва. Лише за умови належного збору, фіксації та оцінки доказів можливо забезпечити ефективне розслідування воєнних злочинів, притягнення винних до відповідальності та відновлення справедливості щодо потерпілих від збройної агресії.

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : Кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05 : станом на 19 листоп. 2012 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text (дата звернення: 21.05.2026).

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 15.06.2026).

3. Торбас О. О. Особливості доказування за допомогою OSINT у кримінальному процесі. *Актуальні проблеми держави і права.* 2025 с. 246-252.

Кіріл ПАТА
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник
Марина ЮНІНА
професор кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Право власності є однією з базових категорій цивільного права, однак у міжнародному приватному праві воно набуває особливої складності через транскордонний характер відповідних правовідносин. У ситуаціях, коли у відносинах присутній іноземний елемент (наприклад, майно знаходиться за межами держави, власником є іноземець або правочин укладено в іншій юрисдикції), застосування права визначається за допомогою колізійних норм, які встановлюють, закон якої країни підлягає застосуванню.

Разом із тим сучасні процеси глобалізації, активний розвиток цифрових технологій, поява нових видів активів (таких як криптовалюта чи NFT), збільшення транскордонних інвестицій, а також вплив воєнних конфліктів, зокрема в Україні, значно ускладнюють використання традиційних колізійних прив'язок. Класичні підходи, як-от lex rei sitae для нерухомого майна чи lex loci actus для рухомих речей, не завжди забезпечують ефективне правове регулювання.

Ключова проблема полягає в тому, що сучасні об'єкти права власності, особливо нематеріальні активи, не мають чітко визначеної територіальної прив'язки, через що складно застосувати традиційні колізійні правила. Крім того, чинне українське законодавство у сфері міжнародного приватного права, зокрема Закон України «Про міжнародне приватне право», не повністю враховує новітні реалії, пов'язані з регулюванням віртуальних активів або захистом майнових прав в умовах воєнного стану, особливо щодо територій, які перебувають під окупацією. Це призводить до прогалин у правозастосуванні та ускладнює ефективний захист прав власників у міжнародних спорах.

Окремої уваги потребує проблема гармонізації національного законодавства України з правом Європейського Союзу в контексті євроінтеграційних процесів та виконання Угоди про асоціацію з ЄС. Відсутність належно врегульованих колізійних норм щодо нових видів майна, а також певна неузгодженість із європейськими стандартами, зокрема Регламентами Рим I та Брюссель I bis, ускладнюють визнання та виконання іноземних судових рішень у спорах щодо права власності. Усе це зумовлює необхідність подальшого наукового аналізу та вдосконалення правового регулювання у цій сфері [1].

Базовою колізійною прив'язкою у сфері права власності є принцип *lex rei sitae* (закон місцезнаходження речі), який переважно використовується щодо нерухомого майна. Для рухомих речей застосування права може залежати від конкретних обставин і здійснюватися за правилами *lex loci actus* (закон місця вчинення правочину) або *lex domicilii* (закон місця проживання власника). У той же час у міжнародному приватному праві право власності необхідно відмежовувати від зобов'язальних правовідносин, зокрема договорів купівлі-продажу, які регулюються за допомогою іншої колізійної прив'язки – *lex contractus* (закон договору) [2].

В українському законодавстві питання права власності в МПП врегульоване Законом України «Про міжнародне приватне право». Так, стаття 65 цього закону визначає, що право власності на нерухоме майно регулюється правом держави, на території якої воно знаходиться. У свою чергу, стаття 66 встановлює підходи до регулювання відносин щодо рухомого майна, орієнтуючись на закон місця вчинення відповідного правочину та інші колізійні прив'язки [3].

Водночас сучасний розвиток суспільних відносин, зокрема поява цифрових активів і нематеріального майна, істотно ускладнює застосування традиційних колізійних конструкцій, оскільки такі об'єкти часто не мають чітко визначеної територіальної прив'язки, що потребує подальшого вдосконалення правового регулювання [4, с.185].

Таким чином, право власності в міжнародному приватному праві є комплексною та багатовимірною правовою категорією, що охоплює не лише класичні об'єкти, такі як рухоме й нерухоме майно, але й сучасні різновиди активів, зокрема інтелектуальну власність і цифрові об'єкти. У зв'язку з розвитком глобальних технологій та ускладненням майнових відносин зміст цієї категорії постійно розширюється, що впливає на підходи до її правового регулювання. Визначальним при встановленні прав на рухоме та нерухоме майно є закон місця знаходження речі (lex rei sitae або lex situs). Цей принцип є загальновизнаною колізійною нормою у практиці та теорії міжнародного приватного права і полягає в застосуванні законодавства тієї держави, на території якої розташоване майно, що виступає об'єктом приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом.

1. Dicey A.V., Morris J.H.C. The Conflict of Laws. London: Sweet & Maxwell, 2006. 1464 p.

2. Cheshire G. C., North P. M. Private International Law. Oxford: Oxford University Press, 2010. 1536 p.

3. Про міжнародне приватне право: Закон України № 2709-IV від 23 червня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua

4. Боярчук О. М. Захист права інтелектуальної власності: особливості здійснення в Україні, США та деяких країнах Європейського союзу (Німеччина, Франція). *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2023. № 6. С. 184-188.

Кіріл ПАТА
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник
Сергій БАБАНІН
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Стаття 3 Конституція України визначає людину, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку як найвищі соціальні цінності держави. Саме тому особливого значення набуває дослідження кримінальних правопорушень, що посягають на життя та здоров'я людини, адже такі діяння належать до найбільш суспільно небезпечних. Відповідальність за їх вчинення передбачена розділом II Особливої частини Кримінальний кодекс України (статті 115–145), який присвячений злочинам проти життя та здоров'я особи.

Кримінальні правопорушення цієї категорії являють собою суспільно небезпечні та протиправні дії чи бездіяльність, що посягають на життя і здоров'я людини, завдають шкоди цим благам або створюють загрозу її заподіяння.

Аналізуючи об'єкт таких посягань, необхідно враховувати, що розділ II Особливої частини КК України охоплює два окремі родові об'єкти: суспільні

відносини у сфері охорони життя та суспільні відносини у сфері охорони здоров'я людини [1, с. 23]. При цьому будь-який злочин проти життя одночасно спричиняє шкоду здоров'ю, однак не кожне посягання на здоров'я ставить під загрозу життя потерпілого. Наприклад, у разі вбивства посягання здійснюється і на життя, і на здоров'я особи, тоді як побої, мордування чи умисне легке або середньої тяжкості тілесне ушкодження впливають лише на стан здоров'я, не позбавляючи людину життя.

Безпосереднім об'єктом таких кримінальних правопорушень виступають суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням охорони життя та здоров'я людини.

Життя людини слід розуміти як особливу форму існування організму, якій властиві цілісність і здатність до саморегуляції. Це найцінніше благо, яке після смерті неможливо відновити. Здоров'я ж являє собою такий стан організму, за якого всі його органи та системи функціонують належним чином.

Поняття "особа" охоплює окремого індивіда, людину як носія індивідуальних рис та учасника суспільних відносин.

Для окремих злочинів проти життя та здоров'я характерна наявність додаткових безпосередніх об'єктів, які можуть бути як обов'язковими, так і факультативними. До них належать, зокрема, честь, гідність, воля людини або встановлений порядок надання медичної допомоги.

З об'єктивної сторони такі кримінальні правопорушення зазвичай характеризуються трьома основними ознаками [2, с.65]:

1. суспільно небезпечним діянням;
2. суспільно небезпечними наслідками;
3. причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Більшість злочинів цієї групи мають матеріальний склад. Це означає, що для їх кваліфікації необхідно встановити не лише факт вчинення дії чи бездіяльності, а й настання суспільно небезпечних наслідків та причинний зв'язок між ними. До таких злочинів належать різні види вбивств, тілесних ушкоджень, незаконна лікувальна діяльність, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані тощо.

Водночас у розділі ІІ Особливої частини КК України передбачені й правопорушення з формальним складом, для яких достатньо встановити сам факт суспільно небезпечного діяння. Прикладами є погроза вбивством, незаконне проведення аборту або залишення особи в небезпеці.

На кваліфікацію злочинів проти життя та здоров'я можуть впливати окремі ознаки об'єктивної сторони, серед яких:

– час учинення діяння (наприклад, убивство матір'ю новонародженої дитини під час або одразу після пологів);

– спосіб вчинення (наприклад, обман при насильницькому донорстві);

– обстановка вчинення (наприклад, перевищення меж необхідної оборони під час умисного вбивства).

Суб'єктами цих кримінальних правопорушень можуть бути осудні фізичні особи, які досягли встановленого законом віку кримінальної відповідальності: 14 років — за окремі тяжкі злочини (статті 115–117, 121, 122 КК України) та 16 років — за інші правопорушення.

У деяких випадках закон передбачає спеціального суб'єкта злочину. Ними можуть бути:

– медичні, фармацевтичні або інші працівники, професійна діяльність яких пов'язана з лікуванням чи лікарськими засобами;

– службові особи та працівники медичних закладів;

– особи, які не мають відповідної медичної освіти тощо.

Із суб'єктивної сторони злочини проти життя та здоров'я можуть бути вчинені як умисно, так і з необережності. До умисних належать, зокрема, умисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, погроза вбивством. Прикладами необережних злочинів є вбивство через необережність або необережне заподіяння тяжкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження [3, с. 89].

У низці випадків важливе значення для правильної кваліфікації мають мотив, мета та емоційний стан винної особи. Так, умисне вбивство може бути вчинене з корисливих, хуліганських мотивів або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Для насильницького донорства обов'язковою є мета використання людини як донора. Крім того, окремі склади злочинів передбачають особливий емоційний стан винного, наприклад сильне душевне хвилювання під час умисного вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження.

Таким чином, кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи становлять одну з найнебезпечніших категорій злочинів, оскільки вони посягають на найвищі соціальні цінності, гарантовані Конституція України. Їх суспільна небезпечність полягає не лише у заподіянні фізичної шкоди людині, а й у порушенні основоположних прав і свобод особи. Ефективна кримінально-правова охорона життя та здоров'я людини потребує чіткого визначення об'єктивних і суб'єктивних ознак таких правопорушень, правильного встановлення мотиву, мети, способу та обставин їх учинення. Саме належна кваліфікація злочинів проти життя та здоров'я є важливою передумовою забезпечення законності, справедливості та захисту прав людини в Україні.

1. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред В. В.Топчія; наук. ред. В. І.Антипова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.

2. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навч. посібник у схемах / В. К. Грищук, Т. М. Луцький, О. Ф. Пасєка, М. В. Самарчук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 64 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П., Бабій А. Ю. Чернівці, 2022. 319 с.

Діана ПРИЙМИЧ
курсантка 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

LEGAL BASIS OF FIGHTING CRIME AS AN IMPORTANT FACTOR IN ENSURING HUMAN AND CITIZEN RIGHTS AND FREEDOMS: CRIMINOLOGY AND CRIMINAL-LEGAL ASPECTS

The fight against crime is one of the key areas of activity of the rule of law, but its content cannot be reduced only to the detection of crimes, the detention of offenders and the imposition of punishment. In a democratic society, the fight against crime has a human rights protection purpose: it must ensure human security, the restoration of the violated rights of victims, the fair prosecution of perpetrators and the prevention of arbitrary interference by the state in the private sphere. That is why the legal foundations of the fight against crime must be considered comprehensively – through criminal law, criminology, criminal procedure and institutional aspects.

The constitutional basis for such activity is the provision that a person, his life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized in Ukraine as the highest social value, and the establishment and provision of human rights and freedoms is the main duty of the state (Article 3 of the Constitution of Ukraine) [1]. It follows that the fight against crime is not a self-sufficient repressive activity, but a way for the state to fulfill its duty to man. At the same time, Article 8 of the Constitution enshrines the principle of the rule of law, Article 19 requires state authorities to act only on the basis, within the limits of their powers and in the manner provided for by the Constitution and laws, and Article 64 defines the limits of possible restrictions on rights even in conditions of martial law or a state of emergency 1]. Therefore, the effectiveness of combating crime cannot justify the violation of basic guarantees of human rights. The criminal-legal aspect of the problem is primarily related to the Criminal Code of Ukraine. The task of the Criminal Code of Ukraine is to legally ensure the protection of human and citizen rights and freedoms, property, public order and public safety, the environment, the constitutional order of Ukraine, peace and security of humanity, as well as the prevention of criminal offenses (Article 1 of the Criminal Code of Ukraine). This norm directly shows that criminal law is aimed not only at punishment, but also at the protection of social relations and the prevention of new encroachments. In the

science of criminal law, this is revealed through the protective, regulatory and preventive functions of criminal law [2, pp. 7–10]. At the same time, criminal law cannot be applied arbitrarily. The basis for criminal liability is only the commission by a person of a socially dangerous act that contains the elements of a criminal offense provided for by the Criminal Code of Ukraine (Article 2 of the Criminal Code of Ukraine) [3]. The legislation on criminal liability is the Criminal Code of Ukraine; The criminal illegality of an act, its punishability and other criminal-legal consequences are determined only by this Code, and the application of the law on criminal liability by analogy is prohibited (Article 3 of the Criminal Code of Ukraine) [3]. Such rules are a guarantee against arbitrary criminal prosecution and at the same time ensure the predictability of criminal-legal policy.

The essence of a criminal offense is determined by its social danger, culpability and foreseeability by the Criminal Code (Article 11 of the Criminal Code of Ukraine) [3]. This means that the fight against crime should be directed specifically against criminally punishable acts, and not against the person as such, his views, social status or other characteristics. The purpose of punishment is also not limited to punishment: it is aimed at correcting the convicted person and preventing new criminal offenses both by the convicted person and by other persons; at the same time, punishment is not intended to cause physical suffering or humiliate human dignity (Article 50 of the Criminal Code of Ukraine) [3]. When imposing a sentence, the court must take into account the severity of the criminal offense, the identity of the perpetrator, and circumstances that mitigate and aggravate the sentence (Article 65 of the Criminal Code of Ukraine) [2].

The criminological aspect of combating crime is that criminal punishment itself does not eliminate the causes of crime. Criminology studies crime as a socio-legal phenomenon, its causes, conditions, the personality of the offender, the mechanism of criminal behavior and a system of preventive measures. Therefore, combating crime should include general social, special criminological and individual preventive measures. In the scientific literature, measures to combat crime are considered as a system of influences aimed not only at stopping already committed offenses, but also at reducing criminogenic factors that contribute to their occurrence [4, pp. 138–139].

General social prevention is associated with the quality of education, employment of the population, social support, development of legal culture, poverty reduction, combating alcoholism, drug addiction, domestic violence and other phenomena that can create criminogenic risks. Special criminological prevention is carried out by law enforcement agencies, local governments, social services and public institutions and is aimed at specific risk groups, types of crime or territories. Individual prevention should work with a specific person whose behavior indicates a risk of committing an offense, but such work should remain lawful and not turn into unjustified pressure.

An important place in the system of combating crime is occupied by the National Police of Ukraine. The Law of Ukraine «On the National Police» defines

the police as a central executive body that serves society by ensuring the protection of human rights and freedoms, combating crime, maintaining public security and order (Article 1 of the Law of Ukraine «On the National Police») [5]. The tasks of the police are to provide police services in the areas of ensuring public security and order, protecting human rights and freedoms, combating crime and providing assistance to persons in need of such assistance (Article 2 of this Law) [5]. Therefore, police activities combine security, service, and preventive components. At the same time, the law directly establishes the limits of police influence. The police in their activities are guided by the principle of the rule of law, according to which a person, his rights and freedoms are recognized as the highest values (Article 6 of the Law of Ukraine «On the National Police») [5]. When performing their tasks, the police ensure compliance with human rights and freedoms, and their restriction is allowed only on the grounds and in the manner determined by the Constitution and laws of Ukraine, in case of urgent need and to the extent necessary to perform the tasks of the police (Article 7 of this Law) [5]. This is especially important when applying preventive police measures, checking documents, superficial checks, stopping vehicles, administrative detention, using physical force, special means or firearms.

Operational and investigative activities are also important for the prevention and detection of crime, but they are sensitive from the point of view of human rights, as they may involve interference in private life and the use of covert methods. The Law of Ukraine «On Operational and Investigative Activities» defines such activities as a system of overt and covert search and counterintelligence measures (Article 2 of the Law) [6]. Its legal basis is the Constitution of Ukraine, the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine and other acts [6]. The grounds for conducting operational and investigative activities must be lawful and related, in particular, to the availability of information about criminal offenses being prepared or persons preparing to commit them (Article 6 of the Law) [6]. The guarantee content of operational and investigative activities is that operational units must operate within the limits specified by law, and supervision over compliance with laws during its conduct is carried out by the prosecutor (Articles 9, 14 of the Law of Ukraine «On Operational and Investigative Activities») [6]. Therefore, the use of operational capabilities must be aimed at protecting citizens, society and the state from a real criminal threat, and not at collecting information without sufficient grounds. It is here that the balance between security and freedom is manifested: the state must have effective means of combating serious and organized crime, but these means must be controllable and legally justified.

Thus, the legal foundations of the fight against crime constitute a multi-level system. At the constitutional level, the priority of the person and the limits of state coercion are determined; at the criminal law level, it is established which acts are criminal offenses and what consequences they entail; at the criminological level, measures to prevent crime are formed; at the criminal procedural level, the legality of evidence and the fairness of the proceedings are ensured; at the institutional level,

the powers of the police, operational units and other subjects of combating crime are determined.

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 28.04.2026).

2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 584 с. URL : https://vuw.org.ua/?download=pidruchnyk-kryminalne-pravo-ukrainy-zahalna-chastyna-za-red-v-ia-tatsiia-v-i-borysova-v-i-tiutiuhina-vyd-6-te-pererob-i-dopov-kharkiv-pravo-2020-584-s (дата звернення: 28.04.2026).

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 131. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14 (дата звернення: 28.04.2026).

4. Веприцький Р. С. Поняття та зміст заходів протидії злочинності. *Європейські перспективи.* 2014. № 3. С. 137–140. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/38e48bb0-2bc4-4638-b667-b5b389cc57d7/content (дата звернення: 28.04.2026).

5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19 (дата звернення: 28.04.2026).

6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1992. № 22. Ст. 303. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12 (дата звернення: 28.04.2026).

Святослав ПРОКОДЯНЧИК
здобувач (другого) магістерського рівня вищої освіти Харківського національного університету внутрішніх справ

СВІТЛА ТА ТЕМНА ТРІАДИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасна психологічна наука демонструє зростаючий інтерес до вивчення морально-ціннісних та особистісних чинників поведінки людини в умовах масштабних суспільних змін. Війна створює для особистості ситуацію підвищеної невизначеності, стресу та необхідності прийняття складних моральних рішень, що актуалізує як конструктивні, так і деструктивні риси характеру. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження концепцій Світлої та Темної тріад особистості, які відображають різні моделі міжособистісної взаємодії, ставлення до інших людей та способи досягнення власних цілей.

Традиційно увага науковців була зосереджена переважно на вивченні Темної тріади, до складу якої входять нарцисизм, психопатія та макіавеллізм. Водночас концепція Світлої тріади, що охоплює кантіанізм, гуманізм і віру в людяність, є відносно новим напрямом психологічних досліджень і потребує подальшого теоретичного осмислення та емпіричного вивчення. Особливо актуальним є аналіз взаємодії світлих і темних рис особистості, їхнього впливу на соціальну поведінку, моральний вибір, довіру, психологічне благополуччя та адаптацію людини в умовах воєнних викликів.

У межах дослідження варто відзначити наукові праці вітчизняних (Г. О. Горська, І. В. Гайдуков) та зарубіжних дослідників (S. B. Kaufman, D. B. Yaden, E. Hyde, E. Tsukayama, Z. A. Terzioğlu, Y. Uyar, M. A. Özçelik), які здійснили вагомий внесок у розробку концепцій особистісних тріад.

Незважаючи на значну кількість досліджень Темної тріади, концепція Світлої тріади залишається відносно менш розробленою. Аналіз наукової літератури засвідчує необхідність подальшого теоретичного уточнення та емпіричного вивчення зазначених компонентів.

Кантіанізм у структурі Світлої тріади ґрунтується на уявленні про автономну цінність кожної особистості та необхідність ставлення до людини як до мети, а не засобу досягнення цілей. Він відображає етичну позицію, що базується на принципах категоричного імперативу І. Канта, згідно з яким моральні норми мають універсальний характер і не можуть бути виправдані ситуативною вигодою чи зовнішніми обставинами. У поведінковому плані це проявляється орієнтацією на щирість, відмовою від маніпулятивних стратегій та збереженням суб'єкт-суб'єктного характеру взаємодії.

Гуманізм характеризується визнанням гідності кожної людини та рівноцінності особистості незалежно від її індивідуальних особливостей. Особи з вираженим гуманістичним компонентом демонструють схильність до позитивної оцінки досягнень інших, здатність до емпатійного прийняття та толерантного ставлення до представників різних соціальних груп.

Віра в людяність визначається як базове переконання у добрій природі людини. Вона проявляється у схильності до довіри, позитивної інтерпретації намірів інших, очікуванні чесної та справедливої поведінки, а також у підвищеній здатності до прощення соціальних образ і міжособистісних конфліктів [2, с. 61].

Після аналізу структури Світлої тріади доцільно звернутися до протилежного конструкту – Темної тріади. Відповідно до сучасних наукових досліджень, вона включає три основні компоненти: нарцисизм, психопатію та макіавеллізм. У межах даного питання варто також врахувати позиції українських дослідників Г. О. Горської та І. В. Гайдукова, які акцентують увагу на змістовних характеристиках зазначених особистісних рис.

Нарцисизм – риса особистості, що характеризується грандіозністю «Я», потребою у зовнішньому схваленні та схильністю до завищеної самооцінки. У сучасній психології розглядається як континуум від адаптивних (лідерська

харизма) до дезадаптивних форм (порушення міжособистісних відносин, ризикованість рішень, зниження емпатії).

Психопатія – особистісний конструкт, що включає емоційну холодність, імпульсивність, антисоціальні тенденції та дефіцит емпатії. Сучасні підходи виділяють її міжособистісні, афективні та поведінкові прояви; можливі окремі адаптивні ефекти, однак у довгостроковій перспективі домінують деструктивні наслідки для соціального функціонування.

Макіавеллізм – стійка особистісна риса, що передбачає схильність до маніпулятивної поведінки, цинізм, емоційну дистанційованість і орієнтацію на досягнення цілей будь-якими засобами, включно з порушенням етичних норм.

Така модель поведінки підживлюється прагненням до домінування та контролю, що створює внутрішню систему виправдань для неетичних дій. Більш сучасні дослідники доповнюють цей портрет, виділяючи такі грані, як скепсис щодо чужих намірів, гостра потреба у високому статусі та відсутність моральних гальм при прийнятті рішень. Спільним для всіх підходів є опис макіавелліста як особистості, що діє виключно в інтересах власного успіху, залишаючись безжальною, маніпулятивною та схильною до експлуатації інших. Емпіричні спостереження показують, що люди з високими показниками макіавеллізму схильні виправдовувати обман, вдаються до маніпуляцій усвідомлено, коли вважають це доцільним; управляють враженням, майстерно маніпулюючи образом, який хочуть створити в очах інших; обирають негативні тактики у професійних ситуаціях. Таким чином, макіавеллізм постає як комплекс стратегій, що дозволяє індивіду ефективно використовувати інших у власних цілях, жертвуючи при цьому моральними принципами та емоційним зв’язком із людьми [1, с. 52-54].

В умовах війни та високої соціальної невизначеності відбувається актуалізація та диференційоване посилення проявів рис Темної тріади. Стресогенні фактори бойового та посттравматичного середовища можуть сприяти загостренню макіавеллізму та психопатичних тенденцій, зокрема через підвищення значущості швидкого прийняття рішень, інструменталізацію міжособистісних відносин і зниження чутливості до емоційних сигналів інших. У таких умовах можливе тимчасове посилення адаптивних аспектів цих рис, пов’язаних із виживанням, домінуванням та поведінковою ефективністю.

Водночас хронічна дія бойового стресу та моральних дилем може призводити до посилення деструктивних проявів – емоційного відчуження, зниження емпатії, цинічного сприйняття соціальної реальності та порушення довгострокових міжособистісних зв’язків. Нарцисичні риси в окремих випадках можуть активізуватися як механізм психологічної компенсації, пов’язаний із підтриманням самооцінки в умовах загрози, однак їх надмірна вираженість підвищує ризик конфліктності та дезадаптації у груповій взаємодії.

Таким чином, воєнний контекст виступає чинником, що модифікує баланс між адаптивними та деструктивними аспектами особистісних рис Темної тріади, впливаючи на характер соціальної поведінки та якість міжособистісної взаємодії.

У процесі аналізу проблематики встановлено науковий інтерес до інтеграції характеристик Світлої та Темної тріад у структурі особистісних рис. Подібні підходи також представлені в зарубіжних дослідженнях, де показано, що поєднання зазначених конструктів формує складний багатовимірний психологічний профіль.

Зокрема, виявлено, що виражені риси психопатії (ризикованість, пошук гострих відчуттів) асоціюються з підвищеним рівнем поведінкової активності, що може бути зумовлено потребою в інтенсивній стимуляції. Водночас встановлено зворотний зв'язок між показниками Світлої тріади (гуманізм, віра в людяність) та рівнем зовнішньої активності.

При цьому Світла та Темна тріади не є полярними антагоністами, а виступають відносно автономними векторами психологічного функціонування. «Темний» вектор переважно пов'язаний із зовнішньою спрямованістю, домінуванням та інструментальною ефективністю поведінки, тоді як «світлий», із внутрішньою гармонією, соціальною довірою та альтруїстичною орієнтацією. Їх взаємодія визначає загальний рівень психологічного функціонування особистості: домінування темних рис може забезпечувати вищу результативність за рахунок зниження емпатійності, тоді як збалансоване поєднання зі світлими характеристиками сприяє більш адаптивній інтеграції особистісних ресурсів і конструктивній реалізації активності в умовах підтримувального соціального середовища [3, с. 8-10].

Проведений теоретичний аналіз засвідчує, що Світла та Темна тріади особистості є взаємодоповнювальними конструктами, які відображають різні модуси соціального функціонування людини. Темна тріада пов'язана з інструментально-орієнтованою поведінкою, зниженням емпатії та прагненням до домінування, тоді як Світла тріада репрезентує просоціальні установки, морально-ціннісну орієнтацію та довіру до інших.

У контексті сучасних соціальних викликів, зокрема війни, ці особистісні характеристики набувають динамічного характеру та можуть по-різному впливати на адаптацію, поведінкові стратегії й психологічне благополуччя індивіда. Їх взаємодія визначає складність і багатовимірність особистісного профілю, що потребує подальших емпіричних досліджень.

---

1. Горська Г. О., Гайдуков І. В. Темна Тріада: проблеми концептуалізації та емпіричного дослідження. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2025. № 1. С. 51–57. DOI : https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-1-6.

2. Sacavém A., Machado A. de B. The Light vs. Dark Triad of Personality: Contrasting Two Very Different Profiles of Human Nature. *Internet Latent Corpus Journal*. 2023. Vol. 13, № 2. DOI : https://doi.org/10.34624/ilcj.v13i2.31107.

3. Terzioğlu Z. A., Uyar Y., Özçelik M. A. The relationship between the Dark Triad and the Light Triad in indoor exercise: a psychological perspective. *Spormetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences.* 2026. Vol. 24, № 1. P. 278–292. DOI : https://doi.org/10.33689/spormetre.1822204.

Веста ПРЯНЧИКОВА
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня групи 101 СМПД спеціальності «Правоохоронна діяльність» навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Каріна БОРТУН
доцент кафедри ділової української та іноземних мов навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

ЧИННИКИ ПОВЕРНЕННЯ ТА НЕПОВЕРНЕННЯ ВИМУШЕНИХ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: СОЦІАЛЬНО-ІНСТИТУЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

Повномасштабна війна російської федерації проти України призвела до безпрецедентних міграційних переміщень населення, наслідки яких виходять за межі короткострокових гуманітарних викликів. Масовий виїзд українців до країн Європейського Союзу та інших держав сформував нову соціальну реальність, у якій питання повернення після завершення війни набуває ключового значення для демографічного, економічного та соціального відновлення країни.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що післявоєнне повернення вимушених мігрантів рідко відбувається автоматично. Зазвичай це тривалий і складний процес, що залежить не лише від умов у країні походження, а й від політики країн-реципієнтів, рівня інтеграції мігрантів та їхніх індивідуальних соціально-економічних траєкторій. Ілюстративним у цьому контексті є досвід післявоєнного відновлення країн Західних Балкан, зокрема Боснії і Герцеговини та Косово. Упродовж 1990-х років після завершення збройних конфліктів політика репатріації розглядалася як один із ключових напрямів відновлення. Проте фактичні результати виявилися обмеженими: значна частина вимушених мігрантів не поспішала повертатися або обирала часткове повернення, зберігаючи можливість подальшої мобільності [1, с. 5].

Ключовим чинником обмеженого повернення виступала слабка економічна база країн походження. Руйнування інфраструктури, безробіття та недієвість систем соціального захисту знижували мотивацію до репатріації, особливо серед економічно активного населення. За цих умов навіть програми житлової підтримки не компенсували різницю в рівні життя між країнами походження та прийому.

Водночас значний вплив мала політика держав-реципієнтів. Надання правового статусу, доступ до праці, освіти та соціальних послуг змінювали поведінкові установки мігрантів. Подібні тенденції фіксуються і в країнах Близького Сходу та Африки, де навіть за умов формальної безпеки частина біженців не поверталася. Вирішальними чинниками виступали рівень довіри до інституцій, ризики повторної нестабільності та відсутність довгострокової передбачуваності [1, с. 5].

Практика показує, що післявоєнні уряди нерідко обмежуються декларативною політикою повернення без належного підкріплення системними реформами. У таких умовах репатріація має вибірковий характер: першими повертаються найбільш вразливі групи населення, тоді як економічно активні мігранти залишаються за кордоном [2].

Порівняння цього досвіду з українською ситуацією свідчить про хибність очікувань швидкого та масового повернення. Тривалий характер війни, глибока інтеграція українців у європейські суспільства та структурні проблеми економіки формують умови, за яких рішення про повернення дедалі більше визначається прагматичними міркуваннями. У цьому контексті міжнародний досвід варто розглядати не як зразок для відтворення, а як підставу для критичної оцінки надмірно оптимістичних прогнозів.

Емпіричні дослідження останніх років, зокрема аналітична доповідь «Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості» [3] та соціологічне дослідження «Українські біженці. Майбутнє за кордоном та плани на повернення» [4], засвідчують зміну сприйняття повернення. Якщо на початку війни домінували очікування його швидкості, то з часом ці уявлення стали менш визначеними та більш відкладеними. Більшість українців за кордоном декларує намір повернення, однак без чітких часових орієнтирів або конкретних умов. Для значної частини мігрантів повернення набуває радше декларативного характеру, що дозволяє поєднувати емоційний зв’язок із країною походження з адаптацією до життя за кордоном. Основними передумовами повернення залишаються безпека, житло та стабільний дохід. Водночас ці фактори переважно сформульовані узагальнено, без чітких критеріїв, що зумовлює відкладений характер відповідних рішень.

Віковий аспект також має суттєве значення. Згідно з дослідженням «Українські біженці. Майбутнє за кордоном та плани на повернення» та матеріалами UNHCR [5; 6], молодь частіше обирає гнучкі сценарії, розглядаючи повернення як одну з можливостей, а не обов’язковий варіант. Важливим чинником є також сімейний контекст. Наявність дітей шкільного віку та їхня інтеграція в освітнє середовище країн перебування знижують імовірність

повернення у короткостроковій перспективі, оскільки пов'язуються з ризиком порушення сформованих освітніх і соціальних траєкторій.

Унаочнено подаємо узагальнену картину факторів і причин, що впливають на повернення біженців (див. рис. 1).

Рис. 1[3]. Фактори, що впливають на повернення біженців

Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що повернення вимушених українських мігрантів у повоєнний період є складним, багатовимірним і нелінійним процесом, який формується під впливом взаємодії безпекових, економічних, інституційних та соціокультурних чинників. Міжнародний досвід і результати емпіричних досліджень підтверджують відсутність прямої залежності між завершенням бойових дій і масштабами репатріації. Рішення про повернення дедалі більше визначається прагматичними міркуваннями, зокрема рівнем безпеки, можливостями зайнятості, доступом до житла та якістю інституційного середовища. Важливе значення мають також ступінь інтеграції мігрантів у країнах перебування та накопичений соціальний і людський капітал, що підвищує альтернативну вартість повернення, особливо для молоді.

1. Малиновська О. І. Політико-правові норми та чинники повернення вимушених мігрантів. *Migration & Law*. 2024. №4(2). С. 5-29. URL : https://nam .kyiv.ua/files/publications/j4-2-5-29.pdf.

[3] Рисунок створено за допомоги інтерфейсу Napkin.ai, платформи на основі штучного інтелекту, яка автоматично перетворює текст на візуальні елементи, такі як схеми, інфографіка та діаграми. Вона дозволяє швидко візуалізувати ідеї, значно спрощуючи процес створення графічного контенту, презентацій та освітніх матеріалів.

2. International Migration Outlook 2025. URL : https://www.oecd.org/en/ publications/international-migration-outlook-2025_ae26c893-en.html.

3. Дубровський В., Черкашин В. Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості. URL: https://help-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2024 /04/Policy-war-migranti-final-1.pdf.

4. Матвійчук М. А. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №12. С. 508-513. URL: http://lsej.org.ua/12_2023/125.pdf.

5. Кочубейник О. М. Міф про повернення: прогноз для українських біженців. *Габітус.* 2024. №66. С. 309-314. URL : http://habitus.od.ua/journals/2024/66-2024/54.pdf.

6. Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М., Мироненко О. Українські біженці. Майбутнє за кордоном та плани на повернення. *Аналітична записка*. 2024 р. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/ 2024/03/refugees _ wave_three.pdf

7. Реінтеграція українців: культурно-ідентичнісні та соціально-економічні аспекти повернення. *Аналітична доповідь*. URL: https://razumkov.org.ua/ images/ 2025/12/17/2025 _REINTEGRATION_OF_UKRAINIANS.pdf

Вікторія РУБАН
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Олексій БОЙКО
доцент кафедри кримінального процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У ЖИТЛІ ЧИ ІНШОМУ ВОЛОДІННІ ОСОБИ

Відповідно до статті 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), основними завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду [1]. Реалізація цих завдань можлива виключно за умови дотримання належної правової процедури. Під належною правовою процедурою, на думку Комарової М.В., слід розуміти встановлений кримінальним процесуальним законодавством порядок дій, який забезпечує ухвалення законних, обґрунтованих і справедливих рішень [2, с. 125].

Досягнення швидкого, повного й неупередженого розслідування неможливе без отримання відповідної доказової інформації. Водночас кримінальний процес має специфічний характер, оскільки пов'язаний із втручанням у приватне життя осіб, обмеженням їхніх прав і свобод у передбачених законом випадках, а також застосуванням заходів процесуального примусу. Таке втручання відбувається під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку.

Аналіз положень частини 1 статті 235 КПК України, відповідно до якої ухвала слідчого судді надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз, зумовлює різні підходи до її тлумачення.

Деякі науковці, зокрема Капліна О. В., допускає можливість оголошення перерви у проведенні обшуку у випадку об'єктивної необхідності (наприклад, настання нічного часу), за умови належної процесуальної фіксації такої перерви та повідомлення учасників про незавершеність слідчої дії. Вимога законодавства повинна тлумачитися, як можливість проникнення до житла чи іншого володіння особи для проведення слідчої дії та досягнення мети, яка була зазначена у клопотанні слідчого, прокурора та знайшла відображення в ухвалі слідчого судді. Отже, якщо мета може бути досягнута, враховуючи тривалість обшуку, складність слідчої дії, лише через декілька днів, то можливе неодноразове проникнення до приміщення [3, с. 11-13].

Водночас більшість дослідників обґрунтовує протилежний підхід, виходячи з буквального тлумачення норми закону, відповідно до якого одноразовість проникнення означає, що після залишення житла чи іншого володіння особи обшук вважається завершеним, а його продовження можливе лише за наявності нової ухвали слідчого судді [6, с. 10].

Законодавець прямо пов'язує обсяг наданих повноважень із фактом проникнення до житла, а не із тривалістю чи завершеністю обшуку як процесуальної дії. У кримінальному процесуальному значенні проникнення це фактичне входження до житла з метою проведення слідчих (розшукових) дій, яке припиняється у момент залишення такого приміщення. Відповідно, повторне потрапляння до нього вже є новим проникненням, що потребує окремого процесуального дозволу.

Ще однією проблемою організації проведення обшуку є невизначеність порядку його здійснення за відсутності осіб у житлі чи іншому володінні. Відповідно до частини 4 статті 236 КПК України, у такому випадку копія ухвали слідчого судді має бути залишена на видному місці, а слідчий чи прокурор зобов'язані забезпечити схоронність майна та недопущення доступу сторонніх осіб [1]. Однак закон не конкретизує тимчасова чи тривала відсутність осіб є підставою для застосування цієї процедури, а також не уточнює, чи йдеться саме про відсутність володільця житла, чи будь-яких осіб взагалі. Така невизначеність створює ризики зловживань у правозастосовній практиці.

Слід відмітити окремі приклади судової практики, які вказають на те, що відсутність володільця житла та іншого володіння або інших осіб у цьому приміщенні не розглядається як поважна причина невиконання ухвали слідчого судді про обшук [4].

Отже, чинне законодавче регулювання не забезпечує достатньої правової визначеності щодо умов проведення обшуку за відсутності осіб у житлі чи іншому володінні. Це обумовлює необхідність уточнення відповідних положень Кримінального процесуального кодексу України, зокрема шляхом конкретизації кола осіб, відсутність яких має значення, та встановлення чітких критеріїв допустимості проведення обшуку у таких випадках.

Ще одним проблемним аспектом є недостатня визначеність вимог до процесуальної фіксації обшуку. Відповідно до частини 7 статті 236 КПК України слідчий або прокурор під час проведення обшуку має право застосовувати різні способи фіксації. Водночас у цій нормі відсутня пряма вказівка на складання протоколу обшуку, хоча подальша частина статті фактично передбачає його існування.

Така законодавча конструкція виглядає непослідовною та може породжувати сумніви щодо обов'язковості належного документування цієї слідчої (розшукової) дії. Водночас, Бісюк О. С. та Федорчук К. Т., підкреслюють, що саме протокол є формою відображення фактів, отриманих у ході розслідування, із зазначенням обставин їх отримання. А також важливо, що функція протоколу полягає у закріпленні доказів, які можуть використовуватися у судовому процесі для обґрунтування позицій сторін, ухвалення процесуальних рішень та встановлення істини [5, с. 947].

Недостатня чіткість законодавчих вимог може негативно впливати на судову практику, зокрема створювати підстави для оскарження результатів обшуку або визнання отриманих доказів недопустимими.

Отже, ефективна організація проведення обшуку у житлі чи іншому володінні особи безпосередньо залежить від чіткого та узгодженого кримінального процесуального регулювання. Наявні недоліки законодавчих формулювань зумовлюють різне їх тлумачення у правозастосовній практиці, що ускладнює забезпечення єдиного підходу та належної правової процедури.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що вдосконалення кримінального процесуального законодавства у цій сфері має бути спрямоване на усунення недоліків і забезпечення балансу між публічними інтересами держави та приватними інтересами особи.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 18.04.2026).

2. Комарова М. В. Повноваження слідчого під час проведення обшуку в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Т. 2, № 1. С. 125–129.

3. Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження/ *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».* 2015. №2(12). С. 1-20. URL : https://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15kovckp.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

4. Ухвала слідчого судді Карлівського районного суду Полтавської області від 10 квітня 2014 р. (справа № 531/685/14-к) URL : http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40167504 (дата звернення: 18.04.2026).

5. Bisyuk O. S., Fedorchuk K. T. Features of the use of protocols of investigative (detective) actions as a source of evidence in criminal proceedings in Ukraine. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2025. № 2. С. 947–953. URL : https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.141 (дата звернення: 18.04.2026).

6. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».*2014. № 2. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Choasp_2014_2_35 (дата звернення: 18.04.2026).

Артем САВЧУК
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

PHILOSOPHICAL, HISTORICAL AND PSYCHOLOGICAL-LEGAL ASPECTS OF STUDYING THE PROBLEMS OF THE LEGAL STATUS OF A PERSON

The legal status of a person is one of the most important categories of modern legal science, since it is through it that the place of a person in the system of social and state relations is determined. This category covers a set of rights, freedoms, legitimate interests, legal obligations and guarantees of their implementation. The legal status of a person cannot be considered exclusively as a formal set of norms, because it is formed under the influence of historical processes, philosophical ideas and psychological perception of law by a person. That is why the study of the problems of the legal status of a person requires a comprehensive approach that allows for a comprehensive assessment of the relationship between a person, society and the state.

The Law of Ukraine «On Administrative Procedure» uses the term «person», without distinguishing between legal regulation of individuals and legal entities, similar to many European countries and the USA, where the legislation on administrative proceedings uses the general term «person». For example, the US Law «On Administrative Procedure» defines the term «person» as follows: «person» – an individual, partnership, corporation, association, as well as a public or private organization that is not an agency [1, p.253].

The philosophical aspect of the legal status of a person is associated with the understanding of the nature of man, his dignity, freedom and equality. Even in ancient times, thinkers raised the issue of a just order of society and the proper place of man in it. Socrates, Plato and Aristotle considered law as a means of achieving harmony in the state, although human rights in the modern sense had not yet been formed. Later, a significant influence on the development of this category was exerted by thinkers of the Enlightenment era – John Locke, Charles Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant. It was they who substantiated the idea of natural human rights, which belong to everyone from birth and cannot be canceled by the state.

According to the concept of natural law, a person has the right to life, freedom, security, property, dignity and self-realization. The task of the state is not to in the creation of these rights, and in the recognition and provision of mechanisms for their implementation. The modern legal state is based on such principles. The Constitution of Ukraine stipulates that a person, his life and health, honor, dignity, inviolability and security are recognized as the highest social value. This indicates the humanistic nature of the modern legal status of a person.

The philosophical content of the legal status of a person also consists in the combination of freedom and responsibility. A person has wide opportunities to realize his own interests, but his freedom should not violate the rights of other persons or contradict the requirements of the law. Therefore, the legal status of a person includes not only rights, but also legal obligations: to comply with the Constitution and laws, respect the rights of other persons, pay taxes, protect the state. Only a balance between rights and obligations ensures the stability of the law and order.

The historical aspect of the legal status of a person demonstrates that the modern understanding of human rights was formed gradually. In slave states, a significant part of the population was deprived of rights, and people could be considered as property. In feudal society, the scope of rights depended on belonging to a certain class - nobility, clergy or peasantry. Social inequality determined the legal status of a person.

The gradual development of trade, cities, science and ideas of freedom led to the formation of a new approach to the legal status of a person. An important historical step was the adoption of the Magna Carta in 1215 in England, which limited the power of the monarch and established certain guarantees of the rights of subjects. Subsequently, the Bill of Rights of 1689, the US Declaration of

Independence of 1776 and the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen of 1789 proclaimed the equality of people, popular sovereignty and fundamental freedoms.

In the 20th century, after the tragic events of the world wars, the international community realized the need to create universal standards for human protection. That is why in 1948 the Universal Declaration of Human Rights was adopted, which enshrined the fundamental rights of every person regardless of race, nationality, sex, language or religion. Later, international pacts and conventions were adopted that expanded the guarantees of the legal status of a person in the world.

For Ukraine, the problem of the legal status of a person is of particular importance. In different historical periods, the Ukrainian people were part of various state formations, which affected the scope of the rights and freedoms of the population. Only after the declaration of independence of Ukraine in 1991 did the possibility of forming its own democratic legal system appear [1].

The Constitution of Ukraine of 1996 enshrined a wide catalog of human and citizen rights and freedoms, defined the principle of the rule of law and guarantees of judicial protection.

The psychological and legal aspect of studying the legal status of a person consists in studying how a person perceives the law and realizes his legal possibilities in practice. Formal consolidation of rights in legislation does not mean their full implementation. The level of legal awareness of a person is of great importance, that is, his knowledge of the laws, attitude to the law, respect for state institutions and willingness to act in the legal field.

If a person does not know his rights or does not believe in the possibility of protecting them, he often does not use the guarantees provided by law. For example, a citizen may not go to court due to distrust of the judicial system, fear of bureaucratic procedures or lack of legal knowledge. This indicates the importance of the psychological factor in the realization of the legal status of a person.

The legal culture of society is of particular importance. A high level of legal culture implies respect for the law, intolerance of corruption, awareness of personal responsibility and an active civic position. A low level of legal culture, on the contrary, contributes to legal nihilism, indifference to violations of the law and abuse of power. That is why the state should provide legal education for citizens, starting from school age [2].

The psychological state of a person also affects the assessment of the justice of the legal system. If a person faces discrimination, unfair treatment or the inability to protect their rights, they develop distrust of the state. In contrast, fair justice, equality before the law and real protection of rights contribute to the formation of a sense of security and confidence in the future.

In the modern world, the legal status of a person continues to develop under the influence of new social processes. Globalization, the development of information technologies, the digitalization of public services and the spread of artificial intelligence give rise to new rights and at the same time new threats. Today, the

issues of personal data protection, the right to privacy on the Internet, freedom of access to information, security in the digital environment are becoming important.

In addition, modern challenges associated with wars, migration, economic crises and emergencies also affect the legal status of a person. In such conditions, the state must find a balance between ensuring the security of society and respecting fundamental human rights. This issue is especially relevant for Ukraine in the conditions of martial law [2].

Thus, the legal status of a person is a complex and multidimensional phenomenon that combines legal norms, philosophical values, historical experience and psychological features of the perception of law. Its development reflects the level of democracy of the state and the maturity of civil society. A comprehensive study of the problems of the legal status of a person is of great importance for improving legislation, strengthening the rule of law and ensuring real protection of human rights and freedoms in Ukraine.

1. Сорочкін О. Правовий статус особи: методологічно-концептуальний аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2024. №11(4). С. 252-257.
2. Теорія держави та права: навч. посіб. Київ : НАВС, Освіта України. 2017. 320 с.

Альона СИТНИК
студентка 4 курсу першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
Вікторія САВІЩЕНКО
професор кафедри психології тапедагогіки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, кандидат педагогічних наук, професор

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема нормативно-правового регулювання та трансформації освітнього середовища в умовах воєнного стану перебуває у полі зору як педагогічної, так і юридичної науки. Серед вітчизняних педагогів значний внесок у дослідження розвитку освіти в кризових умовах зробили Василь Кремень, який обґрунтував концепцію людиноцентризму та модернізації освіти, Іван Бех, який досліджував виховний потенціал освітнього середовища,

а також Володимир Луговий, який аналізував питання забезпечення якості вищої освіти та її адаптації до європейських стандартів. В юридичній площині питання правового забезпечення освітньої діяльності досліджували Володимир Андрущенко, який розглядав державну освітню політику, Олександр Бандурка аналізував механізми правового регулювання соціальних інститутів в умовах суспільних трансформацій та Вікторія Савіщенко вивчала становлення освітнього права в умовах формування суспільства знань [12]. Окрему увагу сучасні українські науковці приділяють питанням нормативного забезпечення безпеки освітнього процесу, академічної мобільності, захисту прав учасників освітнього процесу та функціонування закладів освіти в умовах воєнного стану. Це свідчить про міждисциплінарний характер проблеми та її високу наукову й практичну значущість.

Трансформація освітнього середовища України, що розпочалася з моменту повномасштабного вторгнення, базується на фундаменті докорінних змін у нормативно-правовому полі держави. Законодавчі ініціативи, прийняті у період з 2022 по 2025 роки, відображають еволюцію державної політики від режиму екстреного реагування та порятунку системи до побудови стратегії довготривалого функціонування в умовах перманентної загрози. Аналіз нормативної бази дозволяє стверджувати, що зміни торкнулися всіх ключових аспектів освітньої діяльності, від процедур вступу та форм організації навчання до питань фінансування, соціального захисту учасників освітнього процесу та міжнародної співпраці. Правове регулювання у цей період характеризується безпрецедентною динамікою, коли закони та підзаконні акти приймалися та коригувалися в режимі реального часу, реагуючи на зміни фронтової ситуації, енергетичні виклики та демографічні зрушення. Центральною ідеєю всіх законодавчих новацій стало забезпечення безперервності освіти при безумовному пріоритеті безпеки життя та здоров’я здобувачів освіти і педагогічних працівників. Цей принцип, закріплений на законодавчому рівні, став імперативом, що визначає логіку всіх управлінських рішень у сфері освіти.

Перший етап законодавчих змін, який припав на 2022 рік, мав характер кризового менеджменту. Одразу після введення воєнного стану Указом Президента України, Верховна Рада та Кабінет Міністрів прийняли низку рішень, спрямованих на дерегуляцію освітнього процесу та розширення автономії закладів освіти. Ключовим документом став Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [3], який суттєво змінив правовий ландшафт для закладів освіти. Цей закон надав керівникам університетів та шкіл інструменти для оперативного управління персоналом, дозволивши запроваджувати простій для тих працівників, які не могли виконувати свої обов’язки через бойові дії, а також легалізувавши дистанційну роботу з будь-якої точки світу. Це рішення стало критично важливим для збереження кадрового потенціалу, оскільки тисячі викладачів були змушені евакуюватися за кордон або в безпечніші регіони країни. Без цієї норми

система освіти зіткнулася б із хвилею звільнень за прогули, що призвело б до колапсу освітнього процесу.

Паралельно з трудовим законодавством, зміни внесені до Закону України «Про вищу освіту» [2] та «Про повну загальну середню освіту» [4]. Призупинено дію низки норм, що регулювали тривалість навчального року, терміни проведення атестації та вступної кампанії. Найбільш резонансним стало скасування традиційного ЗНО – зовнішнього незалежного оцінювання та запровадження Національного мультипредметного тесту (НМТ) як тимчасового формату вступних випробувань. Це рішення, закріплене спеціальним законом, дозволило провести вступну кампанію в комп'ютерному форматі, що було єдино можливим варіантом в умовах повітряних тривог та зруйнованої логістики. Нормативне забезпечення проведення НМТ за кордоном вимагало підписання низки міждержавних угод та наказів Міністерства освіти і науки, що стало унікальним прецедентом в історії української освіти.

Питання форм навчання стало одним із найбільш регульованих у нормативному полі. Якщо на початку 2022 року Міністерство освіти і науки видало рекомендаційні листи щодо переходу на дистанційну форму навчання для всіх закладів, то вже до початку нового навчального року 2022-2023 законодавча рамка змінилася. Введено поняття «безпечне освітнє середовище» як обов'язкову умову для очного навчання. Постанови Кабінету Міністрів та накази ДСНС чітко визначили вимоги до укриттів у закладах освіти. Відтоді форма навчання (очна, дистанційна чи змішана) перестала бути виключно педагогічним вибором і стала залежати від рішень військових адміністрацій та наявності сертифікованих захисних споруд. Це призвело до значної диференціації освітнього ландшафту: в той час як західні регіони намагалися повертатися до аудиторного навчання, східні та південні області продовжували працювати виключно онлайн, спираючись на відповідні нормативні акти.

Законодавче регулювання академічної мобільності в умовах воєнного стану перетворилося на складний вузол правових колізій та компромісів. З одного боку, Закони України гарантують право на освіту та академічну мобільність, з іншого боку – конституційний обов'язок захисту Батьківщини та Укази про мобілізацію накладають обмеження на виїзд за кордон чоловіків призовного віку (18-60 років). У 2022 році питання виїзду студентів іноземних закладів та учасників програм академічної мобільності вирішувалося ситуативно, через роз'яснення Держприкордонслужби, що призводило до невизначеності та соціальної напруги. У подальшому, у 2023-2024 роках, нормативна база стала жорсткішою. Були внесені зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України, які чітко регламентували категорії осіб, що мають право на виїзд. Незважаючи на численні петиції та заклики академічної спільноти, повноцінне відновлення академічної мобільності для студентів-чоловіків залишається обмеженим, за винятком окремих категорій та спеціальних урядових програм, що створює

дисбаланс у можливостях професійного розвитку для різних груп здобувачів освіти.

У 2023 році законодавчий фокус змістився на питання якості освіти та боротьбу з освітніми втратами. Прийнято Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року [13], яка, хоч і є рамковим документом, впливає на формування освітніх програм. Важливим стало врегулювання процедур акредитації освітніх програм. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти отримало право проводити акредитаційні експертизи в дистанційному режимі, а також застосовувати процедуру умовної акредитації. Це дозволило уникнути зупинки видачі дипломів державного зразка, але водночас поставило на порядок денний питання довіри до якості дистанційної освіти. Також у 2023 році активізувалися процеси євроінтеграції в освіті: було прийнято закони, що гармонізують українське законодавство з європейським у частині визнання кваліфікацій, що є критично важливим для мільйонів українців, які опинилися в Європі.

Період 2024-2025 років характеризується посиленням державного контролю та оптимізацією мережі закладів освіти. У травні 2024 року набув чинності новий Закон про мобілізацію, який суттєво вплинув на структуру студентського контингенту. Закон скасував право на відстрочку від мобілізації для здобувачів другої або наступної вищої освіти, якщо рівень освіти не є вищим за попередній. Ця норма була введена для боротьби з явищем «фіктивного студентства», коли вступ до університету використовувався як спосіб ухилення від призову. Це рішення призвело до різкого скорочення кількості вступників на контрактну форму навчання за певними спеціальностями та змінило демографічний портрет студента.

Окрім того, у 2024 році було прийнято революційний закон про зміну системи фінансування вищої освіти, який запроваджує грантову систему замість традиційного державного замовлення. Згідно з цим законом, держава фінансує не місця в університетах, а конкретного студента через надання гранту, який частково або повністю покриває вартість навчання. Це стимулює конкуренцію між університетами та вимагає від них підвищення якості освітніх послуг.

Важливим аспектом законодавчих змін 2024-2025 років стала модернізація змісту освіти в контексті національної безпеки. Було оновлено стандарти вищої освіти та внесено зміни до типових освітніх програм, які передбачають обов’язкове вивчення дисциплін, пов’язаних із цивільним захистом, домедичною допомогою та основами національного спротиву. Це відображає мілітаризацію освітнього простору як необхідну відповідь на довготривалі загрози. Також на законодавчому рівні було врегульовано питання визнання результатів навчання, здобутих на тимчасово окупованих територіях, через спеціальні процедури атестації, що є важливим елементом реінтеграційної політики.

Аналізуючи загальний контекст змін, можна виділити кілька ключових тенденцій, які визначатимуть розвиток освітнього законодавства у найближчому майбутньому. По-перше, це тенденція до цифровізації як безальтернативного інструменту управління. Створення та наповнення реєстрів ЄДЕБО (Єдина державна електронна база з питань освіти), автоматизація процесів вступу, переведення та видачі документів про освіту дозволили зробити систему прозорішою та стійкішою до корупційних ризиків. Законодавство все більше зміщується від паперового документообігу до електронного, що закріплено у відповідних постановах уряду. Це також стосується і запровадження додатку «Мрія», який має стати основним інтерфейсом взаємодії держави, учня та батьків, хоча його повноцінна імплементація на рівні вищої освіти ще потребує нормативного доопрацювання.

Спостерігається тенденція до посилення відповідальності закладів освіти за результати своєї діяльності. Автономія, надана на початку війни, поступово врівноважується новими інструментами контролю якості. Пост-акредитаційний моніторинг, запровадження ключових показників ефективності (KPI) для ректорів, нові формули фінансування, що залежать від наукових досягнення та працевлаштування випускників – усе це свідчить про те, що держава прагне оптимізувати витрати на освіту, інвестуючи лише в ефективні інституції. Нормативні акти 2024-2025 років чітко вказують на курс до укрупнення університетів та модернізації мережі професійно-технічної освіти.

По-третє, важливим вектором є соціально-психологічна складова законодавства. Вперше в історії українського права питання ментального здоров'я учасників освітнього процесу отримали нормативне відображення. Створення психологічних служб, введення посад фахівців з безпеки, розробка протоколів реагування на психологічні травми – це не просто рекомендації, а вимоги, виконання яких перевіряється відповідними службами. Це створює правове підґрунтя для перетворення навчальних закладів на центри психосоціальної підтримки громад.

Щодо академічної мобільності, то тут законодавство продовжує балансувати між потребами оборони та розвитку науки. Прийнята у 2024 році постанова, що дозволила виїзд студентів-чоловіків для участі у програмах академічної мобільності строком на один семестр, стала важливим, хоча й обмеженим кроком до лібералізації. Вона містить суворі критерії (відсутність академічної заборгованості, високий бал, наявність гарантій повернення), що робить цей механізм доступним лише для невеликої частини студентства. Проте сам факт її появи свідчить про розуміння урядом необхідності збереження інтеграції української молоді у світовий науковий контекст.

Окремої уваги заслуговує трансформація законодавства щодо освіти на тимчасово окупованих територіях (ТОТ). Якщо у 2014 році підходи були більш категоричними, то законодавство 2022-2025 років стало більш гнучким та

людиноцентричним. Закон спрощує процедуру отримання українських документів про освіту для дітей з ТОТ, передбачає можливість дистанційного вступу та навчання без виїзду на підконтрольну територію, що є життєво важливим для збереження ментального зв'язку цих громадян з Україною. Держава гарантує збереження місця навчання та стипендії для тих, хто опинився в окупації, але продовжує навчання дистанційно, хоча реалізація цього права на практиці часто наштовхується на технічні перешкоди (блокування інтернету окупантами).

У контексті форм навчання важливим є нормативне закріплення індивідуальної освітньої траєкторії. Сьогодні освітнє законодавство надає студентам значно більшу свободу у виборі темпу навчання та набору дисциплін. Це дозволяє, наприклад, скоротити термін навчання на бакалавраті або, навпаки, розтягнути його, якщо студент поєднує навчання з роботою чи службою в ЗСУ. Ця норма є адаптацією до європейських стандартів і водночас відповіддю на виклики воєнного часу, коли життєві обставини студента можуть змінюватися миттєво.

Отже, огляд законодавчих змін з 2022 по 2025 роки дозволяє зробити висновок про формування нової моделі правового регулювання освіти в Україні – «освітнього права воєнного стану». Ця модель характеризується високим ступенем адаптивності, пріоритетом безпекових питань, цифровізацією управлінських процесів та поступовим переходом від прямого адміністративного управління до регулювання через фінансові інструменти (гранти) та стандарти якості. Законодавчі зміни створили умови для фізичного виживання системи освіти, однак перед законодавцями стоїть ще багато викликів, пов'язаних із повоєнним відновленням, реінтеграцією ветеранів в освітній процес та подоланням катастрофічних демографічних наслідків війни для студентського контингенту. Подальша законотворча робота, ймовірно, буде зосереджена на гармонізації українського законодавства з нормами ЄС в рамках переговорного процесу про вступ, а також на розробці механізмів залучення міжнародних інвестицій у відбудову освітньої інфраструктури.

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2126-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text (дата звернення: 12.06.2026).

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 12.06.2026).

3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text (дата звернення: 12.06.2026).

4. Про повну загальну середню освіту Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 12.06.2026).

5. «Про правовий режим воєнного стану» Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 12.06.2026).

6. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text (дата звернення: 12.06.2026).

7. Про національний спротив : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text (дата звернення: 12.06.2026).

8. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text (дата звернення: 12.06.2026).

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану» від 28.07.2023 № 782. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/782-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.06.2026).

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України» від 27.01.1995 № 57. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.06.2026).

11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту щодо академічної мобільності здобувачів освіти» (чинна редакція). URL : https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 12.06.2026).

12. Савіщенко В. М. Становлення освітнього права в умовах формування суспільства знань // *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 27 січня 2017 р.)*. Дніпро. Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 100-104.

13. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.12.2022 № 1163-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 12.06.2026).

14. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (дата звернення: 12.06.2026).

15. Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» від 24.02.2022 № 69/2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text (дата звернення: 12.06.2026).

Артем СІКОРА
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

LANGUAGE COMPETENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF POLICE OFFICERS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL COOPERATION

In the context of active European integration of Ukraine, expansion of international police cooperation and the growing number of transnational crimes, the issue of language training of law enforcement officers is gaining particular importance. Police officers are increasingly involved in international operations, performing tasks as part of Europol and Interpol missions, as well as interacting with foreign colleagues during the investigation of crimes. Under such conditions, an insufficient level of foreign language competence can significantly reduce the effectiveness of law enforcement activities and hinder the implementation of the state's international obligations.

The issue of training law enforcement officers in foreign languages has been studied in the works of both domestic and foreign scholars. However, in the context of rapid changes in the international legal environment and new requirements for police activities, this issue requires further scientific understanding.

The goal is to determine the role of language competence in the system of professional training of police officers, outline its structure and clarify its significance for effective international cooperation in the law enforcement field.

The concept of «language competence» in pedagogical science is interpreted as an integrative quality of a person, encompassing knowledge of the language system, speech skills and abilities, as well as the ability to effectively use language in various communicative situations [1]. In the context of law enforcement activities, this concept acquires a specific meaning, since it involves not only general foreign language training, but also mastery of professional legal terminology, knowledge of the linguistic features of legal documents and the ability to carry out oral and written communication in a real service environment.

Researchers in the field of law enforcement education identify several key components of a police officer's language competence: linguistic (knowledge of grammar, vocabulary, phonetics of a foreign language), sociocultural (understanding

of cultural norms and values of partner countries), pragmatic (the ability to achieve communicative goals in official communication) and discursive (the ability to understand and produce coherent legal texts) [2]. Міжнародне поліцейське співробітництво здійснюється через численні інституційні механізми. Зокрема, у рамках діяльності Europol робочою мовою офіційної комунікації є англійська, і саме нею ведеться обмін оперативною інформацією між правоохоронними органами держав-членів ЄС та країн-партнерів [3].

To participate in Joint Investigation Teams, advisory missions and CEPOL training programmes, police officers are required to demonstrate a level of English proficiency not lower than B2 on the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR).

An analysis of the regulatory framework shows that the requirements for language training of law enforcement officers are set at different levels. At the international level, standards are set by documents such as Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on a European Code of Police Ethics, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as well as numerous bilateral and multilateral agreements on police cooperation. At the national level in Ukraine, the relevant requirements are set out in the Law of Ukraine on the National Police, educational standards for training specialists in the field of law and departmental regulations of the Ministry of Internal Affairs [4].

Scientists draw attention to the existence of a significant gap between the declared requirements for language training of police officers and the real level of their foreign language competence. According to research, a significant part of officers involved in international cooperation experience difficulties when working with the texts of international legal acts, preparing reports for international institutions and conducting negotiations with foreign partners [5]. This highlights the need to reform the system of language training in departmental educational institutions.

The problem of police officers mastering specific legal vocabulary of foreign languages deserves special attention. The terminology system of international law is extremely extensive and often includes concepts that do not have unambiguous equivalents in the Ukrainian legal tradition. For example, such terms as «due process», «habeas corpus», «mens rea», «mutual legal assistance» require not only translation, but also a deep understanding of their content in the context of the relevant legal systems. Therefore, language training in law enforcement educational institutions should be organically combined with the study of comparative law and international law.

In foreign practice of training police officers, innovative approaches to teaching foreign languages are widely used: situational learning (scenario-based learning), role-playing games with modeling of real situations of international interaction, immersion in an authentic language environment during internships in foreign law enforcement agencies [6]. In Ukraine, the implementation of such

methods remains insufficient, although some departmental universities, including the Kharkiv National University of Internal Affairs, are actively developing international cooperation and providing opportunities for language practice for cadets.

An important aspect is also the digitalization of language training. Modern technologies – distance learning platforms, machine translation programs, corpora of legal texts – open up new opportunities for independent improvement of foreign language competence. At the same time, automated translation tools cannot replace live communicative competence in complex official situations, and therefore their use should be of an auxiliary, not a primary nature.

The analysis conducted allows us to formulate the following conclusions:

1. Language competence is an integral part of modern police professionalism, since international law enforcement cooperation requires officers not only knowledge of a foreign language, but also the ability to operate with international legal terminology and adhere to the standards of business communication.

2. The structure of a police officer's language competence includes linguistic, sociocultural, pragmatic and discursive components, each of which has an independent significance for successful international interaction.

3. The regulatory and legal framework at the international and national levels establishes requirements for the language training of police officers, however, their practical implementation requires improvement of the departmental education system.

4. Reforming the language training of police officers in Ukraine should be carried out taking into account best foreign practices, provide for the integration of language training with legal training and the active use of modern pedagogical technologies.

---

1. Бігич О. Б. Іншомовна освіта фахівців: методологія та методика: монографія. Київ : Ленвіт, 2017. 320 с. URL : https://scholar.google.com.ua/scholar?q=Бігич+іншомовна+освіта+фахівців.

2. Кміть О. М. Структура іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів поліції. *Юридична психологія.* 2021. № 2 (29). С. 45–53. URL : https://doi.org/10.33270/04212902.45.

3. Europol. Annual Review 2022. The Hague: Europol, 2023. 68 p. URL : https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/annual-review (дата звернення: 12.06.2026).

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 12.06.2026).

5. Тягнирядно Є. А. Проблеми мовної підготовки поліцейських в умовах євроінтеграції України. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022. № 3 (98). С. 112–120. URL : https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/752

6. Clements P., Spinks T. The Equal Opportunities Guide. London: Kogan Page, 2009. 256 p. URL : https://www.cepol.europa.eu/education-training/our-learning-activities

7. Рада Європи. Рекомендація Rec (2001)10 Комітету міністрів державам-членам «Про Європейський кодекс поліцейської етики». URL : https://rm.coe.int/16805e297e (дата звернення: 12.06.2026).

8. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов і культур на сучасному етапі. *Іноземні мови.* 2010. № 2. С. 11–17. URL : https://inozovni-movy.com.ua/index.php/journal/article/view/191

Олександра СМЕТАНКІНА
студентка 4 курсу першого
бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
Вікторія САВІЩЕНКО
професор кафедри психології
та педагогіки Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, кандидат
педагогічних наук, професор

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Актуальність дослідження зумовлена сучасними соціально-психологічними та освітніми процесами, які висувають нові вимоги до професійної підготовки психологів. У професійній діяльності майбутніх психологів соціальний інтелект виступає ключовою компетенцією, що забезпечує ефективну взаємодію з різними групами населення, здатність до емпатії, розуміння емоцій та мотивів інших людей, а також адекватну адаптацію до соціальних ситуацій. Водночас у наукових дослідженнях відзначається, що соціальний інтелект може проявлятися по-різному залежно від гендерних особливостей індивідів, що впливає на стиль міжособистісної взаємодії, комунікативні стратегії та професійну ефективність. Вивчення цих особливостей дозволяє глибше зрозуміти механізми розвитку соціального інтелекту у студентів-психологів та визначити шляхи його оптимізації з урахуванням гендерного аспекту.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали сучасні українські та зарубіжні концептуальні підходи до розуміння сутності та розвитку особистості в процесі соціалізації та професійної підготовки, що розкривають психологічні механізми формування соціального інтелекту та ціннісно-нормативної сфери студентів-психологів (Андрущенко І., Боришевський М.,

Костюк Г., Максименко С., Роменець В., та ін.); положення діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, які акцентують увагу на взаємозв'язку свідомості, діяльності, соціального середовища та гендерних особливостей у процесі розвитку соціального інтелекту (Леонтьєв О., Максименко С., Романчук І. та ін.); теоретичні засади цілісного підходу до вивчення особистості, що передбачають комплексний аналіз когнітивних, емоційно-ціннісних та поведінкових компонентів соціального інтелекту (Гарькавець С., Завацька Н., Карпенко З., Швалб Ю., Щедровицький Г. та ін.); наукові підходи до дослідження свідомості та самосвідомості особистості, зокрема в контексті розвитку соціальних навичок, емпатії та міжособистісної взаємодії (Балл Г., Максименко С., Москаленко В., Скребець В., Чепелева Н. та ін.).

Соціальний інтелект розглядається сучасною психологією як здатність особистості ефективно взаємодіяти з іншими людьми, розуміти їхні емоції, мотиви та потреби, а також адаптувати власну поведінку до соціального контексту. В умовах професійної підготовки майбутніх психологів розвиток соціального інтелекту набуває особливої значущості, оскільки формує компетентності, необхідні для ефективної роботи в міжособистісних та групових ситуаціях.

У межах гендерного підходу важливо розрізняти поняття біологічної статі та гендеру як соціально-психологічної категорії. Гендер відображає систему соціальних ролей, норм, очікувань і моделей поведінки, що формуються у процесі соціалізації та впливають на особливості міжособистісної взаємодії.

Наукові дослідження свідчать, що прояви соціального інтелекту мають суттєві гендерні відмінності. Йдеться не про біологічно зумовлені статеві відмінності, а про особливості соціального досвіду, рольових очікувань і комунікативних стратегій, відповідно до яких чоловіки та жінки по-різному сприймають соціальні сигнали, виражають емпатію та здійснюють регуляцію власної поведінки у міжособистісному спілкуванні [2]. Гендерні особливості соціального інтелекту визначаються як біологічними, так і соціально-культурними чинниками, які формують специфіку соціальної взаємодії, комунікативних стратегій та емоційної саморегуляції.

Дослідження показують, що жінки у більшості випадків демонструють вищий рівень емпатії, здатність до емоційного розпізнавання та адаптивної взаємодії у соціальних групах, що значною мірою пов'язується з особливостями гендерної соціалізації, і позитивно впливає на їхню професійну діяльність у сфері психології. Чоловіки, натомість, схильні до більш аналітичного підходу у соціальній взаємодії, демонструють вищу орієнтацію на логічне вирішення проблем та регулювання соціальної поведінки через раціональні стратегії, що відповідає традиційним гендерним очікуванням щодо чоловічих соціальних ролей.

Одним із важливих аспектів гендерних відмінностей є взаємозв'язок соціального інтелекту з емоційною компетентністю. Соціальний інтелект

включає когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, які виявляються у здатності індивіда розуміти емоційний стан інших людей, прогнозувати наслідки власної поведінки та здійснювати ефективну комунікацію. Гендерні відмінності у цих компонентах впливають на різні стратегії професійної діяльності майбутніх психологів, зокрема у проведенні консультування, тренінгів та психокорекційної роботи.

Емпіричні дослідження підтверджують, що жінки демонструють більш високий рівень вербальної емпатії та здатності до розпізнавання емоційних станів у співрозмовника, тоді як чоловіки частіше виявляють уміння планувати та організовувати соціальні взаємодії, враховуючи соціальні норми та правила [2]. При цьому зазначені відмінності не мають жорстко фіксованого характеру та можуть змінюватися залежно від умов навчання, професійної підготовки та індивідуального досвіду. Такі відмінності є важливим чинником при формуванні навчальних програм та психологічних тренінгів, які спрямовані на розвиток соціального інтелекту у студентів-психологів.

Ключовим елементом гендерного підходу до вивчення соціального інтелекту є аналіз специфіки його компонентів. Когнітивна складова соціального інтелекту включає здатність до оцінки соціальних ситуацій, розпізнавання соціальних сигналів та прогнозування поведінки інших людей. Емоційна складова відображає здатність до емпатії, емоційної регуляції та самоконтролю у міжособистісних взаємодіях. Поведінкова складова передбачає вміння ефективно впливати на оточення, застосовувати соціально прийнятні стратегії та адаптуватися до змін [1, с. 41]. Гендерні відмінності проявляються у кожному з цих компонентів та визначають специфіку професійної підготовки майбутніх психологів.

Соціально-психологічні умови формування соціального інтелекту також мають гендерну специфіку. Наприклад, жінки більш чутливі до соціального контексту та відчувають необхідність адаптації до очікувань групи, що сприяє розвитку соціальної гнучкості та ефективності міжособистісного спілкування. Чоловіки частіше демонструють схильність до прямої комунікації та аналітичного підходу до соціальних ситуацій, що відображається на виборі стратегій взаємодії та вирішенні конфліктів.

Аналізуючи сучасні дослідження, можна виокремити такі закономірності: соціальний інтелект є динамічним феноменом, що піддається розвитку та корекції через спеціально організовані навчально-педагогічні заходи; гендерні особливості впливають на вибір соціальних стратегій, рівень емпатії та ефективність комунікації; професійна підготовка студентів-психологів повинна враховувати ці відмінності для підвищення ефективності освітнього процесу та розвитку компетентностей.

Важливою складовою дослідження є розгляд взаємозв’язку соціального інтелекту та професійної компетентності майбутніх психологів. Гендерні відмінності впливають на прояви комунікативних навичок, здатність до конфліктного управління та використання інтерактивних методик у

навчальному процесі. Жінки зазвичай демонструють більш високий рівень соціальної чутливості та емоційної підтримки, що позитивно впливає на формування комунікативної компетентності. Чоловіки проявляють стратегічну орієнтацію на досягнення результату у взаємодії та планування соціальних дій.

Подальший розгляд проблеми гендерних особливостей соціального інтелекту доцільно пов'язувати з аналізом професійної спрямованості майбутніх психологів та умовами формування соціально-комунікативної компетентності у процесі навчання. Соціальний інтелект у структурі професійно важливих якостей психолога виступає інтегральним показником здатності до ефективної міжособистісної взаємодії, що включає розуміння соціальних ситуацій, емоційних станів інших людей та прогнозування поведінкових реакцій. У контексті сучасної психологічної науки розвиток соціального інтелекту розглядається як один із ключових факторів професійної успішності спеціалістів допомагаючих професій.

Гендерна специфіка прояву соціального інтелекту також пов'язана з особливостями мотиваційної сфери особистості. У процесі соціалізації формуються різні моделі соціальної поведінки, які впливають на стиль комунікації, рівень емоційної відкритості та здатність до соціального прогнозування. Представники жіночої статі частіше орієнтуються на підтримання міжособистісної гармонії, що проявляється у більш вираженій емпатійній чутливості та здатності до розпізнавання невербальних сигналів співрозмовника. Натомість чоловіча вибірка характеризується більшою тенденцією до раціонального аналізу соціальних ситуацій та використання логічно обґрунтованих стратегій міжособистісної взаємодії.

Важливим аспектом дослідження соціального інтелекту є аналіз його ролі у професійній діяльності майбутніх психологів. Професія психолога передбачає постійний контакт із різними соціальними групами, що вимагає високого рівня комунікативної гнучкості, емоційної стійкості та здатності до швидкої адаптації у змінних соціальних умовах. Гендерні особливості можуть впливати на стиль професійної поведінки психолога, зокрема на способи встановлення контакту з клієнтом, використання вербальних та невербальних засобів комунікації та побудову довірливих відносин у процесі консультування.

Сучасні наукові підходи підкреслюють, що соціальний інтелект формується під впливом освітнього середовища, особистісного досвіду та соціальної практики. Освітній процес у закладах вищої освіти повинен створювати умови для розвитку соціально-психологічних компетентностей студентів незалежно від гендерної належності. Важливу роль у цьому відіграють активні методи навчання, тренінгові технології, моделювання професійних ситуацій та розвиток рефлексивного мислення.

Отримані емпіричні результати дослідження гендерних особливостей соціального інтелекту свідчать про відсутність різко виражених полярних відмінностей між чоловічою та жіночою групами досліджуваних. Це може

бути пояснено специфікою вибірки, оскільки дослідження проводилося серед студентів психологічного профілю, для яких характерним є більш високий рівень соціально-комунікативної спрямованості порівняно з загальною популяцією.

Гендерні особливості соціального інтелекту майбутніх психологів слід розглядати не як жорстко детерміновані біологічні відмінності, а як результат складної взаємодії соціального середовища, освітнього впливу та індивідуального досвіду особистості. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення вікової динаміки соціального інтелекту, впливу професійної підготовки на розвиток соціально-комунікативних здібностей та ефективності спеціальних програм психологічного розвитку студентської молоді.

Таким чином, гендерні особливості соціального інтелекту виступають ключовим чинником розвитку професійної компетентності майбутніх психологів. Вони зумовлені передусім соціально-культурними умовами та особливостями гендерної соціалізації, визначають специфіку когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів соціального інтелекту, що потребує врахування при розробці навчальних програм, тренінгів та психопрактичних заходів. Емпіричне дослідження гендерних відмінностей дозволяє виділити специфічні стратегії навчання та розвитку соціального інтелекту, що підвищують ефективність підготовки студентів до професійної діяльності.

1. Буркало Н. І. Психологічні особливості емоційного інтелекту. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5, № 7. С. 34–49.

2. Дячук О. С. Формування соціального інтелекту студентів в умовах вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. Вип. 2. С. 102–108.

Олександр СТЕЦКОВ
здобувач вищої освіти факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України

Науковий керівник:
Андрій БЕЙКУН
доцент кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ЗАКОНОДАВЧІ ПРОГАЛИНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила масове внутрішнє переміщення населення, що створило, зокрема, й серйозні виклики для національної правової системи у сфері забезпечення соціальних конституційних прав громадян. Конституція України у статті 47 закріплює право кожного на житло, встановлюючи обов'язок держави створювати умови для його реалізації. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло має надаватися безоплатно або за доступну плату відповідно до законодавства [1].

Основним галузевим нормативним актом у цій сфері виступає Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який призваний забезпечити та гарантувати дотримання прав означеної категорії (надалі - ВПО) [2]. Однак триваючий правовий режим воєнного стану виявив суттєві недоліки законодавчого регулювання, що перешкоджають ефективній реалізації конституційних гарантій для переміщених громадян [3, с. 63].

Отже, існують фактичні і нормативні аспекти, що ускладнюють забезпечення та реалізацію житлових прав внутрішньо переміщених осіб.

Так, значна кількість переселенців втратила житло внаслідок бойових дій, проте існуючі механізми державної підтримки не охоплюють усі випадки фактичної втрати житла та характеризуються певною фрагментарністю й недостатньою координацією між різними органами влади при практичній реалізації прав внутрішньо переміщених осіб.

Комплексний аналіз чинного законодавства дозволяє виділити декілька ключових проблем нормативного регулювання житлових прав внутрішньо переміщених осіб.

Першою фундаментальною прогалиною є відсутність єдиної державної стратегії забезпечення житлом переселенців. Уповноважений Верховної Ради з прав людини неодноразово наголошував на необхідності ухвалення комплексної державної програми, яка узгодила б дії різних зацікавлених міністерств, інших державних органів, неурядових організацій. Разом з тим, існує інформація з офіційних джерел про затвердження найближчим часом Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2026-2028 роках [4; 5]**.**

В означеній Стратегії закладено комплексну та безперервну підтримку внутрішньо переміщених осіб, що охоплює всі етапи: від моменту переміщення до адаптації, інтеграції чи добровільного повернення, з фокусом на відновлення самостійності та індивідуальні потреби кожної людини. Для цього Стратегія визначає кілька ключових напрямків: посилення координації державної політики щодо ВПО, підтримку адаптації та інтеграції у приймаючі громади, адресну допомогу громадянам і громадам, а також створення умов для безпечного повернення. Зокрема, планується створення координаційної платформи за участі органів влади, громадських та міжнародних організацій. Вона має стати простором для спільної роботи над вирішенням проблемних питань ВПО та вдосконаленням законодавства у сфері внутрішнього переміщення. Також передбачено запуск єдиної цифрової платформи підтримки ВПО, через яку відповідні особи зможуть отримувати необхідну інформацію та послуги, а держава - краще враховувати потреби й зворотний зв’язок ВПО. Важлива частина Стратегії - розвиток персонального маршруту підтримки ВПО та їхніх родин, підтримка приймаючих громад, розвиток житлових рішень, можливостей для працевлаштування та економічної самостійності внутрішньо переміщених осіб [4].

Другою суттєвою проблемою є неузгодженість різних облікових систем та відсутність єдиного Реєстру житлових потреб внутрішньо переміщених осіб. Дані різних державних органів значно відрізняються між собою, що унеможливлює адекватне планування бюджетних видатків та ефективний розподіл житлових ресурсів. Єдина інформаційна база даних про внутрішньо переміщених осіб містить інформацію про житлові потреби, проте ці дані не повністю співпадають з обліком у профільних відомствах, відповідальних за надання тимчасового житла [6; 7].

Третьою законодавчою прогалиною є обмеженість фінансових інструментів підтримки переселенців у вирішенні житлових питань. Держава запровадила кілька програм допомоги, зокрема житлові сертифікати, компенсації для окремих категорій громадян та пільгові іпотечні кредити. Проте, охоплення цими програмами залишається недостатнім порівняно з

реальними потребами внутрішньо переміщених осіб. Частина програм працює нестабільно через відсутність гарантованого щорічного фінансування, що створює правову невизначеність для потенційних отримувачів допомоги [8, с. 447; 9, с. 66-67].

Четвертою проблемою виступає відсутність законодавчо встановлених стандартів облаштування місць тимчасового проживання для внутрішньо переміщених осіб. Моніторингові візити Уповноваженого з прав людини виявили численні порушення у місцях тимчасового розміщення переселенців: незадовільні санітарно-гігієнічні умови, недостатню кількість санітарних вузлів, непристосованість приміщень для осіб з інвалідністю, відсутність належних укриттів. Оскільки обов'язкові стандарти не закріплені на рівні закону, органи місцевого самоврядування самостійно визначають умови розміщення, що призводить до значної диференціації якості житла в різних регіонах [10].

П'ятою прогалиною є недостатнє правове регулювання програми субсидування оренди житла для внутрішньо переміщених осіб. Міністерство соціальної політики, сім’ї та єдності України запровадило експериментальний проєкт субсидування оренди, однак його параметри залишаються недостатньо врегульованими на законодавчому рівні. Відсутність чітких критеріїв надання субсидій та механізмів контролю створює ризики неефективного використання бюджетних коштів. Розмір субсидії не диференціюється залежно від складу сім'ї та особливих потреб окремих категорій переселенців, що суперечить принципу індивідуального підходу до соціального захисту [11, с. 105].

Шостою проблемою є відсутність належного правового регулювання процедури інвентаризації об'єктів нерухомості, придатних для проживання внутрішньо переміщених осіб. Хоча оновлене законодавство покладає на органи місцевого самоврядування обов'язок надати відомості щодо комунальної нерухомості, він не встановлює чітких строків проведення обстеження, критеріїв придатності житла та відповідальності за порушення облікових процедур. Відсутність єдиних методологічних підходів може призвести до несумісності даних з різних регіонів та неможливості формування загальнонаціональної картини доступних житлових ресурсів [12, с. 153].

Отже, проведене дослідження виявило системні законодавчі прогалини у сфері забезпечення житлових прав внутрішньо переміщених осіб, які перешкоджають реалізації конституційних гарантій. Основною проблемою є відсутність комплексної державної стратегії, що узгоджувала б дії різних органів влади та місцевого самоврядування і забезпечувала б координацію механізмів підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Перспективним напрямом подальших досліджень, як вбачається, є порівняльний аналіз міжнародного досвіду правового регулювання захисту прав внутрішньо переміщених осіб у країнах, що зазнали збройних конфліктів. Окремої уваги потребує дослідження механізмів балансування інтересів

держави, територіальних громад, власників нерухомості та внутрішньо переміщених осіб у процесі реалізації житлових програм. Актуальним залишається питання розробки перехідних правових режимів для поступової нормалізації статусу внутрішньо переміщених осіб після припинення воєнного стану [13, с. 173].

При опрацюванні зазначеної проблематики додатково використовувались джерела, вказані у переліку використаних за №№ 14-19.

1. Конституція України. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 12.06.2026).

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/ 1706-18 (дата звернення: 12.06.2026).

3. Наливайко Л. Р., Коршун А. А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб: теорія та практика: *монографія*. Київ: Хай-Тек Прес, 2023. 192 с. URL : https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/10814/1/Наливайко_ Коршун_монографія-1.pdf (дата звернення: 12.06.2026).

4. В Україні запускають єдину систему підтримки ВПО: Уряд схвалив Стратегію до 2030 року. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. [Офіційний портал]. 11.06.2026. URL: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/ uryad-skhvalyv-stratehiyu-vpo-2030 (дата звернення: 12.06.2026).

5. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2026-2028 роках: проект Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL : https://www.msp.gov.ua/legislation/draft-legal-acts/pro-sk hvalennya-stratehiyi-derzhavnoyi-polityky-shchodo-vnutrishnoho-peremishchenny a-na-period-do-2030-roku-ta-zatverdzhennya-operatsiynoho-planu-zakhodiv-z-yiyi-rea lizatsiyi-u-2026-2028-rokakh (дата звернення: 12.06.2026).

6. Швець В. Забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб: можливості та виклики для громад. 20.09.2022. DIRECTSPEECH.NEWS. [Офіційні новини держави]. URL : https://directspeech.news/news/zabezpecennya-zitlom-vnutrisnyo-peremishhenix-osib-mozlivosti-ta-vikliki-dlya-gromad (дата звернення: 12.06.2026).

7. Козир С. В Україні формують єдиний Реєстр житла для внутрішньо переміщених осіб. 24 лютого, 2026. УКРАЇНСЬКИЙ ПІВДЕНЬ. [Інформаційне видання]. URL : https://pivdenukraine.com.ua/2026/02/24/v-ukra%d1%97ni-formuy ut-yedinij-reyestr-zhitla-dlya-vnutrishno-peremishhenix-osib/ (дата звернення: 12.06.2026).

8. Сівченко А. О. Основні права та гарантії внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. Випуск № 06, 2025, частина 2. С. 445-449. URL : https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/12/74-1.pdf (дата звернення: 12.06.2026).

9. Чуйко Н., Ляшук О. Соціальні права внутрішньо переміщених осіб: особливості реалізації: *практ. посіб.* / упоряд. С. Марущенко. 2-ге, вид., допов. Харків: Право, 2020. 97 с.

10. Україна - Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні - Опитування загального населення. International Organization for Migration (IOM), Feb 16 2026. [Інформаційний портал]. Раунд 22. Січень 2026 року. URL: https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-vnutrishne-peremishchennya-naselennya -v-ukraini-opituvannya-zagalnogo (дата звернення 12.06.2026).

11. Селіхов Д. А. Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* Том 1,

№ 84 (2024). С. 103-108. URL : http://visnyk-pravo.uzhnu. edu.ua/article/view/311408 (дата звернення 12.06.2026).

12. Наливайко І. Роль держави у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій: теорети-ко-правові аспекти та світовий досвід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2023. № 2. С. 151–155.

13. Луцишин Г., Завада Я. Особливості діяльності міжнародних організацій щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2021. Випуск 37. С. 170–177. (дата звернення 12.06.2026).

14. Капінус О. Я. Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні: *автореф. дис.... канд. наук з держ. упр*.: 25.00.01. Івано-Франківськ, 2021. 20 с.

15. Дяченко А. В. Механізми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні: *автореф. дис. канд. наук з держ. упр*: 25.00.01. Київ, 2020. 20 с.

16. Чехович С. Б., Босий В. П. Притулок та біженці в Україні: історія, проблеми конституційно-правового регулювання: *монографія*. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2016. 183 с.

17. Чепік-Трегубенко О. С. Удосконалення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. Вип. № 2 (76). С. 120–126.

18. Коршун А. А. Роль національних та міжнародних інституцій у гарантуванні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. *Evropský politický a právní diskurz*. 2019. Вип. № 4. Р. 10–15.

19. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2014 № 637. [Втратила чинність]. URL : https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 12.06.2026).

Андрій ТЕРШАК
курсант 2 курсу ННІПФПКП
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Святослав ПОЛЯК
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності, ННІПФПКП Львівського
державного університету внутрішніх
справ, доктор філософії
у галузі знань «Право»

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ПІДРОЗДІЛІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України суттєво актуалізувала питання нормативно-правового регулювання діяльності підрозділів оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) України, зокрема в частині їхньої взаємодії з міжнародними партнерами.

Конституційно-правовою основою діяльності підрозділів ОРД на міжнародній арені є насамперед положення статей 17 та 18 Конституції України. Відповідно до статті 17, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1]. Стаття 18 визначає, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права [1].

Базовим нормативно-правовим актом, що регламентує діяльність підрозділів ОРД, є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII, який визначає завдання, підстави та умови проведення оперативно-розшукових заходів, а також систему органів, уповноважених на здійснення такої діяльності [2]. До 24 лютого 2022 року міжнародний вимір діяльності цих підрозділів здебільшого обмежувався взаємодією через Інтерпол, окремими угодами про правову допомогу та механізмами обміну інформацією в рамках співпраці з Європолом. Повномасштабне вторгнення кардинально змінило характер і інтенсивність такої взаємодії, поставивши на перший план питання конституційності нових форм міжнародного співробітництва.

Введення воєнного стану Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року, затвердженим Законом України № 2102-IX, зумовило прийняття низки законодавчих та підзаконних актів, які розширили повноваження правоохоронних органів у сфері міжнародної взаємодії. Зокрема, було удосконалено процедури обміну оперативною інформацією з іноземними партнерами щодо фактів воєнних злочинів, злочинів агресії та геноциду, що документуються підрозділами Національної поліції, Служби безпеки України та інших суб'єктів ОРД.

Показовим прикладом трансформації міжнародної взаємодії є створення у березні 2022 року спільної слідчої групи (Joint Investigation Team) за участю Литви, Польщі та України для розслідування злочинів, передбачених Римським статутом Міжнародного кримінального суду, вчинених на території України. Згодом до групи долучилися Естонія, Латвія, Словаччина та Румунія, координаційну підтримку забезпечують Євроюст та Європол, а до роботи групи долучився також Прокурор Міжнародного кримінального суду [3]. Функціонування такого формату передбачає узгодження національного законодавства про ОРД із процесуальними вимогами міжнародних партнерів щодо збору, фіксації та подальшої передачі доказової інформації, отриманої оперативним шляхом.

Водночас розширення міжнародної співпраці підрозділів ОРД породжує конституційно-правові виклики, пов'язані з дотриманням гарантій, передбачених статтями 31 та 32 Конституції України щодо таємниці

листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також недоторканності особистого і сімейного життя [1]. Передача результатів оперативно-розшукових заходів іноземним партнерам потребує чіткого правового регулювання щодо підстав, обсягу та порядку такої передачі, а також гарантій захисту персональних даних громадян України відповідно до європейських стандартів, зокрема положень Загального регламенту про захист даних (GDPR), що є важливим у контексті європейської інтеграції.

У науковій літературі неодноразово наголошувалося на необхідності гармонізації національного законодавства про ОРД з міжнародними стандартами оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, М. Погорецький зазначає, що ефективність міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності прямо залежить від уніфікації правових підстав проведення оперативно-розшукових заходів та визнання отриманих результатів допустимими доказами в судах різних держав [4].

Таким чином, воєнний стан суттєво вплинув на нормативно-правове регулювання діяльності підрозділів ОРД України на міжнародній арені, спричинивши як розширення повноважень щодо міжнародної взаємодії, так і появу нових конституційно-правових питань щодо балансу між ефективністю міжнародного співробітництва та дотриманням конституційних гарантій прав і свобод людини. Подальше вдосконалення законодавства має здійснюватися з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та стандартів Європейського Союзу.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 12.06.2026).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12 (дата звернення 12.06.2026).

3. Joint investigation team into alleged core international crimes committed in Ukraine. Eurojust, 2022. URL : https://www.eurojust.europa.eu/joint-investigation-team-jit (дата звернення 12.06.2026).

4. Погорецький М. А. Оперативно-розшукова діяльність: проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 480 с.

Павло ТРИПАДУШ
курсант 1 курсу навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Олена ЮШКЕВИЧ
професор кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ГАРАНТУВАННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питання забезпечення національної безпеки набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Зазначена тема потребує комплексного наукового осмислення в теоретичному, загальноправовому та конституційно-правовому вимірах. Правова природа національної безпеки, архітектура системи її забезпечення та конституційні засади функціонування відповідних механізмів держави є нагальною науковою потребою сучасного правознавства. Наукова дискусія щодо цих питань ведеться вченими у галузях теорії права, конституційного права, адміністративного права та права безпеки, що свідчить про міждисциплінарний характер досліджуваної проблематики.

У теоретичному вимірі національна безпека розглядається як багатовекторна правова категорія, що охоплює захист людини і громадянина, суспільства та держави від реальних і потенційних загроз. Відповідно до чинного законодавства, державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхнього життя та гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності [1]. У доктринальному розумінні теоретико-правовий підхід передбачає сприйняття безпеки крізь призму забезпечення прав і свобод людини, що уможливлює акцентування на ролі особи в цьому процесі та уникнення надмірної суб'єктивності й політизованості у правовому регулюванні.

Система забезпечення національної безпеки є цілісним організаційно-правовим механізмом, який функціонує на засадах верховенства права,

законності, поваги до прав і свобод людини, демократичного цивільного контролю над воєнною організацією та іншими структурами в системі національної безпеки. Суттєвою теоретичною проблемою залишається розмежування суміжних категорій - «державна безпека», «безпека держави», «безпека суспільства», «безпека особи», - кожна з яких потребує самостійного нормативного визначення та доктринальної розробленості. Наукові дослідження свідчать, що поряд із традиційними видами безпеки (економічною, воєнною, інформаційною) категорія «правова безпека» набуває самостійного значення як різновид національної безпеки, що відображає захищеність правової системи держави від дестабілізуючих чинників.

Загальноправові засади забезпечення національної безпеки закріплені насамперед у Законі України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII. Цей нормативно-правовий акт відповідно до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз [1]. Законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони. Серед фундаментальних національних інтересів Законом закріплено інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий та правовий простір, набуття членства в ЄС і НАТО. Слід зазначити, що чинне законодавство в цій сфері зазнало суттєвих змін: до Закону вносились зміни законами від 21.08.2025, 17.09.2025 та 09.10.2025, що свідчить про його динамічний характер в умовах воєнного стану.

Конституційно-правовий аналіз системи забезпечення національної безпеки дозволяє визначити конституційні принципи як певні універсалії, що забезпечуються засобами правового захисту згідно з Конституцією та визначають стандарти й вимоги до законодавства і публічної адміністрації у цій сфері [4]. Найбільш загальні та фундаментальні серед них закріплені безпосередньо в тексті Основного Закону. Так, стаття 17 Конституції України встановлює, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави. Стаття 27 Конституції України, у свою чергу, створює конституційно-правову базу для допустимого обмеження гуманістичних принципів, закріплених у статті 3 Основного Закону, зокрема – в контексті застосування зброї та спецзасобів членами воєнних та силових формувань [4]. Тобто Конституція України допускає обмеження права на життя виключно за

легальною процедурою, що відповідно до наявних у державі офіційних законів та правил регулює порядок застосування примусових заходів.

Важливою загальноправовою складовою забезпечення національної безпеки є система захисту державної таємниці. Аналіз основних причин та умов порушень законодавства про державну таємницю в Україні засвідчує, що превентивна діяльність у цій сфері потребує суттєвого вдосконалення [6]. Правове регулювання у сфері державної таємниці є структурним елементом загальної системи правового забезпечення національної безпеки, оскільки витік секретної інформації здатний завдати шкоди обороноздатності держави, її зовнішньополітичним інтересам та конституційному ладу. З огляду на це посилення адміністративно-правових механізмів запобігання порушенням законодавства про державну таємницю, зокрема шляхом застосування офіційних застережень та удосконалення контрольної діяльності Служби безпеки України, є одним із пріоритетних напрямів зміцнення правового виміру національної безпеки в умовах воєнного стану [6].

Окремого наукового осмислення потребує питання участі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки. Дослідження нормативно-правових засад регулювання повноважень представників громадянського суспільства у секторі безпеки і оборони України свідчить про те, що відповідні засади закріплені в законах «Про національну безпеку України», «Про громадські об'єднання», Стратегії національної безпеки України, Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки [8]. Разом із тим встановлено недостатній обсяг повноважень суб'єктів громадського контролю за діяльністю публічної адміністрації в сфері національної безпеки [8]. Розширення правових інструментів участі громадянського суспільства у формуванні й реалізації державної безпекової політики є важливим напрямом демократизації сектору безпеки та відповідає євроатлантичним стандартам цивільного контролю над силовими структурами.

Таким чином, теоретичні, загальноправові та конституційно-правові аспекти забезпечення національної безпеки утворюють взаємопов'язану та ієрархічно побудовану систему. На теоретичному рівні формується концептуальна основа розуміння безпеки як правової категорії; загальноправові засади забезпечують нормативний каркас відповідної системи; конституційно-правовий вимір визначає фундаментальні принципи і межі державного втручання у права особи в інтересах безпеки. Подальший розвиток наукового дискурсу, вдосконалення законодавства та правозастосовної практики у цій сфері є важливими передумовами ефективного захисту суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу України в умовах триваючого збройного конфлікту та в контексті євроінтеграційних прагнень держави.

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII (в ред. від 24.01.2026). URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19.

2. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

3. Стратегія національної безпеки України : затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL : https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35837.

4. Конституційно-правові принципи національної безпеки та оборони України. Вісник Львівського університету. Серія юридична. URL : https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/viewFile/12088/12403.

5. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Талком, 2017. 576 с. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/18.pdf.

6. Благодарний А. М. Запобігання адміністративним порушенням законодавства про державну таємницю. *Національна безпека: право та економіка.* 2024. № 1 (1). URL : https://security-journal.nasbu.edu.ua/index.php/nbpe/article/view/7 .

7. Шевчук М. О. Особливості правового забезпечення інформаційної безпеки з урахуванням сучасних загроз національній безпеці. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1. С. 45–50. DOI: https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-86-45-50. URL: https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/28 .

8. Громадський нагляд за діяльністю державних органів у сфері забезпечення національної безпеки. Національна безпека: право та економіка. 2024. № 1 (1). URL : https://security-journal.nasbu.edu.ua/index.php/nbpe/article/view/16 .

Аліна ФЕДОРОВА
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

CRIMINAL ASPECT OF COMBATING CRIME

In a democratic society, the fight against crime has the aim of human rights: it must ensure human security, the return of legitimate victims, the fair trial of perpetrators, and the prevention of the state's unbridled interference in the private sphere. Therefore, the legal foundations of the fight against crime must be addressed comprehensively through criminal law, criminology, criminal procedure, and institutional aspects.

The criminal procedure aspect guarantees that the fight against crime will not result in human rights violations. The task of criminal justice is to protect the individual, society, and the state from crime, to safeguard the rights, freedoms, and legitimate interests of those involved in the trial, and to ensure a swift, complete, and unpredictable investigation and trial, thus ensuring that the perpetrator is held accountable in proportion to their responsibility and that no innocent person is held responsible or convicted (Article 2 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine) [1]. This formulation demonstrates that the criminal process protects not only the victim but also the person under investigation, the accused, and other persons involved in the trial. The Ukrainian Code of Criminal Procedure also establishes a system of procedural safeguards: respect for human dignity (Article 11 of the Ukrainian Code of Criminal Procedure), the right to liberty and personal inviolability (Article 12), the presumption of innocence (Article 17), adversarial proceedings (Article 22), public disclosure (Article 25), evidentiary evidence (Article 91), rules for collecting and evaluating evidence (Articles 93, 94) [1]. It is particularly important that proof involves the collection, verification, and evaluation of evidence, and that no evidence has predetermined power (Articles 91, 94 of the Ukrainian Code of Criminal Procedure) [1]. Therefore, effectiveness in combating crime should be measured not only by the specific crimes uncovered, but also by the legality and evidence presented. The European dimension of issues related to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The field of criminal law and criminal procedure specifically includes the right to life, the prohibition of torture, the right to liberty and security of person, the right to a fair trial, the right to respect for private and family life, and the right to an effective remedy (Articles 2, 3, 5, 6, 8, 13 of the Convention) [2]. These provisions establish an international standard that the fight against crime must not only be effective but also compliant with the principles of necessity, proportionality, and judicial oversight.

Ukraine's modern strategic documents confirm the lack of a systemic approach. The Strategy for Combating Organized Crime defines the directions for developing the system for combating organized crime and the mechanisms for implementing state policy in this area [3]. A weak systemic approach highlights the problems of insufficient interaction between law enforcement agencies, outdated regulatory and legal support, and inadequate monitoring of the criminal situation [3]. At the same time, the Comprehensive Strategic Law Enforcement Reform Plan for 2023-2027 aims to create a democratically governed, accountable, competent, and effective law enforcement system; This should also increase the level of security and public trust [4].

Therefore, the legal foundations of the fight against crime constitute a multi-level system. At the constitutional level, the primacy of the human being and the limits of state coercion are determined; at the criminal law level, which acts constitute crimes and what consequences they entail; at the criminological level, crime prevention measures are established; at the criminal procedure level, the legality of evidence and the fairness of the trial are ensured; at the institutional level, the powers of the police, operational units, and other institutions fighting crime are determined.

In conclusion, when implemented through legal means, the fight against crime is one of the factors that guarantees the rights and freedoms of the individual and the citizen. A strong state in this area is not one with unlimited powers, but one that can protect a person from crime and at the same time not violate their dignity, freedom, and right to a fair trial. Therefore, Ukraine's criminal law policy should develop in the direction of combining inevitability, crime prevention, respect for human rights, professionalism of law enforcement, and genuine judicial oversight.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 29.05.2026).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 29.05.2026).

3. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1126-2020-%D1%80 (дата звернення: 29.05.2026).

4. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL : https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733 (дата звернення: 29.05.2026).

Іван ФЕДЬКІВ
курсант 2 курсу факультету № 1
з підготовки фахівців для підрозділів
досудового розслідування Національної
поліції України Львівського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Марія ЯРЕМЧУК
старший викладач кафедри
кримінального процесу та
криміналістики факультету № 1
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДАКТИЛОСКОПІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах забезпечення національної безпеки та правопорядку набуває особливого значення, особливо в період дії воєнного стану. Збройна агресія проти України спричинила суттєве зростання навантаження на правоохоронні органи та експертні установи, що потребує застосування

ефективних засобів ідентифікації осіб. Одним із найбільш надійних та поширених методів встановлення особи залишається дактилоскопія, яка ґрунтується на унікальності та незмінності папілярних візерунків пальців рук людини.

Збройна агресія проти України спричинила значне зростання потреби у швидкому та надійному встановленні особи. Щоденні бойові дії, ракетні удари та руйнування цивільної інфраструктури нерідко призводять до загибелі людей та появи безвісти зниклих осіб. Особливо високому ризику піддаються військовослужбовці, працівники правоохоронних органів, медики, рятувальники, журналісти та волонтери. В умовах воєнного стану важливого значення набуває ідентифікація осіб як серед загиблих і зниклих безвісти, так і під час перевірки документів та встановлення особи внутрішньо переміщених осіб. Одним із найбільш ефективних методів такої ідентифікації є дактилоскопія. Її перевагами є простота отримання зразків, відносно низька вартість та висока точність результатів. Для встановлення особи часто достатньо одного якісного відбитка пальця, оскільки папілярні візерунки є унікальними для кожної людини.

Чинне законодавство, а саме наказ "Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України" від 11.09.2001 № 785 встановлює обов‘язкове дактилоскопіювання лише для тих осіб, які: затримані за підозрою у вчиненні злочину; взяті під варту; звинувачуються у вчиненні злочину; піддані адміністративному арешту [1]. Також, Наказ "Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліків в органах внутрішніх справ і органах (установах) кримінально-виправної системи України" від 23.08.2002 № 823/188 надає перелік об'єктів оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку. Це особи, які на території України обвинувачуються у вчиненні злочинів або засуджені, розшукуються, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом, а також громадяни України, що вчинили злочини за її межами і відомості про яких надійшли офіційними каналами згідно з міжнародними договорами у сфері обміну інформацією, які набрали чинності в установленому порядку [2].

Дактилоскопічна експертиза є незамінним інструментом ідентифікації особи в умовах військових конфліктів з кількох причин:

– Необхідність в ідентифікації загиблих та поранених. Дактилоскопія забезпечує надійний метод встановлення особистості, навіть якщо документи або фізичні ознаки людини були втрачені або пошкоджені.

– Реєстрація та точне встановлення особи військовополонених. Цей метод дозволяє уникнути помилок в ідентифікації та запобігає спробам приховати свою справжню особу.

– У воєнний час зростає загроза диверсій та шпигунства, тому дактилоскопічна експертиза стає незамінним інструментом для встановлення

справжньої особистості та виявлення спроб обману.

– Завдяки дактилоскопії можна створити ефективну систему обліку, яка дозволить вести детальні бази даних про військовослужбовців, включаючи медичні картки поранених [3].

Але, водночас існує і ряд проблемних питань, щодо дактилоскопіювання в умовах воєнного стану, таких як:

– Руйнування або втрата дактилоскопічних баз даних під час бойових дій;

– Складність отримання якісних відбитків у польових умовах (загиблі, забруднення, пошкодження тканин);

– Нестача обладнання та мобільних лабораторій;

– Велике навантаження на експертні служби МВС;

– Ризики кібербезпеки (можливість втрати/зламу баз даних);

– Неповна актуалізація старих дактилокарт.

Ряд таких проблем дещо ускладнює проведення дактилоскопічного дослідження під час дії правового режиму воєнного стану. Для усунення зазначених проблем, слід дещо удосконалити та реформувати підхід, щодо подібних досліджень, наприклад:

– Удосконалення технологій і обладнання: розробка новітніх методів сканування та обробки відбитків пальців, зокрема застосування тривимірних технологій для підвищення точності та ефективності ідентифікації.

– Автоматизація та штучний інтелект: використання ШІ для автоматичного аналізу великих обсягів даних і розпізнавання відбитків пальців може значно прискорити та покращити точність ідентифікації.

– Інтеграція біометричних технологій: поєднання дактилоскопії з іншими біометричними методами, такими як розпізнавання обличчя чи сканування райдужки ока, забезпечить більш комплексну та надійну ідентифікацію осіб.

– Міжнародний обмін інформацією: розвиток міжнародних стандартів для обміну дактилоскопічними даними спростить співпрацю між країнами у вирішенні питань, пов'язаних із зниклими чи злочинними особами.

– Безпека та приватність: забезпечення високого рівня захисту даних і приватності є критично важливим при використанні дактилоскопії. Розвиток заходів безпеки та етичних норм може підвищити довіру до цієї технології.

– Медичні застосування: дактилоскопія може бути корисною в медичних сферах, таких як діагностика шкірних захворювань, моніторинг здоров’я та визначення індивідуальних характеристик пацієнтів.

– Кібербезпека: використання дактилоскопії в кібербезпеці може допомогти запобігти несанкціонованому доступу до систем і даних.

– Гуманітарні застосування: покращення засобів для ідентифікації осіб у кризових ситуаціях, таких як природні катастрофи чи конфлікти, може сприяти ефективному реагуванню та наданню допомоги [3].

Розвиток технологій і методів дактилоскопічної експертизи сприяє покращенню безпеки, виявленню кримінальних правопорушень і забезпеченню публічної безпеки в різних контекстах, включаючи військові та збройні конфлікти [4, с. 167]

Отже, можемо зробити висновок, що дактилоскопія в умовах воєнного стану є одним із ключових та найефективніших методів криміналістичної ідентифікації особи. Її використання має важливе значення для встановлення загиблих, безвісти зниклих осіб, військовополонених та інших категорій громадян. Водночас сучасні виклики воєнного часу актуалізують необхідність удосконалення технічного забезпечення, розширення дактилоскопічних обліків та впровадження новітніх цифрових технологій. Це сприятиме підвищенню ефективності ідентифікаційних процесів та зміцненню системи національної безпеки України.

1. Інструкція про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України: затв. наказом МВС України від 11.09.2001 № 785. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01#Text.

2. Наказ "Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліків в органах внутрішніх справ і органах (установах) кримінально-виправної системи України" від 23.08.2002 № 823/188 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-02#Text.

3. Яцик Т. П., Єременко А. Ю., Лаганович Н. Т. Особливості використання дактилоскопічної експертизи при ідентифікації особи під час військових та збройних конфліктів: Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА». Випуск 2(35), 2023

4. Економічна безпека держави: криміналістичне забезпечення: навч. посіб. / В. В. Топчій, Т. П. Яцик, В. А. Шкелебей, А. В. Свінцицький, А. М. Падалка, В. В. Топчій; за заг. ред. В. В. Топчія. Київ: 7БЦ, 2021. 537 с.

Марія ХОЛОД
здобувач вищої освіти Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Сергій РАЙКО
доцент кафедри прикордонного контролю Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ЦИФРОВИЙ ПРИКОРДОННИК: ЧИ ЗДАТНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЗАМІНИТИ ІНСПЕКТОРА ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ?

Сьогодні, коли цифрові технології розвиваються надзвичайно швидко, а загрози безпеці постійно зростають, захист державного кордону потребує нових рішень. Саме тому впровадження штучного інтелекту (ШІ) в роботу прикордонних підрозділів, які забезпечують пропуск осіб через державний кордон стає критично важливим. Сучасні алгоритми вже вміють автоматично перевіряти документи, розпізнавати обличчя, аналізувати величезні обсяги інформації та вчасно помічати потенційні ризики. Дослідження підтверджують, що інтеграція та впровадження ШІ - це один із найперспективніших кроків для модернізації правоохоронної системи та зміцнення національної безпеки [1; 2].

Роль ШІ стає критично важливою саме під час прикордонного контролю. Через військові дії навантаження на інспекторів дуже зросло: їм доводиться перевіряти сотні документів, аналізувати ризики та ухвалювати рішення за лічені секунди. Розумні системи здатні суттєво полегшити цю роботу, адже вони миттєво звіряють біометрію, розпізнають підробки та фіксують підозрілу поведінку [2; 3].

Попри це, розмови про те, що автоматика може повністю замінити людину на кордоні, навряд чи виправдані. На мою думку, це не просто малоймовірний, а й недоцільний крок. Якими б досконалими не були цифрові технології, ШІ завжди діє суто в межах своїх алгоритмів. Він не здатний глибоко оцінити унікальні нюанси кожної ситуації. У реальних умовах кордону людський досвід, інтуїція, критичне мислення та вміння діяти в нестандартних обставинах залишаються незамінними, адже життєві сценарії неможливо повністю прописати у коді.

На відміну від автоматизованої системи, інспектор аналізує не лише документи та відомості б баз даних, а й поведінку особи, логічність пояснень,

психологічні особливості спілкування та інші фактори, які можуть свідчити про наявність ризиків. Особливо актуальним це є в умовах збройної агресії проти України, коли прикордонний контроль виступає одним із ключових елементів забезпечення національної безпеки.

На мою думку та виходячи з власного досвіду, навіть найсучасніші технології штучного інтелекту не здатні замінити професійні вміння і навички інспектора прикордонного контролю. Практика здійснення паспортного контролю свідчать, що під час перевірки осіб нерідко виникають нестандартні ситуації, які потребують не лише аналізу документів і даних інформаційних систем, а й професійного спілкування, оцінки поведінки особи та врахування обставин конкретного випадку. Саме тому ефективність прикордонного контролю в сучасних умовах повинна забезпечуватися шляхом поєднання можливостей штучного інтелекту та професійної підготовки інспектора.

Найкращих результатів можна досягти лише завдяки об'єднанню зусиль людини та штучного інтелекту. Нехай ШІ бере на себе рутинні задачі: оперативно аналізує інформацію, сигналізує про загрози та готує підґрунтя для висновків. Проте остаточний вердикт має виносити виключно прикордонник. Такий баланс дозволяє використовувати максимум від цифрових інновацій, не втрачаючи при цьому людського контролю та професійної відповідальності.

Отже, штучний інтелект не слід розглядати як заміну інспектора прикордонного контролю. Його основне призначення полягає у підвищенні ефективності службової діяльності, мінімізації людських помилок та посиленні спроможностей органів охорони державного кордону щодо протидії сучасним загрозам.

---

1. Artificial Intelligence Вікторчук М. В., Багатко А. С. Вітчизняний та міжнародний досвід використання технологій штучного інтелекту в правоохоронній діяльності // *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2024. № 86. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.86.3.39.

2. Маciборська О. М. Проблеми впровадження в діяльність правоохоронних органів інформаційних систем на базі штучного інтелекту // *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2026. DOI: 10.24144/2788-6018.2026.01.3.14.

3. Туз О. С., Басалик С. А. Штучний інтелект як інструмент оперативно-розшукової діяльності: правові та етичні виклики застосування предикативного аналізу злочинності // *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2025. № 92. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.92.4.63.

4. Колесніков А. П. Штучний інтелект в запобіганні та розслідуванні злочинів // *Наукові записки. Серія: Право.* 2023. № 15. С. 292–295. DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-292-295.

Юлія ЧЕЧІЛЬНИЦЬКА
курсант Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

Науковий керівник
Ігор КОВАЛЬ
начальник факультету психології
та соціального захисту Львівського
державного університету безпеки
життєдіяльності

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У РЯТУВАЛЬНИКІВ

Професійна діяльність фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій належить до найбільш соціально значущих, відповідальних і небезпечних видів праці, особливо в умовах воєнного стану. Виконання службових обов'язків рятувальниками супроводжується постійним впливом інтенсивних стресогенних чинників, що спричиняють значне психоемоційне та фізіологічне навантаження на особистість. У зв'язку з цим проблема формування та розвитку стресостійкості працівників цивільного захисту набуває особливої актуальності, оскільки саме вона забезпечує здатність ефективно діяти в екстремальних умовах професійної діяльності.

Наукові дослідження свідчать, що діяльність рятувальників відбувається в умовах підвищеної небезпеки, невизначеності та дефіциту часу, коли ситуації розвиваються раптово й часто є неконтрольованими. За таких обставин працівники ДСНС повинні вміти швидко мобілізувати внутрішні ресурси, приймати оперативні рішення та підтримувати високу ефективність професійних дій навіть в умовах значного фізичного й емоційного виснаження. Саме тому стресостійкість розглядається як одна з ключових професійно важливих якостей рятувальника, що забезпечує здатність протидіяти негативному впливу стрес-факторів і зберігати психологічну рівновагу у критичних ситуаціях.

Сучасні наукові підходи трактують стресостійкість як інтегральну властивість особистості, яка визначає здатність людини підтримувати продуктивність діяльності та адаптуватися до складних умов середовища і професійної взаємодії. Вона пов'язана не лише з емоційною стабільністю, а й із розвитком механізмів саморегуляції, адаптаційних ресурсів та готовністю до ефективного подолання професійного стресу. У цьому контексті стресостійкість виступає важливою передумовою професійної самореалізації, соціальної адаптації та збереження психічного здоров'я особистості.

У психології стресостійкість розглядається як індивідуальна здатність людини справлятися зі стресом та витримувати його. Ця здатність організму є цінним захисним механізмом, що дозволяє людині успішно пристосовуватися до умов навколишнього середовища та протистояти негативним наслідкам зовнішніх і внутрішніх факторів, які викликають стрес [2, с. 200].

Дослідження, присвячені вивченню стресостійкості майбутніх фахівців соціальної сфери, сприяють глибшому розумінню сутності поняття «професійна стресостійкість». У наукових працях вона трактується як здатність особистості витримувати несприятливий вплив стресових чинників у процесі професійної діяльності. Водночас у сучасних наукових підходах стресостійкість розглядається як спроможність людини протидіяти негативному впливу стрес-факторів, що зумовлюється сукупністю індивідуальних психологічних і фізіологічних особливостей, як вроджених, так і набутих у процесі життєдіяльності та професійного досвіду [2, с. 200].

До основних чинників формування стресостійкості рятувальників під час воєнного стану можна віднести:

– сімейні чинники: родина є ключовим джерелом підтримки, що створює міцну основу для ефективного подолання життєвих негараздів;

– професійні чинники: Робоче середовище та колектив мають суттєвий вплив на розвиток психологічної витривалості, оскільки професійна діяльність може бути як джерелом ресурсів та взаємодопомоги, так і значних стресових навантажень;

– соціальні чинники: суспільне оточення, в якому перебуває людина, значно впливає на її здатність до адаптації. Воно також забезпечує необхідну підтримку та створює умови для розвитку стресостійкості [1, с. 184-185].

З огляду на зазначене вважаємо, що стресостійкість є однією з ключових передумов ефективного виконання рятувальниками службових обов'язків та успішного подолання наслідків надзвичайних ситуацій. Постійний вплив небезпечних, непередбачуваних і психологічно виснажливих чинників професійного середовища вимагає від них високого рівня внутрішньої мобілізації, емоційної стабільності та здатності зберігати працездатність навіть у критичних умовах. У сучасних реаліях стресостійкість перестає бути лише теоретичним поняттям і набуває значення життєво необхідного механізму психологічного захисту, який забезпечує здатність особистості протистояти інтенсивним стресовим навантаженням, швидко адаптуватися до змін обстановки та зберігати ефективність професійної діяльності.

Результати аналізу наукових підходів дозволяють розглядати стресостійкість як складне інтегративне утворення, що поєднує психологічні, фізіологічні та особистісні характеристики людини. Вона охоплює емоційну врівноваженість, здатність до саморегуляції, розвинені адаптаційні механізми, внутрішню мотивацію, самоконтроль, відповідальність та вміння адекватно оцінювати рівень ризику в екстремальних ситуаціях. Саме емоційна стабільність виступає основою професійної надійності рятувальника, оскільки

дає можливість оперативно приймати рішення в умовах дефіциту часу та інформації, підтримувати ефективність діяльності й уникати дезорганізуючого впливу стресу.

Вважаємо формування високого рівня стресостійкості необхідною умовою не лише професійної ефективності, а й збереження психічного та фізичного здоров'я працівників служби цивільного захисту. Саме тому особливого значення набувають заходи психологічної підготовки, розвитку навичок саморегуляції, психологічного супроводу персоналу та вдосконалення системи професійно-психологічного відбору кандидатів на службу.

Таким чином, розвиток стресостійкості доцільно розглядати як безперервний процес формування психологічної готовності особистості до діяльності в екстремальних умовах, що сприяє не лише підвищенню результативності професійної діяльності рятувальників, а й забезпечує їхню здатність зберігати психологічну рівновагу, професійну надійність і готовність до виконання службових завдань в умовах підвищеного ризику та постійних викликів сучасності.

1. Кокун О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с.

2. Шпак М. М. Стресостійкість особистості в дискурсі сучасних психологічних досліджень. Габітус. 2022. № 39. С. 199–203.

Богдан ЧИЙПЕШ
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

CONSTITUTIONAL RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS UNDER MARTIAL LAW

After February 24, 2022, when the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine became full-scale (and actually began on February 20, 2014), legal guarantees of human rights protection were under threat. The invasion of Russian troops into the territory of Ukraine was the reason for the introduction of

the Decree of the President of Ukraine № 64/2022 by the President of Ukraine, which led to significant restrictions on the implementation of constitutional rights and freedoms of man [1, p. 12].

Constitutional rights and freedoms of man and citizen cannot be limited, except in cases provided for by the Constitution of Ukraine. These cases exist in conditions of martial law or a state of emergency, then separate restrictions on rights and freedoms may be established with an indication of the period of validity of these restrictions [2].

According to Art. 1 of the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» martial law is a special legal regime introduced in Ukraine or in certain localities in the event of armed aggression or a threat of attack, a danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity and provides for the provision of the relevant state authorities, military command, military administrations and local self-government bodies with the powers necessary to avert the threat, repel armed aggression and ensure national security, eliminate the threat of danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity, as well as temporary, due to the threat, restrictions on the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen and the rights and legitimate interests of legal entities, indicating the term of validity of these restrictions [3].

The current Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» of 2015 (hereinafter referred to as the Law) indicates the legal basis for the introduction of martial law. In particular, this is the Constitution of Ukraine, the Law itself and the decree of the President of Ukraine on the introduction of martial law, approved by the Verkhovna Rada of Ukraine. Article 20 of the said Law provides for the legal status and restrictions on the rights and freedoms of citizens under martial law. The legal basis for this is the Constitution of Ukraine and the Law itself. Thus, «under martial law, the rights and freedoms of a person and a citizen provided for in Part Two of Article 64 of the Constitution of Ukraine may not be restricted». Part 1 of Article 22 of the Law indicates the prohibition of the use of torture, cruel treatment or punishment during the introduction of martial law. After February 24, 2022, from the beginning of the full-scale invasion, amendments were made to the above-mentioned Law, which relate to: improving the procedure for conducting criminal proceedings under martial law, expanding the circle of persons who have the opportunity to choose to pay a single tax at a rate of 2%, postponing the conduct of a special inspection during the period of martial law, etc. [1].

Regardless of the legal regime in force in the state, a person and his life are the most important social value. Personal (inalienable) rights and freedoms are an integral element of human freedom and provide a person with the opportunity for physical existence, satisfaction of his biological and material needs, and also ensure the development and protection of a person’s moral and psychological individuality, his worldview and spirituality. These are actually vital conditions of existence that provide the actual opportunity to freely dispose of himself, guarantee non-interference in the sphere of individual life [4, p. 121].

It is also necessary to pay attention to Art. 27 of the Constitution of Ukraine. Every person has the inalienable right to life [2]. No one may be arbitrarily deprived of life, and the duty of the state is to protect the life of every person living on the territory of Ukraine from unlawful encroachments. A person also has the right to protect his life and health from unlawful encroachments. According to UN data, almost 7 thousand civilians died during the hostilities in Ukraine. Among the dead were 2533 men, 1731 women, 201 boys and 168 girls. The gender of another 34 children and 1828 adults has not yet been established (data as of the end of 2022) [5, p.85].

Having considered the fundamental rights that belong to a person from birth (they are not acquired or alienated at will, they are not transferred to another person), they should be prioritized over other rights and freedoms, that is, immediately after the principles of the legal status of a person in Ukraine and before political and other rights and freedoms. Also, these rights are natural and cannot be waived, and they do not depend on their recognition by the state and are determined by the very fact of human existence [6].

Also, along with the fundamental (natural) rights enshrined in the Constitution, there are other constitutional rights and freedoms of man and citizen. Among such rights are: the right of a person to freedom of movement and free choice of place of residence; the right to property; the right to information; freedom of thought and speech, free expression of one's views and beliefs, and a number of others). It is these rights that may be limited during the period of martial law, but it should be noted that only in the case when this is necessary to ensure the defense of the country and the security of the state, and taking into account international legal norms. It is the state that must ensure and guarantee the prevention of discrimination against individuals or groups of the population exclusively on the grounds of gender, race, nationality, language, origin, property and official status, place of residence, attitude to religion, beliefs, membership in public associations, as well as on other grounds [5, p. 85].

So, today Ukraine and all its inhabitants are going through a period of severe trials. Under martial law, the state faces objective difficulties in ensuring the full range of human rights. Although legislation temporarily narrows the scope of certain freedoms for the sake of national security, the principles of humanism remain unshakable.

1. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 315 с.

2. «Про правовий режим воєнного стану» Закон України. *Відомості Верховної Ради* (ВВР) 2015, № 28, ст. 250. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 19.05.2026).

3. Шумак І. Поняття громадянських прав і свобод людини в Україні. *Право України*. 1999. № 10. С. 14-16.

4. Леонтьєва Л. В. Права і свободи людини і громадянина під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 3. С.84-86.

5. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) Львів: ЛьвДУВС, 2022. 315 с.

Дмитро ЧИРУК
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник
Дмитро ХОМЕНКО
викладач кафедри прикордонної служби
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна безпека є фундаментальною умовою існування суверенної держави та гарантією стабільного розвитку суспільства. В умовах сучасних геополітичних викликів, військової агресії та поширення гібридних загроз концепція національної безпеки вийшла за межі виключно військової оборони, охопивши економічну, інформаційну, екологічну та соціальну сфери. Забезпечення національної безпеки є складним багаторівневим процесом, який потребує надійного юридичного підґрунтя. Правове регулювання у цій сфері виконує подвійну функцію: з одного боку, воно наділяє державні інституції повноваженнями для ефективної нейтралізації загроз, а з іншого - встановлює чіткі межі втручання державного апарату в приватне життя, гарантуючи дотримання прав і свобод громадян. Дослідження теоретичних, загальноправових та конституційно-правових аспектів цієї проблематики дозволяє зрозуміти механізми функціонування державного апарату в кризових ситуаціях та виявити прогалини у чинному законодавстві.

У теорії права та державознавстві поняття національної безпеки базується на трьох ключових категоріях: національні інтереси, реальні чи потенційні загрози та система захисту. З теоретичної точки зору національна безпека розглядається як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави, за якого забезпечується сталий розвиток суспільства та своєчасне виявлення і нейтралізація небезпек [1]. Важливим аспектом сучасної теорії є відхід від етатистського підходу, де головним об'єктом захисту виступала виключно держава, до антропоцентричної моделі. Філософсько-правовий вимір національної безпеки закріплює пріоритет безпеки окремої особистості як базису для формування безпечного суспільства та сильної держави [3]. Відповідно до цього підходу, суб'єктами забезпечення національної безпеки є не лише спеціалізовані державні та правоохоронні органи, але й інститути громадянського суспільства та окремі

громадяни, які беруть участь у захисті країни через механізми громадського контролю, волонтерську діяльність та безпосередню службу у військових формуваннях.

У загальноправовому контексті забезпечення національної безпеки реалізується через розгалужену систему нормативно-правових актів та правозастосовну практику. Вітчизняна юриспруденція сьогодні фіксує етап активного формування самостійної комплексної галузі - права національної безпеки. Ця міждисциплінарна галузь об'єднує норми адміністративного, кримінального, інформаційного та військового права, створюючи єдиний механізм правового регулювання [4]. Базовим елементом цього механізму є базове законодавство про національну безпеку, яке визначає архітектуру сектору безпеки і оборони, принципи демократичного цивільного контролю та засади планування у цій сфері. Загальноправовий механізм також включає галузеві стратегії (наприклад, стратегії воєнної чи інформаційної безпеки), які деталізують порядок дій органів виконавчої влади. Головною проблемою загальноправового виміру залишається необхідність постійної адаптації законодавства до швидкозмінних умов збройного конфлікту, що вимагає ухвалення оперативних рішень без порушення принципу юридичної визначеності.

Конституція України становить фундамент архітектури національної безпеки, визначаючи базові цінності, які підлягають безумовному захисту. Норми Основного Закону визнають людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю [2]. Саме це положення формує конституційно-правовий обов'язок держави щодо створення безпекового середовища. Водночас на конституційному рівні закріплено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Конституційно-правовий аспект також гостро проявляється у питанні обмеження прав людини. В умовах воєнного чи надзвичайного стану виникає об'єктивна необхідність звуження окремих конституційних прав задля досягнення легітимної мети - збереження державності. Конституційне право вимагає, щоб такі обмеження були строго пропорційними, тимчасовими та здійснювалися виключно на підставі закону [5].

Ефективність національної безпеки безпосередньо залежить від чіткості конституційного розподілу повноважень між вищими органами державної влади. Конституція визначає главу держави як гаранта державного суверенітету і територіальної цілісності, наділяючи його статусом Верховного Головнокомандувача. Парламент відіграє ключову роль у законодавчому забезпеченні безпекового сектору, затвердженні бюджету на оборону та легалізації правових режимів надзвичайного чи воєнного стану. Особливе місце в інституційному механізмі займає координаційний орган з питань національної безпеки та оборони, який здійснює контроль за діяльністю

органів виконавчої влади [5]. Його рішення, після введення в дію відповідними указами, мають обов'язковий характер. Посилення ролі цього інституту в умовах кризових явищ демонструє гнучкість конституційного механізму, здатного консолідувати зусилля різних гілок влади для оперативного реагування на загрози державного суверенітету.

Забезпечення національної безпеки є комплексним процесом, що спирається на глибокі теоретичні основи та потребує чіткого загальноправового і конституційного регулювання. Теоретичний базис формує розуміння національної безпеки як стану захищеності людини, суспільства та держави, перетворюючи людину на головний об'єкт правової охорони. Загальноправові аспекти відображають формування комплексної галузі права національної безпеки, яка об'єднує механізми галузевого законодавства для оперативного реагування на виклики. Конституційно-правовий рівень гарантує дотримання балансу між необхідністю застосування жорстких управлінських заходів для захисту суверенітету та недопущенням неправомірного посягання на фундаментальні права і свободи громадян. Подальший розвиток системи національної безпеки вимагає системного вдосконалення законодавства, посилення механізмів демократичного цивільного контролю за сектором безпеки та неухильного дотримання принципів верховенства права.

1. Абрамов В. І., Афоніна О. О. Національна безпека як філософська категорія. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 1. URL : https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2020/12/Vyshegrad-6_2018_Tom-1.pdf.

2. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія. Київ : Талком, 2017. 576 с. URL : http://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/antonov-v.o.-konstitutsiyno-pravovi-zasadi-natsionalnoyi-bezpeki-ukrayini-*d*.pdf.

3. Бліхар В. С., Башук В. В. Філософсько-правовий і соціокультурний виміри національної безпеки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.2. С. 367–372. URL : https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2015/25_2/73.pdf.

4. Богуцький П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України : монографія. Київ ; Одеса : Фенікс, 2020. 376 с. URL : https://ippi.org.ua/sites/default/files/disertaciya_boguckiy.pdf.

5. Дробуш Л. В. Конституційно-правове забезпечення національної безпеки України : магістерська робота. Острог : НаУОА, 2020. 110 с.

Максим ШЕВЕЛЬ
курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту № 1

Науковий керівник:
Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

SOCIAL, CULTURAL AND PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES OF GENOCIDE

According to the UN definition, enshrined in the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, genocide is any act committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnic, racial or religious group, as such. However, modern scholarship has greatly expanded our understanding of the phenomenon, examining the lasting social, cultural and psychological trauma it leaves behind [1].

Genocide destroys the social fabric of society at all levels, from family ties to state institutions. Sociologist Jack Levin, in his work Genocide: A Sociological Perspective (2000), emphasizes that mass killings destroy not only individuals but also social networks, trust between groups and the capacity for collective action. After genocide, survivors face a profound disintegration of the social fabric – the loss of leaders, community and social roles.

The 1994 Rwandan genocide, which killed an estimated 800,000 people, mostly Tutsi, demonstrated how systematic extermination can lead to demographic catastrophe, the rupture of intergenerational bonds, and prolonged intergroup conflict. As Philip Hurwicz notes in his book We Would Like to Tell You That Tomorrow We Will Be Killed Together with Our Families (1998), Rwandan society will take decades to rebuild social trust between Hutu and Tutsi [1].

Among the key social consequences of the genocide, researchers have identified: massive depopulation and demographic imbalance; the destruction of the education and health systems; the disintegration of traditional social institutions (family, community, religious organizations); forced migration and the formation of diasporic communities; an increase in the number of orphans and single-parent families; and an increase in crime and violence in post-genocide society.

The Holodomor genocide of 1932–1933 in Ukraine is an example of how targeted destruction can undermine the demographic and social potential of a nation. According to historians Robert Conquest and Andrea Graziosi, the famine killed between 3.5 and 7 million Ukrainians, leading to a deep demographic gap filled by

immigrants from other regions of the USSR and the destruction of the rural intelligentsia, the social backbone of Ukrainian society.

The cultural consequences of genocide are no less devastating than the social ones. Renowned genocide researcher Gregory Stanton argues that one of the key features of genocide is cultural destruction – cultural genocide, which involves the prohibition of a people's language, religion, traditions, and cultural heritage. This concept has gained particular importance after the Holocaust and the Holodomor.

The Armenian Genocide of 1915–1923, during which the Ottoman Empire exterminated over 1.5 million Armenians, was accompanied by the massive destruction of Armenian churches, monasteries, manuscripts, and cultural monuments. As researcher Vahagn Dadrian notes in her work «The Armenian Genocide: The Complete Picture» (2004), the loss of cultural identity was one of the most lasting consequences of the tragedy, with which the Armenian diaspora is still struggling. The destruction of the linguistic environment is a particularly significant cultural consequence. In the context of the Holodomor, the Soviet authorities simultaneously pursued a policy of linguocide – repression against Ukrainian-speaking writers, scholars, and cultural figures (the so-called Shooted Renaissance), as a result of which Ukraine lost an entire generation of its intellectual elite. This topic is explored in detail by James Mace in his work «Holodomor as Genocide» (2008), arguing that the destruction of the cultural layer of the nation was an integral part of the genocidal plan.

The cultural consequences of genocide also include: the loss of oral tradition, folklore and folk memory; the destruction or appropriation of material cultural heritage (architecture, art, manuscripts); the prohibition or marginalization of the language of the victims; the interruption of intergenerational transmission of cultural values; the formation of a culture of silence among survivors; and a change in the self-identification of the descendants of the affected groups.

The psychological consequences of genocide are the most long-lasting and multidimensional. Fundamental in this field is the concept of collective trauma, introduced by psychologist Kai T. Erikson in 1976, which describes the destruction of the fabric of the social and psychological life of a community that occurs as a result of mass catastrophes.

American psychiatrist and Holocaust researcher Judith Herman, in her book Trauma and Recovery (1992), describes a complex post-traumatic stress disorder (PTSD) in victims of mass violence, which includes re-experiencing traumatic events, avoidance of traumatic stimuli, and a state of chronic arousal. According to her, PTSD in survivors of genocide can persist for decades and seriously affect their quality of life [2].

The phenomenon of transgenerational trauma (or intergenerational transmission of trauma) has attracted particular attention among modern researchers. Psychologists Mariana Voytin and Nadine Sjoberg, in their studies from 2015 to 2019, found that the psychological consequences of genocide are transmitted to the descendants of survivors through epigenetic mechanisms, disrupted family

relationships, and learned behavioral patterns. Children and grandchildren of genocide victims show increased levels of anxiety, depression, and attachment disorders, even without having experienced traumatic experiences themselves. Israeli psychologist Daniel Batnasky, in his work «Mass Trauma and Genocide» (2005), found that survivors of genocide often suffer from survivor syndrome - a persistent sense of guilt for their survival, which is accompanied by depression, social isolation, and difficulty in building new relationships. Studies of Holocaust survivors have shown that over 60% of them showed signs of chronic PTSD even 40–50 years after the end of World War II.

The psychological consequences of genocide for survivors and their descendants include: post-traumatic stress disorder (PTSD); chronic depression and anxiety disorders; survivor syndrome and identity distortion; loss of trust in people and social institutions; dissociative disorders and memory problems; social isolation and difficulties in building relationships; transgenerational transmission of traumatic symptoms; culture of silence and silencing of traumatic experiences.

The social, cultural and psychological consequences of genocide are not isolated phenomena – they are deeply interconnected and mutually reinforce each other. The destruction of cultural identity deepens psychological trauma, and the psychological disorders of survivors make it difficult to restore social ties and cultural practices. This vicious cycle can continue for generations. Genocide scholar Irene Korten, in her work «After Genocide: Transitional Justice, Post-Conflict Recovery, and Reconciliation» (2011), emphasizes that effective post-genocide recovery requires addressing all three dimensions simultaneously: social (rebuilding institutions and communities), cultural (preserving and reviving identity), and psychological (therapeutic care for survivors and their descendants). An important role in overcoming the consequences of genocide is played by the official recognition of the crime by states and the international community. The recognition of the Holodomor as genocide by the Verkhovna Rada of Ukraine in 2006 and by a number of foreign countries was an important step towards collective healing, since, as psychologist Erwin Staub notes in his book «The Roots of Evil» (1989), recognition of suffering is a necessary condition for the beginning of the psychological and social recovery of a community [3].

Genocide leaves deep and lasting consequences that cover all spheres of social life. Social disintegration, cultural degradation and massive psychological trauma are inherent consequences of this crime, which can affect several generations of the affected people. A systematic study of these consequences is necessary both for understanding the mechanisms of genocide and for developing effective strategies for post-conflict recovery, psychological assistance and cultural revival.

The key conclusion of modern scholarship is that combating the consequences of genocide requires a comprehensive approach: legal recognition, documentation of the crimes, psychological support for survivors and their descendants, restoration of cultural heritage, and building an inclusive society based on memory and reconciliation. Only such an approach can break the vicious cycle of

intergenerational trauma and initiate true healing.

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948). ООН. URL : https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml (дата звернення: 09.06.2026).

2. Herman J. Trauma and Recovery. New York: Basic Books. 1992. URL : https://www.basicbooks.com/titles/judith-lewis-herman/trauma-and-recovery/9780465061716/ (дата звернення: 09.06.2026).

3. Stanton G. H. The Eight Stages of Genocide. Genocide Watch. 1996. URL : https://www.genocidewatch.com/tenstages (дата звернення: 09.06.2026).

Артур ШОЛОМІЦЬКИЙ
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник
Дмитро ХОМЕНКО
викладач кафедри прикордонної
служби Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ПОКРАЩЕННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Право на освіту в Україні має конституційно-правове значення. Стаття 53 Конституції України гарантує кожному право на освіту, а держава повинна забезпечувати доступність і розвиток різних форм навчання [1]. У сфері вищої освіти ця гарантія не може зводитися тільки до проведення занять за розкладом. Якість освітньої послуги для здобувача означає зрозумілу освітню програму, доступ до навчальних матеріалів, належну комунікацію з викладачем, чесне оцінювання і можливість впливати на організацію навчання через передбачені законом процедури.

Закон України «Про освіту» пов’язує якість освіти з відповідністю результатів навчання вимогам законодавства та освітньої програми [2]. Закон України «Про вищу освіту» закріплює систему забезпечення якості вищої освіти, зокрема внутрішнє забезпечення якості, моніторинг освітніх програм, оцінювання здобувачів і викладачів [3]. Тому здобувач не є пасивним отримувачем послуги. Його участь в опитуваннях, робота з силабусами, звернення до гаранта освітньої програми та дотримання навчальної

дисципліни впливають на те, чи буде освіта реальною, а не лише формально підтвердженою документом.

Воєнний стан, введений Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, змінив порядок реалізації багатьох прав, але не скасував права на освіту [4]. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає особливий правовий режим для відвернення загроз і забезпечення функціонування держави [5]. Для закладів вищої освіти це означає потребу поєднувати навчання з вимогами безпеки: реагувати на повітряні тривоги, переміщення здобувачів, перебої електроенергії та зв'язку. Саме тому дистанційна освіта стала правовим і організаційним способом збереження безперервності освітнього процесу.

Науковці звертають увагу, що під час воєнного стану університети були змушені швидко змінювати організацію освітнього процесу, посилювати роль дистанційних технологій і переглядати звичні способи управління навчанням [6, с. 23]. Сідлецький і Шандар серед проблем вищої освіти називають матеріальні, кадрові, організаційні та безпекові труднощі [7, с. 365]. Звідси випливає, що підвищення якості освітніх послуг залежить не тільки від адміністрації університету. Здобувачі мають використовувати власні права, але водночас виконувати обов'язки, без яких дистанційне навчання перетворюється на формальне відвідування електронних занять.

Перший шлях підвищення якості полягає в активній участі здобувачів у внутрішньому забезпеченні якості освіти. Частина друга статті 16 Закону України «Про вищу освіту» передбачає моніторинг і періодичний перегляд освітніх програм, оцінювання учасників освітнього процесу та роботу інформаційних систем [3]. Тому студентські опитування, звернення до кафедри, участь у зустрічах з гарантом програми і подання пропозицій щодо змісту дисциплін не повинні бути формальністю. Якщо здобувач вказує на дублювання тем, нечіткі критерії оцінювання або відсутність матеріалів, він фактично допомагає закладу виконувати вимоги закону.

Другий шлях пов'язаний з академічною доброчесністю. Стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів і правил для учасників освітнього процесу [2]. Дистанційне навчання збільшило ризик списування, купівлі робіт, використання чужих текстів і формального складання тестів. Однак освітня послуга втрачає якість, якщо результат навчання не підтверджує особистих знань здобувача. Чесне виконання завдань, правильне цитування джерел, самостійність письмових робіт і відповідальне використання цифрових інструментів є умовою довіри до диплома та майбутньої професійної репутації.

Третій шлях — розвиток цифрової грамотності та самоорганізації. Аналітичний звіт про зміни у вищій освіті через війну показує, що попередній досвід дистанційного навчання допоміг університетам швидше адаптуватися, але не усунув проблем доступу, комунікації та організації занять [8, с. 31].

Здобувач повинен уміти працювати з електронним кабінетом, платформами відеозв'язку, електронними бібліотеками, науковими базами даних і правилами безпечної роботи в мережі. Так само важливими є навчальний календар, контроль дедлайнів, підготовка до семінарів і своєчасне повідомлення викладача про обставини, що перешкоджають виконанню завдання.

Четвертий шлях полягає у вимозі прозорого оцінювання та доступу до асинхронних матеріалів. Здобувач має розуміти, за що отримує бали, якими є критерії поточного і підсумкового контролю, як оскаржити результат і коли можливо перескладання. Оршанський, Нищак, Матвісів і Юрків зазначають, що серед проблем воєнного періоду залишаються небезпека для учасників освітнього процесу, технічні труднощі та нерівність доступу до ресурсів [9, с. 30]. Через це записи лекцій, презентації, електронні курси, методичні матеріали й зрозумілі інструкції мають бути не перевагою окремого викладача, а нормою дистанційного навчання.

П'ятий шлях стосується комунікації та студентського самоврядування. У дистанційному середовищі мовчання здобувача часто помилково сприймається як відсутність проблем, хоча причиною може бути повітряна тривога, відключення електроенергії, відсутність техніки або психологічна втома. Тому група повинна мати офіційний канал зв'язку, а студентське самоврядування — збирати й передавати адміністрації конкретні пропозиції щодо розкладу, практики, доступу до матеріалів і навантаження. Коли такі звернення містять факти, а не лише загальне невдоволення, вони стають підставою для реальних змін у навчальному процесі.

Отже, в умовах воєнного стану якість освітніх послуг у вищій освіті залежить не лише від нормативного регулювання та рішень адміністрації закладу вищої освіти. Значну роль відіграє поведінка самого здобувача: його участь в опитуваннях, дотримання академічної доброчесності, готовність працювати з електронними ресурсами, уміння планувати навчання та своєчасно повідомляти про проблеми.

Дистанційна освіта не повинна сприйматися як спрощений варіант навчання. Вона потребує чітких правил, відкритих критеріїв оцінювання, доступних матеріалів, постійного зворотного зв'язку та поваги до безпекових обставин. Якщо здобувачі вищої освіти активно користуються своїми правами й одночасно виконують обов'язки, якість навчання зростає навіть за складних зовнішніх обставин.

Найбільш дієвими шляхами підвищення якості є участь у внутрішньому забезпеченні якості освіти, академічна доброчесність, цифрова грамотність, самоорганізація, прозора комунікація та робота студентського самоврядування. Такі дії не усувають усіх наслідків війни, але допомагають зберегти зміст вищої освіти, довіру до результатів навчання і правову захищеність здобувача.

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 12.06.2026).

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 (дата звернення: 12.06.2026).

3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18 (дата звернення: 12.06.2026).

4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022 (дата звернення: 12.06.2026).

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19 (дата звернення: 12.06.2026).

6. Губанова Т. О. Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. *Київський юридичний журнал.* 2023. № 3. С. 23–31. DOI : https://doi.org/10.32782/klj-2023-3.03.

7. Сідлецький С. І., Шандар А. М. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство.* 2024. Вип. 64. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-151.

8. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну : аналітичний звіт. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL : https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03.

9. Оршанський Л., Нищак І., Матвісів Я., Юрків М. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання. *Молодь і ринок.* 2024. № 1 (221). С. 29–35. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.298622.

Олексій ЯРОВИЙ
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник
Олексій БОЙКО
доцент кафедри кримінального процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НПУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану організація досудового розслідування набуває особливого значення, адже саме від ефективності роботи правоохоронних органів залежить забезпечення правопорядку, захист громадян та державних інтересів. Війна створює нові виклики для слідчих і дізнавачів: від обмеженого доступу до місць подій до необхідності швидкого реагування на злочини, пов'язані з воєнними діями. Це вимагає адаптації традиційних процедур та впровадження спеціальних механізмів, які дозволяють зберегти баланс між оперативністю та дотриманням прав людини.

Особливістю досудового розслідування в умовах воєнного стану є поєднання кримінально-процесуальних норм із положеннями законодавства про оборону та національну безпеку. Слідчі органи працюють у складних умовах, коли частина територій може бути окупована або перебувати під постійними обстрілами. Це зумовлює використання спрощених процедур документування, залучення військових формувань до забезпечення слідчих дій та застосування спеціальних режимів збереження доказів. [1].

Важливим кроком стали зміни до Кримінального процесуального кодексу України. Вони передбачають можливість проведення слідчих дій дистанційно, використання відеоконференцій для допитів та збереження доказів у цифровій формі. Це дозволяє забезпечити ефективність розслідувань навіть на територіях, де ведуться активні бойові дії.

Організація досудового розслідування в умовах воєнного стану підрозділами Національної поліції України зазнала суттєвих змін, спрямованих на забезпечення безперервності процесу правосуддя, і регламентується насамперед статтею 615 Кримінального процесуального кодексу України, а також профільними наказами МВС та НПУ.

Ключовою особливістю цього режиму є розширення повноважень керівника органу досудового розслідування, який за погодженням із прокурором отримує право санкціонувати обшуки, огляди житла, тимчасове вилучення майна та проведення негласних слідчих дій у разі, якщо слідчий суддя не має об'єктивної можливості виконувати свої функції через бойові дії або окупацію.

Також суттєво змінилися процесуальні строки: строк затримання особи без ухвали суду за підозрою у вчиненні тяжких чи особливо тяжких злочинів (зокрема, проти національної безпеки чи воєнних) збільшено з 72 до 216 годин (9 діб), а у випадках неможливості проведення судового засідання прокурору надано право обирати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб, причому для ряду статей — без визначення розміру застави. Задля забезпечення безпеки учасників процесу законодавець дозволив проводити обшуки й огляди без залучення неупереджених понятих за умови обов'язкового безперервного відеозапису всієї слідчої дії, а також широко застосовувати дистанційне судочинство (відеоконференції) та депонування показань свідків і потерпілих із фіксацією на відео для подальшого використання у суді. Окремим специфічним напрямом роботи слідчих НПУ стало документування воєнних злочинів за статтею 438 ККУ, що включає обов'язковий попередній вибухотехнічний огляд місць подій, залучення криміналістів із 3D-сканерами та мобільних ДНК-лабораторій, а також застосування спеціального нормативного порядку евакуації чи відновлення кримінальних проваджень, які були знищені або залишилися на тимчасово окупованих територіях, на підставі відомостей з ЄРДР та наявних копій документів. [2].

Додатково організація досудового розслідування в НПУ в умовах воєнного стану включає такі особливості: право слідчого за погодженням із прокурором безперешкодно та безоплатно отримувати інформацію з усіх наявних державних реєстрів, інформаційних систем та баз даних для оперативного розшуку активів або встановлення осіб, які вчинили правопорушення; спрощений порядок передачі вилученого під час розслідування майна (зокрема транспортних засобів, палива, техніки чи військового спорядження) на потреби Збройних Сил України, інших військових формувань або Національної поліції за спеціальним рішенням військового командування або прокурора; законодавче розширення переліку підстав для закриття кримінальних проваджень, якщо підозрюваний чи обвинувачений призивається на військову службу за мобілізацією (окрім осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів проти національної безпеки України); можливість зупинення строків досудового розслідування у випадках, коли проведення слідчих дій є фізично неможливим через перебування підозрюваного, потерпілого або самого органу розслідування в зоні активних бойових дій чи під окупацією; а також запровадження особливого порядку взаємодії Національної поліції з іншими правоохоронними органами та

військовими адміністраціями під час комендантської години, що дозволяє слідчо-оперативним групам безперешкодно пересуватися та здійснювати невідкладні заходи на місцях подій у будь-який час доби без додаткових бюрократичних погоджень. [3, с. 12-15].

Крім того, законодавство враховує положення міжнародного гуманітарного права. При кваліфікації злочинів проти миру та безпеки людства слідчі органи зобов'язані дотримуватися стандартів Женевських конвенцій, що забезпечує відповідність міжнародним зобов'язанням України.

Попри воєнний стан, законодавство гарантує права учасників процесу: право на захист, доступ до адвоката та можливість оскарження процесуальних рішень. Це підтверджує прагнення України зберегти принципи верховенства права навіть у надзвичайних умовах.

Таким чином, сучасна модель досудового розслідування у воєнний час є балансом між оперативністю та дотриманням правових стандартів. Вона поєднує законодавчі зміни, міжнародні зобов'язання та наукові рекомендації, що у комплексі забезпечує ефективність роботи органів досудового розслідування НПУ і водночас гарантує захист прав людини.

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС від 07.07.2017 №575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення 30.05.2026)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI.Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17. (дата звернення:30.05.2026).

3. Бойко, О. П., Гаркуша, А. Г., Дараган, В. В., Захарко, А. В., Мурзо, Є. О., Неклеса, О. В., ... & Шевчишен, А. В. (2025). Організація та взаємодія в діяльності органів досудового розслідування.

Михайло ГОЛОВЕЦЬКИЙ
студент кафедри кримінального,
цивільного та міжнародного права
Національного університету
«Запорізька Політехніка»

СИНДИКАТИ НОВОГО ТИПУ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПРОГНОЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ТІНЬОВОГО ОБІГУ «ТРОФЕЙНОЇ» ЗБРОЇ

Масштабні збройні конфлікти традиційно є потужними каталізаторами трансформації злочинності. Війна та повоєнний період провокують глибоку кризу громадської безпеки, головним проявом якої стає неконтрольований обіг

вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин. В Україні таке незаконне поводження кваліфікується за ст. 263 Кримінального кодексу як тяжкий злочин проти громадської безпеки.

Сучасні реалії сформували принципово новий феномен — масовий тіньовий ринок «трофейної» зброї. Це сучасні зразки стрілецького озброєння, боєприпаси та важка піхотна зброя, здобуті на деокупованих територіях, але не зареєстровані відповідно до законодавства. На відміну від традиційного нелегального арсеналу, «трофейна» зброя має абсолютну юридичну «невидимість»: вона відсутня в реєстрах, базах даних і куле-гільзотеках. Це практично унеможливлює ідентифікацію під час балістичних експертиз.

Під впливом війни відбувається якісна трансформація організованої злочинності. Класичні ієрархічні угруповання витісняються мережевими кримінальними синдикатами гібридного типу – децентралізованими, автономними, з координацією через Darknet, зашифровані месенджери та криптовалюти. Такі синдикати мілітаризуються, залучаючи осіб з бойовим досвідом, і використовують сучасні технології (БПЛА, РЕБ, тепловізори). Злочинна діяльність набуває характеру спеціальних операцій, а торгівля зброєю відбувається через «закладки» без прямого контакту.

Порівняльний аналіз із досвідом інших країн свідчить про типовість цих процесів. Найбільш близьким є досвід Західних Балкан після воєн 1990-х років у колишній Югославії. Масове розграбування арсеналів, залишена зброя та слабкість державних інститутів призвели до формування стійкого тіньового ринку SALW (small arms and light weapons). Регіон став джерелом нелегальної зброї для Європи: зброя з Боснії, Косова та Албанії досі живить організовану злочинність у Швеції, Німеччині та інших країнах, сприяючи сплескам гангстерського насильства. Незважаючи на міжнародні програми роззброєння, рівень arms trafficking у Західних Балканах залишається значно вищим за середньоєвропейський.

Подібні наслідки спостерігалися в Лівії після 2011 року: розграбування арсеналів Каддафі призвело до масштабної проліферації зброї по Сахелю, Близькому Сходу та Африці, що посилило терористичні угруповання (AQIM, ІДІЛ) і громадянські конфлікти. У Афганістані після 2021 року залишені американські озброєння швидко потрапили на чорний ринок, посиливши регіональну нестабільність. Після Другої світової війни в Європі проблема була менш гострою завдяки сильним державним інститутам, ефективним кампаніям збору зброї та повоєнній реконструкції, але й тоді залишалися «приховані» запаси, які використовувалися кримінальними елементами.

Ці приклади демонструють, що без швидкого та ефективного державного реагування «трофейна» зброя стає фундаментом для транснаціоналізації організованої злочинності.

Кримінологічний прогноз для України включає два етапи. На середньостроковому (внутрішньодержавному) етапі очікується накопичення арсеналів, зростання корисливо-насильницьких злочинів (ст. 257, 187, 189,

206, 115 КК України) та радикальна зміна знарядь злочинів (від автоматів до гранатометів і засобів дистанційного підриву). На довгостроковому (транснаціональному) етапі прогнозується контрабанда за кордон і інтеграція українських синдикатів з міжнародними мережами, що загрожуватиме репутації України та безпеці Європи.

Необхідна комплексна стратегія: прийняття закону про обіг цивільної зброї з чітким статусом «трофейної», механізмами добровільної здачі та легалізації (з балістичною експертизою). Важливо максимально використовувати заохочувальну норму ч. 3 ст. 263 КК України. На правоохоронному рівні – перехід до проактивної моделі Intelligence-Led Policing, створення кіберпідрозділів для моніторингу Darknet і блокчейну.

Неконтрольований ринок «трофейної» зброї є одним із найбільш небезпечних криміногенних факторів. Історичний досвід інших постконфліктних країн підкреслює: лише поєднання жорсткого контролю, технологічної модернізації правоохоронних органів і прагматичних легалізаційних механізмів дозволить мінімізувати загрози та запобігти трансформації України на новий джерело дестабілізації регіону.

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131

2. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 06.03.2022 № 2115-IX.

3. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2023. 412 с.

4. Луценко Ю. В. Кримінальне право та кримінологія; кримінально-правові та кримінологічні проблеми протидії злочинам проти громадської безпеки в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 145–152.

5. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. A new phase of arms trafficking in Ukraine. Geneva, 2024. URL: https://globalinitiative.net/analysis/a-new-phase-of-arms-trafficking-in-ukraine/ (дата звернення: 09.06.2026).

6. UNODC. Ukraine: Organized Crime Dynamics in the Context of War. Vienna : United Nations Office on Drugs and Crime, 2024. 88 p.

7. The Western Balkans is still the criminals' choice for weapons // Risk Bulletin / Global Initiative Against Transnational Organized Crime. 2024. Issue 18. URL: https://riskbulletins.globalinitiative.net (дата звернення: 10.06.2026).

8. SEESAC. Armed Violence Monitoring Platform: Annual Report 2022–2023. – Belgrade : SEESAC, 2024.

9. Small Arms Survey. Weapons Compass: Proliferation and impact of arms in Ukraine. – Geneva : Small Arms Survey, 2024.

10. Yagunov D. Злочини з використанням зброї та вибухівки в умовах воєнного стану в Україні. D. Yagunov. 2026. URL: https://www.yagunov.in.ua/20132025-firearms/ (дата звернення: 13.06.2026).

Наукове видання

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ, ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали II Форуму молодих вчених

м. Дніпро,
13 червня 2026 року

Упорядник
кандидат історичних наук
С. М. Цигульський

Редактор, оригінал, макет – *А. В. Самотуга*
Коректор *М. С. Касян*

Підп. до друку 30.06.2026. Формат 60×84/16. Гарнітура – Times. Друк. цифровий.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 20,63. Обл.-вид. арк. 22,19. Зам. № 05/26-зб

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видаців ДК № 8112 від 13.06.2024